

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

10/2020 ročník LXXII

NEJVYŠŠÍ SOUD

Z OBSAHU:

Rozhodnutí ve věcech trestních

č. 48–51 str. 1563

Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

č. 103–112 str. 1631

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek

NEJVYŠŠÍ SOUD

10/2020

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu je jediným pramenem, který obsahuje výlučně judikaturu vycházející z kolektivní procedury upravené zákonem, jejím vydavatelem je Nejvyšší soud. Výběr rozhodnutí provádějí a o zařazování rozhodují kolegia Nejvyššího soudu.

Před projednáním jednotlivých vybraných rozhodnutí jsou tyto judikáty zasílány na připomínková místa uvedená v tiráži. Rozhodnutí publikovaná v této Sbírce nepředstavují názor jednotlivce ani nevycházejí z volného uvážení nakladatelství, nýbrž jsou výsledkem kolektivního projednání a kolektivního názoru o vhodnosti zveřejnění řešení nového nebo dosud neřešeného problému.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.

Místopředseda: JUDr. Roman Fiala

Členové: JUDr. Antonín Drašík, JUDr. Václav Duda, JUDr. František Púry, Ph.D.,
JUDr. Zdeněk Krčmář

Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno

tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493

e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník LXXII, Index 47 301

Číslo 10/2020 vychází 8. 3. 2021

ISSN 0036-522X, EMK 1 200

Připomínková místa:

Nejvyšší správní soud, Vrchní soud v Praze, Vrchní soud v Olomouci, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, Česká advokátní komora, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Právnická fakulta Palackého univerzity, Právnická fakulta Západočeské univerzity, Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Krajský soud v Ústí nad Labem, Krajský soud v Hradci Králové, Krajský soud v Plzni, Krajský soud v Brně, Krajský soud v Ostravě, Krajský soud v Českých Budějovicích, Krajský soud v Praze, Městský soud v Praze, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Nejvyšší státní zastupitelství

Vzor citace rozhodnutí uveřejněných ve Sbírce:

- stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2017, sp. zn. Plsn 1/2015 (uveřejněné pod č. 1/2017 Sb. rozh. st.)
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 29 Cdo 300/2010 (uveřejněný pod č. 32/2013 Sb. rozh. obč.);

nebo

- rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod č. 99/1995 Sb. rozh. tr.

Vzor citace rozhodnutí neuveřejněných ve Sbírce:

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 225/2012

Rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce jsou redakčně zpracovávána.

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech trestních

Adhezní řízení	č. 51-I., 51-II., 51-III., 51-IV.
Cizí věc	č. 49
Náhrada nemajetkové škody	č. 51-I., 51-II., 51-III.
Nemajetková újma	č. 51-I.
Odborné vyjádření	č. 51-IV.
Právnícká osoba	č. 50
Přičitatelnost činu právnické osobě	č. 50
Škoda	č. 48-III.
Trvající trestný čin	č. 48-I.
Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění	č. 48-I., 48-II., 48-III.
Znalecký posudek	č. 51-IV.
Zpronevěra	č. 49

OBSAH

Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Bezdůvodné obohacení	č. 108, 109
Cena věci (o. z.)	č. 103
Darování	č. 112
Dokazování	č. 110
Duševní útrapy (o. z.) [Náhrada při újmě na přirozených právech člověka (o. z.)]	č. 107
Incidenční spory	č. 109, 110, 111
Insolvenční řízení	č. 111
Majetková podstata	č. 111
Náhrada škody	č. 106, 107
Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení (o. z.)	č. 106
Nájem prostoru sloužícího k podnikání (o. z.)	č. 105
Náklady řízení	č. 109
Neplatnost právního jednání	č. 104
Oddlužení	č. 111, 112
Odporovatelnost	č. 110
Společné jmění manželů	č. 103, 111
Veřejný pořádek (o. z.)	č. 104
Vypořádání SJM	č. 103, 111
Výpověď z nájmu nebytových prostor	č. 105
Započtení pohledávky	č. 104
Zavinění	č. 112
Zpeněžování	č. 111

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH TRESTNÍCH

Č. 48

Č. 48

Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, Trvající trestný čin
§ 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku

I. Přechin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku je trvajícím trestným činem, a nikoli trestným činem pokračujícím, jehož dílčími útoky by byla jednotlivá zdaňovací období.

Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění
§ 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku

II. K ohrožení včasného a řádného vyměření daně zásadně objektivně dochází samotným nevedením účetnictví ve smyslu § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku, byť by v části rozhodného období nedocházelo k faktickému výkonu činnosti, jež je předmětem příslušné daně, pokud je pak správce daně nucen v daňovém řízení stanovovat vyšší daňové povinnosti za použití daňových pomůcek.

Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, Škoda
§ 254 odst. 3 tr. zákoníku

III. Výši škody podle § 254 odst. 3 tr. zákoníku není možno stanovit podle pomůcek ve smyslu § 98 odst. 1, 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění pozdějších předpisů.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2019 sp. zn. 5 Tdo 1160/2019, ECLI:CZ:NS:2019:5.TDO.1160.2019.1)

Nejvyšší soud z podnětu dovolání, které podal obviněný S. H., podle § 265k odst. 1 tr. ř. v celém rozsahu zrušil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 2019, sp. zn. 9 To 39/2019, a rozsudek Okresního soudu v Prostějově ze dne 11. 12. 2018, sp. zn. 1 T 39/2018. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil také další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Nejvyšší soud přikázal Okresnímu soudu v Prostějově, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

č. 48

1. Rozsudkem Okresního soudu v Prostějově ze dne 11. 12. 2018, sp. zn. 1 T 39/2018, byl obviněný S. H. uznán vinným přečinem zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku. Za tento přečin a dále za sbíhající se přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 tr. zákoníku, jímž byl uznán vinným rozsudkem Okresního soudu v Prostějově ze dne 15. 1. 2018, sp. zn. 1 T 43/2017, který nabyl právní moci ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. 7 To 54/2018, byl obviněnému uložen podle § 205 odst. 3 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 2 tr. zákoníku souhrnný trest odnětí svobody v trvání 3 roků, jehož výkon mu byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 5 let. Podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku bylo obviněnému uloženo, aby během zkušební doby podle svých sil nahradil škodu způsobenou trestnou činností. Podle § 43 odst. 2 tr. zákoníku soud prvního stupně současně zrušil celý výrok o trestu v rozsudku Okresního soudu v Prostějově ze dne 15. 1. 2018, sp. zn. 1 T 43/2017, který nabyl právní moci ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. 7 To 54/2018, jakož i všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušený výrok, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

2. Trestného činu zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění se obviněný podle rozsudku soudu prvního stupně dopustil (zjednodušeně uvedeno) následovně. Jednak (pod bodem I. uvedeného rozsudku) jako osoba samostatně výdělečně činná provozující živnostenské podnikání podle § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce jen „ZDP“), v době od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2014 řádně sám neprováděl vedení své daňové evidence a záznamů o příjmech a evidenci pohledávek ve smyslu § 7 odst. 8 a § 7b odst. 1 ZDP ani její vedení nezajistil prostřednictvím jiného, a ačkoliv si byl vědom své povinnosti vyplývající z § 38g odst. 1 ZDP a z § 40 odst. 3 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce jen „ZSDP“), podat do tří měsíců po uplynutí zdaňovacího období daňové tvrzení k dani z příjmů fyzických osob, v rozporu s touto povinností ve lhůtě do 1. 4. 2015 ani později, a to ani po výzvě správce daně ze dne 14. 9. 2015 doručené mu dne 29. 9. 2015, záměrně nevyhotovil a ani nenechal vyhotovit a u Finančního úřadu pro Olomoucký kraj, územní pracoviště v P., či jinde nepodal daňové tvrzení k dani z příjmů fyzických osob za zdaňovací období roku 2014. Obviněný tak byl srozuměn s tím, že správci daně neposkytl doklad pro správné a včasné vyměření daně, v důsledku čehož daňovému subjektu (obviněnému) správce daně vyměřil daň z příjmů fyzických osob za uvedené zdaňovací období v souladu s § 98, § 139, § 145 odst. 1 a § 147 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce jen „DŘ“), ve výši 7 605 Kč. Přitom s ohledem na

faktické zahájení podnikání v provozovně cukrárny na XY až od června 2014 by daňová povinnost k dani z příjmů fyzických osob za rok 2014 byla nulová. Dále byl obviněný pod bodem II. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně uznán vinným tím, že v době od 1. 5. 2014 do 31. 12. 2015 v P. řádně neprováděl vedení své daňové evidence podle § 100 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce jen „ZDPH“), a ani nezajistil její vedení jinou osobou. Ačkoliv si byl obviněný vědom své povinnosti vyplývající z § 101 odst. 1 ZDPH jako plátce daně z přidané hodnoty (dále ve zkratce též jen „DPH“) do 25 dnů po skončení měsíčního zdaňovacího období podat daňové přiznání k DPH, byť by mu nevznikla daňová povinnost (pokud zákon nestanoví jinak), nevyhotovoval a ani nenechal vyhotovovat daňová přiznání k DPH a nepodával je ani u Finančního úřadu pro Olomoucký kraj, územní pracoviště v P., ani jinde. Byl tak srozuměn s tím, že správci daně neposkytoval doklad pro správné a včasné vyměření daně, v důsledku čehož správce daně vyměřil obviněnému DPH za uvedených 20 měsíců (od května 2014 do prosince 2015) v souladu s § 98 odst. 1 ve spojení s § 139 odst. 1, § 145 odst. 1 a § 147 DŘ podle pomůcek. Přitom soud prvního stupně vycházel z toho, že s ohledem na faktické zahájení podnikání v provozovně cukrárny na XY až od června 2014 by daňová povinnost k DPH za květen 2014 byla nižší, než jak byla vyměřena správcem daně. Za následující měsíce od června 2014 do prosince 2015 však podle rozsudku soudu prvního stupně měl obviněný způsobit nezaplacením DPH (vyměřené podle pomůcek) škodu v celkové výši 689 777 Kč.

3. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal obviněný odvolání, o kterém rozhodl Krajský soud v Brně usnesením ze dne 14. 2. 2019, sp. zn. 9 To 39/2019, tak, že je podle § 256 tr. ř. zamítl.

II.

Dovolání obviněného

4. Obviněný S. H. podal proti citovanému usnesení Krajského soudu v Brně prostřednictvím své obhájkyň dovolání z důvodů uvedených v § 265b odst. 1 písm. b) a g) tr. ř.

5. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. b) tr. ř. dovozoval obviněný z toho, že měl být podle jeho názoru z vykonávání úkonů trestního řízení vyloučen samosoudce Okresního soudu v Prostějově JUDr. P. V., neboť lze mít pochybnosti o jeho nestrannosti pro jeho poměr k tehdejšímu obhájci obviněného JUDr. T. V. Tuto námitku obviněný uplatnil již v předchozí fázi trestního řízení, avšak nebylo jí vyhověno. Obviněný dále podrobně rozvedl, v čem spatřoval důvody vyloučení zmíněného soudce.

6. Dále obviněný uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Nesprávné právní posouzení skutku namítal ve vztahu ke zdaňovacím ob-

dobím, v nichž soud prvního stupně zjistil, že obviněný nevykonával podnikatelskou činnost, a jeho daňová povinnost tak byla nulová. V takovém případě nemohl naplnit druhou část objektivní stránky trestného činu zkracování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku, neboť nijak neohrozil a ani nijak reálně ohrozit nemohl (u nulové daňové povinnosti) včasné a řádné vyměření daně. K tomu odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 710/2015. Obviněný dále nesouhlasil ani s názorem soudu prvního stupně, že by znak spočívající v ohrožení včasného a řádného vyměření daně měl být naplněn automaticky už jen tím, že daňový subjekt řádně nevede účetnictví. Pokud by tomu tak mělo být, zákonodárce by nekládal žádnou další podmínku do uvedené skutkové podstaty. Odvolací soud se touto výhradou obviněného ve svém zamítavém usnesení vůbec nezabýval.

7. Jiné nesprávné hmotně právní posouzení ze strany soudu prvního i druhého stupně podle dovolatele spočívalo v chybném určení daně, která byla vyměřena podle pomůcek, takže neodpovídá skutečné výši daně obviněného za předmětná zdaňovací období. S tím souvisí i chybné určení výše škody, která měla vzniknout České republice. Obviněný konstatoval, že správce daně je nadán speciální pravomocí, díky níž v určitých případech (typicky pro nesoučinnost daňového subjektu) může vyměřit daň podle tzv. pomůcek. Správce daně vyměří daň pomocí právní fikce spočívající v odhadu výše daně podle srovnání s jinými daňovými subjekty v daném místě, čase a s obdobným předmětem podnikání. Takto vyměřená daň vychází z výsledků hospodaření jiných subjektů. Dovolatel byl proto přesvědčen, že soud prvního stupně nemohl bez dalšího vycházet z takto vyměření daně, zvláště pokud ani nebyly identifikovány srovnávané subjekty. Nebylo nijak zkoumáno, zda v případě obviněného by nebyly výdaje vyšší než jeho příjmy, jeho daňová povinnost tak dokonce nemusela být ani „plusová“. Nelze proto podle obviněného souhlasit s argumentací odvolacího soudu, že obviněný musel mít nepochybně nějaké příjmy, pokud v určitém období podnikal, neboť pro výpočet daňové povinnosti jsou podstatné nejen příjmy, ale i výdaje na ně vynaložené. Obviněný byl přesvědčen, že soudy nižších stupňů měly vycházet z reálného výsledku hospodaření obviněného, a nikoliv jiných subjektů. Proto obviněný nesouhlasil s tím, že by naplnil svým jednáním též znak značné škody, což na základě výsledků hospodaření jiných subjektů, a nikoli obviněného, dovodily soudy nižších stupňů.

8. Obviněný nesouhlasil ani s názorem odvolacího soudu, že v případě zjištění přesné daňové povinnosti obviněného by se skutek posoudil jako trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku. Obviněný upozornil, že rozdíl mezi trestným činem zkracování údajů o stavu hospodaření a jmění a trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby nespočívá v tom, zda je k dispozici účetnictví obviněného, ale především v úmyslu pachatele, tj. zda měl úmysl zkrátit daň (úmysl ve vztahu k poruše), nebo zda

jen řádně nevedl účetnictví. K tomu odkázal také na odbornou literaturu k § 254 tr. zákoníku.

9. Obviněný také upozornil, že ve skutkové větě je chybně uveden odkaz na zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, který v době, kdy se měl dopustit trestné činnosti, již nebyl platný ani účinný.

10. Z těchto důvodů obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení krajského soudu a aby věc vrátil tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí.

č. 48

III.

Vyjádření k dovolání

11. K dovolání obviněného S. H. se vyjádřil nejvyšší státní zástupce prostřednictvím státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství.

12. Ten především neshledal opodstatněnou námitku podjatosti samosoudce JUDr. P. V. Stejně tak státní zástupce nepřisvědčil námitkám obviněného, které měly odůvodňovat jeho dovolání z hlediska naplnění dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Dovolatelem uplatněné námitky lze sice s jistou výhradou označit za hmotně právní, nicméně podle názoru státního zástupce jde o námitky neopodstatněné. Podle soudu prvního stupně obviněný skutečně plně podnikal v provozovně na XY již minimálně od června 2014, což nelze ztotožňovat s vlastním provozováním podnikatelské činnosti, které je mnohem širším pojmem. K datu 12. 12. 2013 se obviněný nechal registrovat jako plátce DPH. Rozhodně tak obviněný musel podnikatelskou činnost provozovat v květnu 2014, jelikož od počátku června 2014 minimálně v jedné provozovně (v XY) již obchodoval v režimu plného provozu.

13. Státní zástupce je přesvědčen, že v kontextu těchto skutkových zjištění pak ob stojí právní kvalifikace učiněná soudem prvního stupně, která byla založena na závěrech vyplývajících z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 710/2015, podle nichž u přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku dochází k naplnění zákonného znaku v podobě ohrožení včasného a řádného vyměření daně již samotným ohrožením možnosti včas a řádně vyměřit určitou daň. Takový ohrožovací následek lze spatřovat v jednání obviněného, který jako podnikající fyzická osoba nevedl řádně své účetnictví a příslušný správce daně musel se zvýšeným úsilím sám u obviněného zjistit výši jeho daně z příjmů fyzických osob, a to i za situace, kdy v rozhodném období nedocházelo k faktickému výkonu činnosti, která je předmětem uvedeného druhu daně. Naopak se nemůže uplatnit ten názor, že nevedením účetnictví či daňové evidence u takového podnikatelského subjektu, který fakticky vůbec nepodnikal, nemůže dojít k ohrožení majetkových práv jiného nebo včasného a řádného vyměření daně (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. 5 Tdo 1533/2010). Obviněného totiž rozhodně nelze označit za osobu, která by vůbec nepodnikala.

14. Státní zástupce nesouhlasil ani s výhradami obviněného, že jeho jednáním nebyla způsobena značná škoda ve smyslu § 254 odst. 3 tr. zákoníku. V obecné rovině by mělo být toto právní posouzení přípustné i v případech, kdy ohrožující následek má podobu ohrožení včasného a řádného vyměření daně. To lze dovodit i z vlastní formulace § 254 odst. 3 tr. zákoníku, která způsobení značné škody na cizím majetku váže na všechny činy uvedené v § 254 odst. 1 nebo 2 tr. zákoníku, nikoli jen na některý vymezený způsob spáchání takových činů. Státní zástupce připustil, že právní posouzení podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku se v případech, kdy je shledáno ohrožení včasného a řádného vyměření daně, bude blížit právnímu posouzení jako trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zákoníku. Rozdíl je v tom, že v případě trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku nebude úmysl pachatele zahrnovat zkrácení povinných plateb uvedených v § 240 odst. 1 tr. zákoníku či vylákání výhody na některé z těchto povinných plateb, naopak ke škodě z důvodu přesného nevyměření takových povinných plateb dojde jen z nedbalosti. Z povahy věci je přitom vyloučen jednočinný souběh trestného činu podle § 254 tr. zákoníku s trestným činem podle § 240 tr. zákoníku.

15. Podle státního zástupce pro závěr o vině přečinem podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku je zapotřebí identifikovat a kvantifikovat škodu, která byla způsobena tím, že obviněný nevedl účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač k tomu byl podle zákona povinen. Přitom by mělo v obecné rovině platit i pro stanovení výše způsobené škody pro účely naplnění kvalifikované skutkové podstaty podle § 254 odst. 1, 3 tr. zákoníku to, co je přijímáno v případech trestných činů zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, tedy že výsledky daňového řízení v otázce rozsahu daňové povinnosti a jejího nesplnění, byť jsou jinak v takovém řízení opatřené důkazy vždy podstatným podkladem navazujícího trestního řízení, nelze bez dalšího zcela přejímat do trestního řízení a toliko na jejich podkladě není možné činit závěr o existenci či neexistenci trestní odpovědnosti obviněného za úmyslný trestný čin.

16. Státní zástupce je přesvědčen, že Okresní soud v Prostějově neučinil svůj závěr o výši způsobené škody výhradně podle toho, jak obviněnému jako daňovému subjektu vyměřil daně jejich správce. Přestože výši škody s výjimkou doměření za období května 2014 vyčíslil v konečném výsledku stejně jako správce daně, okresní soud sám provedl dokazování v tom směru, aby byla zjištěna alespoň minimální výše škody způsobené jednáním obviněného. V tomto směru lze poukázat na to, že si vyžádal i tzv. vyhledávací část spisu správce daně, na jehož podkladě došlo k porovnání podnikání obdobných daňových subjektů s obdobným předmětem a rozsahem podnikání, jako měl obviněný. Nemožnost zjistit zcela přesně výši daňových povinností obviněného byla v daném případě

způsobena právě jednáním obviněného, který v průběhu posuzovaného období nevedl zákonem požadovanou daňovou evidenci, a tím trvale znemožnil zjištění, přezkoumání a uspořádání hospodářského výsledku svého podnikání.

17. Vzhledem ke shora uvedenému státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného jako zjevně nepodstatné.

č. 48

IV.

Posouzení důvodnosti dovolání

a) Obecná východiska

18. Nejvyšší soud nejprve zjistil, že jsou splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení, a zabýval se otázkou povahy a opodstatněnosti uplatněných námitek ve vztahu k označeným dovolacím důvodům.

19. Dovolací důvod ve smyslu § 265b odst. 1 písm. b) tr. ř. je dán, pokud ve věci rozhodl vyloučený orgán; tento důvod však nelze použít, jestliže tato okolnost byla tomu, kdo podává dovolání, již v původním řízení známa a nebyla jím před rozhodnutím orgánu druhého stupně namítnuta. Dovolání z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je možno podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotně právním posouzení.

20. Na úvod je také třeba uvést, že obviněný sice formálně deklaroval dovolací důvody uvedené v § 265b odst. 1 písm. b) a g) tr. ř., ve skutečnosti ale měl na mysli spíše dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. v jeho druhé alternativě, neboť se domáhal přezkumu rozhodnutí odvolacího soudu, který svým usnesením rozhodl o zamítnutí řádného opravného prostředku (odvolání), proti odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně, tj. proti rozsudku uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) tr. ř., přestože byly v řízení mu předcházejícím dány důvody dovolání uvedené právě v § 265b odst. 1 písm. b) a g) tr. ř.

b) K dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. b) tr. ř.

21. Nejvyšší soud se zabýval především námitkou obviněného, že ve věci rozhodoval vyloučený orgán, tj. samosoudce JUDr. P. V., což mělo naplnit dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. b) tr. ř. Nejvyšší soud však neshledal tuto námitku opodstatněnou a podrobně vložil, proč tak učinil.

c) K dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

22. Obviněný dále uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., jelikož byl přesvědčen, že skutek, jímž byl uznán vinným, byl nespráv-

ně právně posouzen jako přečin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku. Námitky obviněného odpovídají zvolenému dovolacímu důvodu [s výhradou výše uvedenou týkající se dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř.], neboť obviněný zpochybňoval uplatněnou právní kvalifikaci skutku zjištěného soudy nižších stupňů. Nejvyšší soud považuje některé z námitek obviněného za důvodné, jak bude vyloženo níže, a proto ve smyslu § 265i odst. 3 tr. ř. přezkoumal zákonnost a odůvodněnost výroků rozhodnutí napadených dovoláním v rozsahu a z důvodů v dovolání uvedených, jakož i řízení jím předcházející.

23. Nejvyšší soud nejprve stručně připomíná, že přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač je k tomu podle zákona povinen, a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně, a způsobí takovým činem na cizím majetku značnou škodu. Jde o skutkovou podstatu složitou, která obsahuje více znaků v různých alternativách. Jednání je v § 254 odst. 1 tr. zákoníku popsáno ve třech alinea, z nichž v daném případě byla obviněnému kladena za vinu ta první, a to konkrétně nevedení jiných dokladů sloužících k přehledu o stavu hospodaření a jmění, ač k tomu byl obviněný podle zákona povinen. Ze dvou alternativně uvedených ohrožovacích následků byla obviněnému kladena za vinu druhá varianta, tj. ohrožení včasného a řádného vyměření daně, a to konkrétně daně z příjmů fyzických osob za rok 2014 (pod bodem I. skutkové věty rozsudku soudu prvního stupně) a dále daně z přidané hodnoty za zdaňovací období od 1. 5. 2014 do 31. 12. 2015 (pod bodem II. v celkem 20 dílčích částech). V daném období obviněný podle rozsudku soudu prvního stupně řádně nevedl a ani nezajistil řádné vedení svého účetnictví a příslušnému správci daně nepodal daňové tvrzení jednak k dani z příjmů fyzických osob za rok 2014, jednak k dani z přidané hodnoty za zdaňovací období od 1. 5. 2014 do 31. 12. 2015.

1. K objektivní stránce trestného činu § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku

24. Obviněný ve svém dovolání předně namítal, že byla nesprávně shledána jeho trestní odpovědnost i za období, kdy podle zjištění soudů nižších stupňů měl ve výsledku nulovou daňovou povinnost, tj. i za období do května 2014, kdy ještě nefungovala jím později provozovaná cukrárna.

25. Soud prvního stupně po provedeném dokazování dospěl k závěru, že obviněný provozoval v plném režimu cukrárnu, tedy prováděl činnost, z níž mu plynula zákonná povinnost vést účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, v době minimálně od června 2014. Dále provedl dokazování za účelem zajištění účetních dokladů obviněného

(vyslechl účetní B. Č. a H. K.), avšak účetní doklady se v řízení nepodařilo nalézt, a proto soud prvního stupně dospěl k závěru, že obviněný nevedl řádné účetnictví, ač mu to ukládají příslušná zákonná ustanovení. Dále soud prvního stupně učinil závěr, že za zdaňovací období roku 2014 s ohledem na faktické zahájení podnikání v provozovně cukrárny na XY od června 2014 byla daňová povinnost obviněného plynoucí z daně z příjmů fyzických osob za rok 2014 nulová, jak výslovně uvedl i ve výrokové části svého rozsudku. Soud prvního stupně dále pod bodem II. výroku o vině vycházel z daně vyměřené správcem daně podle tzv. daňových pomůcek, přičemž ji korigoval v tom směru, že vzal za „správně vypočtenou“ jen daň z přidané hodnoty za období od června 2014 do prosince 2015, nikoli i tu za květen 2014 (a to právě s ohledem na zjištěné otevření provozovny cukrárny od června 2014). Soud prvního stupně zdůvodnil ve svém rozsudku naplnění znaků trestného činu kladeného obviněnému za vinu tím, že obviněný ohrozil řádné a včasné vyměření daně z přidané hodnoty v období od června 2014 do prosince 2015. Otázkou ohrožení včasného a řádného vyměření daně z příjmů se pak soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku nezabýval vůbec.

26. Předně je třeba uvést, že uvedená vyjádření soudu prvního stupně jsou poněkud zmatečná, neboť není zřejmé, k jakým závěrům soud prvního stupně v naznačeném směru dospěl. Především není patrné, zda soud prvního stupně považoval nevedení daňové evidence a záznamů o příjmech a evidence pohledávek za ohrožení včasného a řádného vyměření daně i v období, kdy podle něj nevznikla povinnost zaplatit daň, a zda údaj o tom, že nevznikla tato povinnost, měl mít vliv pouze na stanovení výše tvrzené škody. Do značné míry zároveň výroková část odporuje odůvodnění rozsudku, jak bylo uvedeno shora, neboť soud prvního stupně v rámci výroku kladl obviněnému za vinu způsobení uvedeného ohrožení včasného a řádného vyměření daně i v období, kdy podle něj nevznikla povinnost odvést daň, v odůvodnění pak ale popíral, že by v tomto období došlo k ohrožení jejího včasného a řádného vyměření (viz odůvodnění jeho rozsudku, v němž shledal ohrožení jejího vyměření jen v období od června 2014 do prosince 2015, nikoli i v květnu 2014).

27. Vysvětlení úvah soudu prvního stupně neposkytuje ani další pasáž odůvodnění jeho rozsudku, podle níž obviněný započal se svým jednáním již v květnu 2014, a proto jde o pokračující trestný čin podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku. V této spojitosti je možno jen upozornit, že o pokračování v trestném činu podle § 116 tr. zákoníku (za splnění dalších podmínek) může jít jen tehdy, pokud každý jednotlivý dílčí útok naplňuje skutkovou podstatu téhož trestného činu, a to byť i v souhrnu, čímž se míní, že v případě činů žádajících určitý rozsah (typicky v případě znaku škody) postačí naplnění takového rozsahu až v souhrnu všech útoků. V daném případě ovšem soud prvního stupně současně konstatoval, že první jím označený dílčí útok nesměřoval ke způsobení následku v podobě ohrožení, přesto jej zařadil do řady dílčích útoků. I v tom lze spatřovat vnitřní rozpor.

28. Nadto celou konstrukci soudu prvního stupně o tom, že trestný čin zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku je pokračujícím trestným činem, jehož jednotlivými dílčími útoky jsou jednotlivá zdaňovací období, lze označit za pochybnou a zjevně nesprávnou. Soud prvního stupně v tomto směru zřejmě aplikoval judikaturu vážící se k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, u něhož dospěl k takovým závěrům Nejvyšší soud v rozhodnutí pod č. 41/2016 Sb. rozh. tr. V případě trestného činu zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku, u něhož je trestné nevedení účetních knih, zápisů nebo jiných dokladů, ač k tomu byl pachatel podle zákona povinen, tedy trestné je nerespektování určité zákonné povinnosti (v podstatě její opomíjení), jde mnohem spíše o delikt trvající, který představuje jediný skutek, jenž trvá po celou dobu, po kterou pachatel neplní uvedenou zákonnou povinnost, a naplňuje tím i znak následku v podobě ohrožení řádného a včasného vyměření daně (nebo ohrožení majetkových práv jiného), tedy po celou dobu, po níž trvá protiprávní stav (dlužno ovšem podotknout, že jinak tomu je v případě dalších alternativ daného trestného činu obsažených v § 254 odst. 1 v alinea 2 či 3, resp. v § 254 odst. 2 tr. zákoníku). Z charakteru uvedeného trestného činu jako trvajícího deliktu vyplývají též určité procesní konsekvence – je třeba o něm učinit rozhodnutí jediné, neboť jde o jediný skutek, do jehož popisu je třeba zahrnout celé období, kdy trval protiprávní stav způsobený neplněním uvedené zákonné povinnosti vést řádně účetní knihy, zápisy a jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, pokud to vedlo k ohrožovacímu následku (viz k tomu níže).

29. Dále ve spojitosti s popisem skutku v rozsudku soudu prvního stupně je třeba dát obviněnému za pravdu, že se pod bodem I. výrokové části, jakož i následně v odůvodnění, soud chybně odkazuje na § 40 odst. 3 ZSDP, ač uvedený právní předpis byl v rozhodné době již zrušen, nebyl ani platný a ani účinný, a byl plně nahrazen daňovým řádem (zákonem č. 280/2009 Sb.), který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2011 – viz § 265 bod 1. a § 266 DŘ. Jde ovšem mnohem spíše o formální pochybení při formulaci popisu skutku, neboť zcela stejnou povinnost, která byla vadně dovozována z § 40 odst. 3 ZSDP, obsahuje § 136 DŘ (jde o povinnost podat v určitých termínech daňové přiznání).

30. Dovolatel dále namítl, že přinejmenším v období, kdy soud prvního stupně shledal, že mu nevznikla daňová povinnost, resp. že byla nulová, nemohl způsobit následek, a tím naplnit obligatorní znak objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku spočívající v tom, že by ohrozil řádné a včasné vyměření daně.

31. K tomu Nejvyšší soud uvádí, že s takovými kategorickými závěry, jež snad v určitých pasážích svého vnitřně rozporného odůvodnění naznačoval i soud prvního stupně, není možno souhlasit. Naopak Nejvyšší soud již v minulosti ju-

dikoval, že přečinu zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku se lze za splnění všech zákonných podmínek dopustit i tím, že pachatel v postavení statutárního orgánu subjektu daně nevede účetnictví tohoto subjektu a nepodá přiznání k dani z příjmů právnických osob za situace, kdy v rozhodném období nedochází k faktickému výkonu činnosti, která je předmětem uvedeného druhu daně (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 5 Tdo 710/2015). Podobně to musí platit i pro podnikatele – fyzickou osobu. Dále je k tomu třeba připomenout rozhodnutí pod č. 15/2009 Sb. rozh. tr., podle nějž v případě machinací v účetnictví (např. vystavováním fiktivních daňových dokladů), pokud byl pak správce daně nucen v rozsáhlém daňovém řízení stanovit výši daňové povinnosti pro neprůkaznost účetnictví za použití daňových pomůcek, vždy objektivně dochází k ohrožení včasného a řádného vyměření daně ve smyslu § 254 odst. 1 tr. zákoníku, byť by následným dokazováním v trestním řízení bylo zjištěno, že uvedené účetní machinace v rámci jediného zdaňovacího období nakonec neovlivnily skutečnosti rozhodné podle § 5 odst. 1 ZDP spojené s výpočtem základu daně z příjmů, a tím ani stanovení daňové povinnosti pachatele jako daňovému subjektu.

32. Nejvyšší soud v naznačeném směru nemá důvod jakkoliv se odchylovat od své předchozí judikatury, naopak je třeba na ni navázat. K ohrožení včasného a řádného vyměření daně v daném případě zcela zjevně došlo z důvodu zjištěného nevedení účetnictví obviněným, pro které posléze správce daně musel přistoupit k vyměření daně na základě pomůcek, a to dokonce za využití § 98 odst. 3 písm. c) DŘ, tj. porovnáním srovnatelných daňových subjektů a jejich daňových povinností, přičemž obviněnému lze klást za vinu celé období, po které neplnil tuto svou zákonnou povinnost, neboť tím po celé sledované období ohrožoval včasné a řádné vyměření daně. Je třeba též připomenout, že zdaňovacím obdobím v případě daně z příjmů fyzických osob bylo celé sledované období roku 2014, rozhodné jsou příjmy a výdaje vynaložené na jejich dosažení v průběhu celého tohoto období, proto nelze jednoduše dospět k závěru, že pokud v části tohoto období obviněný ještě neprovozoval svou cukrárnu, byla v celém uvedeném zdaňovacím období jeho daňová povinnost nulová, jak to zjednodušeně učinil soud prvního stupně. I při skutkovém zjištění, podle něhož cukrárna byla v provozu až od června 2014, je zřejmé, že obviněný musel připravovat její otevření, nepochybně s tím souvisely i jeho výdaje, které jsou jedním z parametrů, na jejichž základě se určuje výsledek jeho hospodaření jako podnikatelského subjektu. Přitom se mohl i v celkovém souhrnu celého zdaňovacího období dostat do ztráty (tj. výdaje by převyšovaly příjmy), kterou je možné následně zohlednit i v dalších zdaňovacích obdobích daně z příjmů (viz § 38n odst. 1 ZDP). Při správě daňové ztráty se pak postupuje obdobně jako při správě daňové povinnosti (viz § 38n odst. 2 ZDP). V podobném velmi zjednodušeném duchu se nesou i úvahy soudů nižších stupňů, které se týkají daně z přidané hodnoty (nezohledňují ani možnost řešení případu

tzv. nadměrného odpočtu ve smyslu § 105 ZDPH). Lze tak konstatovat, že obviněný po celou dobu, po kterou neplnil svou zákonnou povinnost vést řádně účetnictví správně, úplně, průkazné, srozumitelné, přehledné a způsobem zaručujícím trvalost účetních záznamů ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů (viz též další ustanovení uvedeného předpisu), takže správce daně musel následně přistoupit ke stanovení daně z příjmů a DPH ve sledovaných obdobích na základě pomůcek, ohrožoval řádné a včasné vyměření daně.

33. V naznačeném směru proto není jakýkoliv důvod odchylovat se od dosavadní ustálené judikatury Nejvyššího soudu, jak byla uvedena shora. Lze též souhlasit se státním zástupcem, že není namístě aplikovat závěry uvedené v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. 5 Tdo 1533/2010, v němž byla řešena zcela specifická situace, která ovšem v nyní projednávaném případě nenastala. V uvedené kauze totiž obchodní společnost, jejíž jednatel nevedl účetnictví, resp. nepředal některé doklady svému nástupci, vůbec nepodnikala, a proto ve skutečnosti by zřejmě žádnou daňovou povinnost ani neměla, což zhodnotil Nejvyšší soud v rámci své úvahy o společenské škodlivosti činu, která nedosahovala té intenzity, aby bylo třeba uplatnit trestněprávní odpovědnost a důsledky s ní spojené.

34. Ze shora rozvedených důvodů se proto nelze spokojit ani s nesprávnou a zjednodušující argumentací odvolacího soudu týkající se této problematiky, jak byla uvedena v odůvodnění jeho usnesení, čímž danou problematiku mnohem spíše zatemnil, než objasnil. Není pochopitelně pravdou, že podnikateli, který v určitém období podniká, vždy vzniká nějaká daňová povinnost, jak dovozoval odvolací soud, neboť podnikání může být též neúspěšné, ztrátové, takže ve skutečnosti nemusí vzniknout povinnost odvést daň z příjmů, stejně tak nemusí vzniknout ani povinnost odvést DPH (dokonce může vzniknout tzv. nadměrný odpočet, který se jako přeplatek na daní z přidané hodnoty vrací – viz § 105 ZDPH). Jak už bylo řečeno výše, (zásadně) ale dochází k ohrožení včasného a řádného vyměření daně, pokud takový podnikatel nevede řádně účetnictví tak, aby na jeho základě mohlo dojít k vyměření daně, k níž ani nepodá daňové přiznání. Je třeba též připomenout, že trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku je ohrožovacím deliktem, a nikoli deliktem poručovým, pro jeho naplnění postačí ohrožení řádného a včasného vyměření daně a nežádá se, aby v důsledku jednání tam popsaného došlo k poruše, např. v tom smyslu, že by daň již nikdy nemohla být vyměřena a nebyla ani státu uhrazena, nebo že by došlo k jejímu opožděnému či nesprávnému vyměření, naopak postačí, že je reálně ohroženo její včasné a řádné vyměření.

**2. Ke škodě jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby
podle § 254 odst. 3 tr. zákoníku**

č. 48

35. Obviněný v dovolání dále namítl, že soud prvního stupně dovedl výši způsobené škody ve smyslu § 254 odst. 3 tr. zákoníku pouze z právní fikce použité při vyměření daňové povinnosti správcem daně. V trestním řízení tak podle něj nebylo postaveno najisto, jaká byla skutečná výše daňové povinnosti a nelze tak vyloučit, že měl daňovou povinnost nulovou, nebo dokonce „zápornou“.

36. Jak již bylo uvedeno, soudy nižších stupňů při stanovení výše škody vycházely skutečně z výše daňových povinností k DPH za jednotlivá zdaňovací období vyměřených správcem daně na základě daňových pomůcek, a to konkrétně i za využití postupu podle § 98 odst. 3 písm. c) DŘ, tj. porovnáním srovnatelných daňových subjektů a jejich daňových povinností. Soudy nižších stupňů dovodily, že tímto způsobem lze dospět i k závěru o výši škody, jež byla obviněným způsobena státu na neodvedené dani tím, že obviněný nevedl řádné účetnictví. Státní zástupce ve svém vyjádření k dovolání souhlasil s takto zjištěnou výší škody a zdůraznil přitom jiné aspekty, na něž ani soudy nižších stupňů nekladly takový důraz, a sice že soud prvního stupně provedl vlastní dokazování důkazními prostředky opatřenými v daňovém řízení, které sám hodnotil ve spojitosti s jinými důkazy vyplývajících z dalších důkazních prostředků provedených výlučně v trestním řízení, což mu mělo umožnit dospět ke správnému závěru o skutkovém stavu, o němž podle státního zástupce nejsou důvodné pochybnosti.

37. S takovými závěry ovšem Nejvyšší soud nemůže souhlasit, protože dlouhodobě a opakovaně judikuje, že škoda jako znak objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, jenž je obviněnému kladen za vinu, musí být vždy zjištěna určitě, bezpečně a spolehlivě, tedy bez důvodných pochybností (ve smyslu § 2 odst. 5 tr. ř.), naopak není možno ji určit odhadem, přibližně a podobně, přičemž orgány činné v trestním řízení se touto otázkou musejí zabývat a provádět k tomu dokazování (z publikovaných rozhodnutí viz například rozhodnutí pod č. 53/1958, č. 3/1960, č. 11/1967, č. 56/1981, č. 32/1995, č. 39/2008, č. 3/2013, č. 26/2014, č. 39/2015 a č. 16/2017 Sb. rozh. tr.).

38. V daném případě však soudy nižších stupňů (spolu se státním zástupcem) přecenily význam možnosti upravených daňovým řádem pro určení daňové povinnosti daňového subjektu, pokud daňový subjekt nesplní při dokazování jím uváděných skutečností některou ze svých zákonných povinností, resp. pokud dokonce vůbec nesplní svou povinnost podat řádné daňové tvrzení (viz § 135 a násl. DŘ), a to ani v náhradní stanovené lhůtě (viz § 145 odst. 1 DŘ). Jestliže v důsledku toho nelze daň stanovit na základě dokazování, správce daně stanoví daň podle pomůcek, které má k dispozici nebo které si obstará, a to i bez součinnosti s daňovým subjektem (viz k tomu § 98 odst. 1 DŘ ve spojitosti s § 145 odst. 1 DŘ), přitom musí přihlížet i ke zjištěným okolnostem, z nichž vyplývají výhody pro daňový

subjekt, i když jím nebyly uplatněny (§ 98 odst. 2 DR). Pomůckami se pak podle § 98 odst. 3 DR rozumí a) důkazní prostředky, které nebyly správcem daně zpochybněny, b) podaná vysvětlení, c) porovnání srovnatelných daňových subjektů a jejich daňových povinností, d) vlastní poznatky správce daně získané při správě daní. Již z tohoto výčtu je zřejmé, že takové vyměření daně jejím správcem není jednoduše převoditelné do trestního řízení a nelze v něm vycházet z tohoto vyměření. Je tomu tak již jen z procedurálních důvodů, neboť by byly využity i důkazní prostředky nepřipustné pro účely trestního řízení (např. vysvětlení opatřená nikoli kontradiktorním způsobem v souladu s trestním řádem, vlastní poznatky správce daně, platí to ovšem i o porovnání s hospodářskými výsledky srovnatelných daňových subjektů a jejich daňových povinností, čemuž bude věnována pozornost dále), a to ani za situace, že by soud jako orgán činný v trestním řízení provedl důkaz celým správním (daňovým) spisem podle § 213 odst. 1, 2 tr. ř.

39. Již důvodová zpráva k daňovému řádu v části věnované § 98 DR uváděla: „Odstavec 1 stanoví postup, který umožní stanovit daň v případě, že daňový subjekt nesplní svoji zákonem stanovenou povinnost, tj. neunese důkazní břemeno, v důsledku čehož je zmařena možnost stanovení daně na základě dokazování. Pokud taková situace nastane, je správce daně oprávněn stanovit výši daně s využitím pomůcek, jimiž disponuje, nebo které si sám obstará. Takový postup není závislý na případné součinnosti (či nesoučinnosti) daňového subjektu, což však nevylučuje, aby správce daně využil důkazní prostředky předložené daňovým subjektem jako případné pomůcky.“ K tomu je možno připomenout i výklad podávaný v odborné literatuře k tomuto instrumentu. Podle komentáře k daňovému řádu (LICHNOVSKÝ, O., ONDRÝSEK, R. a kol. Daňový řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 390 a 391) je stanovení daně pomůckami krajním způsobem stanovení daně v případě, kdy nelze z nějakého důvodu určit daň dokazováním (nejde však o sankci pro daňový subjekt). Jediným přesným, a tudíž hlavním způsobem stanovení daňové povinnosti i pro účely daňového řízení je podle uvedeného komentáře pouze dokazování, jehož smyslem je nalézt skutečnou správnou daňovou povinnost, zatímco smyslem pomůcek je maximálně se přiblížit této správné daňové povinnosti, a proto je nutno stanovení daně podle pomůcek vždy brát jako krajní řešení tam, kde nelze daň stanovit dokazováním. Na jiném místě též komentář (tamtéž, s. 393) uvádí, že stanovení daně pomůckami se zásadně odlišuje od stanovení daně dokazováním tím, že při pomůckách správce daně *de facto* odhaduje výši celkové daňové povinnosti, a to zpravidla na základě výsledků hospodářské činnosti daňového subjektu v minulosti či na základě výsledků hospodářské činnosti jiných daňových subjektů, v jejichž podnikání lze spatřovat jistou podobnost s podnikáním daňového subjektu (což předpokládá též náležité seznámení se s činností daňového subjektu a zvolení vhodného srovnatelného daňového subjektu jiného).

40. Podobnou charakteristiku vyměření daně nikoli na základě dokazování, ale podle pomůcek, lze najít i v dalších komentářích k § 98 DŘ (např. MATYÁŠOVÁ, L., GROSSOVÁ, M. Daňový řád s komentářem a judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2015; BAXA, J. a kol. Daňový řád: komentář. II. díl, § 125 až 266. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, které jsou též dostupné v systému ASPI). Vždy v nich rezonuje, že jde vlastně o kvalifikovaný odhad, který je navíc tak přesný, jak přesné jsou vstupní údaje (v závislosti na relevanci samotných vstupních údajů, zejména z hlediska určení srovnatelného daňového subjektu apod., jejich zpracování a vyhodnocení atd.).

41. Z uvedeného tedy vyplývá, že stanovení daně podle pomůcek je institutem ryze správně právním užitým specificky v daňovém řízení, který umožňuje správci daně v krajních případech vyměřit daňovému subjektu daň, pokud její výši nemůže prokázat dokazováním (ve smyslu § 92 DŘ). Jakkoliv část odborné literatury a snad i praxe (viz k tomu LICHNOVSKÝ, O., ONDRÝSEK, R. a kol. Daňový řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 393) inklinuje při stanovení daňové povinnosti i k umožnění kombinace obou základních metod, a sice dokazování a stanovení daně podle pomůcek, nebyl takový postup zákonodárcem zamýšlen (viz k tomu i důvodovou zprávu uvedenou shora) a je setrvalé a opakovaně zapovídan judikaturou Nejvyššího správního soudu – viz zejména jeho rozsudek ze dne 15. 5. 2012, č. j. 2 Afs 8/2012-25 („Kombinace stanovení daně dokazováním a podle pomůcek však není možná, což ovšem neznamená, že při stanovení daně podle pomůcek nelze využít dokladů a neúplného účetnictví či částí evidencí, které mohou přispět k co nejpřesnějšímu přiblížení se skutečné daňové povinnosti.“), nebo rozsudek ze dne 25. 5. 2004, č. j. 2 Afs 25/2003-88 („Správce daně při stanovení daňové povinnosti zjišťuje rozhodné skutečnosti buď zcela dokazováním, nebo zcela podle pomůcek. Není přípustné, aby základ daně byl zjištěn kombinací obou metod.“); z poslední doby např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 7. 2018, č. j. 10 Afs 371/2017-69 (viz zejména část III.C.6., body 64. až 68.), či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 8. 2018, č. j. 10 Afs 372/2017-89 (viz zejména část III.C.6., body 60. až 64.). To však samo o sobě nezamezuje správci daně použít při stanovení daně podle pomůcek některé podklady získané od daňového subjektu, o nichž jinak nejsou pochybnosti (např. při neúplnosti jen dílčí části účetnictví), jak s tím ostatně výslovně počítá i § 98 odst. 3 písm. a) DŘ, podle něhož mezi demonstrativně vypočtenými pomůckami jsou i důkazní prostředky, které nebyly správcem daně zpochybněny. Viz k tomu též např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 5. 2005, č. j. 2 Afs 190/2004-56, ze dne 2. 4. 2014, č. j. 1 Afs 20/2014-40, či ze dne 27. 2. 2019, č. j. 6 Afs 270/2018-22 (shodně i BAXA, J. a kol. Daňový řád: komentář. II. díl, § 125 až 266. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011).

42. Je také třeba upozornit na zcela odlišnou koncepci a cíle daňového a trestního řízení. Cílem správy daní je správně zjistit daň, stanovit a vybrat ji (jak vyplý-

vá z § 1 odst. 2 a 3 DŘ), od čehož se odvíjí též právní úprava nástrojů, jak toho dosáhnout i při nesoučinnosti daňového subjektu, jehož primární povinností je podat daňové tvrzení a prokazovat je (což však na druhé straně nebrání správci daně vyhledat a zohlednit i jiné důkazní prostředky). Naproti tomu smysl a účel trestního řízení, a to i o trestných činech daňových či hospodářských, jimiž je porušováno či ohrožováno právo státu na řádné a včasné vyměření a též vybrání daně, je značně odlišný – je jím podle § 1 tr. ř. náležité zjištění trestných činů a jejich pachatelů a jejich spravedlivé potrestání, čímž jsou zároveň chráněny nejdůležitější právní statky před těmi nejzávažnějšími zásahy (před kriminalitou). Zároveň tím má docházet k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti. Jde o právo trestní, tj. sankční, a tomu odpovídají i prostředky, které mají orgány činné v trestním řízení k dispozici pro naplnění sledovaných cílů. Pro trestní řízení platí jiné základní zásady, jimiž je ovládáno (viz zejména § 2 tr. ř., čl. 36 a následující Listiny základních práv a svobod, čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), než je tomu v řízení daňovém (viz zejména § 5 DŘ), jakkoliv zčásti mohou být obě řízení ovládána zásadami stejnými či podobnými (např. principy zákonnosti, zdrženlivosti a přiměřenosti, rychlosti apod.), neboť mají obecný či mezioborový charakter. Přesto je trestní řízení odlišné od daňového řízení, což se právě plně ukazuje i při stanovení závěru o výši daňové povinnosti daňového subjektu. Zatímco v daňovém řízení je možné vycházet nejen z výsledků dokazování, ale též z pomůcek a stanovit tuto povinnost vlastně jakýmsi kvalifikovaným odhadem (třeba i porovnáním se srovnatelnými daňovými subjekty a jejich daňovými povinnostmi), takový postup v trestním řízení, ovládaném mimo jiné zásadou vyhledávací, presumpcí nevinu a zásadou tzv. materiální pravdy, není možný. V trestním řízení lze dospět k závěru o skutkovém stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí (ve smyslu § 2 odst. 5 tr. ř.), jen na základě dokazování provedeného náležitě a v souladu s procesními zákony, včetně tzv. volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. ř. Proto ani není možné dospět v trestním řízení k závěru o vině obviněného jen na základě pouhých kvalifikovaných odhadů, jakkoliv se s velkou mírou pravděpodobnosti blížících realitě, jako je tomu například v případě stanovení daňové povinnosti podle pomůcek, ale je třeba vždy vinu obviněného, a to i ohledně znaku škody, prokázat spolehlivě, bezpečně, s praktickou jistotou, tedy slovy zákona „bez důvodných pochybností“.

43. V daném případě však soudy nižších stupňů nedostály uvedeným povinnostem vyplývajícím z nastavení principů, jimiž je ovládáno trestní řízení, naopak při stanovení výše škody vycházely z pouhého kvalifikovaného odhadu správce daně, který vyměřil DPH podle pomůcek, a sice na základě porovnání srovnatelných daňových subjektů a jejich daňových povinností podle § 98 odst. 3 písm. c) DŘ.

Takový způsob, jak bylo uvedeno, je sice vhodný pro vyměření a následné vymáhání splnění daňové povinnosti od daňového subjektu, avšak nemůže postačovat pro stanovení výše škody jako okolnosti zakládající trestní odpovědnost, třebaže by šlo jen o okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, jako tomu je v případě trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Lze tak uzavřít, že tato metoda určení výše daňové povinnosti daňového subjektu je zcela nepoužitelná pro účely stanovení výše škody v trestním řízení, jak bylo rozvedeno shora.

44. Kromě toho by bylo možno soudům nižších stupňů (kdyby byly oprávněny rozhodovat obdobně jako např. ve správním řízení o správnosti výše vyměřené daně podle pomůcek) vytknout, že uvedenou metodu zcela nedostatečně přezkoumaly a uplatnily, neboť soudy nižších stupňů se v nyní posuzovaném případě vůbec nezabývaly podmínkami a parametry, které musí správce daně zvažovat při takovém způsobu vyměření daně, jak vyplývá z bohaté judikatury správních soudů. Především (za předpokladu důvodnosti stanovení daňové povinnosti podle pomůcek, a nikoli na podkladě dokazování, k čemuž musejí být též splněny zákonné podmínky) by musely zvažovat přiměřenost zvolených pomůcek, tj. zda byly adekvátní, zda byly správně hodnoceny a zda se správce daně nedopustil procesních pochybení při součinnosti s daňovým subjektem, k čemuž se vyjádřil i rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v usnesení ze dne 14. 4. 2009, č. j. 8 Afs 15/2007-75, které bylo následně publikováno pod č. 1865/2009 Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. Zevrubně a instruktivně pak o přiměřenosti podmínek pojednal Nejvyšší správní soud například v již zmíněných rozsudcích ze dne 12. 7. 2018, č. j. 10 Afs 371/2017-69, a ze dne 16. 8. 2018, č. j. 10 Afs 372/2017-89, na které je možno ve stručnosti odkázat, neboť pro účely stanovení výše škody u nyní projednávaného trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku je metoda stanovení výše daňové povinnosti podle pomůcek nepoužitelná, jak bylo vysvětleno shora.

45. Neobstojí ani úvahy odvolacího soudu, že by při prokázání skutečné výše škody muselo vždy jít o trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, protože tento poruchový trestný čin je poněkud jinak konstruován (zpravidla se uvádí, že jde vlastně o zvláštní případ daňového podvodu). Takové úvahy totiž vůbec nezohledňují jiné znaky této skutkové podstaty, jež je odlišná od skutkové podstaty uvedené v § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku. Především vůbec nerespektují jinou potřebnou formu zavinění ve vztahu k tvrzené škodě, jež by byla spatřována v neodvedené dani [v případě § 240 odst. 1 tr. zákoníku by musel být alespoň větší rozsah, jenž může být odvozen od výše neodvedené daně, zaviněním úmyslné, zatímco v případě § 254 odst. 1 tr. zákoníku dochází pouze k úmyslnému ohrožení včasného a řádného vyměření daně, byla-li by výše škody spatřována ve výši neodvedené daně, postačilo by zavinění nedbalostní ve smyslu § 17 písm. a) tr. zákoníku]. Kromě toho je ustanovení § 240 tr. zákoníku vázáno na rozsah, a nikoli na škodu, škoda v případě ustanovení § 254 odst. 3 tr. zákoníku může spočívat

i v něčem jiném, než je neodvedená daň (bylo by možno uvažovat např. o tom, že by mohlo jít o zvýšené náklady na vyměření daně v daňovém řízení apod.).

č. 48

46. Z výše uvedených důvodů nemohla rozhodnutí soudů nižších stupňů obstát, protože nebyla náležitě a bez důvodných pochybností zjištěna výše škody, jejíž způsobení bylo obviněnému S. H. kladeno za vinu. K závěru o výši škody v případě trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (podobně ani v případě trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku) totiž nepostačuje vycházet z výše daňové povinnosti určené správcem daně podle pomůcek ve smyslu § 98 DŘ. Takovou metodu, která je vlastně pouhým kvalifikovaným odhadem správce daně a slouží k vyměření daně, nelze v trestním řízení použít pro závěr o naplnění znaku objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, jakým je způsobená škoda. Z těchto důvodů bylo třeba zrušit rozhodnutí soudů nižších stupňů.

V. Závěrečné shrnutí

47. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud shledal důvodné námitky obviněného S. H. týkající se nesprávného právního posouzení otázky způsobení značné škody a naplnění znaku objektivní stránky skutkové podstaty přečinu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1, odst. 3 tr. zákoníku, podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil jak napadené usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 2019, sp. zn. 9 To 39/2019, tak jemu předcházející rozsudek Okresního soudu v Prostějově ze dne 11. 12. 2018, sp. zn. 1 T 39/2018, a současně zrušil i další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Okresnímu soudu v Prostějově přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

48. V dalším řízení bude na soudech nižších stupňů, aby se náležitě zabývaly výší způsobené škody, pokud budou mít za to, že ji lze prokázat postupem a způsobem souladným s trestním řádem tak, aby o její výši nebyly důvodné pochybnosti. V opačném případě, nedospějí-li k jednoznačnému závěru o skutečné (alespoň minimální) výši neodvedené daně podložené příslušnými důkazními prostředky vztahujícími se k hospodaření obviněného, a nikoli jiných subjektů, nemohou shledat naplněnou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, jak to ostatně učinil již sám dozorový státní zástupce v podané obžalobě, a budou moci (při aplikaci principu *in dubio pro reo*) posoudit daný případ jako zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku, tedy jako ryze ohrožovací trestný čin, který nevedl k žádné poruše (jež za takových okolností nebyla prokázána). Podobně tomu bude, pokud případná skutečně zjištěná (minimální) výše škody nedosáhne hranice škody značné, jež je zvlášť přitěžující okolností uvedenou v § 254 odst. 3 tr. zákoníku.

Č. 49

Zpronevěra, Cizí věc § 206 tr. zákoníku

Č. 49

Cizí věci ve smyslu § 206 tr. zákoníku o trestném činu zpronevěry je i taková movitá věc, kterou dlužník (pachatel) předal věřiteli k zajištění svého dluhu podle § 2040 a násl. o. z. (zajišťovací převod práva), a to až do splnění rozvazovací podmínky ve smyslu § 2040 odst. 2 o. z. spočívající v tom, že splní svůj dluh.

Taková věc zůstává pro dlužníka (pachatele) cizí věcí i v případě, že věřitel nerealizuje své právo vyplývající ze zajišťovacího převodu práva prodejem této věci dříve, než dojde ke zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku (§ 109 odst. 4 insolvenčního zákona), a insolvenční správce pak v rámci insolvenčního řízení věc sepiše do majetkové podstaty dlužníka, aby mohl z výtěžku prodeje věci v insolvenčním řízení uspokojit zajištěného věřitele a případně z tzv. hyperochy i další (nezajištěné) věřitele.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 5 Tdo 1253/2019, ECLI:CZ:NS:2019:5.TDO.1253.2019.1)

Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. odmítl dovolání obviněné J. S. podané proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 44 To 581/2018, který rozhodoval jako soud odvolací v trestní věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 3 pod sp. zn. 14 T 54/2017.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 14 T 54/2017, byla obviněná J. S. uznána vinnou zločinem zpronevěry podle § 206 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku. Za to jí byl podle § 206 odst. 4 tr. zákoníku uložen trest odnětí svobody v trvání 2 roků, jehož výkon byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 2 roků. Podle § 229 odst. 1 tr. ř. byla poškozená obchodní společnost ŠF., s. r. o., (dále jen „obchodní společnost ŠF“) odkázána se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

2. Proti uvedenému rozsudku soudu prvního stupně podala obviněná odvolání, o němž rozhodl Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 44 To 581/2018, tak, že podle § 258 odst. 1 písm. b), d) tr. ř. zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 písm. a) tr. ř. znovu rozhodl tak, že obviněnou J. S. uznal vinnou přečinem porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 tr. zákoníku, za který jí uložil trest odnětí svobody v trvání 10 měsíců, jehož výkon podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání 12 měsíců. Poškozená obchodní společnost ŠF byla podle § 229 odst. 1 tr. ř. odkázána se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Podle rozsudku odvolacího soudu se obviněná dopustila trestné činnosti (zjednodušeně uvedeno) následovně. Poté, co na majetek obviněné byl usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. 11. 2015 prohlášen konkurs, obviněná přes svůj slib ze dne 26. 11. 2015 a v rozporu s § 210 odst. 1 a § 212 odst. 1, 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce jen „IZ“), odmítla předat motorové vozidlo tov. zn. XY, reg. zn. XY, insolvenční správce JUDr. H. Z., která je zapsala do majetkové podstaty dlužnice (obviněné). Obviněná, ačkoliv byla vyzývána k vydání tohoto vozidla, je nepředala insolvenční správce a sama se svým synem je užívala až do 9. 2. 2017, kdy bylo vozidlo zajištěno Policií České republiky. Obviněná tak činila v úmyslu ztížit insolvenční správce postižení svého vozidla v daném insolvenčním řízení ve prospěch jejich věřitelů, přičemž byla srozuměna s tím, že tímto svým jednáním ohrožuje účel insolvenčního řízení v podobě rychlého a co nejvyššího poměrného uspokojení věřitelů. Toto vozidlo předtím obviněná získala na základě kupní smlouvy ze dne 6. 11. 2014 uzavřené s obchodní společností A. J., přičemž na úhradu kupní ceny získala úvěr ve výši 1 147 879 Kč od obchodní společnosti ŠF, jejíž pohledávka byla zajištěna zajišťovacím převodem vlastnického práva k uvedenému vozidlu ve prospěch obchodní společnosti ŠF po dobu splácení úvěru.

II.

Dovolání obviněné

4. Proti citovanému rozsudku odvolacího soudu podala obviněná prostřednictvím svého obhájce dovolání, které opřela o dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť měla za to, že došlo k nesprávnému hmotně právnímu posouzení skutkového děje. Konkrétně podle ní není naplněna subjektivní stránka trestného činu, jímž byla uznána vinnou, či jakéhokoliv jiného trestného činu.

5. Dovolatelka namítla, že odůvodnění odvolacího soudu neobsahuje jakoukoliv zmínku o subjektivní stránce stíhaného trestného činu, což činí rozsudek nepřezkoumatelným a nezákonným. Odvolací soud se podle obviněné nevypo-

řádal s její obhajobou, že dne 26. 11. 2015 nemohla předat vozidlo insolvenční správkyni, protože jej zadržovala obchodní společnost E. T. A., která na něj uplatnila své zadržovací právo za účelem zajištění své vlastní pohledávky ve výši 730 000 Kč a která pak odmítla vydat vozidlo. Názor, že doklady o uplatnění zadržovacího práva ze dne 14. 11. 2014 byly obviněnou a svědkem J. P. vytvořeny až dodatečně, aby obviněná nemusela vozidlo uvádět jako svůj majetek v insolvenčním řízení, považovala za neodůvodněnou spekulaci v extrémním rozporu s provedenými důkazy.

6. Obviněná připomněla, že u veřejného zasedání dne 14. 3. 2018, kdy došlo ke zrušení prvního rozsudku soudu prvního stupně, zaujal odvolací soud názor, že nemá pochyb o tom, že došlo ke zpronevěře a že je potřeba ještě doplnit dokazování. Tento názor vyjádřil odvolací soud i přesto, že obhájce shodně s intervenující státní zástupkyní navrhovali zprostit obviněnou obžaloby podle § 226 písm. b) tr. ř. Dovolatelka upozornila, že stále probíhá občanskoprávní spor mezi ní a obchodní společností E. T. A. a že závěr odvolacího soudu o dodatečném vytvoření dokladů k uplatnění zadržovacího práva k danému vozidlu nemá žádnou oporu v provedeném dokazování.

7. Podle přesvědčení obviněné v trestním řízení nebyla prokázána subjektivní stránka trestného činu a skutková zjištění jsou v extrémním nesouladu s provedeným dokazováním. Důkazy v žádném případě neprokázaly její úmysl hrubě ztížit výkon funkce insolvenční správkyně, a tím ohrozit účel insolvenčního řízení. Závěrem obviněná zmínila, že byla porušena zásada užití trestního práva jako *ultima ratio* zakotvená v § 12 odst. 2 tr. zákoníku.

8. S ohledem na výše uvedené dovolatelka navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu a aby mu vrátil věc k novému projednání a rozhodnutí, případně aby sám Nejvyšší soud rozhodl tak, že obviněnou zproští obžaloby podle § 226 písm. b) tr. ř.

III.

Vyjádření k dovolání

9. K dovolání obviněné se vyjádřil nejvyšší státní zástupce prostřednictvím státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství. Po shrnutí dosavadního průběhu řízení a obsahu dovolání státní zástupce nejprve obecně zmínil, že dovolání podané z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. nemůže spočívat na námitkách proti tomu, jak soudy postupovaly při provádění důkazů, v jakém rozsahu provedly dokazování, jak hodnotily provedené důkazy, jaká skutková zjištění z nich vyvodily apod.

10. Názor odvolacího soudu (a to ve shodě se soudem prvního stupně), že doklady o uplatnění údajného zadržovacího práva k vozidlu byly vytvořeny až dodatečně, aby obviněná nemusela vyhovět výzvě insolvenční správkyně, nelze

považovat za čistě spekulativní prohlášení. Státní zástupce s ním souhlasil s ohledem na řadu skutečností vyplývajících z několika důkazů umožňujících přijmout závěr o úmyslném obstrukčním jednání obviněné vůči insolvenční správce. K tomu odkázal na odůvodnění jak napadeného rozsudku odvolacího soudu, tak i rozsudku soudu prvního stupně. Na tom nemohlo nic změnit ani zjištění, že v občanskoprávních řízeních nebylo dosud rozhodnuto o těchto sporných otázkách (k tomu odkázal na § 9 tr. ř.).

11. Dále se státní zástupce vyjádřil k námitkám ohledně chybného posouzení zavinění a nesprávného užití zásady subsidiarity trestní represe, které podle jeho názoru sice formálně odpovídají uplatněnému dovolacímu důvodu, avšak jsou zjevně neopodstatněné.

12. Státní zástupce je přesvědčen, že z vyjádření popisu skutku ve výroku rozsudku odvolacího soudu ve spojení s jeho odůvodněním, v němž se odvolací soud věnoval povaze a okolnostem jednání obviněné v kontextu ohrožovacího následku, lze dospět k závěru, že obviněná jednala v přímém úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku.

13. Námitku obviněné ohledně neuplatnění zásady subsidiarity trestní represe, kterou obviněná blíže nerozvedla, nepovažoval státní zástupce rovněž za důvodnou.

14. Vzhledem ke všem shora uvedeným skutečnostem proto státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněné J. S. podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. jako zjevně neopodstatněné.

IV.

Posouzení důvodnosti dovolání

a) Obecná východiska

15. Nejvyšší soud nejprve zjistil, že jsou splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení, a zabýval se otázkou povahy a opodstatněnosti uplatněných námitek ve vztahu k označenému dovolacímu důvodu.

16. Obviněná J. S. uplatnila dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Obecně lze konstatovat, že dovolání z tohoto důvodu je možno podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo na jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Jde tedy o nesprávný výklad a použití norem trestního práva hmotného, případně na něj navazujících hmotně právních norem jiných právních odvětví. Podstatou je vadné uplatnění příslušných ustanovení hmotného práva na skutkový stav zjištěný soudem prvního a druhého stupně. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je dán zejména tehdy, jestliže skutek, pro který byl obviněný stíhán a odsouzen, vykazuje znaky jiného trestného činu, než jaký v něm spatřovaly soudy nižších stupňů, anebo nenaplnuje zna-

ky žádného trestného činu. Tento dovolací důvod ovšem nespočívá v případném procesním pochybení soudů nižších stupňů ani v tom, že se dovolatel sice domáhá použití norem hmotného práva, ale na takový skutek, k němuž dospěl vlastní interpretací provedených důkazů, které soudy prvního a druhého stupně vyhodnotily odlišně od názoru dovolatele. Dovolání s poukazem na citovaný důvod tudíž nemůže být založeno na námitkách proti tomu, jak soudy hodnotily důkazy, jaká skutková zjištění z nich vyvodily, jak postupovaly při provádění důkazů, v jakém rozsahu provedly dokazování apod. Dovolání je koncipováno jako mimořádný opravný prostředek, a je tudíž určeno k nápravě pouze závažných právních vad pravomocných rozhodnutí.

b) Námitky obviněné neodpovídající dovolacímu důvodu

17. Obviněná ve svém dovolání sice primárně namítala nenaplnění subjektivní stránky trestného činu, vzápětí však rozporovala skutkový stav zjištěný odvolacím soudem, který je podle ní v extrémním rozporu s provedenými důkazy. Především zopakovala svou obhajobu ohledně uplatnění zadržovacího práva k předmětnému motorovému vozidlu, které proto nemohla vydat insolvenční správce. V závěru pak v jediné větě bez jakékoliv konkretizace zmínila porušení principu užití trestního práva jako *ultima ratio*.

18. Obviněná ve svém dovolání při uplatnění svých námitek vycházela ze zcela jiného než soudy nižších stupňů zjištěného skutkového stavu. Činila tak na podkladě odlišné interpretace provedených důkazů, které hodnotila izolovaně, a nikoliv ve vzájemných souvislostech, jak to učinily soudy nižších stupňů. Dovolávala se tak případné aplikace hmotného práva na jí prezentovanou verzi skutkového děje (že vozidlo nemohla vydat, protože jiný subjekt jej zadržel), ač se soudy prvního i druhého stupně přiklonily k verzi jiné, kterou ve svých rozhodnutích přesvědčivě zdůvodnily (že šlo o účelové tvrzení podložené účelově vytvořenými doklady, které byly v rozporu se skutečným stavem doloženým jinými důkazy, že obviněná a její syn vozidlo sami užívali). Se shodnými námitkami se řádně vypořádal jak soud prvního stupně, tak i odvolací soud, neboť byly též součástí obhajoby obviněné a obsahem podaného odvolání. Obviněná tak prakticky výlučně opakovala jen svou obhajobu učiněnou před soudy nižších stupňů, které se s ní zcela dostačujícím způsobem vypořádaly a na jejichž odůvodnění je tak možno odkázat. Nejvyšší soud zpravidla odmítne jako zjevně neopodstatněné takové dovolání, v němž obviněný pouze opakuje tytéž námitky, jimiž se snažil zvrátit již rozhodnutí soudu prvního stupně, pokud se jimi odvolací soud zabýval a vypořádal se s nimi náležitým a dostatečným způsobem (podobně viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 5 Tdo 86/2002, uveřejněné pod č. T 408. ve svazku 17 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, který vydávalo Nakladatelství C. H. Beck, Praha, 2002).

19. Bez možnosti přezkumu na podkladě takto formulovaného dovolání (jako *obiter dictum*) může Nejvyšší soud pouze na základě znalosti trestního spisu uvést, že předložené výhrady obviněné proti postupu soudů nižších stupňů nemají žádné opodstatnění. Obviněná po celou dobu v trestním řízení předkládala svou verzi skutkového stavu založenou na tom, že nemohla vydat motorové vozidlo insolvenční správce, protože jej od 14. 11. 2014 zadržovala obchodní společnost E. T. A. za účelem zajištění své pohledávky ve výši 730 000 Kč. V trestním řízení se však soudy přiklonily k jiné verzi skutkového děje, kterou ve svých rozhodnutích pečlivě odůvodnily a logicky ji dovodily z provedených důkazů. Soudy prvního i druhého stupně dospěly k závěru, že vysvětlení obviněné o zadržení vozidla obchodní společností E. T. A. a k tomu doložené doklady byly účelové a byly dodatečně vytvořeny z důvodu snahy vyhnout se výzvě insolvenční správce vydat vozidlo. Tento závěr vyplynul z důkazů opatřených na podkladě provedených důkazních prostředků. Z výpovědi insolvenční správce JUDr. H. Z. soudy nižších stupňů zjistily, že jí obviněná v listopadu 2015 přislíbila vydat vozidlo, avšak nestalo se tak. Opodstatněným nebyl shledán důvod údajného předání vozidla obchodní společností E. T. A., který měl spočívat v trvalém užívání vozidla za účelem distribuce 300 ks časopisů jednou měsíčně. Nebyl uznán ani důvod uplatnění zadržovacího práva ve vztahu k závazku splatnému teprve v budoucnu. Nadto insolvenční správce popřela pohledávku obchodní společnosti E. T. A. v insolvenčním řízení. Pro posouzení viny obviněné (zvláště pak, jde-li o trestný čin podle § 225 tr. zákoníku) není podstatné, zda se o pohledávce obchodní společnosti E. T. A. stále vede civilní řízení, neboť tuto otázku si má orgán činný v trestním řízení posoudit sám (viz § 9 tr. ř.). Dále bylo prokázáno, že vozidlo v době, kdy jej údajně měla zadržovat obchodní společnost E. T. A., užíval syn obviněné R. S., který s vozidlem dne 15. 9. 2015 havaroval, o čemž ani uvedená obchodní společnost nevěděla, užíval jej až do jeho zadržení Policií České republiky a následného vydání insolvenční správce (viz k tomu údaje z trestního spisu, podle nichž toto vozidlo zařazené do pátrání zastavili policisté dne 9. 2. 2017, kdy jej řídil syn obviněné R. S.). Nejvyšší soud tak uzavírá, že soudy nižších stupňů v uvedeném směru zcela důvodně považovaly uplatňovanou verzi obviněné za účelovou ve snaze odůvodnit neoprávněné užívání předmětného vozidla jí samou a jejími příbuznými.

20. Dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. by sice mohla odpovídat námitka, že obviněná nejednala s potřebnou mírou zavinění, tak by tomu ovšem bylo, pokud by soudy nižších stupňů chybně použily hmotné právní úpravu zavinění na skutkový stav jimi jinak správně zjištěný. V daném případě však obviněná žádala soudy nižších stupňů o užití hmotné právní úpravy na jiný skutkový stav, který byl založen na jejím vlastním hodnocení důkazů. Již shora bylo vysvětleno, že takové námitky nemohou odpovídat uplatněnému dovolacímu důvodu.

21. Zároveň je možno obviněnou upozornit, že posouzení jejího jednání odvolacím soudem, který v tomto směru akceptoval její obranu, bylo pro ni výhodné, neboť byla uznána vinnou mírnějším trestným činem, než kterým ji uznal vinnou soud prvního stupně, jehož právní kvalifikaci jednání obviněné lze považovat za přílehlavou. Odvolací soud ve svém rozsudku totiž zjevně (aniž by k tomu učinil právní rozbor) vycházel z toho, že pro obviněnou nebylo uvedené vozidlo cizí věcí. V tomto směru zřejmě použil úpravu obsaženou v insolvenčním zákoně, aniž by provedl její právní rozbor, inspirací mu zřejmě byl zevrubný výklad obsažený v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 7. 2018, č. j. MSPH 79 INS XY, 2 VSPH 309/2018-B-270. V něm však bylo objasněno pouze procesní řešení daného případu ve smyslu insolvenčního zákona, tedy to, jak mělo být nakládáno v insolvenčním řízení s předmětným motorovým vozidlem XY, jakož i s výtěžkem jeho zpeněžení. Postup vycházel z uznávané judikatury vykládající uspokojování věřitelů, jejichž závazek byl zajištěn zajišťovacím převodem práva a kteří jsou považováni za tzv. podmíněné vlastníky majetku původně patřícího dlužníku (viz rozhodnutí pod č. 45/2009 Sb. rozh. obč. a rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 2528/2007, a ze dne 8. 9. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3766/2010). V takových případech pak tzv. podmíněný vlastník, pokud nerealizoval své zajišťovací právo do zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku (§ 109 odst. 4 IZ), již po tomto okamžiku může uspokojovat svou pohledávku za dlužníkem (zde obviněnou) jen přihlášením své zajištěné pohledávky v insolvenčním řízení, a nikoli prodejem věci, jež je předmětem zajištění (neboli uvedeným okamžikem zaniká možnost zajištěného věřitele v souladu se smlouvou o zajišťovacím převodu práva prodat předmětnou věc) – viz § 109 odst. 1 písm. b) a § 166 IZ. Tato věc zajištěná zajišťovacím převodem práva pak má být sepsána do majetkové podstaty dlužníka, což nemůže být úspěšně zvráceno ani vylučovací žalobou (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2018, sen. zn. 29 ICdo 24/2016, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2018, sp. zn. 29 Cdo 2611/2016). Zároveň je však třeba upozornit, že jde o zvláštní řešení uspokojení pohledávky zajištěného věřitele, jakož i případných dalších věřitelů z tzv. hyperochy (tj. z přebytku ze zpeněžení věci, jež je předmětem zajišťovacího převodu vlastnického práva, po uspokojení zajištěného věřitele), v rámci insolvenčního řízení, jehož procesní úprava ovšem v tomto směru neřeší hmotně právní otázky převodu vlastnického práva. V uvedených případech, zahrne-li insolvenční správce po právu do majetkové podstaty věc, jež je předmětem zajišťovacího převodu práva, nemění se nic z hlediska hmotně právního na vlastnických vztazích, a to až do prodeje takové věci v rámci insolvenčního řízení. Samotné zahrnutí této věci do majetkové podstaty insolvenčním správcem, či dokonce jen zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku nemůže mít tak zásadní vliv na majetkové poměry, jakým je převod (či přechod) vlastnického práva. Jak-

koliv právní úprava v insolvenčním zákoně se zaměřuje na řešení majetkových poměrů dlužníka v celé jejich šíři ve smyslu § 1 IZ, cílem je podle právní úpravy v insolvenčním zákoně co nejvyšší poměrné uspokojení věřitelů, k čemuž jsou dány insolvenčnímu správci též určité nástroje. Do majetkové podstaty dlužníka přitom nemusejí být nutně zapsány jen věci ve výlučném vlastnictví dlužníka; to, co náleží do majetkové podstaty, určuje § 205 IZ. Pro případ soupisu věcí, které jsou nedůvodně sepsány do majetkové podstaty, upravuje insolvenční zákon též tzv. excindační žalobu – viz § 225 IZ. Vylučovací žalobou se však nelze úspěšně domoci vyloučení věci, jež byla předmětem zajišťovacího převodu práva k zajištění pohledávky věřitele, který ji musí uplatnit též v insolvenčním řízení, v němž má být taková věc též prodána, aby z výtěžku prodeje byl uspokojen jak zajištěný věřitel, tak i případně další (nezajištění) věřitelé z tzv. hyperochy.

22. Shora popsaným výkladem se ovšem nic nemění na tom, že zajištěný věřitel (zde obchodní společnost ŠF) formálně nadále zůstává vlastníkem uvedené věci i po dobu insolvenčního řízení, a to až do prodeje věci v rámci insolvenčního řízení insolvenčním správcem, neboť dlužník (zde obviněná) až do rozhodného okamžiku zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku nesplnil rozvazovací podmínku plynoucí ze smlouvy o zajišťovacím převodu práva, pro kterou by se dlužník znovu stal vlastníkem věci (tj. splnění dluhu vůči zajištěnému věřiteli) – viz k tomu § 2040 odst. 2 o. z. V daném případě lze poukázat na smlouvu o úvěru založenou v trestním spise, v níž je na první straně s odkazem na § 2040 o. z. sjednán i zajišťovací převod práva s tím, že obviněná se stává jen vypůjčitelem ve smyslu § 2193 o. z., podle bodu 3.6 obchodních podmínek obsažených v trestním spise trvá zajišťovací převod práva až do úplného uspokojení všech pohledávek obchodní společnosti ŠF. Jinými slovy, obchodní společnost ŠF byla až do prodeje předmětného vozidla v insolvenčním řízení jeho vlastníkem, takže pro obviněnou šlo o cizí věc.

23. Lze tedy shrnout, že cizí věcí ve smyslu § 206 odst. 1 tr. zákoníku o trestném činu zpronevěry je i taková movitá věc, kterou dlužník (pachatel) dočasně předal věřiteli k zajištění svého dluhu podle § 2040 a násl. o. z. (zajišťovací převod práva), a to až do splnění rozvazovací podmínky ve smyslu § 2040 odst. 2 o. z. spočívající v tom, že splní svůj dluh. Taková věc zůstává pro dlužníka (pachatele) cizí věcí i v případě, že věřitel nerealizuje své právo vyplývající ze zajišťovacího převodu práva prodejem této věci dříve, než dojde ke zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku (§ 109 odst. 4 IZ), jestliže pak insolvenční správce v rámci insolvenčního řízení sepíše uvedenou věc do majetkové podstaty dlužníka, aby mohl z výtěžku prodeje věci v insolvenčním řízení uspokojit zajištěného věřitele a případně z tzv. hyperochy i další (nezajištěné) věřitele.

24. Kromě toho i v případě, kdyby byla správná úvaha odvolacího soudu (ač tomu tak není) spočívající v tom, že dané vozidlo nebylo pro obviněnou objek-

tivně věci cizí, nezabýval se odvolací soud ani tím, zda ho obviněná v době činu považovala za cizí věc. Odvolací soud se tak vůbec nezabýval postojem obviněné v insolvenčním řízení, tedy tím, zda to nebyla právě obviněná, kdo opakovaně namítal, že vozidlo jí nepatří, a proto nemá být součástí majetkové podstaty. K tomu lze jen doplnit obecnou úvahu spočívající v tom, že jde o pokus trestného činu, pokud pachatel mylně předpokládá určitou okolnost zakládající trestní odpovědnost, ač ta objektivně není dána (jde o tzv. pozitivní skutkový omyl o okolnosti zakládající trestní odpovědnost). Podle zásad o skutkovém omylu se posuzuje i omyl o normativním znaku, tj. i o tom, zda jde o věc cizí, či nikoli. Jinými slovy jde o pokus zpronevěry, pokud si pachatel přisvojí věc, kterou považuje za cizí, ač ta mu objektivně patří, o čemž však pachatel v době činu neví. K tomu viz výklad v učebnicích a komentářích – např. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 256; ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 255 a násl. Další rozbor k tomu je ovšem nadbytečný, a to jednak vzhledem k výše uvedenému řešení otázky, zda pro obviněnou objektivně šlo o cizí věc, a jednak (především) z důvodu dovolání podaného pouze obviněnou, tedy z důvodu nemožnosti změnit rozhodnutí odvolacího soudu v její neprospěch pro *zákaz reformationis in peius*.

25. Shora uvedené ovšem nic nemění na tom, že obviněná svým postupem v insolvenčním řízení skutečně naplnila (těž) všechny znaky přečinu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 tr. zákoníku, jak k tomu dospěl odvolací soud. Ostatně obviněná ve svém dovolání (vyjma námitky neexistence zavinění založené na jiné skutkové verzi, jak bylo zmíněno shora) ani nerozporovala naplnění těchto znaků.

26. Dále se Nejvyšší soud jen stručně vyjádří k další námitce obviněné, a sice k principu *ultima ratio*. Obviněná tuto svou námitku nijak nerozvedla, pouze odkázala na text § 12 odst. 2 tr. zákoníku, neuvedla tak vlastně žádnou konkrétní úvahu v tomto směru. Přitom v dané trestní věci nelze konstatovat, že by případ obviněné J. S. byl svou povahou v porovnání s jinými věcmi téhož typu bagatelní a že by vylučoval uplatnění trestní odpovědnosti.

27. Obviněná totiž svým jednáním ohrozila účel insolvenčního řízení tím, že odmítla vydat insolvenční správce motorové vozidlo v hodnotě okolo 1 000 000 Kč, tedy majetek, z něhož měl být primárně uspokojen zajištěný věřitel – obchodní společnost ŠF a případně i další věřitelé z tzv. hyperochy. Obviněná tak činila po dlouhou dobu téměř 1,5 roku, po kterou též sama užívala vozidlo či jej přenechala do užívání dalším osobám, čímž zároveň fakticky snižovala jeho hodnotu, a poškozovala tak své věřitele, kteří nemohli být v celém rozsahu uspokojeni z jiného jejího majetku. Soudy nižších stupňů proto správně dovodily, že v tomto případě je třeba uplatnit trestněprávní odpovědnost a trestněprávní důsledky s ní spojené.

28. Lze tak uzavřít, že námitky obviněné jsou v podstatě výhradně skutkového, případně procesního charakteru, obviněná jimi vlastně vůbec nezpochybňovala právní kvalifikaci svého jednání. Dovolatelka tedy polemizovala výlučně se skutkovými závěry soudů nižších stupňů. Takové námitky uvedené obviněnou nenaplníují uplatněný ani žádný jiný dovolací důvod, zčásti jde navíc o námitky jen obecného rázu bez náležité konkretizace, které nejsou způsobilé pro přezkum dovolacím soudem.

V.

Závěrečné shrnutí

29. Dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. tak byl dovolatelkou uplatněn jen formálně. Ve skutečnosti její dovolací námitky neodpovídají žádnému z dovolacích důvodů taxativně stanovených v § 265b tr. ř., neboť směřují výlučně proti hodnocení důkazů a z nich vyvozeným skutkovým zjištěním, resp. proti procesním postupům soudů nižších stupňů.

30. Nejvyšší soud proto podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. odmítl dovolání obviněné J. S. jako podané z jiného důvodu, než je uveden v § 265b tr. ř., aniž by přezkoumával zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí nebo jemu předcházejícího řízení. Protože Nejvyšší soud rozhodl o odmítnutí dovolání podle § 265i tr. ř., učinil takové rozhodnutí v neveřejném zasedání podle § 265r odst. 1 písm. a) tr. ř.

Č. 50

Právnícká osoba, Přičitatelnost činu právnické osobě

§ 8 odst. 5 t. o. p. o.

č. 50

Ke zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby podle § 8 odst. 5 t. o. p. o. dochází v případě, jestliže i přes vynaložení veškeré snahy, které bylo možné po ní spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu, došlo k takovému činu. Bude tomu tak zejména tehdy, pokud jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 t. o. p. o. bylo určitým excesem, kterému právnická osoba nemohla zabránit, a proto se nejví jako spravedlivé jí takové jednání přičíst.

Opatření právnické osoby sloužící k předcházení spáchání protiprávního činu má primárně spočívat v tom, aby byly dodržovány všechny právní předpisy, které je tato právnická osoba povinna respektovat, a vnitřní předpisy, které právnická osoba přijala ke konkretizaci povinností vyplývajících z právních předpisů a jež jsou pro osoby v řídícím, kontrolním nebo vedoucím postavení závazné a jimiž jsou zaměstnanci povinni se řídit při plnění pracovních úkolů.

K závěru o splnění podmínek podle § 8 odst. 5 t. o. p. o. však nestačí prosté přijetí vnitřních předpisů nebo jiných opatření. Důležité je především zajištění dodržování těchto opatření, kontrola jejich plnění a případná detekce jejich porušení a následná adekvátní reakce.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019, ECLI:CZ:NS:2019:7.TDO.110.2019.1)

Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněné právnické osoby – obchodní společnosti D. B., podané proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. 8 To 119/2018, v trestní věci vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 7 T 88/2017.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 7 T 88/2017, byla obviněná obchodní společnost D. B. uznána vinnou zločinem podvodu podle

§ 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku dílem dokonaným, dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku. Obviněná byla odsouzena podle § 18 odst. 1, 2 t. o. p. o. za použití § 68 odst. 1 tr. zákoníku k peněžitému trestu ve výši 250 denních sazeb, přičemž jedna denní sazba činí 4 000 Kč, celkem tedy ve výši 1 000 000 Kč. Dále jí byl podle § 23 odst. 1, 2 t. o. p. o. uložen trest uveřejnění rozsudku na své náklady v celostátním deníku ve lhůtě tří měsíců od právní moci rozsudku. Výrokem podle § 228 odst. 1 tr. ř. bylo rozhodnuto o povinnosti obviněné k náhradě škody, přičemž někteří poškození byli se zbytkem svých nároků na náhradu škody odkázáni podle § 229 odst. 2 tr. ř. na řízení ve věcech občanskoprávních.

2. Odvolání obviněné podané proti všem výrokům rozsudku soudu prvního stupně bylo usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. 8 To 119/2018, podle § 256 tr. ř. jako nedůvodné zamítnuto.

3. Uvedeného trestného činu se obviněná dopustila jednáním podrobně popsaným pod body 1. až 10. ve výroku o vině v odsuzujícím rozsudku, jehož podstatou byl podvodný prodej motorových vozidel s pozměněným stavem ujetých kilometrů, čímž byla nadsazena prodejní cena a způsobena škoda kupujícím ve výši rozdílu mezi prodejní cenou vozidla a jeho skutečnou hodnotou.

4. Toto jednání spočívalo stručně řečeno v tom, že neznámá osoba, tj. jednatel, zaměstnanec obchodní společnosti D. B., či osoba pověřená k jednání za tuto obchodní společnost, v XY v období od 18. 2. 2015 do 19. 10. 2016 v úmyslu dosáhnout neoprávněného obohacení obviněné poté, co (u dílčích útoků uvedených pod body 1., 2., 4., 5., 8. a 10. výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně) byla jednotlivá motorová vozidla v držení obviněné obchodní společnosti, tato osoba provedla či zadala provést opravu, při níž došlo k načtení nižšího stavu ujetých kilometrů z vyměněného náhradního dílu, avšak následně již nebylo přes diagnostiku na tachometru provedeno nastavení skutečného stavu ujetých kilometrů, přičemž obviněná zamlčela jednotlivým kupujícím tuto podstatnou skutečnost, jež měla vliv na cenu vozidla, a způsobila jim tak prodejem vozidla za vyšší cenu majetkovou škodu. Dílčího útoku pod bodem 6. výroku o vině se obviněná dopustila obdobným způsobem, ovšem s tím, že k načtení nižšího stavu ujetých kilometrů došlo v souvislosti s opravou elektroinstalace Z. K., který měl vozidlo půjčené, přičemž obviněné byl od počátku znám skutečný stav ujetých kilometrů, kupující však po zjištění manipulace s počtem ujetých kilometrů nakonec odstoupil od smlouvy a vzniklá škoda spočívala pouze v nevrácení rezervačního poplatku ve výši 10 000 Kč. Dílčí útok pod bodem 7. výroku o vině pak spočíval v tom, že motorové vozidlo uvedené pod bodem 6. výroku o vině bylo pak prodáno jinému kupujícímu, opět se zatajením skutečného stavu počtu ujetých kilometrů. Dílčí útok popsáný pod bodem 9. výroku o vině byl spáchán obdobným způsobem s tím, že k uvedenému technickému zásahu spojenému se snížením vykazovaného stavu ujetých kilometrů došlo údajně ze strany prodejce

z Ukrajiny, který měl vozidlo půjčené, s čímž byla obviněná obchodní společnost srozuměna. Konečně dílčího útoku uvedeného pod bodem 3. výroku o vině se obviněná dopustila ve stručnosti tím, že přestože byla obchodní společnost D. B. předchozím vlastníkem při odkoupení vozidla upozorněna, že vozidlo má ujetu o přibližně 200 000 km více, než udával tachometr, dne 16. 6. 2015 při prodeji vozidla zamlčela tuto skutečnost kupujícímu, a způsobila mu tak škodu.

5. Výše popsaným jednáním způsobila obviněná škodu v celkové výši 1 054 370 Kč a mohla způsobit (konkrétně jednáním pod bodem 6. ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně, které zůstalo zčásti ve stadiu pokusu) ještě další škodu ve výši 65 400 Kč.

č. 50

II.

Dovolání obviněné a vyjádření k němu

6. Proti citovanému usnesení Krajského soudu v Brně podala obviněná právnická osoba dovolání ohledně všech jeho výroků, přičemž odkázala na důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Uplatněnými námitkami projevila nesouhlas se skutkovými zjištěními, která se stala podkladem výroku o její vině, a s tím, jak soudy hodnotily důkazy. Především zdůraznila, že nemohla nikoho uvést v omyl, jelikož kupující věděli o opravě vozidla, která údajně zapříčinila změnu stavu tachometru. Tato skutečnost vyplývá nejen z předávacích protokolů podepsaných poškozenými, ale také z výpovědí obviněné a svědků. Rovněž namítla, že nemohla přes diagnostiku na tachometru provést nastavení stavu ujetých kilometrů, neboť tento postup není reálně možný. Jak dále obviněná uvedla, znalecký posudek soudního znalce Ing. M. U. ze dne 30. 1. 2018 je nepřezkoumatelný, jelikož mimo jiné neobsahuje ceníky prodejců ani jednotlivá vyjádření importérů motorových vozidel, z nichž čerpal a na které odkazoval, nevypořádal se s posudkem znalce J. R. a jsou k tomu i další výhrady. Pokud se závěry jednotlivých znaleckých posudků rozcházejí, měl soud prvního stupně přistoupit k zadání tzv. revizního znaleckého posudku, kterým znalecký posudek Ing. M. U. podle názoru obviněné rozhodně není. Namísto toho však soud upřednostnil znalecký posudek Ing. M. U., aniž by takový postup odůvodnil. Dále obviněná odkázala na § 8 odst. 5 t. o. p. o. s tím, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu, neboť v roce 2014 zavedla do praxe tzv. etický kodex. Ten není možné považovat pouze za formální akt, což ostatně vyplývá i z výpovědí svědků. Kromě toho obviněná jako právnická osoba nenese důkazní břemeno k prokázání okolností svědčících pro její vyvinění. Obviněná rovněž odkázala na nedodržení zásady subsidiarity trestní represe, dále procesní zásady *in dubio pro reo* a namítla porušení § 2 odst. 5 a 6 tr. ř., přičemž závěr soudů o vině se tak podle jejího přesvědčení ocitl v extrémním rozporu s provedenými důkazy.

7. Závěrem svého dovolání obviněná navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně, případně i rozsudek Městského soudu v Brně, a přikázal příslušnému soudu, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

8. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ve svém vyjádření k dovolání uvedl, že dovolání je založeno na námitkách ohledně nesprávného hodnocení svědeckých výpovědí a znaleckého posudku, které nejsou dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Pod ten nespadá ani námitka týkající se nedodržení pravidla *in dubio pro reo*. Nad rámec toho státní zástupce podrobně rozvedl, že skutková zjištění soudů nejsou v žádném extrémním rozporu s důkazy, ale naopak z nich vyplývají. Poukaz obviněné na § 8 odst. 5 t. o. p. o. a nedodržení zásady subsidiarity trestní represe formálně odpovídá uplatněnému dovolacímu důvodu, jde však o námitky neopodstatněné. V posuzované věci dospěly soudy obou stupňů k závěru, že etický kodex obviněné vůbec neplnil svůj účel, jelikož postrádal jakoukoli preventivní, detekční a represivní úroveň, šlo tedy o čistě formální akt. Shodný závěr platí i pro školení zaměstnanců. Podmínky pro použití citovaného ustanovení nebyly v této věci splněny. Jednání obviněné se nevymyká běžně se vyskytujícím případům trestného činu podvodu postihovaným prostředky trestního práva. V dané věci nebylo zjištěno nic tak výjimečného, co by vylučovalo možnost uplatnění trestní represe vůči obviněné, prostředky trestního práva tak byly použity zcela důvodně. Z těchto důvodů státní zástupce navrhl, aby bylo dovolání podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítnuto.

III.

Posouzení důvodnosti dovolání

9. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je zjevně neopodstatněné.

10. Podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. lze dovolání podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Podstatou tohoto dovolacího důvodu je vadné užití hmotného práva na skutkový stav, který zjistily soudy prvního a druhého stupně. Směřuje-li dovolání proti výroku o vině odsuzujícího rozhodnutí, odpovídají uvedenému dovolacímu důvodu takové námitky, v nichž se tvrdí, že skutkový stav, který zjistily soudy, nevykazuje znaky trestného činu, jímž byl obviněný uznán vinným. Námitky proti tomu, jak soudy hodnotily důkazy, jaká skutková zjištění vyvodily z důkazů a v jakém rozsahu provedly dokazování, se míjejí s § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. již proto, že se jimi vytýká porušení procesního práva, zejména § 2 odst. 5, 6 tr. ř., zatímco zákonným dovolacím důvodem je porušení hmotného práva.

11. Obviněná založila dovolání z větší části na námitkách, které vztahovala nikoli ke skutkovým zjištěním soudů, nýbrž k jiné verzi skutkového stavu, kte-

rou se snažila prosadit v návaznosti na svou obhajobu opírající se o tvrzení, že všichni kupující byli před koupí jednotlivých motorových vozidel informováni o skutečném počtu najetých kilometrů. Její námitky tedy v podstatě směřovaly proti skutkovým zjištěním soudů a spočívaly v jiném hodnocení provedených důkazů. Jde o námitky, které pro svou vyloženě skutkovou povahu stojí mimo rámec dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Výše uvedené platí i o tvrzení dovolatelky, že nemohla přes diagnostiku na tachometru provést nastavení stavu ujetých kilometrů, neboť tento postup není reálně možný. Takovou argumentaci pouze nesouhlasí s výsledky dokazování, především se znaleckým posudkem soudního znalce Ing. M. U. ze dne 30. 1. 2018. S těmito námitkami už se dostatečně vypořádaly soudy obou stupňů.

12. Nejvyšší soud připomíná, že v této trestní věci nejdříve vypracoval znalec Ing. J. F. odborné vyjádření, v němž stanovil hodnotu jednotlivých motorových vozidel. Následně byl obhajobou osloven znalec J. R. pro vypracování znaleckého posudku. Protože však byly mezi závěry výše uvedených znalců i po jejich výsledku výrazné rozpory, byl soudem přibrán Ing. M. U., znalec z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady, všeobecné strojírenství, k vypracování nového, tzv. revizního znaleckého posudku, jak jej nazývá soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku (nešlo však o znalecký posudek ústavu ve smyslu § 110 tr. ř., nýbrž o nový znalecký posudek jiného znalce podle § 109 tr. ř. a označení „revizní znalecký posudek“, který trestní řád v příslušných ustanoveních ani nepoužívá, není rozhodný). Ten se dopodrobna vyjádřil ke všem zadaným otázkám, následně vysvětlil, z jakého důvodu dospěli oba předchozí znalci k různým závěrům. Znalec Ing. M. U. dostatečně objasnil postup, jakým stanovil hodnotu jednotlivých vozidel. Pokud soud prvního stupně při určení výše škody vycházel především ze závěrů tohoto znaleckého posudku, nelze mu takový postup vytknout.

13. S ohledem na zřejmou procesní povahu námitek obviněné, ve kterých pouze obecně odkázala na údajné porušení § 2 odst. 5, 6 tr. ř. a pravidla *in dubio pro reo*, je možné pouze stručně konstatovat, že takové námitky nespadají pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., a nejsou tudíž způsobilé založit přezkumnou povinnost dovolacího soudu.

14. Naopak za odpovídající uplatněnému dovolacímu důvodu je možné označit tu část dovolání, v níž obviněná odkázala na § 8 odst. 5 t. o. p. o. a porušení zásady subsidiarity trestní represe. V obou případech však jde o námitky zjevně neopodstatněné.

15. Nejvyšší soud pro přehlednost uvádí, že novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. byla prostřednictvím § 8 odst. 5 t. o. p. o. zavedena možnost vyvinění právnické osoby (exkulpace) v případě, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu. K exkulpaci právnické osoby tudíž dochází v případě, jestliže i přes vynaložení veškeré sna-

hy, které bylo možné na právnické osobě spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu, došlo k takovému činu, a tedy jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 t. o. p. o. bylo určitým excesem, a nejeví se proto jako spravedlivé přičíst takové jednání právnické osobě (viz § 8 odst. 2 t. o. p. o.). Opatření právnické osoby sloužící k předcházení spáchání protiprávního činu bude sestávat primárně z dodržování všech zákonů a dalších předpisů, které je tato právnická osoba povinna respektovat, a vnitřních předpisů, které právnická osoba přijala a jež jsou pro osoby v řídícím, kontrolním nebo vedoucím postavení závazné a zaměstnanci jsou povinni se jimi při plnění pracovních úkolů řídit. Právnické osoby se specifickým okruhem činnosti (např. bankovníctví či pojišťovnictví) mají minimální standardy těchto povinností stanoveny zákonem. V případě ostatních právnických osob je na jejich posouzení, jestli a jaké vnitřní předpisy vydají, aby dostály uvedenému účelu (viz ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PURY, F., ŘÍHA, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání. Praha C. H. Beck, 2018, s. 233). K závěru o splnění podmínek pro exkulpaci podle § 8 odst. 5 t. o. p. o. však nestačí prosté přijetí vnitřních předpisů nebo jiných opatření. Důležité je především zajištění dodržování těchto opatření, kontrola jejich plnění a případná detekce jejich porušení a následná adekvátní reakce.

16. V projednávaném případě dospěl soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku k závěru, že obviněná nevynaložila veškeré úsilí, které lze na ní spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání trestného činu. Provedeným dokazováním bylo zjištěno, že etický kodex obviněné je pouhým formálním aktem, jehož dodržování nebylo vynucováno jakýmkoli prostředky. Ani pravidelné proškolení zaměstnanců ohledně předcházení nezákonnému jednání v tomto případě očividně neplnilo svůj účel, tj. poskytnout dostatečnou prevenci před trestným jednáním uvnitř obchodní společnosti. Minimálně v deseti projednávaných případech bylo zcela zjevné, že jednání se zákazníky bylo naprosto nedostačující (viz např. svědecké výpovědi poškozených, listinné důkazy – e-mailovou korespondenci apod.). Soud prvního stupně tak zcela správně uzavřel, že uvnitř obviněné obchodní společnosti nebyla nastavena žádná detekční, represivní ani preventivní úroveň dodržování pravidel obsažených ve zmíněném etickém kodexu, přičemž samotná firemní kultura popírala pravidla zakotvená v tomto kodexu. K tomu Nejvyšší soud může pouze stručně dodat, že pro naplnění exkulpčního důvodu nepostačuje, pokud jsou uvedena opatření u právnické osoby pouze „na papíře“, ale musí být zabezpečeno jejich faktické naplňování, kontrola přijatých opatření a vyhledávání jejich porušování (viz literatura výše citovaná), což v tomto případě prokazatelně nebylo. Z dokazování provedeného soudy nižších stupňů je zcela zřejmé, že u obviněné obchodní společnosti docházelo k porušování pravidel bez jakékoli adekvátní reakce ze strany jednatelů či jiných osob odpovědných za řádný chod této právnické osoby. Z uvedených důvodů nebylo možné zprostit obviněnou práv-

nickou osobu trestní odpovědnosti za trestné jednání, které je podrobně popsáno v tzv. skutkové větě ve výroku o vině v rozsudku Městského soudu v Brně.

17. Na závěr Nejvyšší soud dodává, že výrok o vině obviněné není v rozporu ani s § 12 odst. 2 tr. zákoníku, v němž je zakotvena zásada subsidiarity trestní represe a pojetí trestního práva jako krajního prostředku ochrany dotčených zájmů (princip *ultima ratio*). Obecně řečeno je třeba trestní odpovědnost vyvodit zásadně za každý protiprávní čin, který vykazuje všechny znaky uvedené v trestním zákoníku (viz § 13 odst. 1 tr. zákoníku). Tento závěr je u méně závažných trestných činů (v zásadě tedy nikoli u zločinů, mezi něž patří i čin spáchaný obviněnou právnickou osobou) korigován zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 tr. zákoníku) a z ní vyplývajícím principem *ultima ratio*. Jednání popsané v tzv. skutkové větě ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně naplnilo všechny znaky zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) tr. zákoníku (dilem ve stadiu pokusu), přičemž tímto trestným jednáním byla způsobena poměrně vysoká škoda (ve výši přes 1 milion Kč) a byla poškozena řada osob. Úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska dolní hranice trestnosti neodpovídá ani nejlehčím, běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty (viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, publikované pod č. 26/2013-I., II. Sb. rozh. tr.). Hlavním kritériem je zde společenská škodlivost činu, kterou je třeba zvažovat v konkrétním posuzovaném případě s ohledem na intenzitu naplnění kritérií uvedených v § 39 odst. 2 tr. zákoníku. Z nich především výše škody a způsob provedení činu a jeho okolnosti (opakované útoky a dlouhodobější jednání) v daném případě vylučují beztrestnost za použití uvedené zásady. Z těchto důvodů je uplatnění trestněprávní represe v posuzovaném případě zcela namístě.

18. Dovolací námitky obviněné tedy zčásti nejsou podřaditelné pod uplatněný důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. a zčásti jsou zjevně neopodstatněné. Nejvyšší soud proto odmítl dovolání obviněné obchodní společnosti D. B. jako zjevně neopodstatněné podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř.

Č. 51

Č. 51

Náhrada nemajetkové škody, Adhezní řízení, Nemajetková újma
§ 228 odst. 1 tr. ř.

I. Za základní částku náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké podle § 2959 o. z., modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek, lze považovat v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného (rozhodnutí č. 85/2019 Sb. rozh. obč.); v případě sourozenců lze vycházet ze základní částky o jednu čtvrtinu nižší.

Náhrada nemajetkové škody, Adhezní řízení
§ 228 odst. 1 tr. ř.

II. Majetkové poměry obviněného nejsou samostatným rozhodným kritériem pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy. Při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy se však soudy musí zabývat otázkou, zda její výše nebude pro obviněného po majetkové stránce likvidační. To platí i v případech újmy způsobené provozem motorového vozidla, na kterou se vztahuje pojištění podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů. Vždy je však třeba v takových případech přihlídnout ke konkrétním okolnostem, zejména k již poskytnutým plněním ze strany pojistitele, k jeho přístupu k plnění z pojistné smlouvy a dále k tomu, zda nějaké skutečnosti odůvodňují případné užití ustanovení § 10 citovaného zákona.

Adhezní řízení, Náhrada nemajetkové škody
§ 43 odst. 3 tr. ř.

III. Pro uplatnění nároku poškozeného a rozhodnutí o něm v adhezním řízení postačí (vedle dalších náležitostí) jasné vyličení skutkových okolností, o které se návrh opírá. Není nutné, aby poškozený odkázal na konkrétní zákonné ustanovení. Jednotlivé relativně samostatné nároky vyplývající z ustanovení § 2958 o. z. však musí být v návrhu specifikovány do té míry, aby bylo možno rozhodnout o každém z nich samostatně. V návrhu poškozeného musí být uvedena rovněž alespoň minimální výše částky, které se poškozený

domáhá u každého jednotlivého nároku. O tom je třeba poškozeného poučit (§ 43 odst. 3 tr. ř.).

Znalecký posudek, Adhezní řízení, Odborné vyjádření
§ 105 odst. 1, § 228 odst. 1 tr. ř.

č. 51

IV. Podkladem pro stanovení výše náhrady jak za ztížení společenského uplatnění, tak za bolest (§ 2958 o. z.) bude zpravidla posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví¹. Pouze v jednoduchých případech se lze spokojit s odborným vyjádřením.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1485/2019, ECLI:CZ:NS:2020:7.TDO.1485.2019.1)

Nejvyšší soud rozhodl o dovolání, které podal obviněný A. P. proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. 8. 2019, sp. zn. 5 To 278/2019, v trestní věci vedené u Okresního soudu ve Znojmě pod sp. zn. 17 T 24/2019, tak, že podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. 8. 2019, sp. zn. 5 To 278/2019, pokud jím bylo zamítnuto odvolání obviněného podané proti výrokům o povinnosti k náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M. a o odkázání této poškozené se zbytkem nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, a v těchto výrocích zrušil také rozsudek Okresního soudu ve Znojmě ze dne 15. 5. 2019, sp. zn. 17 T 24/2019. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. byla zrušena také další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené výroky, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265m odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud nově rozhodl podle § 228 odst. 1 tr. ř. tak, že obviněný A. P. je povinen zaplatit poškozené A. M. náhradu nemajetkové újmy za usmrcení osoby blízké ve výši 500 000 Kč. Se zbytkem uplatněných nároků se poškozená A. M. podle § 229 odst. 2 tr. ř. odkazuje na řízení ve věcech občanskoprávních.

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Okresního soudu ve Znojmě (dále též jako „soud prvního stupně“) ze dne 15. 5. 2019, sp. zn. 17 T 24/2019, byl obviněný A. P. uznán vinným přechýny usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, 2 tr. zákoníku a těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, 2 tr. zákoníku a odsouzen k úhrnnému trestu domácího vězení v trvání 2 roků a k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu řízení motorových vozidel na dobu 6 let.

¹ Podle přílohy č. 1 k vyhlášce č. 505/2020 Sb. jde o odvětví „Hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví“.

2. Výroky podle § 228 odst. 1 a § 229 odst. 2 tr. ř. bylo rozhodnuto o návrzích poškozených týkajících se jimi uplatněných nároků, a to konkrétně tak, že podle § 228 odst. 1 tr. ř. je obviněný povinen nahradit poškozeným M. K. nemajetkovou újmu ve výši 500 000 Kč a majetkovou škodu ve výši 28 596 Kč, D. Š. nemajetkovou újmu ve výši 500 000 Kč, R. K. nemajetkovou újmu ve výši 250 000 Kč, P. K. nemajetkovou újmu ve výši 250 000 Kč, nezletilému AAAAA (pseudonym) nemajetkovou újmu ve výši 750 000 Kč a majetkovou škodu ve výši 77 000 Kč a A. M. nemajetkovou újmu ve výši 2 000 000 Kč. Podle § 229 odst. 2 tr. ř. byli výše uvedení poškození se zbytky svých nároků na náhradu nemajetkové újmy odkázáni na řízení ve věcech občanskoprávních. Dále bylo podle § 228 odst. 1 tr. ř. rozhodnuto o povinnosti obviněného nahradit škodu poškozeným zdravotním pojišťovnám, a to Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky ve výši 3 429 Kč a Zdravotní pojišťovně ministerstva vnitra České republiky ve výši 538 700 Kč.

3. Podle skutkových zjištění vyjádřených ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně se obviněný dopustil uvedených trestných činů tím, že dne 15. 7. 2018 kolem 11:40 hodin v obci R., okres Z., na silnici II. třídy č. 396 jako řidič nákladního vozidla tov. zn. Ford Transit jedoucí od obce R. na obec T. v pravotočivé zatáčce se dostatečně nevěnoval řízení vozidla a přejel do protisměru, kde došlo k tečnému střetu levé části vozidla s levou částí projíždějícího motocyklu tov. zn. KTM řízeného M. K. Obviněný uvedeným jednáním porušil důležité povinnosti podle § 4 písm. a), b), § 5 odst. 1 písm. b), § 11 odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V důsledku toho utrpěl řidič motocyklu M. K. smrtelné zranění, jeho spolujezdkyně A. M. utrpěla těžká zranění, a to těžký otřes mozku, tržné zhmožděnou ránu čela, traumatické krvácení pod měkké pleny mozkové v temenní oblasti vlevo, zlomeninu nosních kůstek, zhmoždění pravé plíce, průnik vzduchu do horní části pravé horní dutiny s podezřením na prokrvácení mezihrudí, zlomeninu levé klíční kosti, zlomeninu prvního a druhého žebra vpravo, nestabilní zlomeninu pánve vpravo a zlomeninu střední části těla pravé stehenní kosti s posunem úlomků. Po zranění se u poškozené rozvinula posttraumatická stresová porucha a léčení trvalo i v době vyhlášení rozsudku, stejně tak podstatně omezení obvyklé činnosti.

4. Odvolání obviněného směřující proti výrokům o trestu a o náhradě nemajetkové újmy poškozeným nezletilému AAAAA a A. M. Krajský soud v Brně usnesením ze dne 7. 8. 2019, sp. zn. 5 To 278/2019, zamítl podle 256 tr. ř. jako nedůvodné.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti usnesení odvolacího soudu podal obviněný A. P. dovolání, a to pouze ve vztahu k výrokům týkajícím se náhrady nemajetkové újmy poškozeným nezletilému AAAAA a A. M., resp. proti určení výše náhrady těmto poškozeným.

Odkázal na dovolací důvody uvedené v § 265b odst. 1 písm. g) a l) tr. ř. Zdůraznil, že jako pojištěnec je ve smyslu § 2862 o. z. vázán výslovným pokynem ČSOB Pojišťovny, a. s., jako pojistitele z titulu pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorových vozidel na pozemních komunikacích.

6. Ve vztahu k vyčíslení náhrady nemajetkové újmy nezletilého AAAAA v částce 750 000 Kč obviněný upozornil na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, kde byla přiznána pozůstalé nezletilé dceři nižší náhrada nemajetkové újmy ve skutkově podobné věci, v níž existovalo více „zesilujících faktorů“ ve srovnání s nyní posuzovaným případem, a to například nutnost stěhování nezletilé na druhý konec České republiky, hrubé porušení zákonných povinností – zákazu předjíždění a výrazné překročení rychlosti, neexistence projevené lítosti pachatele. Dovolatel poukázal dále na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, v němž Nejvyšší soud potvrdil základní částku peněžité náhrady nemajetkové újmy spočívající v duševních útrapách spojených s usmrcením blízké osoby ve výši dvacetinásobku průměrné hrubé mzdy za rok předcházející smrti poškozeného (v nyní posuzované věci pojišťovnou vypočteného ve výši 552 000 Kč). Ve srovnání s ustálenou rozhodovací praxí se tak dovolateli jeví přiznaná částka ve výši 750 000 Kč jako nepřiměřená.

7. Ve vztahu k částce určené jako náhrada nemajetkové újmy poškozené A. M. dovolatel uvedl, že celková výše 2 000 000 Kč se skládá z částky 500 000 Kč jako náhrady za újmu vzniklou ztrátou blízkého člověka podle § 2959 o. z. (tuto výši dovolatel nezpochybňuje) a z částky 1 500 000 Kč jako tzv. další nemajetkové újmy podle § 2958 o. z., kterou považuje dovolatel za nepřiměřeně vysokou. Poukázal v této souvislosti na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017, a ze dne 2. 5. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018, a dále na vybranou judikaturu trestních soudů, např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2013, sp. zn. 8 Tdo 46/2013, s tím, že například oběti znásilnění byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč, oběti vyhrožování střelnou zbraní ve výši 10 000 Kč.

8. Obviněný uzavřel, že okresní soud nesprávně použil příslušná ustanovení občanského zákoníku upravující náhradu nemajetkové újmy a porušil zásadu legitimního očekávání vyjádřenou v § 13 o. z. tím, že rozhodl jinak, než soudy rozhodly v jiných podobných případech. Krajský soud toto nesprávné hmotné právní posouzení potvrdil, své rozhodnutí nedostatečně odůvodnil a nevypovádal se s ustálenou rozhodovací praxí, na niž dovolatel poukazoval už ve svém odvolání. Závěrem obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně, dále aby zrušil v rozsudku soudu prvního stupně výroky týkající se náhrady nemajetkové újmy nezletilého AAAAA a A. M. a aby sám určil výši této náhrady jmenovaným poškozeným.

9. Státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství se vyjádřila k dovolání obviněného A. P. tak, že dovolání je v daném případě přípustné (odvolací

soud rozhodoval také o otázce trestu), avšak je zjevně neopodstatněné. Soudy rozhodly o náhradě nemajetkové újmy poškozeného nezletilého AAAAA v souladu s § 2959 o. z. a s judikaturou. Státní zástupkyně provedla srovnání s případem řešeným zmíněným rozsudkem Nejvyššího soudu ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, s tím, že i tam šlo o případ dopravní nehody s porušením důležité povinnosti, přičemž míru nedbalostního zavinění na straně obviněného nelze hodnotit jakkoli v jeho prospěch, když dopravní nehodu nespolutavinil nikdo z poškozených, poškozený podobně jako v tomto případě přišel o jednoho z rodičů v útlém věku pouhých osmi let, a to stejně náhle a neočekávaně, navíc v době blízké jeho narozeninám. Nezletilý zde sice nebyl účastníkem dopravní nehody, byl však nucen od útlého věku vyrůstat pouze u matky a chybějící mužský vzor mohl nalézat v pozdější době při uskutečňování pravidelného kontaktu s otcem podle uzavřené dohody rodičů. Částku ve výši 750 000 Kč lze akceptovat, není nepřiměřená, a to zvláště za situace, kdy se nezletilému nepřítomnému u hlavního líčení nedostalo žádného morálního zadostiučinění způsobem uchopitelným s přihlédnutím k jeho věku.

10. I když se soudy nezabývaly majetkovými poměry obviněného z toho hlediska, aby pro něj výše náhrady nemajetkové újmy nepředstavovala likvidační důsledek, je třeba konstatovat, že obviněný je nositelem oprávnění k živnostenskému podnikání (zámečnické a zednické práce) a ve svém výlučném vlastnictví má jím obývanou stavbu včetně dílny, která je umístěna na jím vlastněném pozemku (viz údaje ze stanoviska Probační a mediační služby ve Znojmě). Ačkoliv obviněný aktuálně stále ještě splácí dluh spojený s jeho zajištěním prostřednictvím hypotéky váznoucí na předmětné nemovitosti a rovněž se podle své výpovědi před soudem podílí na splátkách kupní ceny za novější vozidlo, určené k výkonu jeho podnikatelské činnosti, nepředstavuje výše přiznané náhrady nemajetkové újmy likvidační zásah do jeho majetkových poměrů právě za stavu existence jeho nároku, vyplývajícího z jeho povinného smluvního pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorových vozidel na pozemních komunikacích. Ve smyslu rozhodnutí Nejvyššího soudu učiněného ve věci vedené pod sp. zn. 7 Tdo 1389/2016 zde tedy „není žádná okolnost, která by opodstatňovala právo pojistitele proti obviněnému jako pojištěnému na náhradu toho, co za něho plnil [§ 10 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)], ve znění pozdějších předpisů“.

11. Ve vztahu k částce stanovené jako náhrada nemajetkové újmy poškozené A. M. státní zástupkyně poukázala na vybranou judikaturu Nejvyššího soudu, v podstatě za nepřiléhavě označila odkazy obviněného na judikaturu trestních soudů a uvedla, že dovolatel neodůvodnil jím namítanou nepřiměřenost přiznání náhrady další nemajetkové újmy na straně poškozené A. M. žádným konkrétním způsobem. Státní zástupkyně zdůraznila obecnou přesvědčivost závěru odvolací-

ho soudu, podle něhož poškozená utrpěla jako zcela nevinná účastnice silničního provozu v mladém věku závažná zranění, jež jí způsobila značné fyzické a psychické utrpení a pro které je nucena podstupovat opakované operace s tím, že se objevují další následky utrpěného úrazového stavu, které kromě fyzických útrap ovlivňují její psychiku a znamenají pro ni značný zásah do sféry její důstojnosti. Taková povaha duševních útrap, spojených s utrpěnou těžkou újmou na zdraví poškozené, pak s sebou dozajista nese obavy z dalšího průběhu léčení, z výsledků očekávaných operací a v neposlední řadě starost o budoucnost poškozené i jejích dětí, které jsou (byť nejen) na ní závislé svou výchovou a výživou.

12. Závěrem svého vyjádření státní zástupkyně navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl dovolání obviněného jako zjevně nepodstatné.

III.

Posouzení věci Nejvyšším soudem

13. Nejvyšší soud dospěl mimo jiné k následujícím závěrům.

14. Podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. lze dovolání podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení (míněno jiném, než je právní posouzení skutku). Podstatou tohoto dovolacího důvodu je nesprávná aplikace hmotného práva na skutkový stav, který zjistily soudy prvního a druhého stupně. Na podkladě tohoto dovolacího důvodu je možné namítat i nesprávnost výroku učiněného v adhezním řízení, jestliže dovolatel vytýká nesprávné hmotně právní posouzení, to znamená porušení hmotného práva. Typicky jde o porušení toho hmotně právního předpisu, jímž se řídí režim náhrady majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. Námitky obviněného A. P. jsou tudíž podřaditelné pod uplatněný důvod dovolání, což je závěr učiněný v souladu s dlouhodobě ustálenou judikaturou (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2004, sp. zn. 7 Tdo 587/2004, ze dne 21. 2. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1154/2016, ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019).

15. Protože Nejvyšší soud nezjistil důvody k odmítnutí dovolání podle § 265i odst. 1 tr. ř., přezkoumal ve smyslu § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání, jakož i řízení předcházející napadenému rozhodnutí, a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné (§ 265k tr. ř.) v části týkající se poškozené A. M., zatímco v části týkající se poškozeného AAAAA je nedůvodné (§ 265j tr. ř.).

16. Námitky dovolatele se týkají rozhodnutí v adhezním řízení, které je součástí trestního řízení v případech, pokud byl řádně a včas uplatněn nárok poškozeného na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem (§ 43 odst. 3

tr. ř.). Adhezní řízení ovšem netvoří žádnou samostatnou, časově či jinak formálně oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména ve stadiu dokazování. V adhezním řízení rozhoduje soud o náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení podle hmotného práva jiné povahy než trestní (nejčastěji podle občanského zákoníku nebo zákoníku práce), ale ve formě trestního řízení, tedy procesním postupem podle trestního řádu.

17. Za nemajetkovou újmu (jejíž náhrada je zde předmětem řízení o dovolání) se považuje příkoří, které se projevuje jinde než na majetku (např. v osobní sféře). Nepřímo však může mít i majetkové důsledky. Podle druhu práv, do nichž bylo zasaženo, může obecně jít o nemajetkovou újmu všeobecně osobnostní, spotřebitelskou, soutěžní, uměleckou, vědeckou atd., přičemž není vyloučen ani souběh více druhů nemajetkové újmy v různých sférách a právních vztazích. Vychází se zde z občanskoprávní úpravy zakotvené zejména v § 2894 odst. 2, § 2951 odst. 2 o. z. a dalších ustanoveních občanského zákoníku. S ohledem na obsah § 43 odst. 3 a § 228 odst. 1 tr. ř., tj. že v adhezním řízení je možné navrhnout a uložit povinnost obviněnému nahradit nemajetkovou újmu jen v penězích, nepřichází v úvahu nepeněžní reparace nemajetkové újmy v trestním řízení.

18. Adhezní trestní řízení v podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení, v němž by jinak byl uplatňován nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, a proto příslušný výrok trestního soudu, jímž byl podle § 228 odst. 1 tr. ř. přiznán nárok poškozeného vůči obviněnému, je exekucním titulem a musí snést test ústavnosti jako kterékoli jiné meritorní rozhodnutí soudu. Trestní soud má v adhezním řízení povinnost postupovat co do odůvodnění svého rozhodnutí se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o uvedených nárocích v řízení ve věcech občanskoprávních. V rámci tohoto rozhodování musí tudíž trestní soud vzít v úvahu všechna příslušná ustanovení občanskoprávních předpisů, včetně tzv. moderačních ustanovení. Rozsah, v němž je třeba odůvodnit takový výrok, by měl být zásadně srovnatelný s tím, jak by byl odůvodněn, pokud by o něm bylo rozhodováno v řízení občanskoprávním.

19. K problematice náhrady nemajetkové újmy je třeba obecně uvést, že nový občanský zákoník již nerozlišuje mezi pravidly pro odčinění nemajetkové újmy a pravidly o náhradě škody (viz § 2894 a násl. o. z.). Vše má probíhat podle jednotné regulace. Povinnost odčinit nemajetkovou újmu zakládá i § 2956 o. z., který tím řeší situaci při souběhu práv z titulu ochrany osobnosti a z titulu náhrady škody. Podle tohoto ustanovení, vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části občanského zákoníku, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy. Nárok na odčinění duševních útrap (jako součástí nemajetkové újmy) je ve vztahu k primární oběti zakotven též v § 2958 o. z., které je ustanovením o náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Ze vztahu mezi citovanými ustanoveními občanského zákoníku tedy vy-

plývá, že zatímco obecné ustanovení § 2956 o. z. dopadá na duševní útrapy, které nejsou spojeny se zásahem do života a zdraví, ustanovení § 2958 a § 2959 o. z. se týkají právě takových případů. Současná teorie občanského práva vymezuje duševní útrapy jako vnitřní mučivé pocity, které mohou, ale nemusejí mít přímou vazbu na tělesná zranění (prožívaná trápení, strach a utrpení, negativně vnímaný stres, smutek a zármutek, úlek, znepokojení, pocit ponížení apod.). Pokud tedy duševní útrapy mají svůj původ v poškození zdraví nebo ve ztrátě života, odčiní se v rámci nároku na náhradu další nemajetkové újmy podle § 2958 o. z., resp. podle § 2959 o. z., a to podle toho, zda jde o primární, nebo sekundární oběť [viz přiměřeně HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1701].

č. 51

III./1. K náhradě nemajetkové újmy poškozeného nezletilého AAAAA

20. Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manžel, rodič, dítěti nebo jiné blízké osobě peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

21. Citované ani jiné ustanovení občanského zákoníku a ani žádný prováděcí předpis nestanoví konkrétní částky, které náleží z titulu odčinění duševních útrap osob, jež jsou blízké osobě usmrcené nebo osobě postižené zvláště závažným ublížením na zdraví. Za tohoto stavu je na soudu, aby stanovil konkrétní částku s ohledem na povahu a okolnosti každého individuálně posuzovaného případu, současně však při respektování předem jasných a pevných kritérií. Při úvahách o výši náhrady nemajetkové újmy je třeba vycházet i z principu proporcionality, který zohlední i obdobné, v minulosti posuzované případy tak, aby soudní praxe mohla postupovat s co možná největší mírou eliminace nahodilého přiznávání rozdílných peněžitých částek, aby výsledná částka náhrady nemajetkové újmy v penězích nevyvolávala v rámci společnosti představu o disharmonii právního systému, což by ve výsledku vedlo k právní nejistotě zúčastněných stran řízení.

22. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, mimo jiné formuloval požadavek, aby obecné soudy při rozhodování porovnávaly částky relativně (peněžní) náhrady nemajetkové újmy podle § 2959 o. z. (tzv. sekundární, odvozená, reflexní újma) s jinými případy, a to nejen v obdobných, ale i dalších případech, v nichž šlo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst nebo ochranu dobrého jména. Současně je však nutno připomenout, že požadavek srovnání výše náhrad přiznaných v některých případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí veřejně známých osob ze strany informačních médií a v případech jiných zásahů do osobnostních práv nelze mechanicky vykládat tak, že by náhrada za usmrcení osoby blízké měla být vždy vyšší než náhrada za

č. 51

zásah do jiných osobnostních práv (viz rozhodnutí pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč.). Zároveň Nejvyšší soud dodává, že jako orgán zajišťující sjednocování judikatury nemůže dost dobře ve své judikatorní činnosti vycházet (ani s přihlédnutím k § 13 o. z.) z rozhodnutí soudů nižších stupňů, jež mají někdy sklon přiznávat v obdobných případech částky přemrštěné, jindy zase neúměrně nízké. Úkolem Nejvyššího soudu je naopak usměrňovat judikaturu nižších soudů.

23. Relevantní kritéria pro rozhodování o výši relutární náhrady shrnul Nejvyšší soud na podkladě poznatků z judikatury k občanskému zákoníku z roku 1964 (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31. 12. 2013) ve svém rozsudku ze dne 18. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2535/2013, a obdobně tato kritéria vymezil rovněž již zmíněný nálezn Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14. Danou problematikou se zabýval také trestní senát Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, který sice neschválilo trestní kolegium Nejvyššího soudu k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, nicméně v otázce stanovení základních kritérií je toto rozhodnutí v zásadním souladu s uvedenou judikaturou.

24. Za podstatný je pak nutno považovat také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, uveřejněný jako sjednocující rozhodnutí pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč. Zde Nejvyšší soud uzavřel, že při určení výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je třeba vzít v úvahu okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případná jiná satisfakce (jako např. omluva, správní postih škůdce či jeho trestní odsouzení), která obvykle není sama o sobě dostačující, její poskytnutí však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění. Lze rovněž zohlednit, byl-li pozůstalý očitým svědkem škodní události, byl-li bezprostředně konfrontován s jejími následky či jakým způsobem se o nich dozvěděl. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především jeho postoj ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění (ovšem s tím, že spoluzpůsobení újmy poškozeným se posuzuje primárně v rámci základu nároku ve smyslu § 2918 o. z.) a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce, které jsou významné pouze z toho hlediska, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek.

25. Nejvyšší soud v posledně citovaném rozhodnutí mimo jiné připomněl, že u újmy, která nemá majetkový charakter, je vyloučeno uvedení do původního stavu, exaktní vyčíslení peněžité náhrady za tuto újmu je z povahy věci vyloučeno, a normativní požadavek „plného vyvážení utrpení“ je tedy iluzorní a nelze jej vykládat v tom smyslu, že by náhrada měla být „co největší“. Nastupuje proto satisfakce (zadostiučinění), která má alespoň zmírnit nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně umožnit poškozenému, aby si obtížně měřitelné a na peníze ne zcela exaktně převoditelné potíže

nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků, případně předmětů či požitků pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život [viz VOJTEK, P. In: ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1085, bod II./6.; obdobně BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1683, bod IV., marginální č. 25 a 26]. Při určování náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by její výše měla odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti a slušnosti. Tato kritéria jsou však příliš obecná a nepostačují k určení výše náhrady, neboť názory na to, jaká výše náhrady je spravedlivá a slušná, jsou velmi subjektivní a mohou se značně lišit, nehledě k tomu, že údaje o takto obecně sdílených představách ani nejsou k dispozici.

26. Nutnost stanovit určitá objektivní hlediska způsobila být východiskem pro stanovení výše náhrady je nezpochybnitelná. Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí zmínil i srovnání s dřívější právní úpravou a dalšími právními předpisy, jakož i jiné evropské právní úpravy. Výše odškodnění pro pozůstalého manžela, rodiče, dítě nebo jinou blízkou osobu žijící ve společné domácnosti činila podle § 444 odst. 3 obč. zák., ve znění účinném od 1. 5. 2004 do 31. 12. 2013, částku 240 000 Kč, pro sourozence částku 175 000 Kč a pro rodiče nenarozeného počatého dítěte částku 85 000 Kč. Nejvyšší soud připomněl, že důvodem kritiky a posléze zrušení této právní úpravy nebyla nedostatečná výše uvedených částek, nýbrž jejich paušálnost, a že částka ve výši 240 000 Kč pro nejbližší příbuzné je nadále součástí právního řádu v § 271i zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, byť jako dolní hranice jednorázové náhrady při úmrtí zaměstnance v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání (viz slovo „nejméně“), přičemž vláda je zmocněna k valorizaci této náhrady (§ 271i odst. 2 zákoníku práce) a soud je oprávněn přiměřeně zvýšit tuto náhradu (§ 271s zákoníku práce). Požadavek vnitřní integrity právního řádu, jinými slovy nedostatek racionálních důvodů pro diametrálně odlišné odškodňování pozůstalých v pracovněprávních vztazích a pozůstalých v občanskoprávních vztazích, nedovoluje ignorovat uvedenou skutečnost, přičemž ani zájem zákonodárce zjevně nebylo nastolení zásadní diskontinuity v rozhodování soudů o odčinění uvedených nemajetkových újm.

27. Na druhé straně je třeba zohlednit ekonomický vývoj společnosti a výrazný nárůst průměrných mezd za dobu od počátku platnosti zmíněné předchozí úpravy. Pro ilustraci Nejvyšší soud připomněl, že zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 10. 2017 stanoví v § 124 částku náhrady pro pozůstalého manžela a nezaopatřené dítě vojáka z povolání na třicetinasobek minimální mzdy, tj. ke dni účinnosti uvedené novely jde o částku ve výši 330 000 Kč. Dále § 109 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů,

od 1. 1. 2018 určuje částku náhrady pro pozůstalého manžela a dítě příslušníka bezpečnostních sborů ve výši 400 000 Kč (s valorizací podle § 109 odst. 2 posledně citovaného zákona v závislosti na růstu průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře).

č. 51

28. K samotnému určení východiska v podobě stanovení základní částky pro určení náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké se vyjádřil Nejvyšší soud nejdříve ve zmíněném rozsudku ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, kde vymezil v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) rozpětí ve výši 240 000 Kč až 500 000 Kč. Toto pojetí bylo odbornou veřejností kritizováno a lze je považovat za částečně překonané. Stanovení základní částky pro okruh nejbližších příbuzných rozpětím, navíc značně širokým, aniž by bylo zřejmé, podle jakých kritérií má být stanovena základní částka v rámci tohoto rozpětí, je problematické z logického hlediska i z hlediska praktické aplikace a požadavku jednoty rozhodování, jak uvedl Nejvyšší soud v již citovaném rozhodnutí pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč. Dolní hranice zmíněného rozpětí je kromě toho z výše uvedených důvodů v současné době poněkud nízká. Horní hranice, tj. částka ve výši 500 000 Kč (dále modifikovatelná s ohledem na okolnosti konkrétního případu) byla naproti tomu vesměs akceptována i odbornou literaturou (viz ŽDÁREK, R. In: ŽDÁREK, R., TĚŠINOVÁ, J. a kol. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 52; RYŠKA, M. Odškodnění sekundárních obětí podle § 2959 ObčZ. Právní rozhledy, 2016, č. 11, s. 381 až 385).

29. Stejně tak je respektován závěr, že relativně restriktivní přístup ke stanovování výše odčinění této nemajetkové újmy je zcela namístě, neboť jde o výjimečný institut (újma vznikla třetí osobě a navíc jde o „čistou“ nemajetkovou újmu), který by neměl vést k dalšímu rozšiřování deliktů odpovědnosti a přiznávání vysokých náhrad (viz DOLEŽAL, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2017, sv. 7, č. 2). Náhradu újmy tzv. sekundární oběti nelze považovat za vyjádření hodnoty lidského života. Nepřiměřeně velkorysé náhrady mohou být demotivační nebo uvrhnout povinného do insolvence, a tím v konečném důsledku být v rozporu se zájmy poškozených (pozůstalých), popřípadě vyvíjet nežádoucí tlak na zvyšování pojistného v případech pojištění odpovědnosti za tuto újmu.

30. Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč. poukázal na účelnost navázání automatické valorizace náhrad na ukazatel průměrné hrubé měsíční nominální mzdy zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného (obdobně jako v Metodice k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, publikované pod č. 63/2014 Sb. rozh. obč.). Nejvyšší soud zde uzavřel, že za základní částku náhrady, modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek, lze považovat v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy

na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Takto nastavená základní částka je pak východiskem k další úvaze soudu o výši náhrady.

31. Z tohoto závěru pak vychází Nejvyšší soud i v další aktuální judikatuře (viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1901/2018, ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018, a ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4518/2018). Kromě toho se v rozsudku ze dne 24. 4. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3463/2018, Nejvyšší soud vyslovil také k základní částce náhrady podle § 2959 o. z. pro sourozence jako další blízké osoby (§ 22 odst. 1 o. z.) s tím, že je namístě zachovat poměr stanovený předchozí právní úpravou, podle níž byla výše odčinění pro sourozence přibližně o jednu čtvrtinu nižší než u nejbližších osob. Současně Nejvyšší soud připomněl, že tam, kde byly sourozenecké vztahy intenzivnější (například u dětí žijících společně), může se výše náhrady dostat na úroveň základu osob nejbližších.

32. Trestní senát Nejvyššího soudu se v nyní posuzované věci obviněného A. P. v zásadě ztotožňuje s výše uvedenými závěry senátů občanskoprávního a obchodního kolegia a zdůrazňuje nutnost jednotného přístupu soudů k dané problematice z důvodů již uvedených a zcela zřejmých.

33. Na základě údajů zveřejněných Českým statistickým úřadem za rok 2017 (k úmrtí M. K. došlo v roce 2018) lze v nyní posuzovaném případě vycházet z dvacetinásobku průměrné hrubé měsíční mzdy, a tedy ze základní výše odčinění újmy nejbližších pozůstalých osob podle § 2959 o. z. přibližně v částce 590 000 Kč. Tato základní orientační částka je pak východiskem k další úvaze soudu o výši náhrady.

34. Trestní senát Nejvyššího soudu se ztotožňuje i se závěrem vysloveným ve zmíněném rozhodnutí Nejvyššího soudu publikovaném pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč., že má-li být orientační určení výše náhrad způsobilé sjednotit soudní praxi a dosáhnout účelu sledovaného v § 13 o. z. (tj. v obdobných případech rozhodnout obdobně), měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků (obdobně viz Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, část A/X). Uvedené pravidlo však nevylučuje výjimečné zvýšení základní částky o více než desítky procent v případě existence okolností hodných zvláštního zřetele ve smyslu § 2957 o. z., jako je například úmyslné, zavrženímhodné jednání (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018).

35. V posuzovaném případě soud prvního stupně vycházel z uvedených kritérií. Vzal v úvahu, že nezletilý syn zemřelého M. K. – poškozený nezletilý AAAAA v době předmětné škodné události právě dosáhl věku 8 let. Nežil se svým otcem ve společné domácnosti, ale byl s ním v pravidelném týdenním kontaktu (což vyplývá z dohody jeho rodičů o úpravě poměrů k nezletilému), přičemž otec se

č. 51

podílel na zajišťování jeho materiálních potřeb i placením výživného. K tomu lze poznamenat, že náhrada nákladů na výživu je sice samostatným nárokem majetkového charakteru podle § 2966 o. z., avšak ztráta osoby, na níž je pozůstalý existenčně závislý, se jistě negativně projeví i ve sféře osobnostního prožívání. V odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně jsou popsány také následky úmrtí otce na psychice nezletilého a projevy jeho lítosti. Za důležitý považoval soud prvního stupně především věk nezletilého, v němž si intenzivně uvědomuje a buduje vztah k oběma rodičům. Navíc k úmrtí M. K. došlo v době blízké narozenin nezletilého. Soud prvního stupně dále připomněl, že u nezletilého bude chybět rozsah prožitků, které by měl s otcem spojeny při trávení volného času do budoucna. Odvolací soud k tomu v napadeném usnesení uvedl, že se zcela shoduje s odůvodněním rozsudku soudu prvního stupně. Jak dále zdůraznil, poškozený zemřelý M. K. se nijak nepodílel na vzniku dopravní nehody, a připomněl i věk nezletilého, jeho intenzivní pravidelný kontakt se zemřelým a jeho značné duševní útrapy. Nezletilý přišel ztrátou rodiče o jeden ze základních lidských vztahů, přičemž ztráta rodiče ve věku nezletilého je i ztrátou významné životní jistoty.

36. Tyto úvahy soudů nižších stupňů lze v zásadě akceptovat. I když se výslovně nezabývaly všemi uvedenými hledisky, zejména téměř pominuly kritéria na straně škůdce, tj. obviněného (které však lze v daném případě považovat za „neutrální“), lze říct, že zásadní podstatné skutečnosti vzaly v úvahu. Nejvyšší soud se zejména ztotožňuje s tím, že soudy přiznaly velký význam tomu, že nezletilý přišel o jednoho z rodičů jako nejbližších osob ve věku osmi let, tedy ve věku, kdy je význam rodičů pro citový život a vývoj dítěte zásadní a nenahraditelný a kdy rodiče skutečně představují pro dítě základní životní jistotu (jinými slovy lze hovořit o plné citové a existenční závislosti dítěte na rodičích). Je evidentní, že ztrátu rodiče pociťuje dítě z hlediska duševních útrap právě v tomto věku citelněji než například ve věku novorozeneckém nebo v dospělosti. Duševní útrapy je přitom nutno pro účely stanovení výše náhrady posuzovat primárně z pohledu obvyklého (průměrného) člověka, zatímco odchylky či abnormality je třeba prokazovat. V daném případě bylo možno vycházet z toho, že šlo o plně intenzivní vztah otce a syna. Není podstatné, že nežili v dané době ve společné domácnosti – to rozhodně není skutečnost, která by měla být k tíži nezletilého. Je nepochybné, že ztráta otce zasáhla do života nezletilého mimořádně závažným způsobem. Vcelku bezvýznamné je z hlediska poškozeného nezletilého uvažovat o nějaké satisfakci poskytnuté mu trestním stíháním obviněného nebo jeho omluvou, když nezletilý není schopen příliš chápat tyto okolnosti a ostatně se ani neúčastnil hlavního líčení, v němž se obviněný snažil projevit lítost nad spáchaným činem a jeho následky.

37. Pokud jde o okolnosti na straně obviněného, k těm se přihlíží zejména tehdy, mají-li zároveň vliv na vnímání oprávněných osob (jejich újmy, resp. duševních útrap). V daném případě nelze přehlédnout pouze nedbalostní (nikoli úmyslné)

zavinění. I když význam tohoto kritéria nelze přeceňovat s ohledem na satisfakční (nikoli sankční) povahu odčinění duševních útrap pozůstalého, je zřejmé, že větší dopad na prožívání sekundární oběti má úmyslné usmrcení než usmrcení z nedbalosti či objektivní odpovědnost za výsledek. Jak konstatoval Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015, nedbalostní zavinění při porušení důležité povinnosti podle zákona o provozu na pozemních komunikacích představuje z tohoto hlediska v zásadě neutrální prvek, na rozdíl od případů úmyslného zavinění, nebo naopak od případů objektivní odpovědnosti (nezaviněné usmrcení). Jak už bylo zmíněno, význam odlišení nedbalostního od úmyslného zavinění nelze ani podceňovat zejména z hlediska existence okolností hodných zvláštního zřetele ve smyslu § 2957 o. z., které ovšem mohou vést i k přiznání násobků uvedené základní částky (jak k tomu došlo např. ve věci řešené rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018, kde byla v případě vraždy policistky přiznána každému z pozůstalých částka ve výši 1 500 000 Kč, do které byla zahrnuta již poskytnutá částka ve výši 250 277 Kč podle zákona č. 361/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

38. Z hlediska postoje obviněného A. P. soud prvního stupně konstatoval, že obviněný se doznal k zavinění dopravní nehody, oznámil pojistnou událost, lituje následků nehody a uvědomuje si je, přičemž nelze pominout bezprostřední prožitek obviněného v hlavním líčení při konfrontaci s přeživší poškozenou A. M., která vyjádřila své negativní pocity a prožitky, což umocnilo u obviněného uvědomění si závažnosti a následků jím zaviněné dopravní nehody.

39. Judikatura Nejvyššího soudu se přiklání k názoru, že majetkové poměry škůdce (zde obviněného) nejsou nějakým samostatným kritériem, zásadně nehrají roli pro odstupňování výše náhrady. Neprojeví se totiž v duševních útrapách poškozeného, a lze k nim proto přihlížet spíše výjimečně ve smyslu jakési moderace vedené zájmem na tom, aby nedošlo k majetkové likvidaci škůdce a aby výše náhrady odpovídala principu proporcionality (viz přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015). Jde o výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona. Jinými slovy, případné zvažování majetkových poměrů obviněného coby kritéria pro hodnocení výše odčinění nemajetkové újmy je nezbytné vnímat pouze v jeho quasimoderačním významu (nepůjde o moderaci v pravém slova smyslu podle § 2953 o. z., která se uplatní spíše tam, kde lze výši nemajetkové újmy nějak kvantifikovat – např. při stanovení bolestného a ztížení společenského uplatnění – a kde se už při určování samotné výše jejího odčinění nemohou promítnout hlediska významná pro moderaci). Toto hledisko nesmí představovat otázku, zda obviněný disponuje, či nedisponuje výraznějším majetkem, zda je bohatý, či chudý (a rozhodné není ani to, zda jde o právnickou, nebo fyzickou osobu). Proto jeho majetkové poměry nehrají roli pro nějaké odstupňování výše přiznaného nároku. Soudy jsou v rámci adhezního řízení povinny přihlédnout k majetkovým

poměům obviněného jen tehdy, pokud by výše náhrady (stanovené podle uvedených kritérií) pro obviněného představovala likvidační důsledek. Majetkové poměry mohou představovat pouze určitý korektiv sloužící k eliminaci bezbřehých nároků na náhradu nemajetkové újmy (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019).

č. 51

40. Důležité je, že nelze zjišťovat jen aktuální majetkové poměry škůdce, ale na zřetel je nutno vzít i jeho věk a z něj vyplývající možnosti uhradit vzniklou újmu do budoucna, za současného zachování možnosti vést snesitelný a důstojný život. Jinak řečeno, rozhodující nejsou pouze majetkové poměry škůdce v době rozhodování, ale i perspektiva jejich potenciálního vývoje v budoucnosti. Daným postupem přitom dochází k dostatečné implementaci zásady proporcionality také do adhezního řízení (viz přiměřeně nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015).

41. Je nutné také dodat, že právo na soukromí a rodinný život sekundární oběti je funkčně vyšší hodnotou než právo na ochranu majetku škůdce. Hájení ekonomických zájmů škůdce by mohlo pozůstalým vzniklou újmu ještě prohloubit. Jde tedy pouze o určitý korektiv sloužící k eliminaci neúnosně vysokých nároků na náhradu nemajetkové újmy (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018).

42. V posuzovaném případě soudy zásadně správně (byť převážně implicitně) vycházejí z toho, že majetkové poměry obviněného A. P. nemohly nijak ovlivnit výši náhrady v tom směru, že by byla tato výše pro obviněného likvidační. Obviněný je čtyřicetiletý muž v plném produktivním věku. V této souvislosti lze také odkázat na výše zmíněné vyjádření státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství a lze snad jen dodat, že ke dni 31. 12. 2018 obviněný ze své vůle ukončil pracovní poměr u obchodní společnosti S. V., kde pracoval jako provozní zámečnick – svářeč. Obviněný je živnostník, bez vyživovací povinnosti, má střední odborné vzdělání.

43. Zejména je zde však nepřehlédnutelná existence pojištění podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož v dané věci postupují obviněný i dotyčná pojišťovna. Z něj je v podstatě zřejmé, že plnit bude pojišťovna, nikoli obviněný. Z obsahu spisu nevyplývá žádná okolnost, která by opodstatňovala možnost pojišťovny uplatňovat proti obviněnému jako pojištěnému právo na náhradu toho, co za něho plnila (§ 10 zákona č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů), ale ani jakákoli snaha pojišťovny v tomto směru. Dosud pojišťovna uhradila „fyzické“ bolestné poškozené A. M. ve výši 549 880 Kč a uspokojeny byly i některé další nároky. Pojišťovna zpochybňuje pouze výši odčinění újmy poškozeného nezletilého AAAAA a výši přiznané náhrady nemajetkové újmy poškozené A. M. nad částku ve výši 500 000 Kč, tj. dále přiznané částky ve výši 1 500 000 Kč. V daném případě by

bylo možno uvažovat maximálně o situaci, že by pojišťovna neuhradila nemajetkovou újmu v plné výši a obviněný by musel (případně dočasně) uhradit vzniklý rozdíl, což by u něho (tím spíše) nemohlo vést k nějakým likvidačním důsledkům.

44. Nejvyšší soud tím nijak nezpochybňuje obecný závěr obsažený v nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15, že soudy se musí zabývat majetkovými poměry škůdce i v případech újmy způsobené provozem motorového vozidla, na kterou se vztahuje pojištění odpovědnosti z provozu vozidla podle zákona č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud v tomto nálezu uvedl, že výrok o povinnosti k náhradě újmy učiněný v adhezním řízení je v plném rozsahu závazný pouze pro stěžovatele jako pojištěného škůdce, a nikoliv již pro pojistitele, který nemá v adhezním řízení zákonem zakotveno žádné procesní postavení, a nemá tak procesní prostředky, jak toto řízení ovlivnit. Mohou proto nastat a v praxi nastávají např. případy, kdy pojistitel vyplátí poškozenému jako pojistné plnění menší částku, než jaká je výše soudem přiznaného nároku na náhradu újmy vůči pojištěnému škůdci (viz KAZDA, P., KAZDOVÁ, K. Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 76). Také mohou nastat případy, kdy o výplatě pojistného plnění, resp. jeho výši bude veden spor s pojistitelem, zatímco plnění uložené výrokem soudu o povinnosti k náhradě újmy bude vůči pojištěnému již vykonatelné (případně i exekucí). S ohledem na uvedené je proto namístež zkoumat, zda přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy nebude mít pro pojištěného důsledky z ekonomických hledisek zcela likvidační.

45. Obecně se k otázce pojištění v souvislosti s odčiněním duševních útrap vyjádřil také Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3111/2018, s tím, že je třeba důsledně rozlišovat mezi právem poškozeného na náhradu vzniklé újmy vůči škůdci a specifickým právem poškozeného na výplatu plnění za pojištěného škůdce či plnění za újmu způsobenou provozem vozidla, kterou je povinna nahradit osoba bez pojištění odpovědnosti, byl-li provoz tohoto vozidla podmíněn pojištěním odpovědnosti (§ 9 odst. 1 a § 24 zákona č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Plnění pojistitele poskytnuté poškozenému není plněním z titulu jeho odpovědnosti za škodu, neboť osobou odpovědnou za škodu způsobenou poškozenému je pojištěný; toto plnění má charakter pojistného plnění. Pojistitel hradí poškozenému pouze nároky vyjmenované v zákoně č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jestliže je uplatnil a prokázal. Pro plnění pojistitele je bez významu, zda poškozený uplatnil své nároky v soudním řízení proti samotnému škůdci. Rozhodnutí v takovém soudním řízení nezakládá žádnou povinnost pojistiteli plnit poškozenému, nejde o rozhodnutí ve smyslu § 9 odst. 2 zákona č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, od něhož by se odvíjela splatnost pojistného plnění (viz také např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 25 Cdo 2902/2012, ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4765/2010, a ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. 25 Cdo 5644/2017).

46. Nic to ovšem nemění na tom, že při eliminaci případných likvidačních ekonomických následků náhrady nemajetkové újmy pro obviněného je třeba v každé věci postupovat podle konkrétní situace. V daném případě nelze u obviněného předpokládat takové důsledky, neboť je třeba vzít v úvahu již poskytnutá plnění pojistitelem, tj. pojišťovnou, její přístup k plnění z pojistné smlouvy a zejména právě to, že žádné skutečnosti neodůvodňují případnou aplikaci § 10 zákona č. 168/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Přitom plnění, které poškození již obdrželi, se zohledňuje ve výroku o platební povinnosti. Hradí-li pojišťovna poškozeným za pojištěného škůdce újmu způsobenou provozem vozidla, nemohou poškození obdržet plnění dvakrát, tj. od škůdce i od pojistitele škůdce. Platí zde tzv. nepravá solidarita (§ 2915 odst. 1 o. z. se neuplatní), tj. plněním jednoho z nich zaniká v rozsahu tohoto plnění povinnost druhého. Konečně, jak uvedl Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 14. 12. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1389/2016, smyslem pojištění je garantovat uspokojení i takových nároků, jejichž výše přesahuje finanční možnosti škůdce.

47. Na základě toho, co bylo uvedeno výše, shledal Nejvyšší soud, že závěr soudu prvního stupně, s nímž se ztotožnil v napadeném usnesení i odvolací soud, o adekvátnosti přiznané náhrady nemajetkové újmy nezletilému AAAAA ve výši 750 000 Kč, která představuje základní výši odškodnění nejbližších pozůstalých zvýšenou přibližně o 27 %, je přijatelný.

48. Není přitom důvodu (ani z hlediska § 13 o. z.), aby Nejvyšší soud zasahoval do pravomocného rozhodnutí jen proto, aby byla nezletilému poškozenému přiznána částka nominálně odpovídající náhradě ve výši 700 000 Kč přiznané v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, na který poukazuje dovolatel. V něm byl sice řešen případ v některých ohledech srovnatelný (při dopravní nehodě byla usmrcena matka přibližně stejně staré poškozené, která navíc byla této události přítomna), avšak ze shora uvedeného jednak vyplývá určitý posun judikatury soudů při stanovení základních orientačních částek odškodnění, jednak je třeba zdůraznit, že úvahu soudů ohledně výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by v rámci dovolacího řízení bylo možno revidovat, jen pokud by byla zjevně nepřiměřená (a to právě proto, že určení této výše je věcí úvahy soudů při použití § 2959 o. z., který je právní normou s relativně neurčitou hypotézou). A o takový případ zjevné nepřiměřenosti v posuzované věci nejde. Soudy dospěly k závěru o takové výši (vhodně zaokrouhlené) částky náhrady za nemajetkovou újmu, která je v souladu s výše uvedenými principy a závěry Nejvyššího soudu.

49. Napadené usnesení ani jemu předcházející rozsudek soudu prvního stupně nejsou (v této části) v rozporu ani s další judikaturou Nejvyššího soudu. Tak usnesením ze dne 14. 12. 2016, sp. zn. 7 Tdo 1389/2016 (ve věci Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích vedené pod sp. zn. 13 To 106/2016), byla shledána přijatelnou výše náhrady podle § 2959 o. z. v částce 1 000 000 Kč

pro sedmiletého syna ženy usmrcené při dopravní nehodě, jejíž viník tím spáchal přečin usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, 2 tr. zákoníku. Nejvyšší soud tehdy zdůraznil, že poškozený ve věku sedmi a půl roku přišel o matku jako osobu, která mu byla nejbližší, s níž měl nejsilnější citový vztah a která o něho pečovala sama bez jeho otce. Traumatizující prožitek byl u něho značně zesílen ještě okolností, že byl osobně fyzicky také sám přítomen usmrcení své matky, že k němu došlo během vyjížďky na kolech, která měla být naopak příjemným společně stráveným časem, a že musel celou věc vnímat za situace, kdy sám byl těžce zraněn, byl hospitalizován v nemocnici, a neměl tudíž oporu ve stále přítomnosti jiné blízké osoby. Poškozený se pak ocitl v péči otce, musel totálně změnit prostředí, z dosavadního bydliště se přestěhovat do bydliště otce v jiném regionu a musel se sžít s cizím prostředím. Míra duševních útrap poškozeného výrazně převyšovala obvyklý rámec. Nejvyšší soud rovněž připomněl, že od obviněného se nedostalo poškozenému prakticky žádné spontánní satisfakce, za niž nelze považovat formální vyjádření lítosti slovy pronesenými v hlavním líčení, jemuž poškozený ani nebyl přítomen. Z okolností na straně obviněného Nejvyšší soud zdůraznil, že smrtelný následek způsobil porušením jedné ze základních zásad bezpečného provozu na pozemních komunikacích, neboť vyjel do levé poloviny vozovky a srazil oba poškozené cyklisty. Navíc se ujal řízení motorového vozidla při souběhu krajně nepříznivých okolností daných jeho zdravotním stavem za nepříznivých klimatických podmínek.

50. Ve věci řešené v rozsudku ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015, vycházel Nejvyšší soud ještě ze základního rozpětí 240 000 až 500 000 Kč a přiznal pozůstalým po oběti dopravní nehody (způsobené obviněným nedáním přednosti v jízdě motocyklu) částky ve výši 500 000 Kč jak manželce, tak dospělé dceři. Za základní rozdíl ve smyslu shora uvedeného lze označit právě skutečnost, že šlo o již dospělou dceru poškozeného.

51. Ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 1901/2018 řešil Nejvyšší soud (ve věci Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 71 Co 278/2017) odčinění za smrt třináctileté dívky při dopravní nehodě. Škůdce byl v trestním řízení uznán vinným, že způsobil dopravní nehodu tím, že nepřizpůsobil rychlost jízdy na pozemní komunikaci a vysoce překročil nejvyšší dovolenou rychlost jízdy v obci, v důsledku čehož při průjezdu zatáčkou rychlostí 110 km/hod. nezvládl řízení, vyjel mimo vozovku a následně došlo k jeho odražení na přilehlý chodník, po němž šla tehdy třináctiletá poškozená (dcera, resp. sestra žalobců), která utrpěla smrtelné zranění. Přiznány byly částky ve výši 1 000 000 Kč každému z rodičů i sestře poškozené s tím, že v případě matky byla tato částka zvýšena o dalších 200 000 Kč, protože byla přítomna na místě nehody, kde viděla svou dceru s devastujícími poraněními a nemohla jí pomoci. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 2. 2019 dospěl k závěru, že odvolací soud v této věci při posouzení otázky výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké vzal v úvahu všechna rozhodná kritéria,

vycházel z principu proporcionality a neodchýlil se od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Je ovšem nutno vzít v úvahu i to, že Nejvyšší soud se na základě podaného dovolání zabýval věcí především z toho hlediska, zda výše přiznaných částek není nepřiměřeně nízká.

č. 51

52. Ve věci vedené pod sp. zn. 25 Cdo 3463/2018 bylo Nejvyšším soudem řešeno odškodnění v případě dopravní nehody, při níž se čelně střetla dvě vozidla a zemřeli rodiče nezletilé. Té pojišťovna vyplatila částku 1 600 000 Kč za úmrtí matky a 800 000 Kč za úmrtí otce. Pojišťovna vyplatila sestře zemřelé částku 500 000 Kč a rodičům každému částku 750 000 Kč. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 24. 4. 2019 dospěl k závěru, že nešlo o náhradu neúměrně nízkou a že posouzení odvolacího Městského soudu v Praze (rozsudek ze dne 23. 5. 2018, sp. zn. 23 Co 467/2017) nebylo zjevně nepřiměřené. Soudy vzaly v úvahu, že rodiče měli se zemřelou dcerou velmi dobré vztahy, nyní vychovávají svou nezletilou vnučku, která přišla o oba rodiče. Dopravní nehoda zcela změnila jejich dosavadní život. Viník dopravní nehody byl sám těžce zraněn, při nehodě zemřela i jeho nezletilá dcera. Po skončení své hospitalizace se na všechny pozůstalé obrátil osobním dopisem s omluvou a žádostí o setkání, oni setkání odmítli. Soudy shledaly částky vyplacené pozůstalým jako dostatečnou satisfakci.

53. Vyšší náhrada za nedbalostně zaviněné úmrtí byla pozůstalým přiznána v případě, kdy příčinou úmrtí manžela a otce pozůstalých byla nesprávná diagnóza stanovená ošetřující lékařkou zemřelého a potvrzená vedoucí lékařkou (zaměstnankyněmi žalované nemocnice). Na základě chybně vyhodnoceného záznamu elektrokardiografu nezahájily lékařky odpovídající léčbu, ale rozhodly o propuštění později zemřelého do domácího ošetřování. Po trvajících obtížích následujícího dne zemřel. V řízení nebyla spornou existence újmy, porušení právní povinnosti nemocnicí (postup *non lege artis* zaměstnankyň nemocnice při ošetření) ani příčinná souvislost mezi těmito skutečnostmi. Nemocnice se omluvila oběma žalobcům, prostřednictvím vedlejší účastnice uhradila náklady pohřbu a na odčinění duševních útrap zaplatila každému z pozůstalých (manželce a synovi) částku 300 000 Kč. Na základě doručení rozsudku soudu prvního stupně pak nemocnice vyplatila manželce zemřelého dalších 700 000 Kč a synovi zemřelého dalších 950 000 Kč. Nejvyšší soud při posuzování věci v rozsudku ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4518/2018 (jímž rozhodoval o dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 8. 2018, sp. zn. 56 Co 51/2018, jako soudu odvolacího), připomněl, že základní výše náhrady představuje jakožto dvacetinásobek průměrné měsíční mzdy za rok 2013 (za úmrtí, k němuž došlo v roce 2014) částku ve výši 502 560 Kč. Přibližně z této částky vyšel i Krajský soud v Plzni, který respektoval rozhodná kritéria, přihlédl k velmi intenzivnímu vztahu nezletilého k zemřelému otci a k věku nezletilého, z něhož mimo jiné vyplývá, že omluva nemocnice pro něho nepředstavovala satisfakci. Nejvyšší soud i s přihlédnutím k zásadě, že základní částka by měla být zvyšována zpravidla

jíž jen v řádu desítek procent, dospěl k závěru, že náhradou nemajetkové újmy nezletilého respektující požadavek proporcionality je částka 1 500 000 Kč (nikoli tedy ve výši 2 000 000 Kč, jak shledal odvolací soud). Jde o trojnásobek základní částky, tedy o zcela mimořádné zvýšení, které je však kromě specifických okolností na straně nezletilého odůvodněno také tím, že k úmrtí poškozeného došlo v důsledku pochybení zdravotnického zařízení, na které se jako pacient obrátil o pomoc s důvěrou v odbornost jeho zaměstnanců. Postavení nemocnice jakožto garanta odbornosti a profesionality zdravotnického personálu je totiž okolností, pro kterou může být náhrada nemajetkové újmy zvýšena.

54. Ani takto provedené srovnání s aktuální judikaturou Nejvyššího soudu k použití § 2959 o. z. nemohlo vést k jinému závěru, než že stanovení výše náhrady nemajetkové újmy – duševních útrap pozůstalého syna poškozeného AAAAA podle § 2959 o. z. částkou ve výši 750 000 Kč odpovídá zákonným kritériím i judikaturou vytyčeným hlediskům a není nepřiměřené a že dovolání obviněného, pokud směřuje proti příslušnému výroku o této náhradě, je nedůvodné.

III./2. K náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M.

55. Naproti tomu důvodné jsou námitky dovolatele proti výroku, jímž bylo obviněnému uloženo nahradit poškozené A. M. nemajetkovou újmu ve výši 2 000 000 Kč. Tento výrok je ve spojení s odůvodněním rozsudku nejasný a nepřezkoumatelný, a navíc je důkazně nepodložený. Lze tak dovodit nesprávnost jiného hmotně právního posouzení [ve smyslu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.], při němž soud prvního stupně (jinak správně) vycházel – co do výše přiznaného nároku v částce 1 500 000 Kč – z § 2958 o. z.

56. Pokud jde o přiznanou částku ve výši 500 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy spočívající v usmrcení druhá poškozené (§ 2959 o. z.), tu dovolatel nijak nezpochybňuje. Postačí proto konstatovat, že v zásadě odpovídá výše uvedeným kritériím. Soudy vycházely ze zjištění, že mezi poškozenou a zemřelým M. K. byl družský poměr a silný citový vztah, který trval několik let, společně se starali o děti každého z nich a plánovali uzavření manželství a společné dítě. Uvedená částka není nepřiměřená a odpovídá principu proporcionality.

57. Jiná je situace, pokud jde o zbývající výši částky přiznané soudy. Podle § 2958 o. z. při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti. Přitom, jsou-li bolesti trvalým následkem poškození zdraví, odškodňují se v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění (viz rozhodnutí č. 7/2017 Sb. rozh. obč.).

58. Soudy prvního a druhého stupně důsledně nevycházely z toho, že nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 o. z. tvoří jednotlivé, dílčí,

samostatné nároky na náhradu za bolest, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkovou újmu, jež samostatně vznikají i zanikají, a tedy se i samostatně promlčují (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017, publikované pod č. 7/2019 Sb. rozh. obč.). Jde tedy o samostatné nároky, které (byť jsou odvozeny od stejné škodné události a mají shodnou nemateriální povahu) mohou vznikat v odlišný okamžik, mají svůj běh promlčecích lhůt a jsou samostatně uplatnitelné, a takto je třeba s nimi zacházet jak z hlediska požadavků na náležitosti žaloby, včetně specifikace a vyčíslení jednotlivých nároků, tak z hlediska vázanosti soudu návrhem, překážek litispendence a překážky *rei iudicatae* apod. (viz ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1106). Z toho vyplývají v dané věci problémy z hlediska uplatnění nároku poškozené (návrhu podle § 43 odst. 3 tr. ř.) a zejména pak z hlediska rozhodnutí soudu prvního stupně a rovněž jeho důkazní podloženosti.

59. Z rozsudku soudu prvního stupně vyplývá, že (správně) nerozhodoval o nároku za ztížení společenského uplatnění poškozené A. M., který nebyl v trestním řízení uplatněn a zde posuzovaných otázek se týká jen v tom směru, že při určení bolestného je nutno oba nároky od sebe odlišit podle toho, zda jsou bolesti trvalým, anebo dočasným následkem poškození zdraví (což je možné posoudit po relativním ustálení zdravotního stavu).

60. Nejasné jsou však závěry soudu prvního stupně ohledně stanovení a rozlišení bolestného na jedné straně a další nemajetkové újmy (spojené s poškozením zdraví) na straně druhé. Je třeba si uvědomit, že nárokem na odčinění bolesti se rozumí odčinění bolesti v tzv. širším smyslu, tedy jak bolesti fyzické, tak i duševního strádání; běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví určitého typu jsou zahrnuty již v ohodnocení bolesti. Další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví ve smyslu § 2958 o. z. jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru, nýbrž jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpené újmy na zdraví nad obvyklou míru (viz rozhodnutí pod č. 7/2019 Sb. rozh. obč.). Smyslem náhrady za bolest je vedle samotného bolestivého stavu odčinit i určitou míru nepohodlí, stresu či obtíží spojených s utrpenou zdravotní újmou, a to v rozsahu, v němž tyto zásahy do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisí s bolestí doprovázející stavy popsané v jednotlivých položkách (tzv. bolest v širším smyslu). Případné další obtíže, jejichž míra je excesivní tím, že překračuje obvyklou zátěž poškozeného při podrobení se omezením plynoucím z léčby, představují jinou (další) nemajetkovou újmu ve smyslu § 2958 o. z.; pro určení výše náhrady u těchto výjimečných případů nelze zřejmě pro různorodost situací vytvořit předem vodítko [viz část A/V. Metodiky Nejvyššího soudu k náhra-

dě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 o. z.), publikované pod č. 63/2014 Sb. rozh. obč. (dále též jen „Metodika“); viz též VOJTEK, P. Komentář k § 2958 o. z. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, dostupné v právním informačním systému ASPI, a rovněž rozhodnutí pod č. 39/2018 Sb. rozh. tr.].

61. Výkladem § 2958 o. z. nelze dovodit, že nyní má být pojem „bolest“ chápán pouze jako fyzická bolest bez souvislosti s duševními aspekty bolestivých stavů. Nárokem na odčinění bolesti je míněno odčinění bolesti v tzv. širším smyslu, tedy jak bolesti fyzické, tak i duševního strádání. Opačný výklad by znamenal, že za účinnosti dřívější úpravy podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 440/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jež neznaly pojem další nemajetkové újmy, nebyly vůbec duševní obtíže spojené s léčením odškodnitelné. Tak tomu však prokazatelně nebylo, neboť duševní útrapy byly odškodňovány v rámci bolestného, a pokud překročily obvyklou zátěž a staly se trvalými, byly odškodňovány v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění.

62. Další nemajetková újma je novou kategorií nároku náhrady za újmu na zdraví, kterou nelze jednoduše definovat, avšak má vystihovat nekonečnou variabilitu soukromého života a různých životních situací, které nebyly dosud odškodňovány. Podle judikatury může jít například o nečekaně závažné komplikace spojené s léčením a z nich plynoucí omezení, jako je mnohatýdenní přišití končetiny v nepřirozené poloze za účelem tvorby a přenosu laloků při rekonstrukční chirurgii, nemožnost zúčastnit se pracovní či studijní stáže, sportovního utkání nebo jiné pro poškozeného významné plánované aktivity, potrat těhotné poškozené způsobený psychickým otřesem, nikoli škodnou událostí samotnou. Může jít také o situaci, kdy poškozený dočasně není schopen se postarat o osobu blízkou závislou na jeho péči a má důvodnou obavu, že se o takovou osobu nepostará někdo jiný. Další nemajetkovou újmou může být i nemožnost strávit s osobami blízkými Vánoce (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018).

63. Nepřiměřené rozšíření „zbytkové“ kategorie další nemajetkové újmy by vedlo k vynětí standardních situací z rámce odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, a tím k nesystémovému stírání rozdílů mezi jednotlivými druhy nemajetkových újem na zdraví. Nemožnost vykonávat práci a věnovat se svým zálibám, vedlejší účinky léků, strach z léčebných zákroků, obavy z dalšího vývoje zdravotního stavu, nesamostatnost či závislost na péči třetích osob, sdílení nemocničního pokoje s dalšími pacienty, odloučení od rodiny a přátel a obdobné nepříjemné a omezující okolnosti jsou pravidelně spojené s léčením, případně s hospitalizací ve zdravotnickém zařízení pro každého pacienta. Nespádají tudíž do kategorie tzv. další nemajetkové újmy ve smyslu § 2958 o. z.

Nelze také oddělit vnímání fyzické bolesti poškozeným od negativního vnímání diskomfortu spojeného s léčením. Míru takových obtíží je třeba zohlednit při stanovení výše bolestného, neboť bodové hodnocení lékaře (znalce) je pouze východiskem, na jehož základě soud určuje konečnou výši náhrady s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem každého případu, jejichž demonstrativní výčet je obsažen v § 2957 o. z.

64. Vycházejí z těchto zásad, nemůže Nejvyšší soud akceptovat nejen výrok rozsudku, ale zejména příslušnou část odůvodnění rozhodnutí soudů obou stupňů. Soud rozhodující v trestním řízení o náhradě nemajetkové újmy musí ve výroku učiněném v adhezním řízení náležitě vyjádřit, jaký druh nároku přiznal poškozenému. Musí především zvážit, jaký charakter má nárok uplatněný poškozeným v tomto řízení, tj. zda jde o nárok vyplývající z práva poškozeného, jež je kompenzováno v § 2956 o. z., anebo o některý z nároků vyplývajících z § 2958 o. z., a pokud tomu tak je, o který nárok jde. V uvedeném směru by jednoznačně mělo vyznít i odůvodnění příslušného výroku (obdobně viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019). Těmto požadavkům soudy nižších stupňů nedostály. Vada právního posouzení nižších soudů v adhezním řízení tak spočívá především v nedostatečné transparentnosti jejich závěru, jaký druh nároku svými rozhodnutími přiznaly. Zásadní nedostatek spočívá v nerozlišení mezi náhradou za bolest a náhradou za další nemajetkovou újmu. Soudy se nezabývaly ani tím, zda jimi přiznaný nárok v podobě tzv. psychického bolestného nemá být součástí náhrady za ztížení společenského uplatnění. Duševní útrapy, pod které lze zahrnout tzv. psychickou bolest, mohou být odčiněny jako náhrada za bolest, i když zmíněná Metodika v části B nemá samostatnou bodovou položku pro diagnózu, jakou je např. posttraumatická stresová porucha. Mohou však být odčiněny také jako ztížení společenského uplatnění, a to v závislosti na relativní trvalosti poškození zdraví.

65. Soud prvního stupně ve svém rozsudku sice poměrně obsáhle rozvinul obecná východiska pro stanovení náhrady nemajetkové újmy podle § 2958 o. z., avšak z tohoto odůvodnění nelze zjistit, co a proč poškozené A. M. přiznal. Uvedl, že poškozené již bylo vyplaceno bolestné ve výši 549 880 Kč (a kompenzovány byly i některé další nároky) a že poškozená dále uplatnila „psychické bolestné“ ve výši 767 104 Kč v rozsahu bodového ohodnocení MUDr. L. S. za 2600 bodů (při hodnotě bodu v roce 2018 ve výši 295,04 Kč) a uplatnila rovněž navýšení mimořádnými okolnostmi o pětinašobek bolestného, a to pro zranění, jež se projevovala po fyzické a psychické stránce v osobnosti poškozené. Soud podrobně rozvedl odůvodnění návrhu poškozené s tím, že po zaplacení částky 549 880 Kč je nárokováno za násobek bolestného fyzického i psychického další plnění ve výši 4 718 056 Kč. Pokud jde o vlastní odůvodnění příslušného výroku rozsudku, uvedl soud, že MUDr. L. S. vyhotovila „přehled bolestného“ ve výši jednak 1724 bodů, které už bylo odčiněno, a dále uvedla bodové ohodnocení „následků poranění

hlavy v oblasti duševních poruch a poruch chování“ – těžkého typu ve výši 2600 bodů, přičemž poukázala i na postkomoční syndrom, odlomení korunkové části více zubů, poruchu močení středního stupně, poruchu pohyblivosti, nestabilitu kolenního kloubu apod., což lze odčinit částkou ve výši 767 104 Kč. Soud dospěl k závěru, že navýšení o pětinasobek (přesněji na čtyřnasobek) bolestného podle bodového ohodnocení je nepřiměřeně vysoké. Proto přistoupil k odčinění, které spočívá především v částce 500 000 Kč podle § 2959 o. z. za úmrtí druhá. Poté soud prvního stupně uvedl jádro odůvodnění, které není dobře srozumitelné: „Dále soud zohlednil vyplacené bolestné ve výši 549 880 Kč. Nad rámec takto vyplaceného bolestného byla přiznána náhrada další nemajetkové újmy související s navýšením bolestného ve fyzické oblasti, dále i se zohledněním oceněné psychické oblasti s navýšením na částku 1 500 000 Kč.“

66. Z uvedeného je zřejmé, že soud směřuje pojmy bolestného a náhrady další nemajetkové újmy, které ve skutečnosti tvoří samostatné nároky, a hovoří souhrnně o částce ve výši 1 500 000 Kč. Na to reaguje dovolatel důvodnou námitkou, že náhradu další nemajetkové újmy ve výši 1 500 000 Kč považuje za nepřiměřeně vysokou. I v případě, že by byl podložený závěr soudu o stanovení výše dalšího, tzv. psychického bolestného ve výši 767 104 Kč a že by bylo možné vycházet z toho, že tuto částku pojal soud jako kompenzaci nároku na další bolestné, z odůvodnění rozsudku není zřejmé, proč stanovil náhradu za další nemajetkovou újmu právě ve výši 732 896 Kč (soud tuto částku nikde neuvedl, lze k ní však dospět výpočtem rozdílu, tj. $1\,500\,000\text{ Kč} - 767\,104\text{ Kč} = 732\,896\text{ Kč}$). Soud ovšem vůbec nevyložil, co považuje za tuto tzv. další nemajetkovou újmu a proč ji vyčíslil právě v této výši. Podle názoru Nejvyššího soudu další nemajetková újma nastala z dosud zjištěných skutečností například tím, že se poškozená nemohla zúčastnit svatby své sestry v B., a zejména v důsledku toho, že po dobu, kdy byla poškozená v rehabilitačním sanatoriu, její děti trpěly jejich odloučením a začaly mít psychické problémy, i když na druhé straně bývalý manžel poškozené se o děti staral a jezdil s nimi i za poškozenou na návštěvy. Lze připustit, že další nemajetkovou újmu mohlo představovat i čekání na další operace, jejichž nutnost se teprve postupně objevovala. S ohledem na zmíněnou judikaturu by nicméně bylo patrně nutno náhradu další nemajetkové újmy ve výši 732 896 Kč považovat za nepřiměřeně vysokou. Nejvyšší soud se však k její výši nemůže závazně vyjádřit, neboť soudy se touto otázkou nezabývaly, a kromě toho bude tato výše navazovat na výši náhrady za bolestné, pro jehož určení zatím nejsou k dispozici dostatečné podklady.

67. Soud prvního stupně neuvedl konkrétně a ani odkazem na příslušné číslo listu spisu apod., z jakého důkazu vycházel při stanovení výše bolestného, pouze v této souvislosti zmínil bodové ohodnocení provedené MUDr. L. S. (konkrétně hovoří v odůvodnění rozsudku o „výčtu“ nebo prostě jen o „bodovém ohodnocení MUDr. L. S.“). Lze se tak jen dohadovat, že měl na mysli fotokopii nedatované

a neúplné lékařské zprávy MUDr. L. S. ve spisu. Tato zpráva praktické lékařky však nesplňuje formální ani obsahové náležitosti podkladu pro stanovení náhrady za bolest.

č. 51

68. Především není jasné, jak tato lékařka dospěla právě k údaji o 2600 bodech, byť se toto číslo ve zprávě vyskytuje. Pokud jde o specificky psychické obtíže, posttraumatická stresová porucha se podle znaleckého posudku MUDr. S. D. ze dne 15. 10. 2018 u poškozené A. M. po zranění rozvinula, avšak znalkyně v době podání znaleckého posudku nebyla schopna určit, zda zdravotní stav poškozené je již stabilizovaný. Nebylo proto možné ani stanovení bodového ohodnocení bolesti (fyzické ani psychické) znalkyní. Tato znalkyně, jejíž znalecký posudek byl v hlavním líčení dne 15. 5. 2019 pouze čten podle § 211 odst. 5 tr. ř., aniž byl jakkoli doplněn, jej podala jako znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, ač je zapsána v seznamu znalců také pro odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví. Jinak ze spisu například vyplývá, že poškozená byla plačtivá, byly přítomny suicidální myšlenky, resp. dlouhodobě depresivní ladění. Samotné duševní útrapy poškozené tudíž nelze zpochybňovat.

69. Je zřejmé, že újmy na psychickém zdraví mohou v konkrétním případě vést jak k přiznání náhrady za bolest, tak za ztížení společenského uplatnění. Má-li odčinění nemajetkové újmy představovat kompenzaci za přivolení posttraumatické stresové poruchy, ale i jiných duševních útrap, je rozhodnutí odvislé od toho, v jakém směru z dokazování vyplynulo naplnění podmínek vyžadovaných podle § 2958 o. z. a z hlediska kterého ze zde upravených nároků. Jestliže je zpracovaný znalecký posudek (pokud byl vůbec vypracován) soudem vyhodnocen jako nedostatečný pro vyslovení výroku zavazujícího obviněného k odčinění újmy vzniklé ublížením na zdraví a je-li zřejmé, že objasnění nezbytných otázek by si vyžádalo důkladnější dokazování, které by mohlo vést k neodůvodněnému prodloužení trestního řízení, pak je namístě postup podle § 229 odst. 1 tr. ř. Soud v takovém případě nemůže překlenout tento nedostatek dokazování tím, že stanoví náhradu s odkazem na zásadu slušnosti, aniž odůvodní, podle jakých kritérií či jakým postupem dospěl k výši této náhrady (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1017/2018, uveřejněné pod č. 15/2020 Sb. rozh. tr.).

70. Právě posudek znalce se specializací pro odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví bylo nutno v dané věci opatřit k posouzení bolestného. Naproti tomu nejsou – na rozdíl od posouzení bolesti – takový znalecký posudek ani odborné vyjádření nutné k posouzení existence a rozsahu další nemajetkové újmy (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018). Vyžadování uvedeného znaleckého posudku není samoúčelné. Účelem posudku znalce, který disponuje příslušnou specializací, osvědčil k tomu potřebné znalosti a byl pro uvedený obor zapsán do seznamu znalců (což není případ praktické lékařky MUDr. L. S.), je vytvořit pro soud dostatečně podrobný, strukturovaný

a pochopitelný skutkový podklad, obsahující příslušný odborný lékařský závěr (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 8 Tdo 190/2017, publikované pod č. 39/2018 Sb. rozh. tr.). Praktická realizace zmíněné Metodiky, ohledně které jsou příslušní znalci školeni, vyžaduje dostatečně široké skutkové zjištění týkající se stavu pacienta doplněné o jeho odborné lékařské hodnocení tak, aby pro rozhodnutí soudu byl zajištěn dostatečně jasný podklad, umožňující dosáhnout přiměřených proporcí mezi jednotlivými typy újem při současném zachování prostoru pro zohlednění individuálních okolností na straně poškozeného. Požadavek na opatření takového znaleckého posudku (nebo alespoň – v případech méně složitých, než je tento – odborného vyjádření) vyplývá i např. z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016, nebo z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1309/2019. Při odčinění újmy je třeba ovšem rozhodovat nikoli pouze na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž vycházet z výsledků provedeného dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, jak ostatně i tvůrci Metodiky (viz její bod IV.) předpokládali (viz nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15).

71. Z uvedeného vyplývá, že rozsudek soudu prvního stupně v části, v níž bylo rozhodnuto o náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M., nemohl obstát (s výjimkou přiznání náhrady za usmrcení osoby blízké podle § 2959 o. z.). Popsané vady, tj. nejasnost a neodůvodněnost rozhodnutí ve zmíněné části a jeho důkazní nepodloženost, aprobeval napadeným usnesením odvolací soud, který k tomu uvedl, že se zcela shoduje s odůvodněním napadeného rozsudku, a pouze obecně shrnul závažné (a nepochybné) následky nastalé u poškozené A. M.

72. V zájmu úplnosti lze dodat, že závěry rozsudků Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3940/2016, a ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 25 Cdo 1965/2016, na které poukazovala poškozená ve svém návrhu učiněném v adhezním řízení, nejsou použitelné na zde posuzovaný případ. První z nich se týká poškození zdraví při operaci ruky, kde Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu s tím, že zvýšení bolestného na osminásobek, konkrétně na částku 426 240 Kč, je nepřiměřeně vysoké, přičemž věc byla tehdy posuzována podle dřívějších právních předpisů. Druhý případ se týkal ztížení společenského uplatnění (zvýšeného na dvojnásobek podle dřívější právní úpravy), navíc způsobeného úmyslným trestným činem.

73. Soudy prvního a druhého stupně se dále nezabývaly otázkou, zda poškozená A. M. vůbec řádně uplatnila v trestním řízení nárok na náhradu další nemajetkové újmy podle § 2958 o. z. Soud prvního stupně vycházel z návrhu poškozené založeného ve spise. Z tohoto návrhu učiněného podle § 43 odst. 3 tr. ř. by mělo být zřejmé, zda uplatňuje nároky na odčinění vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy nebo ztížení společenského uplatnění. Výslovně je zde uvedeno, že poškozená neuplatňuje náhradu za ztížení společenského

č. 51

uplatnění. Uplatněn však není ani nárok na další nemajetkovou újmu, neboť poškozená výslovně požadovala pouze nárok na bolestné, a to „bolestné fyzické“ ve výši 549 880 Kč (odpovídající 1724 bodům) a „bolestné psychické“ ve výši 767 104 Kč (odpovídající 2600 bodům určeným praktickou lékařkou MUDr. L. S.), a to navýšené mimořádnými okolnostmi na čtyřnásobek bolestného podle bodového ohodnocení, tj. celkem požadovala částku ve výši 5 267 936 Kč, resp. z této částky dosud nevyplacenou výši 4 718 056 Kč (po odečtení již vyplaceného bolestného v částce 549 880 Kč). Tento návrh ze dne 10. 5. 2019 nebyl v průběhu dalšího řízení nijak dále modifikován (viz také protokol o hlavním líčení).

74. Soud prvního stupně tak nedostal své povinnosti ujasnit si uplatňované nároky. Soud musí již na počátku hlavního líčení v rámci postupu podle § 206 odst. 2 tr. ř. vyřešit otázku, jaký nárok poškozený uplatňuje. To má zásadní význam pro následné rozhodování o něm. V případě nejasností by měl po poškozeném požadovat, aby alespoň obsahově (pokud již přímo neodkáže na příslušné ustanovení občanského zákoníku) vymezil, jakou kompenzaci požaduje po obviněném. Podmínkou toho, aby soud rozhodl o připuštění poškozeného s jeho nárokem k trestnímu řízení, resp. aby rozhodl o řádně uplatněném nároku, není to, aby poškozený konkrétně uvedl, podle jakých ustanovení příslušného předpisu mu má být nárok přiznán. Dostačující je, aby z jeho podání bylo zřejmé, vůči komu nárok uplatňuje, co požaduje (např. v jaké výši žádá náhradu škody, nemajetkové újmy apod.) a z jakého důvodu, tj. o co svůj nárok opírá (stručné skutkové vylíčení objasňující důvodnost uplatňovaného nároku). Na soudu poté je, aby vyhodnotil, jaký nárok poškozený uplatnil. Soud není vázán případně vadnou právní kvalifikací nároku poškozeným a taková nepřesnost nebrání tomu, aby nárok, jehož hmotně právní opodstatnění spočívá v jiném ustanovení, byl poškozenému přiznán, je-li důvodný a prokázaný (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1309/2019).

75. Současně ovšem nelze přehlédnout, že § 2958 o. z. zakládá tři relativně samostatné nároky, a i když vycházejí z téže škodné události, je nutné je přesně vyčíslit a každý nárok podložit konkrétními skutečnostmi. V tomto směru je třeba na návrh v adhezním řízení klást obdobné nároky jako na občanskoprávní žalobu. Touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud i v usnesení ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2596/2018, kde uvedl, že na žalobce nelze klást přehnané požadavky ohledně podrobnosti a odborné kvality vymezení důvodů odpovědnosti žalovaného. Protože je však soud při rozhodování o uvedených nárocích vázán žalobním návrhem, který nesmí překročit, je na žalobci, aby v návrhu na zahájení řízení vedle konkrétních skutečností rovněž uvedl, v jaké výši požaduje jednotlivé nároky. Výše uplatňovaného nároku musí být stanovena alespoň minimální částkou (tedy nestačí například pouze uvést, že poškozený požaduje náhradu újmy ve výši, jaká bude zjištěna v průběhu řízení před soudem). Zde

Nejvyšší soud poukázal i na příslušnou trestněprávní judikaturu. Vždy musí žalobce (zde poškozený) v žalobě (zde v návrhu) uvést alespoň minimální výši částky, které se domáhá pro každý jednotlivý nárok. Stanovit výši nároku, o kterém se řízení vede, přísluší pouze žalobci, protože vymezit předmět sporu náleží jen účastníkům řízení (jak v civilním sporném řízení, tak v řízení adhezním). Soud nemůže v občanskoprávním ani v trestním řízení sám určit, jaká část z celkově žalované (uplatňované) částky připadá na každý z nároků. Pokud poškozený ve svém návrhu dostatečně nespecifikoval jednotlivé nároky, a to konkrétně jejich výši, trpí jeho podání vadou spočívající v neurčitosti a o těchto nárocích nemůže být rozhodnuto (resp. v občanskoprávním řízení je namístež zamítnout žalobu).

76. Jestliže v posuzovaném případě poškozená A. M. požadovala pouze bolestné, i když konkrétními skutečnostmi odůvodňovala jeho navýšení na čtyřnásobek, měl si soud prvního stupně nejpozději na počátku hlavního líčení ujasnit, zda poškozená neuplatňuje také nárok na náhradu další nemajetkové újmy, čemuž by ovšem muselo odpovídat konkrétní a jednoznačné vyličení újmy, kterou poškozená požaduje nahradit a kterou nelze zahrnout pod bolestné v širším smyslu. To se v daném případě nestalo.

IV.

Závěrečné shrnutí

77. Ze shora uvedeného vyplývá, že z rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M. ob stojí pouze přiznání nároku na náhradu za duševní útrapy způsobené usmrcením osoby blízké (druha M. K.) ve výši 500 000 Kč. Ve zbývajících částech je ohledně této poškozené dovolání obviněného důvodné pro nesprávné hmotně právní posouzení nároku.

78. Nejvyšší soud tedy shledal dovolání obviněného částečně důvodným. Vadným je však pouze oddělitelný výrok o náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M. Proto Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil pouze tento výrok (a s ním spjatý výrok o odkázání téže poškozené se zbytkem nároku na občanskoprávní řízení) a zrušil také další rozhodnutí obsahově na něj navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

79. Nejvyšší soud zároveň zjistil, že jsou splněny zákonné podmínky pro postup podle § 265m odst. 1 tr. ř., tj. aby po zrušení uvedeného výroku rozhodl sám rozsudkem ve věci, ovšem pouze zčásti. V řízení před soudy prvního a druhého stupně byla věc z hlediska nároku poškozené A. M. na náhradu za usmrcení osoby blízké objasněna v rozsahu dostačujícím k tomu, aby Nejvyšší soud rozhodl o tomto samostatném nároku ve shodě s rozhodnutími soudů prvního a druhého stupně (tím spíše, že proti důvodnosti tohoto nároku nebylo námitek co do jeho základu ani výše).

80. Na druhé straně nemohlo být ze shora uvedených důvodů v této fázi řízení rozhodnuto o zbývajících dvou nárocích podle § 2958 o. z. Nejvyšší soud přitom ani v nejmenším nezpochybňuje značnou závažnost a neodčinitelnost následku, který dovolatel způsobil svým trestným jednáním poškozené A. M. V judikatuře již bylo konstatováno, že v případech, jakým je tento, nelze oběti dostatečně kompenzovat utrpenou újmu žádnou finanční částkou. Trestní soud v adhezním řízení však ani za této situace nemůže rezignovat na zákonný a důkazní podklad a náležité odůvodnění výroku o náhradě nemajetkové újmy.

81. Nejvyšší soud proto rozhodl podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. o částečném zrušení napadeného usnesení Krajského soudu v Brně, a to v části, v níž bylo zamítnuto odvolání obviněného proti výrokům o povinnosti k náhradě nemajetkové újmy poškozené A. M. a o odkázání této poškozené se zbytkem nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, a v těchto výrocích zrušil také rozsudek Okresního soudu ve Znojmě. Všechny ostatní výroky zůstaly nedotčeny. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. Nejvyšší soud zrušil také další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené výroky, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265m odst. 1 tr. ř. nově rozhodl tak, že podle § 228 odst. 1 tr. ř. je obviněný A. P. povinen zaplatit poškozené A. M. jako náhradu nemajetkové újmy za usmrcení osoby blízké částku ve výši 500 000 Kč.

82. Se zbytkem uplatněných nároků musela být poškozená A. M. podle § 229 odst. 2 tr. ř. odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Vrácení věci soudu prvního nebo druhého stupně jen k opětovnému projednání zbývajících nároků jmenované poškozené na náhradu nemajetkové újmy (tj. na náhradu vytrpěné bolesti a na náhradu za tzv. další nemajetkovou újmu) nepřicházelo v úvahu, neboť takový postup není možný s ohledem na nutnost analogického užití § 265m odst. 2 tr. ř. s přiměřeným použitím § 265 tr. ř.

83. Zbývá dodat, že v soudní praxi byla řešena otázka, zda pravomocným rozhodnutím soudu v adhezním řízení, jímž byla v určité výši přiznána náhrada nemajetkové újmy, nevzniká překážka věci pravomocně rozhodnuté pro občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení, kde by se poškozený domáhal přiznání zbytku jím uplatněného nároku. To se jevílo sporné zejména za situace, jestliže nelze výši nemajetkové újmy nějak předběžně kvantifikovat a určení výše její náhrady plně záleží na úvaze soudu (včetně případného použití moderace či quasimoderace). V takových situacích by se mohlo zdát, že v dalším řízení už není o čem rozhodovat, jestliže soud v adhezním řízení s přihlédnutím ke všem kritériím rozhodl právě o takové výši náhrady nemajetkové újmy, která plně vyvažuje tuto újmu. V judikatuře však převážil názor, že ani za uvedené situace rozhodnutím o přiznání jen části uplatňovaného nároku nevzniká překážka věci pravomocně rozhodnuté (podrobněji viz usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. III. ÚS 2043/16, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019, sp. zn.

25 Cdo 1901/2018, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2019, sp. zn. 11 Tdo 654/2019).

84. Tím spíše to platí v nyní posuzované trestní věci poškozené A. M., v níž – byť soud prvního stupně souhrnně a netransparentně rozhodl o různých nárocích – Nejvyšší soud rozhodl o přiznání pouze jednoho z uplatňovaných nároků a o odkázání poškozené se zbytkem jí uplatňovaných nároků na občanskoprávní řízení. Toto rozhodnutí netvoří překážku věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*). Nic tedy nebrání uplatnění zbývajících nároků v občanskoprávním řízení. Nic však také nebrání tomu, aby v rozsahu splnění hmotně právních podmínek a v souladu s příslušnou judikaturou byly přiměřené částky na kompenzaci uvedených nároků poškozené A. M. vyplaceny i bez dalšího soudního řízení.

ROZHODNUTÍ
VE VĚCECH OBČANSKOPRÁVNÍCH,
OBCHODNÍCH A SPRÁVNÍCH

Č. 103**Společné jmění manželů, Vypořádání SJM, Cena věci (o. z.)****č. 103**

§ 740 o. z.

Při vypořádání společného jmění manželů zaniklého podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, se zásadně vychází z obvyklé ceny věci a jejího stavu v době rozhodování soudu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. 22 Cdo 1205/2019, ECLI:CZ:NS:2020:22.CDO.1205.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyně zrušil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 10. 2018, sp. zn. 21 Co 200/2018, ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 10. 2018, sp. zn. 21 Co 200/2018, a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 25. 5. 2018, sp. zn. 17 C 364/2016, ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 17. 4. 2018, sp. zn. 17 C 364/2016, a opravného usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 25. 5. 2018, sp. zn. 17 C 364/2016, a věc vrátil Okresnímu soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení.

I.**Dosavadní průběh řízení**

1. Okresní soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 25. 5. 2018, č. j. 17 C 364/2016-201, ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 17. 4. 2018, č. j. 17 C 364/2016-208, a opravného usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 25. 5. 2018, č. j. 17 C 364/2016-211, přikázal ze zaniklého společného jmění účastníků do výlučného vlastnictví žalobkyně majetkové položky v rozsudku blíže specifikované. Do výlučného vlastnictví žalovaného přikázal bytovou jednotku číslo 1386/1 v budově č. p. 1, stojící na pozemku parc. č. st. 2, spoluvlastnický podíl o velikosti 714/14244 na společných částech budovy č. p. 1 a spoluvlastnický podíl o velikosti 712/14244 na pozemku parc. č. st. 2, vše v k. ú. P. a obci H., zapsané na LV č. 3 u Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj, Katastrálního pracoviště v H., a další majetkové položky v rozsudku blíže specifikované. Žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobkyni na vypořádací podíl 964 968,80 Kč. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení vzniklých účastníkům i státu.

2. Své rozhodnutí založil na níže uvedených skutkových zjištěních a právních závěrech významných z hlediska obsahu podaného dovolání a rozhodnutí dovolacího soudu.

3. Manželství účastníků uzavřené 23. 7. 2004 bylo rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 2. 6. 2016, č. j. 12 C 29/2016-13, který nabyl právní moci 29. 6. 2016.

4. Účastníci uzavřeli jako kupující dne 23. 3. 2006 (tedy v době trvání manželství) kupní smlouvu se statutárním městem H. jako prodávajícím, jejímž předmětem byla bytová jednotka číslo 1386/1 v budově č. p. 1, stojící na pozemku parc. č. st. 2, a k ní příslušející spoluvlastnický podíl o velikosti 714/14244 na společných částech budovy č. p. 1 a spoluvlastnický podíl o velikosti 712/14244 na pozemku parc. č. st. 2, vše v k. ú. P. a obci H., zapsané na LV č. 3 u Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj, Katastrálního pracoviště v H (dále rovněž jako „byt“ či „předmětný byt“). Jelikož účastníci řízení nabyli byt společně za trvání manželství, je součástí jejich zaniklého společného jmění manželů (dále rovněž jako „SJM“ či „společné jmění“).

5. Při vypořádání této položky (bytu) rozhodl soud prvního stupně o aplikaci tzv. disparity podílů účastníků, a to v poměru 70 % ve prospěch žalovaného a 30 % ve prospěch žalobkyně. Přihlédl k tomu, že byt byl přidělen žalovanému na základě rozhodnutí Posádkové správy H. ze dne 4. 1. 1971, č. j. 1/vým.1971, a to podle § 26 zákona č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, a předán žalovanému podle dohody o odevzdání a převzetí bytu ze dne 18. 1. 1971. Žalovaný užíval byt na základě nájemní smlouvy i v době uzavření manželství se žalobkyní (tedy k 23. 7. 2004). Až následně jej účastníci nabyli do společného jmění v důsledku privatizace bytů v H., a to kupní smlouvou ze dne 23. 3. 2006 uzavřenou se statutárním městem H. Zohlednil, že žalovaný se zasloužil o přidělení bytu v roce 1971, následně jej řádně užíval více než 30 let před uzavřením manželství, a jen proto mohli účastníci nabýt byt do SJM.

6. Pro účely vypořádání SJM vyšel soud z ceny bytu v době jeho rozhodování (17. 4. 2018), avšak z jeho stavu v době zániku společného jmění manželů (29. 6. 2016). Na základě znaleckého posudku zpracovaného Y. Š. ze dne 18. 11. 2017, dodatku ke znaleckému posudku a výsledku znalkyně učiněném při jednání soudu prvního stupně dne 6. 3. 2018 stanovil obvyklou cenu bytu ve výši 2 127 000 Kč.

7. Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací k odvolání obou účastníků rozsudkem ze dne 22. 10. 2018, č. j. 21 Co 200/2018-264, ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 10. 2018, č. j. 21 Co 200/2018-270, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že do výlučného vlastnictví žalobkyně přikázal majetkové položky blíže specifikované ve výroku I. písm. a) bodech 1.–3. a žalobkyni přikázal k zaplacení dluh ve výši 85 235 Kč vůči P. P. Do výlučného vlastnictví žalovaného přikázal bytovou jednotku číslo 1386/1 v budově č. p. 1, stojící na pozemku parc. č. st. 2, spoluvlastnický podíl

o velikosti 714/14244 na společných částech budovy č. p. 1 a spoluvlastnický podíl o velikosti 712/14244 na pozemku parc. č. st. 2, vše v k. ú. P. a obci H., zapsané na LV č. 3 u Katastrálního úřadu pro Královéhradecký kraj, Katastrálního pracoviště v H., a další majetkové položky specifikované ve výroku I. písm. b) pod bodem 3.–8. Dále změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobkyni na vypořádací podíl 970 413,70 Kč do 30 dnů od právní moci rozhodnutí. Rozhodl také o náhradě nákladů řízení vzniklých před soudy obou stupňů účastníkům řízení i státu.

8. Odvolací soud se ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, že byt je součástí SJM účastníků řízení, a o jeho přikázání do výlučného vlastnictví žalovaného. Považoval také za správné závěry o disparitě podílů účastníků řízení při vypořádání této majetkové položky. Poznamenal, že žalovanému svědčí převážná zásluha na nabytí bytu, protože jej účastníci nabyli do SJM na základě kupní smlouvy uzavřené v rámci privatizace bytového fondu v H., přičemž žalovaný byl nájemcem (dříve uživatelem) bytu již od roku 1971. Jelikož žalovaný plnil všechny povinnosti nájemce řádně po celou dobu trvání nájmu, podstatně se zasloužil o možnost nabytí bytu do společného jmění na základě jeho privatizace. Přihlédl také k době, po kterou žalovaný užíval byt jako nájemce v porovnání s dobou mezi uzavřením manželství a nabytím bytu do společného jmění manželů (žalovaný užíval byt od 18. 1. 1971, účastníci řízení uzavřeli manželství dne 23. 7. 2004 a kupní smlouvu, kterou nabyli vlastnické právo k bytu, uzavřeli 23. 3. 2006).

9. K ceně bytu uvedl, že „jako správné převzal zjištění okresního soudu, že bytová jednotka účastníků měla ke dni 29. 6. 2016, tedy v době zániku společného jmění manželů, cenu 2 127 000 Kč“.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

10. Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), a v němž uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. Namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na právních otázkách, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu o aplikaci disparity podílů v případě vypořádání bytu. K disparitnímu vypořádání je možné přistoupit pouze v případě, že zvýšené úsilí jednoho z manželů vedlo k nabytí a udržení majetku značné hodnoty (v této souvislosti odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3843/2016, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004). Tomuto hledisku ovšem neodpovídá skutečnost, že žalovaný byl od roku 1971 nájemcem bytu. Je nutné přihlídnout i k tomu, že byt byl zakoupen až za trvání manželství

a i žalobkyně vynaložila na pořízení bytu své finanční prostředky. Rovněž o byt řádně pečovala. Na druhou stranu nebylo v řízení prokázáno, že by zanedbávala péči o společnou domácnost či se jakýmkoliv způsobem chovala v rozporu s dobrými mravy.

č. 103

11. V dovolání napadá rovněž závěry odvolacího soudu vztahující se k ocenění bytu. Odvolací soud uvedl, že převzal jako správné zjištění nalézacího soudu, že byt měl ke dni 29. 6. 2016, tedy ke dni zániku SJM, cenu 2 127 000 Kč. Podle ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4193/2017) má soud vyjít při stanovení ceny věci pro účely vypořádání SJM z ceny v době jejího vypořádání, avšak ze stavu v době zániku SJM. Vyšel-li odvolací soud z ceny bytu v době zániku SJM, je jeho postup v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu. Žalobkyně nesouhlasí také se způsobem, jakým byla obvyklá cena bytu zjištěna. Soud vyšel ze znaleckého posudku zpracovaného Y. Š., přičemž se však dostatečně nevypořádal s dalšími provedenými důkazy naznačujícími, že obvyklá cena bytu je vyšší než cena stanovená znaleckým posudkem (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2003, sp. zn. 22 Cdo 465/2003).

12. Navrhuje, aby rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

13. Žalovaný se ve vyjádření k dovolání ztotožňuje s rozsudkem odvolacího soudu. Považuje za správný závěr odvolacího soudu, že v poměrech projednávané věci byly při vypořádání bytu dány okolnosti odůvodňující rozhodnout o disparitě podílů ohledně této majetkové položky. Poukazuje na skutečnost, že žalovaný byl od roku 1971 nájemce (dříve uživatelem) bytu a tím, že plnil řádně povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy, podstatně se zasloužil o to, že účastníci řízení mohli nabýt byt do SJM na základě jeho privatizace. Rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu. Námitky žalobkyně směřující do výše obvyklé ceny bytu představují polemiku se skutkovými zjištěními odvolacího soudu, které však nelze v dovolacím řízení zpochybnit žádným dovolacím důvodem. Navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání žalobkyně jako nepřipustné odmítl.

III.

Připustnost dovolání

14. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, řádně zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř., dovolací soud se proto zabýval jeho připustností.

15. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

16. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže na-

padené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

17. Dovolání je zčásti přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právní otázky ocenění věci tvořící součást SJM pro účely jeho vypořádání soudem při aplikaci zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také jako „o. z.“), která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena.

č. 103

IV.

Důvodnost dovolání

18. V řízení o vypořádání SJM dovolací soud zkoumá přípustnost dovolání ohledně každé vypořádávané položky zvlášť. Skutečnost, že ve vztahu k některé z vypořádávaných položek je dovolání přípustné, neznamená, že je dovolání přípustné bez dalšího i proti těm částem rozsudku odvolacího soudu, které se týkají jiných položek, a že dovolací soud je již jen z tohoto důvodu oprávněn přezkoumat celé rozhodnutí [srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 22 Cdo 2537/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 22 Cdo 932/2016, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4370/2016, publikovaný pod č. 63/2019 Sb. rozh. obč. (dále také „R 63/2019“), či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 6109/2017, tato a další níže uvedená rozhodnutí dovolacího soudu jsou dostupná na webových stránkách Nejvyššího soudu – www.nsoud.cz].

19. Podle § 3028 odst. 1, 2 o. z. se tímto zákonem řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti. Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

20. Jelikož k zániku SJM došlo v posuzované věci po 1. 1. 2014, a až po účinnosti o. z. vzniklo účastníkům právo domáhat se vypořádání společného jmění rozhodnutím soudu (§ 736 věta první, § 740 a § 765 odst. 2 o. z.), podléhá režim jeho vypořádání soudem příslušným ustanovením o. z. (zejména § 736 a násled. o. z.) [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 6109/2017, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018].

21. K uplatnění disparity podílů v případě vypořádání bytu:

22. V rozsudku ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 6109/2017 (R 63/2019), Nejvyšší soud přijal a odůvodnil závěr, že i v poměrech o. z. může soud při vypořádání SJM rozhodnout o tzv. disparitě (nerovnosti) podílů. Uvedl, že tomuto

č. 103

závěru jednoznačně nasvědčující kritéria uvedená v § 742 odst. 1 o. z., k nimž je soud povinen při vypořádání přihlídnout. Poznamenal, že disparita se může podle konkrétních okolností případu vztahovat na veškeré položky náležející do SJM či jen na některé z nich (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2914/99). Nejvyšší soud v usnesení ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2362/2018, dále vyložil, že judikatura vztahující se k disparitě podílů v poměrech zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též „obč. zák.“), je s ohledem na obdobný účel i obdobnou právní úpravu obecně v zásadě použitelná i v poměrech zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

23. Z judikatury dovolacího soudu se v souvislosti s odklonem od principu rovnosti podílů (tzv. disparitou podílů) podává, že podíly bývalých manželů při vypořádání SJM nemusí být v zásadě totožné, nýbrž mohou být modifikovány dohodou manželů či soudem v rámci soudního vypořádání SJM [k možnosti smluvní modifikace srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 22 Cdo 726/99 (uveřejněný v časopise Právní rozhledy, 2000, č. 11, s. 522), k možnosti zákonné modifikace srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2013, sp. zn. 22 Cdo 2055/2011].

24. Soudní odklon od principu rovnosti podílů je postupem, který musí být opodstatněn konkrétními okolnostmi (srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3174/2007). Určení výše disparity vypořádacích podílů je na úvaze soudu, při které musí soud zohlednit veškeré relevantní okolnosti projednávané věci (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004, uveřejněný v časopise Právní rozhledy, 2006, č. 4, s. 152).

25. V rozsudku ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 22 Cdo 5384/2015, Nejvyšší soud uvedl, že důvodem vedoucím k disparitě vypořádacích podílů mohou být negativní okolnosti v manželství, jakož i zohlednění principu zásluhovosti, případně i další okolnosti nastalé v projednávané věci.

26. Základní tezí při uplatnění principu zásluhovosti je, že odklon od rovnosti podílů manželů je namístě jenom za situace, kdy zvýšené úsilí jednoho z manželů zajistilo nabytí a udržení majetku značné hodnoty [srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 (uveřejněný v časopise Právní rozhledy, 2006, č. 4, s. 152)].

27. V rozsudku ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011 (uveřejněném v časopise Právní rozhledy, 2014, č. 3, s. 109), Nejvyšší soud vyložil, že „pokud jeden z manželů pečuje řádně o společnou domácnost, přichází do úvahy disparita podílů jen v případě mimořádných zásluh druhého manžela o nabytí společného majetku. Jestliže druhému z manželů nelze vytýkat nedostatek péče o rodinu a – v mezích jeho možností – o společný majetek, je rozhodnutí o disparitě naprosto

výjimečné a musí být odůvodněno mimořádnými okolnostmi daného případu. Jinak je tomu ovšem v případě, kdy jeden z manželů své povinnosti týkající se rodiny a společného majetku bez důvodu přijatelného z hlediska dobrých mravů zanedbával; pak je namístě rozhodnout o disparitě podílů“ [srov. také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3000/2011 (uveřejněný v časopise Právní rozhledy, 2013, č. 5, s. 186), nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3976/2011 (uveřejněný v časopise Soudní rozhledy, 2013, č. 6, s. 220)].

28. V usnesení ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 22 Cdo 5228/2015, Nejvyšší soud poznamenal, že shora uvedené závěry o disparitě podílů při uplatnění principu zásluhovosti byly přijaty za situace, ve které se jednalo o majetek nabývaný v průběhu manželství na straně jedné a výkon osobní péče o rodinu na straně druhé. Netýkaly se však posouzení disparity například v případech, ve kterých došlo k rozšíření společného jmění o majetek, který měl některý z manželů již před uzavřením manželství jako majetek výlučný. K tomu dále dodal, že „odborná literatura v této souvislosti zdůraznila, že je třeba odlišovat situace, kdy k nabytí majetku značné hodnoty došlo díky činnosti některého z manželů za trvání manželství a kdy nabytí majetku značné hodnoty došlo díky činnosti některého z manželů ještě před vznikem manželství. Zatímco v prvním případě se zdůrazňuje, že i s ohledem na (morální či jinou) podporu prvního manžela druhým z manželů budou důvody disparity spíše výjimečného charakteru, oproti tomu v druhém případě se disparita podílů uplatní spíše. Tatáž odborná literatura pak zdůraznila nutnost přihlížet ke všem okolnostem případu a posuzovat každý případ individuálně [srovnej např. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 240 a násl., nebo KRÁLÍK, M. Judikatura Nejvyššího soudu: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM (BSM). Soudní rozhledy, 2012, č. 11–12, s. 383 a násl.].“

29. Dovolací soud přezkoumá naplnění podmínek pro odklon od principu rovnosti podílů při vypořádání SJM jen z toho pohledu, zdali jsou relevantní úvahy soudů nižších stupňů řádně odůvodněny a nejsou-li zjevně nepřiměřené (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2009, sp. zn. 22 Cdo 3636/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 22 Cdo 5228/2015, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2362/2018).

30. V poměrech posuzované věci považuje dovolací soud úvahu odvolacího soudu o disparitě podílů při vypořádání předmětného bytu za řádně odůvodněnou a tuto úvahu neshledává jako zjevně nepřiměřenou. Je nutné zohlednit, že byt byl přidělen žalovanému na základě rozhodnutí Posádkové správy H. ze dne 4. 1. 1971, č. j. 1/vým.1971, a to podle § 26 zákona č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, a byl žalovanému předán na základě dohody o odevzdání a převzetí bytu ze dne 18. 1. 1971. Žalovaný užíval byt na základě nájemní smlouvy i v době uzavření manželství se žalobkyní (tedy k 23. 7. 2004) a následně jej nabyli účastníci

č. 103

řízení do SJM na základě privatizace bytů v H., a to kupní smlouvou ze dne 23. 3. 2006 uzavřenou se statutárním městem H. Žalovaný se tedy zasloužil o přidělení bytu v roce 1971 a následně jej užíval před uzavřením manželství více než 30 let, na základě čehož mohli účastníci řízení nabýt byt do společného jmění. K nabytí bytu do společného jmění účastníků řízení tedy došlo i s ohledem na jednání žalovaného ještě před vznikem manželství. Pokud odvolací soud uzavřel, že v posuzované věci je dán důvod pro disparitu podílů při vypořádání této položky, je jeho rozhodnutí založeno na právní otázce, při jejímž řešení se odvolací soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu ve smyslu § 237 o. s. ř. Dovolání tak není v této části přípustné.

31. Ke stanovení ceny věci tvořící společné jmění manželů pro účely jeho vypořádání provedeného na základě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

32. Dovolatelka dále nesouhlasí s postupem odvolacího soudu při stanovení ceny bytu pro účely vypořádání SJM. Odvolací soud uvedl, že jako správné převzal zjištění soudu prvního stupně, že byt měl ke dni 29. 6. 2016, tedy v době zániku SJM, cenu 2 127 000 Kč. Z této částky odvolací soud rovněž vyšel při stanovení vypořádacího podílu.

33. Žalobkyně v této souvislosti poukazuje na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, podle které se při stanovení ceny věci pro účely vypořádání SJM vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku SJM (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4193/2017). Vyšel-li odvolací soud z ceny bytu ke dni 29. 6. 2016 jakožto dni zániku SJM, je jeho rozhodnutí založeno na právní otázce, při jejímž řešení se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu ve smyslu § 237 o. s. ř., a spočívá na nesprávném právním posouzení podle § 241a odst. 1 o. s. ř.

34. Tato námitka přípustnost dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř. zakládá, neboť rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení právní otázky ocenění věci tvořící součást SJM pro účely jeho vypořádání soudem, která v rozhodování dovolacího soudu dosud v poměrech o. z. nebyla vyřešena.

35. Při určení ceny věci tvořící součást vypořádávaného SJM je rozhodující cena obvyklá. Tento závěr vyplývá již z § 492 odst. 1 věty druhé o. z., podle kterého se cena věci určí jako cena obvyklá, ledaže je něco jiného ujednáno nebo stanoveno zákonem. Na základě uvedeného jsou tedy i nadále uplatnitelné závěry ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu řešící otázku stanovení věci tvořící součást SJM vypořádávaného podle obč. zák., podle kterých podkladem pro vypořádání může být jen obvyklá cena věci, tj. cena, které by bylo dosaženo při prodeji obdobné věci ve stejné době a v obvyklém obchodním styku. Jinými slovy jde o cenu, za kterou by určitou věc bylo možno v určitém čase reálně prodat nebo koupit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2011, sp. zn. 22 Cdo 4532/2010, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99). Ke stejným závěrům se přiklání i odborná literatura

[srov. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 584, či HRUŠÁKOVÁ M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 345].

36. Další zásadní otázkou je, ke kterému okamžiku má být cena věci, jež je předmětem vypořádání, určena. Občanský zákoník tuto otázku přímo neřeší. Podle rozhodovací praxe dovolacího soudu se při stanovení ceny věci pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů, vycházelo z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku majetkového společenství manželů (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/97, publikovaný pod č. 11/2001 Sb. rozh. obč., či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 22 Cdo 367/2013). Tato zásada byla vyjádřena již ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR k výkladu ustanovení občanského zákoníku o bezpodílovém spoluvlastnictví, publikované pod č. 42/1972 Sb. rozh. obč. (dále též jen „R 42/1972“). Nejvyšší soud ČSR ve shora uvedeném stanovisku uvedl, že „je tedy pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnou nejen ta skutečnost, že určitá věc v době jeho zániku jako společná existovala, ale i to, v jakém stavu věc byla (např. její kvalita, stáří, míra opotřebení apod.). Tento stav je rozhodným i pro ocenění věci, přičemž ovšem třeba vycházet z cen odpovídajících – ať již podle obecně závazných cenových předpisů, či vývoje cen věci – cenám platným v době, kdy se provádí vypořádání. Jinak by byl jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn nebo znevýhodněn proti druhému, pokud by např. jenom v důsledku změny cenového předpisu se zvýšila cena rodinného domku nebo v důsledku snížené poptávky klesla cena ojetého osobního automobilu“. Toto judikatorní pravidlo však nebylo absolutizováno a v judikatuře byla formulována řada četných výjimek umožňujících v určitých případech prolomení tohoto základního principu oceňování (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 31 Cdo 2036/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1160/2013, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3779/2014, publikované pod č. 103/2015 Sb. rozh. obč., k jednotlivým výjimkám zohledňujícím změnu ceny věci srov. i MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 585 a násl.).

37. Ani o. z. neřeší otázku parametrů rozhodných pro určení ceny vypořádávané věci výslovně.

38. Podle § 740 o. z., nedohodnou-li se manželé o vypořádání, může každý z nich navrhnout, aby rozhodl soud. O vypořádání rozhoduje soud podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění.

39. Pouhý gramatický výklad tohoto ustanovení naznačuje, že i nadále by měl být pro ocenění věci při vypořádání SJM rozhodující stav v době zániku tohoto

majetkového společenství. Jazykový výklad však představuje pouze prvotní přiblížení k aplikované právní normě, a je tedy pouhým východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu, k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd. (srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97, uveřejněný pod č. 30/1998 Sb., nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03, uveřejněný pod č. 280/2006 Sb., či nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 87/06).

40. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení výslovně uvádí, že se navrhuje „převzít dosavadní právní úpravu s výslovným ustanovením, že pro rozhodnutí soudu je rozhodný stav v době, kdy nastaly účinky toho kterého právního důvodu vypořádání. Pokud ale jde o ceny jednotlivých součástí společného jmění, rozhodným bude stav v době rozhodování soudu“.

41. Je důležité zohlednit, že v období mezi zánikem (zúžením) a vypořádáním společného jmění (např. rozhodnutím soudu) může dojít ke zhodnocení i znehodnocení věci. Znehodnocení věci může nastat jejím užíváním nebo na základě dalších skutečností, např. jejím zatížením právními závadami, vlivem jednání třetí osoby, působením náhody atd.

42. Podle § 736 věty druhé o. z. dokud zúžené, zrušené nebo zaniklé společné jmění není vypořádáno, použijí se pro ně ustanovení o společném jmění průměrně. Průměřená aplikace znamená, že se pravidla o společném jmění použijí jen potud, pokud ještě odpovídají změněnému účelu majetkového společenství. Například je možné aplikovat pravidla o správě společného jmění (viz § 714 o. z., srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3450/2009). Z toho plyne, že zaniklé (zúžené) společné jmění je nadále nedílným majetkovým společenstvím, která trvá až do okamžiku jeho vypořádání (srov. rovněž MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 553). Lze tedy dovodit, že spoluvlastníky věci jsou až do okamžiku vypořádání společného jmění oba manželé, kteří by tedy zásadně společně měli nést důsledky zhodnocení či znehodnocení věci (nastalého např. působením náhody či vlivem jednání třetí osoby). Až vypořádáním dochází k nabytí výlučného vlastnického práva k věci jedním z bývalých manželů, tedy až od tohoto okamžiku nabývá ten z manželů, komu je věc přikázána, plnou majetkovou hodnotu a může s věcí disponovat bez ohledu na druhého z bývalých manželů.

43. Základním smyslem vypořádání společného jmění je spravedlivé a zásadně rovné rozdělení součástí tvořících společné jmění (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011). Tomuto principu nejlépe odpovídá pravidlo, že při zjištění ceny věci tvořící vypořádané SJM je třeba zásadně vycházet z obvyklé ceny věci v době rozhodování soudu stanovené s ohledem na stav této věci k okamžiku vypořádání SJM (tedy ke stejnému okamžiku), a to právě z toho důvodu, že spoluvlastníky věci jsou až do okamžiku vypořádá-

ní SJM oba manželé, kteří by zásadně společně měli nést důsledky zhodnocení či znehodnocení věci. V této souvislosti lze § 740 věty druhá o. z. ve spojení s důvodovou zprávou interpretovat tak, že stavem, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku SJM, se rozumí základní rozsah součástí vypořádávaného SJM, a nikoliv faktický stav věci tvořících toto majetkové společenství (srov. PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 781).

č. 103

44. Lze tedy uzavřít, že vypořádává-li soud SJM zaniklé (zrušené či zúžené) na základě příslušných ustanovení o. z., je třeba zásadně vyjít z obvyklé ceny věci v době rozhodování soudu stanovené s ohledem na stav této věci k okamžiku vypořádání SJM (srov. PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 817).

45. K uvedenému závěru vedou Nejvyšší soud i častá zjištění, podle kterých dosavadní oceňovací pravidlo vedlo v praxi k tomu, že se jen velmi obtížně dávalo zjišťovat faktický stav věci ke dni zániku SJM, především v déle probíhajících řízeních. R 42/1972, které zásadu ocenění podle stavu ke dni zániku SJM formulovalo, vycházelo z praxe oceňování podle oceňovacích předpisů, nikoliv podle obvyklých cen, kdy se ani žádný zásadní cenový pohyb neočekával. Konečně judikatura Nejvyššího soudu výslovně ve vztahu k dluhům rovněž zohledňuje jejich výši (stav) nikoliv ke dni zániku SJM, ale ke dni rozhodování soudu (R 63/2019).

46. Ve srovnání lze jistě přiměřeně přihlédnout i k východiskům vypořádání podílového spoluvlastnictví příkázáním společné věci za náhradu. Judikatura Nejvyššího soudu dovodila, že pro určení přiměřené náhrady je zásadně rozhodující cena věci v době jejího vypořádání (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu 30. 1. 2019, sp. zn. 22 Cdo 4556/2018). Dovolací soud si je vědom, že ke zrušení (a současně i vypořádání) podílového spoluvlastnictví, na rozdíl od SJM, dochází rozhodnutím soudu, shodně se ale u obou právních institutů výlučným vlastníkem vypořádávané věci stává spoluvlastník (jeden z manželů) až právní mocí rozsudku. Tedy až tento okamžik by měl být rozhodující pro zjištění stavu a následně i ceny vypořádávané věci.

47. Uvedené závěry činí Nejvyšší soud s vědomím, že ve specifických případech a s přihlédnutím k individuálním okolnostem může požadavku spravedlivého řešení více odpovídat potřeba zohlednění stavu vypořádávané věci v době zániku SJM. Tak tomu bude např. v situaci, kdy dojde ke zhoršení stavu věci, který je přičitatelný tomu z manželů, kterému bude věc příkazána (srov. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 592).

48. Odvolací soud v poměrech projednávané věci uvedl, že cenu bytu soud zjišťoval k datu 29. 6. 2016, a proto jako správné převzal zjištění soudu prvního stupně, že byt měl ke dni 29. 6. 2016, tedy k okamžiku zániku společného jmění účastníků řízení, cenu 2 127 000 Kč. Z uvedeného je zřejmé, že již jen z tohoto

důvodu spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř., protože je třeba při ocenění věci tvořící společné jmění manželů vypořádávaného podle o. z. vyjít z ceny věci v době rozhodování soudu, a to zásadně s ohledem na stav této věci k okamžiku rozhodování soudu o vypořádání společného jmění manželů.

č. 103

49. Nad rámec shora uvedeného dovolací soud poznamenává, že závěr odvolacího soudu, že cena bytu ke dni 29. 6. 2016 (k okamžiku zániku společného jmění manželů) je 2 127 000 Kč, nemá oporu v provedeném dokazování. Znaleckým posudkem vypracovaným dne 18. 11. 2017 byla stanovena obvyklá cena bytu ke dni vypracování znaleckého posudku (18. 11. 2017), a to podle stavu věci ke dni zániku manželství (29. 6. 2016) na 2 127 000 Kč. Na těchto závěrech znalkyně setrvala rovněž při jednání soudu prvního stupně konaném dne 6. 3. 2018. V dodatku ke znaleckému posudku ze dne 4. 9. 2018 stanovila znalkyně tržní cenu bytu k 18. 11. 2017 podle stavu nemovitosti k 18. 11. 2017 rovněž na 2 127 000 Kč. Tyto závěry potvrdila také při jednání odvolacího soudu konaném 17. 10. 2018. Z uvedeného je zřejmé, že závěr odvolacího soudu o obvyklé ceně nemovitosti ke dni 29. 6. 2016 podle stavu k těmto dni nemá oporu ve shora uvedených důkazech ani v dalších důkazech provedených odvolacím soudem či soudem prvního stupně.

50. Nejvyšší soud s ohledem na výše uvedené rozsudek odvolacího soudu podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Jelikož důvody, pro které Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, platí také pro rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.). Propojení zkoumané části výroku rozhodnutí odvolacího soudu s částí výroku, která přezkoumání nepodléhá, se při rozhodnutí o dovolání projevuje v tom, že shledá-li dovolací soud důvody pro zrušení přezkoumávaného výroku, zruší současně i výrok, který přezkoumávat nelze (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3307/2006).

51. V rámci dalšího řízení jsou soudy obou stupňů vázány právním názorem dovolacího soudu (§ 243g odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 226 odst. 1 o. s. ř.).

Č. 104

Neplatnost právního jednání, Veřejný pořádek (o. z.), Započtení pohledávky
§ 1 odst. 2 o. z., § 580 o. z., § 588 o. z., § 13 z. o. k.

č. 104

Výraz „zjevně“ užitý v § 588 o. z. nevyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným právním jednáním, nýbrž toliko zdůrazňuje, že narušení veřejného pořádku musí být zřejmé, jednoznačné a nepochybné.

Podle § 1 odst. 2 části věty před středníkem o. z. jsou zakázána (nepřípustná) pouze taková ujednání, která odporují smyslu a účelu určité právní normy, bez ohledu na to, zda tímto smyslem a účelem je ochrana veřejného pořádku, dobrých mravů, či jiných – v § 1 odst. 2 o. z. výslovně nezdůrazněných – hodnot. Proto je vždy třeba posuzovat, zda odchýlné ujednání jde proti smyslu a účelu dané právní normy, či zda tento smysl a účel zachovává, byť tak činí prostřednictvím odchýlné – autonomní – úpravy.

Ustanovení § 13 z. o. k. patří mezi právní normy chránící veřejný pořádek. Je-li v důsledku nedodržení požadavku na písemnou formu právního jednání a úřední ověření podpisu jednajícího společníka narušen veřejný pořádek, je toto jednání neplatné; soud k neplatnosti přihlédne i bez návrhu (§ 588 o. z.).

(Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 2020, sen. zn. 31 ICdo 36/2020, ECLI:CZ:NS:2020:31.ICDO.36.2020.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 1. 2018 a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Krajský soud v Brně (dále též jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 12. 6. 2017 určil, že právní úkon, kterým dlužník (společnost B., dále též jen „společnost“) započtl „závazek žalovaného k úhradě částky 1 145 000 Kč, vyúčtovaný fakturou dlužníka ze dne 30. 4. 2014, oproti svému závazku, který měl za žalovaným, kdy tímto úkonem došlo k částečné úhradě závazku dlužníka ... vůči

žalovanému ... ve výši 1 145 000 Kč“, je neúčinným právním úkonem (výrok I.), uložil žalovanému „vydat částku 1 145 000 Kč do majetkové podstaty“ dlužníka (výrok II.), rozhodl o poplatkové povinnosti žalovaného (výrok III.) a o nákladech řízení (výrok IV.).

č. 104

2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:

[1] Žalovaný byl v rozhodném období, tj. od dubna do července 2014, jediným jednatelem a společníkem společnosti.

[2] Žalovaný dlužil společnosti částku 1 725 000 Kč z titulu smlouvy o dílo, uzavřené na „dostavbu domu X a rekonstrukci bytu Y“. Pohledávka společnosti za žalovaným byla splatná (dle faktury ze dne 30. 4. 2014) dne 14. 5. 2014.

[3] Na základě smluv o postoupení pohledávek ze dne 7. 4. 2014 a 30. 6. 2014 se žalovaný stal věřitelem společnosti s pohledávkami v celkové výši 2 000 000 Kč.

[4] Dne 1. 7. 2014 společnost a žalovaný započtení své vzájemné pohledávky do výše 1 145 000 Kč. Dle evidence nezaplacených závazků (vyhotovené společností) společnost dlužila žalovanému ke dni 15. 7. 2014 částku 855 000 Kč.

[5] Společnost na sebe podala dne 10. 7. 2014 insolvenční návrh.

[6] Usnesením ze dne 1. 10. 2014, jež nabylo právní moci dne 21. 10. 2014, insolvenční soud zjistil úpadek společnosti, prohlásil na její majetek konkurs a jejím insolvenčním správcem ustanovil žalobce.

[7] Insolvenční správce podal žalobu v projednávané věci dne 30. 9. 2015.

3. Na uvedeném základě insolvenční soud – cituje § 235, § 237 odst. 1, § 239 odst. 3, § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – uzavřel, že žaloba byla podána včas a je důvodná.

4. Podle insolvenčního soudu započtení (učiněné pouhých 9 dnů před zahájením insolvenčního řízení) naplňuje znaky skutkové podstaty zvýhodňujícího právního úkonu podle § 241 insolvenčního zákona, neboť se žalovanému v jeho důsledku dostalo na úkor ostatních věřitelů vyšší míry uspokojení jeho pohledávky (o částku 1 145 000 Kč), než jaké by mu náleželo v konkursu. Jelikož je žalovaný osobou blízkou společnosti, nelze uvažovat o použití § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona.

5. Protože je započtení neúčinným právním úkonem, uložil insolvenční soud současně žalovanému vydat jím získaný majetkový prospěch do majetkové podstaty dlužníka (společnosti).

6. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 16. 1. 2018 změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I. tak, že zamítl žalobu o určení neúčinnosti započtení „pro neplatnost právního úkonu započtení“ (první výrok), ve výroku II. tak, že zamítl žalobu o „vydání plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty dlužníka“ (druhý výrok), a ve výroku III. tak,

že žalovanému neuložil poplatkovou povinnost (třetí výrok); současně rozhodl o nákladech řízení před soudem prvního stupně (čtvrtý výrok) a o nákladech odvolacího řízení (pátý výrok).

7. Odvolací soud po doplnění dokazování vyšel dále z toho, že:

[1] Listina označená jako „vzájemný zápočet VZ 14/23“ ze dne 1. 7. 2014 je společností adresována žalovanému a obsahuje „návrh vzájemného zápočtu“ shora popsaných vzájemných pohledávek společnosti a žalovaného. Není opatřena žádným podpisem.

[2] V účetním deníku společnosti je u data 1. 7. 2014 uvedeno „doklad VZ 14/23, f/2014033“, „má dáti 1 145 000 Kč“ a text „vzájemný zápočet Z.“.

[3] Žalovaný byl jediným společníkem a jednatelem společnosti od prosince 2012.

8. Odvolací soud konstatoval, že smlouva uzavřená mezi jednočlennou společností s ručením omezeným zastoupenou jediným společníkem a tímto společníkem musí být podle § 13 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) [dále jen „z. o. k.“], uzavřena v písemné formě s úředně ověřenými podpisy, jinak je neplatná podle § 582 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“), ledaže strany vadu dodatečně zhojí. S ohledem na smysl a účel § 13 z. o. k., jímž je ochrana třetích osob (věřitelů), způsobuje nedostatek formy předepsané tímto ustanovením absolutní neplatnost dotčeného právního jednání podle § 588 o. z. pro rozpor se zákonem.

9. Totéž platí (s ohledem na popsany účel § 13 z. o. k.) i pro jednostranná adresovaná právní jednání učiněná mezi těmito osobami. I jednostranné právní jednání společnosti (zastoupené jediným společníkem) vůči jedinému společníku tudíž musí být učiněno písemně a podpis společníka musí být úředně ověřen.

10. Tzv. „vzájemný zápočet“ ze dne 1. 7. 2014 nebyl vůbec podepsán, natož aby byl podpis jediného společníka úředně ověřen. S ohledem na okolnosti projednávané věci, jakož i s ohledem na výši pohledávky, jež měla v důsledku započtení zaniknout, přitom nešlo o jednání v rámci běžného obchodního styku. Uvedené právní jednání proto odvolací soud shledal pro rozpor s § 13 z. o. k. absolutně neplatným.

11. Jelikož je „vzájemný zápočet“ neplatným právním jednáním, nelze již zkoumat jeho neúčinnost; vztah neplatnosti a neúčinnosti téhož právního jednání řeší § 234 insolvenčního zákona. Proto odvolací soud změnil rozsudek insolvenčního soudu a žalobu zamítl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

12. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), maje za to, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení (v rozhodování odvolacího

č. 104

soudu dosud neřešené) otázky hmotného práva, zda nedodržení formy smlouvy stanovené v § 13 z. o. k. za předpokladu, že smlouva nebyla uzavřena v rámci běžného obchodního styku a za podmínek v něm obvyklých, způsobuje absolutní neplatnost takového právního jednání, a zda z tohoto důvodu nelze (úspěšně) podat žalobu o určení neúčinnosti takového právního jednání.

13. Dovolatel má za to, že porušení § 13 z. o. k. zakládá toliko relativní neplatnost podle § 580 a § 586 o. z., neboť rozpor se zákonem nepředstavuje současně zjevné narušení veřejného pořádku. Odvolací soud se přitom otázkou narušení veřejného pořádku vůbec nezabýval.

14. Ustanovení § 13 z. o. k. podle dovolatele „sleduje primárně ochranu společnosti a jejího vnitřního světa“ a jeho porušení nemůže vést k absolutní neplatnosti; námitku relativní neplatnosti může vznést sama společnost, její nový společník, likvidátor či insolvenční správce.

15. Jelikož žádná z oprávněných osob nevznesla námitku jeho relativní neplatnosti, je započtení platným právním jednáním. Protože jím žalovaný vyvedl z majetku dlužníka pohledávku ve výši 1 145 000 Kč v úmyslu zkrátit jeho věřitele, jde o právní jednání neúčinné, jež lze napadnout odpůrcí žalobou, jak správně dovodil insolvenční soud.

16. Proto dovolatel navrhuje, aby Nejvyšší soud změnil rozsudek odvolacího soudu tak, že žalobě vyhově, tj. určí neúčinnost započtení a uloží žalovanému vydat částku 1 145 000 Kč do majetkové podstaty dlužníka.

III.

Přípustnost dovolání

17. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává (s přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí) z bodu 2. čl. II části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

18. Dovolání bylo podáno včas, osobou splňující podmínku podle § 241 odst. 2 písm. a) o. s. ř.; dovolací soud se proto zabýval jeho přípustností.

19. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

20. Dle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se dovolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

21. Tříčlenný senát číslo 27, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při posouzení otázky výkladu § 588 o. z. k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v usneseních Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2980/2018, ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2576/2018, a ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2815/2018.

22. Z označených rozhodnutí se (mimo jiné) podávají následující závěry:

[1] Z hlediska § 588 věty první o. z. je významné, zda právní jednání, které odporuje zákonu (a které je ve smyslu § 580 odst. 1 o. z. neplatné), narušuje veřejný pořádek „zjevně“.

[2] Požadavek na „zjevnost“ narušení veřejného pořádku vyjadřuje určitý stupeň intenzity, které musí dosáhnout narušení hodnot, jež chrání veřejný pořádek, aby byl odůvodněn závěr o absolutní neplatnosti právního jednání.

[3] Okolnost, zda narušení veřejného pořádku dosáhlo ve své intenzitě stupeň „zjevnosti“, nebo zda bylo méně závažné, je třeba hodnotit – s přihlédnutím k tomu, co v konkrétním případě naplňuje hodnoty, které chrání veřejný pořádek – vždy individuálně podle okolností každého případu; na vyhodnocení všech významných hledisek závisí, zda právní jednání, které odporuje zákonu (a které je ve smyslu ustanovení § 580 odst. 1 o. z. neplatné), je v konkrétním případě neplatné absolutně, nebo jen relativně.

23. Senát 27 – posuzuje důsledky nedodržení formy právního jednání vyžadované § 13 z. o. k. – však dospěl při výkladu § 588 o. z. k závěru odlišnému, podle kterého *adverbium* „zjevně“, užitě v § 588 o. z., nevyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným jednáním (s tím, že méně intenzivní narušení veřejného pořádku vede jen k neplatnosti relativní), nýbrž pouze zdůrazňuje, že následek v podobě absolutní neplatnosti nastupuje toliko tehdy, byl-li veřejný pořádek narušen nepochybně. Je-li tomu tak, je posuzované právní jednání neplatné a soud k této neplatnosti přihlédne i bez návrhu. V opačném případě nelze o neplatnosti z důvodu narušení veřejného pořádku vůbec uvažovat. Proto rozhodl o postoupení věci podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (dále též jen „velký senát“). Velký senát pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

24. Dovolání je přípustné k řešení jím otevřené (a v rozhodovací činnosti dovolacího soudu dosud neřešené) otázky, jaké důsledky má nedodržení formy právního jednání vyžadované § 13 z. o. k.

IV.**Důvodnost dovolání****č. 104**

25. Podle § 13 z. o. k. smlouva uzavřená mezi jednočlennou společností zastoupenou jediným společníkem a tímto společníkem vyžaduje písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. To neplatí, je-li taková smlouva uzavřena v rámci běžného obchodního styku a za podmínek v něm obvyklých.

Podle § 582 odst. 1 o. z., není-li právní jednání učiněno ve formě ujednané stranami nebo stanovené zákonem, je neplatné, ledaže strany vadu dodatečně zhojí. Zahrmuje-li projev vůle současně více právních jednání, nepůsobí nedostatek formy vyžadované pro některé z nich sám o sobě neplatnost ostatních.

Podle § 588 o. z. soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně příčí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.

26. Ustanovení § 13 z. o. k. provádí článek 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/102/ES ze dne 16. 9. 2009 v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem (dále jen „směrnice“), jenž určuje, že:

Smlouvy uzavřené mezi jediným společníkem a společností, za niž jedná, musí být uvedeny v zápisu nebo pořízeny písemně (odstavec první).

Členské státy nejsou povinny uplatňovat odstavec 1 na běžné operace uzavřené za obvyklých podmínek (odstavec druhý).

27. Povinnou písemnou formu smluv, uzavřených mezi společností s ručením omezeným a jediným společníkem této společnosti, pokud tento společník jedná rovněž jménem společnosti, upravoval již § 132 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“), a to s účinností od 1. 7. 1996.

28. Novelou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb. byl požadavek na formu smluv uzavřených mezi společností a jediným společníkem této společnosti, pokud tento společník jedná rovněž jménem společnosti, dále zpřísněn. S účinností od 1. 1. 2001 ustanovení § 132 odst. 3 obch. zák. vyžadovalo pro tyto smlouvy formu notářského zápisu nebo písemnou formu a listina musela být podepsána před orgánem pověřeným legalizací.

29. Podle důvodové zprávy k návrhu zákona, posléze schváleného a vyhlášeného pod číslem 370/2000 Sb. (sněmovní tisk číslo 476/00, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 3. volební období 1998–2002), se „v zájmu právní jistoty a zamezení dodatečných změn ve smlouvě navrhuje, aby i nad rámec požadavků Jedenácté směrnice měly smlouvy uzavírané jediným společníkem se společností, pokud tento společník jedná současně jménem společnosti, formu notářského zápisu“.

30. Nad rámec směrnice (vyžadující pro tato právní jednání toliko písemnou formu) jde i zákon o obchodních korporacích, jenž – vedle písemné formy – vyžaduje také úřední ověření (legalizaci) podpisu.

31. Podle bodu 5 úvodních ustanovení směrnice členské státy mohou volně stanovit pravidla, aby čelily možným nebezpečím vyplývajícím z toho, že společnost jedné osoby má jen jediného společníka. Směrnice tak výslovně umožňuje, aby členský stát přijal i opatření směrnici nepředvídané, bude-li je považovat za potřebné např. pro ochranu právní jistoty. Takovým opatřením je i povinnost úředně ověřit (legalizovat) podpis stran na písemné smlouvě, uzavírané mezi společnostmi zastoupenou jediným společníkem a tímto společníkem.

32. Nejvyšší soud již v usnesení ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3919/2014, uveřejněném pod číslem 43/2015 Sb. rozh. obč., vysvětlil, že i v případě nedodržení zákonem stanovené formy právního jednání (stejně jako v případě rozporu obsahu právního jednání se zákonem podle § 580 odst. 1 o. z.) je právní jednání podle § 582 odst. 1 věty první o. z. neplatné toliko tehdy, vyžaduje-li to smysl a účel právní normy upravující formu právního jednání (v literatuře shodně např. MELZER, F. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419–654, Praha: Leges, 2014, s. 746 a 747).

33. Vyžaduje-li smysl a účel právní normy upravující formu právního jednání, aby její nedodržení bylo stíženo neplatností, pak tentýž smysl a účel právní normy je nutné zohlednit při posouzení, zda je důsledkem neplatnost relativní, či absolutní (tedy zda k ní má soud přihlídnout toliko k námitce oprávněné osoby, či z úřední povinnosti) [v literatuře srov. MELZER, F., op cit. výše, s. 746, HANDLAR, J. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2096].

34. Z výše uvedeného plyne, že pro posouzení, jaké důsledky má nedodržení formy požadované § 13 z. o. k. pro tam uvedená právní jednání, je nezbytné zjistit smysl a účel právní normy v tomto ustanovení obsažené.

35. Důvodová zpráva k návrhu zákona o obchodních korporacích (sněmovní tisk číslo 363/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010–2013) uvádí, že „ověření orgánem pověřeným legalizací a forma notářského zápisu byly vypuštěny s tím, že vzhledem k dikci Dvanácté směrnice (čl. 5) je tento požadavek zbytečný a nadstandardní“. Jelikož je uvedené zdůvodnění v rozporu s textem návrhu § 13 z. o. k. (srov. označený sněmovní tisk, s. 5), nelze při výkladu tohoto ustanovení vycházet z důvodové zprávy k návrhu zákona o obchodních korporacích. Nicméně smysl a účel požadavku na písemnou formu a úřední ověření (legalizaci) podpisu jednajících (jednajícího) objasňuje dostatečně důvodová zpráva k návrhu zákona posléze schváleného a vyhlášeného pod číslem 370/2000 Sb.

36. Má-li společnost pouze jediného společníka, hrozí, že smlouvy uzavřené mezi společnostmi jednající jediným společníkem jako jejím zástupcem (lhostejně,

č. 104

o jaký právní důvod se opírá jeho zástupčí oprávnění) a tímto společníkem mohou být dodatečně „upravovány“, a to jak jde-li o jejich obsah, tak jde-li o datum jejich uzavření, popř. může být tvrzeno jejich uzavření v minulosti, aniž se tak ve skutečnosti stalo. Právě proto, aby k uvedenému nedocházelo, tj. aby se následně „neobjevovaly“ smlouvy, jež ve svém důsledku mohou negativně zasáhnout do práv či oprávněných zájmů třetích osob (typicky věřitelů společnosti či společníka), vyžaduje zákon písemnou formu (jež zachytí obsah právního jednání) a úřední ověření podpisu (jež současně postaví najisto datum, kdy smlouva byla uzavřena). Ustanovení § 13 z. o. k. tak chrání právní jistotu (předem neurčeného okruhu) třetích osob, zejména pak věřitelů společnosti a společníka, před případným nekorektním jednáním společníka a zástupce společnosti v jedné osobě. Tím současně chrání i podnikatelské prostředí jako takové.

37. Ačkoliv se § 13 z. o. k. výslovně vztahuje toliko na smlouvy (dvoustranná právní jednání), lze za pomoci argumentu *a simili* (*per analogiam*) dovodit, že dopadá i na právní jednání jednostranná, adresovaná společností zastoupenou jejím jediným společníkem tomuto společníku, popř. adresovaná jediným společníkem „své“ společnosti. Smysl a účel požadavku na písemnou právní formu a úřední ověření podpisu vyžaduje shodný přístup i k jednostranným právním jednáním (ostatně i smlouva mezi společností a jejím společníkem jakožto dvoustranné právní jednání je toliko výslednicí dvou jednostranných právních jednání – oferty a akceptace). V literatuře srov. shodně LASÁK, J. In: LASÁK, J., POKORNÁ, J., ČÁP, Z., DOLEŽIL, T. a kol. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 167.

38. Z popsáního smyslu a účelu § 13 z. o. k. vyplývá, že důsledkem nedodržení formy požadované tímto ustanovením je neplatnost dotčeného právního jednání. Jelikož právní normy chránící právní jistotu patří mezi právní normy chránící veřejný pořádek (v literatuře srov. např. MELZER, F., TÉGL, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol., Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117, Praha: Leges, 2013, s. 61, či ELIÁŠ, K. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. In: Sborník mezinárodní konference XXIII. Karlovarské právnické dny. Praha: Leges, 2015, s. 70 a 71), je namístě závěr, že porušení § 13 z. o. k. vede (zpravidla) i k narušení veřejného pořádku.

39. Protože v projednávané věci neplatnost právního jednání (započtení) nikdo nenamítl, je nutné posoudit, zda jsou splněny předpoklady, za kterých soud přihlédne k neplatnosti i bez návrhu.

40. Ustanovení § 588 věty první o. z. určuje, že soud přihlédne k neplatnosti právního jednání, jež odporuje zákonu, pouze tehdy, je-li veřejný pořádek narušen zjevně.

41. Pojem veřejný pořádek zákon nedefinuje. Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (sněmovní tisk číslo 362, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010–2013) výslovně uvádí, že „veřejný po-

řádek se osnova nepokouší blíže definovat, neboť to v právní normě není možné, stejně jako není možné právní normou definovat dobré mravy. Orientačně lze vyjít z pojetí, že veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti. S tím souvisí i požadavek na transparentní uspořádání soukromých právních poměrů osob“.

č. 104

42. Právní teorie zdůrazňuje, že pojem „veřejný pořádek“ lze definovat jen velmi obtížně, přičemž jeho obsah může být (částečně) „proměnlivý v závislosti na době, místě a na konkrétním prostředí“ [ELIÁŠ, K., op. cit. výše, s. 64, či obdobně LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1]. Podle Eliáše (tamtéž, s. 65) jej lze v nejobecnější rovině „vymezit jako souhrn norem umožňujících fungování společnosti rovnoprávných a svobodných lidí, vědomých si svých povinností vůči druhým a odpovědnosti vůči celku“. Melzer s Téglm pak uvádějí, že „veřejný pořádek představují základní pravidla právního řádu, na kterých je třeba bezvýhradně trvat, tedy taková pravidla, jejichž dodržení nelze ponechat výlučně na iniciativě dotčených jednotlivců“ (MELZER, F., TÉGL, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117, Praha: Leges, 2013, s. 60).

43. Ústavní soud zahrnuje veřejný pořádek mezi ústavou chráněné veřejné statky (srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 21. 3. 2002, sp. zn. III. ÚS 256/01).

44. Nejvyšší soud se k pojmu veřejný pořádek podrobně vyjádřil v usnesení ze dne 16. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, uveřejněném pod číslem 95/2019 Sb. rozh. obč. V něm zdůraznil, že veřejný pořádek představuje soubor pravidel, na nichž je třeba bezvýhradně trvat, majících původ v samotném právním řádu, a nikoliv (oproti dobrým mravům) v etice. Jde o základní hodnotové a řídicí principy, bez nichž nemůže demokratická společnost fungovat a které jsou základem budování právního státu. Pod pojmem veřejného pořádku lze chápat například zájem na stabilitě státu, zájem na potírání kriminality, ale též ochranu právního postavení třetích osob. V rozporu s veřejným pořádkem bude tedy taková situace, která se v daném čase bude jevit jako zcela společensky nepřijatelná. Jde tedy o pojem neurčitý, jehož konkrétní význam je v čase proměnlivý.

45. Z výše uvedeného se podává, že veřejný pořádek zahrnuje základní pravidla, jež jsou pro společnost a její fungování esenciální a na jejichž dodržování je nutné trvat bez ohledu na případnou aktivitu jednotlivců. Jde o pořádek „veřejný“, jehož zachování není ponecháno v rukách jednotlivce. Určení toho, co vše (jaká pravidla) veřejný pořádek zahrnuje, je především věcí zákonodárce. To, zda určité pravidlo chrání veřejný pořádek (lze je považovat za součást veřejného pořádku), se podává zejména z jeho smyslu a účelu.

46. Výklad, podle něhož *adverbium* „zjevně“, užitý v § 588 o. z., vyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným jednáním, vede k závěru, podle kterého v řadě případů sice soud konstatuje na-

č. 104

rušení veřejného pořádku, nicméně bez aktivity jednotlivce (námitky relativní neplatnosti) z tohoto narušení nevyvodí žádné následky. V tomto pojetí veřejný pořádek přestává být „veřejným“ (jeho zachování je ponecháno na vůli a aktivitě jednotlivce) a současně nastává stav, kdy na jeho dodržení není nutné trvat bezvýhradně, ale toliko s výhradou řádně a včas jednotlivcem uplatněné námitky relativní neplatnosti. Jinými slovy, uvedený výklad vede ve svém důsledku k samotnému popření pojmu veřejný pořádek.

47. Současně nelze přehlížet, že uvedený výklad vede k nárůstu právní nejistoty, neboť v jeho důsledku veřejný pořádek tvoří pravidla, na jejichž zachování je někdy nutné bezvýhradně trvat a jindy ne. Hranice mezi relativní a absolutní neplatností by pak byla vymezena velmi neurčitě, pomocí blíže nespecifikovaného a subjektivního pojmu „intenzity“, s jakou je veřejný pořádek určitým jednáním narušován.

48. Podle přesvědčení velkého senátu *adverbium* „zjevně“, užitě v § 588 o. z., vyjadřuje důraz na zřejmost, jednoznačnost či nepochybnost závěru, že k narušení veřejného pořádku posuzovaným jednáním došlo. Je-li tomu tak, nastupuje důsledek v podobě absolutní neplatnosti. V opačném případě nelze o neplatnosti z důvodu narušení veřejného pořádku vůbec uvažovat. Jinak řečeno, veřejný pořádek buď narušen je, nebo není. V pochybnostech, zda byl posuzovaným jednáním narušen veřejný pořádek, je třeba se přiklonit k závěru, že tomu tak není.

49. Obdobně lze ostatně poukázat na § 8 o. z., jež určuje, že zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany. *Adjektivum* „zjevné“ zde taktéž nelze chápat ve smyslu požadavku na určitou intenzitu zneužití práva, s tím, že v případě „málo intenzivního“ zneužití práva bude ochrana zneužívajícímu jednání poskytnuta. Takový výklad je nepřijatelný; zneužití práva je protiprávním jednáním a nelze mu přiznat ochranu. To ostatně zdůrazňuje i důvodová zpráva k návrhu (nového) občanského zákoníku, jež dále uvádí: „Vzhledem k tomu, že i zákaz zneužití může být zneužit, klade se důraz na zákaz činů, kterým je právo zjevně zneužito, protože o naplnění skutkové podstaty nesmí být při právním posouzení pochybnost. Jde tedy o takové zneužití, které lze prokázat. Jsou-li pochybnosti, musí být chráněn ten, kdo subjektivní právo má a dovolává se jej. Sankcí za zneužití práva je odmítnutí právní ochrany zdánlivého výkonu práva.“ Požadavek na „zjevnost“ zneužití je tudíž – obdobně jako v případě § 588 o. z. – nutné chápat jako důraz na zřejmost, jednoznačnost či nepochybnost závěru, že s ohledem na okolnosti dané věci bylo právo zneužito; v pochybnostech je namístě závěr, že nejde o zneužití, nýbrž o výkon práva.

50. Velký senát se proto odchyluje od závěrů vyjádřených v usneseních Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2980/2018, ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2576/2018, a ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2815/2018, a uzavírá, že *adverbium* „zjevně“, užitě v § 588 o. z., nevyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným právním jed-

náním, nýbrž toliko zdůrazňuje, že narušení veřejného pořádku musí být zřejmé, jednoznačné a nepochybné. Je-li tomu tak, je posuzované právní jednání neplatné a soud k této neplatnosti přihlédne i bez návrhu. V opačném případě nelze o neplatnosti z důvodu narušení veřejného pořádku vůbec uvažovat.

51. V této souvislosti velký senát považuje za potřebné zdůraznit, že ne každé odchýlení od právní normy chránící veřejný pořádek lze bez dalšího kvalifikovat jako její porušení, resp. jako narušení veřejného pořádku. Zakázána (nepřípustná) jsou podle § 1 odst. 2 části věty před středníkem o. z. pouze taková ujednání, která odporují smyslu a účelu určité právní normy, bez ohledu na to, zda tímto smyslem a účelem je ochrana veřejného pořádku, dobrých mravů či jiných – v § 1 odst. 2 o. z. výslovně nezdůrazněných – hodnot (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016, uveřejněné pod číslem 10/2019 Sb. rozh. obč.). Stejně jako v případě jiných hodnot (účelů) chráněných právními normami, i v případě veřejného pořádku je vždy třeba posuzovat, zda odchýlné ujednání jde proti smyslu a účelu dané právní normy, či zda tento smysl a účel zachovává, byť tak činí prostřednictvím odchýlné – autonomní – úpravy.

52. Není-li požadavek § 13 z. o. k. dodržen, může dotčený společník zjednat nápravu tím, že tuto vadu (absenci písemné formy, popř. úředního ověření podpisu) dodatečně zhojí (§ 582 odst. 1 věta první o. z.). S ohledem na výše vyložený smysl a účel § 13 z. o. k. však bude mít tato konvalidace účinky *ex nunc*; účinky právního jednání nenastanou dříve, než je naplněna písemná forma a než jsou úředně ověřeny podpisy (shodně viz např. LASÁK, J., op. cit. výše, s. 167).

53. Současně platí, že i v případě nedodržení požadavku stanoveného § 13 z. o. k. je nutné vždy posuzovat, zda s ohledem na okolnosti konkrétního případu nebyl naplněn smysl a účel právní normy v tomto ustanovení obsažené přesto, že jednajícím společník nedodržel postup podle označeného ustanovení (srov. obdobně např. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 31 Cdo 3986/2009, uveřejněný pod číslem 67/2012 Sb. rozh. obč.).

54. Uzavře-li například společnost zastoupená jediným společníkem smlouvu se svým jediným společníkem v elektronické podobě s využitím elektronické identifikace prostřednictvím kvalifikovaného systému elektronické identifikace podle zákona č. 250/2017 Sb., o elektronické identifikaci, a připojí-li jediný společník (jednající jak za společnost, tak i za sebe samého) uznávaný elektronický podpis (§ 6 odst. 2 zákona č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce), bude zpravidla namístě závěr, že smysl a účel požadavku § 13 z. o. k. byl naplněn a k narušení veřejného pořádku (přes nedodržení § 13 z. o. k.) nedošlo.

55. Řečené platí i tehdy, kdy sice společník svým jednáním smysl a účel § 13 z. o. k. nenaplnil, nicméně s ohledem na okolnosti konkrétní věci není pochyb ani o obsahu posuzovaného právního jednání, ani o tom, že a kdy bylo učiněno (a že

následně nedošlo k „úpravě“ obsahu či data jediným společníkem); ani v tomto případě totiž nedochází k ohrožení práv či oprávněných zájmů třetích osob, a tudíž ani k narušení veřejného pořádku.

č. 104

56. Uzavřel-li odvolací soud bez dalšího, že posuzované právní jednání (zápočet vzájemných pohledávek) je neplatné podle § 588 věty první o. z., aniž by posoudil, zda s ohledem na okolnosti projednávané věci nelze považovat za jednoznačné, zda, kdy a jaké právní jednání (započtení) společnost a žalovaný v projednávané věci učinili (a že následně nedošlo k „úpravě“ jeho obsahu či data), je jeho právní závěr o neplatnosti započtení předčasný.

57. Pouze na okraj pak velký senát podotýká, že z dosavadních skutkových zjištění učiněných v projednávané věci vyplývá, že dohoda o započtení byla uzavřena konkludentně. Uvedené se podává z toho, že nikým nepodepsanou listinu obsahující „návrh vzájemného zápočtu“ společnost doručila žalovanému (svému jedinému společníku a jednateři) a následně – prostřednictvím žalovaného – promítla započtení do svého účetnictví.

58. Jelikož právní posouzení věci co do řešení otázky, na které spočívá napadené rozhodnutí, není správné (dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. byl uplatněn právem), Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu (včetně závislých výroků o nákladech řízení) zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a odst. 2 věta první o. s. ř.).

59. V další fázi řízení odvolací soud mimo jiné zváží, zda se dohoda o započtení v projednávané věci vskutku řídí právní úpravou účinnou od 1. 1. 2014, nebo zda je namístě na ni aplikovat zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (srov. zejména § 3028 odst. 3 o. z.).

Č. 105

Nájem prostoru sloužícího k podnikání (o. z.), Výpověď z nájmu nebytových prostor

č. 105

§ 2314 o. z., § 1763 o. z.

Ustanovení § 2314 o. z. je ustanovením dispozitivním; je-li jeho použití vyloučeno dohodou smluvních stran, lze výpovědní důvod zpochybnit bez časového omezení a lze jej zkoumat jako předběžnou otázku i v jiných sporech (např. ve sporu o dlužné nájemné a vyklizení).

Smlouva o nájmu není neplatná jen proto, že stejná věc byla pronajata více smlouvami několika nájemcům.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2020, sp. zn. 26 Cdo 2585/2019, ECLI:CZ:NS:2020:26.CDO.2585.2019.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. 3. 2019, sp. zn. 23 Co 415/2018.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Městský soud v Praze (odvolací soud) rozsudkem ze dne 6. 3. 2019, č. j. 23 Co 415/2018-260, potvrdil výroky rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 (soud prvního stupně) ze dne 19. 6. 2018, č. j. 41 C 268/2015-219, kterými uložil žalované zaplatit žalobci částku 2 659 834,10 Kč s úrokem z prodlení a náhradu nákladů řízení ve výši 267 176 Kč, změnil ho ve výroku o povinnosti zaplatit soudní poplatek tak, že žalobci se tato povinnost neukládá, a uložil žalované zaplatit žalobci náklady odvolacího řízení ve výši 46 560,80 Kč (výrok, kterým soud prvního stupně zamítl žalobu o zaplacení částky 195 765,90 Kč s úrokem z prodlení nebyl odvoláním napaden).

2. Rozhodnutí, jimiž soudy rozhodly o zbývajících nárocích – žaloba v části, jíž se domáhal přezkumu oprávněnosti výpovědi doručené žalobci dne 15. 7. 2015, byla zamítnuta rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 13. 12. 2016, č. j. 41 C 268/2015-71, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 29. 11. 2017, č. j. 23 Co 347/2017-176 (účastníci si vyloučili přezkum oprávněnosti podle § 2314 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – dále též

jen „o. z.“); stejně jako v části týkající se zaplacení částky 653 400 Kč (žalobce nemusel náklady na služby vynaložit), řízení v části týkající se určení existence nájemního vztahu bylo zastaveno (zpětvzetí žaloby) usnesením soudu prvního stupně ze dne 13. 3. 2018, č. j. 41 C 268/2015-190), které žalobce původně v žalobě uplatnil, již nabyla v průběhu řízení právní moci.

č. 105

3. Shodně se soudem prvního stupně zjistil, že účastníci uzavřeli dne 9. 9. 2014 s odkazem na § 2302 a násl. o. z. smlouvu (dále též jen „Smlouva“) o nájmu prostoru sloužícího podnikání, jejímž předmětem bylo jeviště a hlediště a jejich zázemí nacházející se v historické budově Státní opery č. p. 57 na pozemku p. č. 2243 v k. ú. V., v obci P. (dále též jen „Prostory“), a zkušeben č. 226, č. 401 č. 405 a č. 406 v provozní budově Státní opery č. p. 612 na parcele č. 2337 v obci P., k. ú. V. (dále též jen „Zkušebny“), žalovaná mohla Prostory a Zkušebny užívat ve dnech a časech tam specifikovaných v době od 20. 6. do 25. 7. 2015, nájemné bylo sjednáno ve výši celkem 2 855 600 Kč a úhrada za plnění spojená s nájmem („služby“) ve výši 653 400 Kč; strany se také dohodly, že Smlouvu lze vypovědět jen tehdy, změní-li se okolnosti, z nichž při uzavření vycházely do té míry, že po nájemci nelze rozumně požadovat, aby v nájmu pokračoval, a že se § 2314 o. z. na jejich nájemní vztah nepoužije. Žalovaná posléze (v průběhu května a června 2015) odmítla zaplatit nájemné a služby s tím, že od Smlouvy v lednu 2015 ústně „ustoupila“ pro absenci dohody o podmínkách provozní smlouvy. Dne 8. 6. 2015 uzavřel žalobce smlouvu o nájmu se společností T. P. C. Co., s. r. o. (dále též jen „Druhá smlouva“ a „Společnost“), jejímž předmětem bylo mj. i užívání Zkušeben v době od 8. 6. do 30. 6. 2015, a to i ve dnech a časech, které se shodovaly s časy, v nichž je měla užívat podle Smlouvy žalovaná. Dopisem ze dne 13. 7. 2015, doručeným žalobci dne 15. 7. 2015, vypověděla žalovaná Smlouvu bez výpovědní doby s odkazem na § 2212 odst. 2 o. z. s odůvodněním, že žalobce přenechal Prostory a Zkušebny do užívání třetí osobě a neposkytl jí ochranu jejího práva nerušeného užívání po dobu nájmu podle § 2205 písm. c) o. z. (dále též jen „Výpověď“). Žalobce dopisem ze dne 10. 8. 2015 vznesl s odkazem na § 2314 odst. 1 o. z. proti Výpovědi námitky, měl za to, že nebyly splněny podmínky § 2212 odst. 2 o. z., žalovaná nemohla být v užívání rušena, neboť nezačala Prostory a Zkušebny vůbec užívat, navíc žalobci nemožnost jejich užívání neoznámila; uvedl, že byl připraven žalované jejich užívání umožnit i přes uzavření smlouvy s třetí osobou. Za správné (jen s menší chybou v součtu) považoval i zjištění soudu prvního stupně o výši nájemného za Zkušebny podle Druhé smlouvy za jednotlivé dny.

4. Na tomto skutkovém základě dospěl k závěru, že Smlouvu je třeba posoudit jako smlouvu o nájmu prostoru sloužícího k podnikání, že byla platně uzavřena a nabyla účinnosti dříve než Druhá smlouva (§ 1763 o. z.). Nárok žalobce na zaplacení dlužného nájemného považoval za důvodný co do částky 2 969 800 Kč, tedy v rozsahu částky představující rozdíl mezi nájemným podle Smlouvy a ná-

jemným za Zkušebny sjednaným za stejné dny v Druhé smlouvě v období od 20. 6. do 18. 7. 2015 (vzhledem k odvolání podaném toliko žalovanou nemohl vadu ve výpočtu odstranit a navýšit přiznanou částku o 789,40 Kč); požadavek na zaplacení nájemného v rozsahu, v jakém již bylo zaplacen Společností, považoval za zjevné zneužití práva (§ 8 o. z.) nepožívající ochrany. Měl za to, že nájem nezanikl Výpovědí, žalované totiž nesvědčil výpovědní důvod podle 2212 odst. 2 o. z. ani podle § 2232 o. z., neboť Zkušebny neužívala, a také nepožádala žalobce o ochranu. Protože si účastníci platně vyloučili aplikaci § 2314 o. z., nezabýval se námitkou žalované, že v důsledku opožděného podání námitek zaniklo žalobci právo na přezkoumání oprávněnosti Výpovědi. Smlouvu nepovažoval za fixní závazek ve smyslu § 1980 o. z., když navíc s ohledem na postoj žalované, která nehodlala předmět nájmu užívat, nemohlo na straně pronajímatele (dlužníka) dojít k prodlení.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

5. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, byť uvádí, že ho napadá v „celém“ rozsahu, je podle obsahu dovolání zřejmé, že nemíří proti výroku, kterým odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně v části týkající se zaplacení soudního poplatku a kterým potvrdil jeho výrok o povinnosti žalované zaplatit žalobci částku 1 571 028 Kč. Vytýkala odvolacímu soudu, že otázku oprávněnosti Výpovědi posoudil v rozporu s rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 649/2018. Podle judikatury Nejvyššího soudu může být otázka naplněnosti výpovědního důvodu posuzována jen v řízení podle § 2314 o. z. (nikoliv v řízení o zaplacení dlužného nájemného). Namítala, že § 2314 o. z. je kogentní, a to minimálně v odstavci třetím, který stanoví zákonné podmínky pro přístup k soudu a nevymezuje práva a povinnosti stran, které by si strany mohly sjednat odlišně ve smyslu § 1 odst. 2 o. z., vyloučením jeho aplikace by oprávněná strana pozbyla přístup k soudu. Byla-li žaloba na přezkum oprávněnosti Výpovědi zamítnuta, je třeba vycházet z toho, že Výpověď není neoprávněná, nájemní vztah účastníků zanikl Výpovědí, a žalobkyně proto nemá za období po 15. 7. 2015 na nájemné právo. Dále měla za to, že rozhodovací praxe dovolacího soudu se doposud nezabývala výkladem § 1763 o. z. při řešení otázky platnosti smlouvy o nájmu, byla-li k téže věci uzavřena později další smlouva o nájmu, jejíž nájemce však začal věc užívat dřív (než předcházející nájemce). Zdůraznila, že jí nevzniklo s ohledem na § 1763 o. z. ke Zkušebnám právo nájmu, neboť Společnost se ujala jejich držby dřív, nemá proto povinnost platit za ně žalobci nájemné. Za Prostory pak měla povinnost platit nájemné jen do skončení nájmu, tedy do 15. 7. 2015, kdy byla žalobci doručena Výpověď. Vytýkala odvolacímu soudu, že měl výrok soudu prvního stupně potvrdit jen ohledně částky

1 571 028 Kč, ve zbývajícím rozsahu měla být žaloba zamítnuta. Navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadené části zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

č. 105

6. Žalobce se ve svém vyjádření k dovolání ztotožnil s napadeným rozsudkem odvolacího soudu, vyvracel dovolací námitky žalované a navrhl, aby dovolání bylo jako nepřipustné odmítnuto, popř. jako nedůvodné zamítnuto.

III.

Připustnost dovolání

7. Dovolání bylo podáno včas, subjektem k tomu oprávněným – účastníci řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění podmínky zastoupení advokátem (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, a je přípustné, neboť otázka, zda § 2314 o. z. je ustanovením dispoziitivním, či kogentním, nebyla doposud výslovně v rozhodnutí dovolacího soudu řešena, stejně jako otázka (ne)platnosti více nájemních smluv, jejichž předmětem je stejná věc.

IV.

Důvodnost dovolání

8. Podle § 242 odst. 1 a 3 o. s. ř. dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden; přitom je vázán uplatněnými dovolacími důvody včetně toho, jak je dovolatel obsahově vymezil. Z § 242 odst. 3 věty druhé o. s. ř. vyplývá povinnost dovolacího soudu přihlídnout k vadám řízení uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Dovolací soud existenci uvedených vad z obsahu spisu nezjistil.

9. Dovolatelka má za to, že úprava přezkumu oprávněnosti výpovědi v § 2314 o. z. je kogentní, a neumožňuje proto stranám smlouvy o nájmu prostoru sloužícího podnikání, aby se od ní odchýlily. Dovolací soud však považuje za správný závěr odvolacího soudu o jejich dispozitivnosti.

10. Obecně platí, že právní normy soukromého práva jsou zásadně dispoziitivní. Strany se tedy mohou při úpravě svých práv a povinností od právních norem soukromého práva odchýlit, jestliže to zákon nezakazuje [viz § 1 odst. 2 část věty před středníkem o. z., důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku (sněmovní tisk číslo 362, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010–2013; dále jen „důvodová zpráva“), s. 583, v právní teorii např. ELIÁŠ, K. K pojetí dispoziitivního práva v občanském zákoníku. In: Sborník mezinárodní konference XXIII. Karlovarské právnické dny. Praha. Leges, 2015,

s. 60, nebo MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117, Praha: Leges, 2013, s. 51 a 52, a v soudní praxi např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016, uveřejněné pod číslem 152/2018 Sb. rozh. obč.].

11. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 26 Cdo 3721/2019, formuloval a odůvodnil závěr, že i celá úprava nájmu prostoru sloužícího podnikání je úpravou dispozitivní, strany se tedy mohou při úpravě svých práv a povinností plynoucích z tohoto vztahu odchýlit od úpravy obsažené v části čtvrté hlavě II díle 2 oddíle 3 pododdíle 3 – § 2302 a násl. o. z.

12. Není důvod, proč by to nemělo platit i o § 2314 o. z. upravujícím přezkum oprávněnosti výpovědi, proč by si strany smlouvy o nájmu prostoru sloužícího podnikání nemohly upravit jiná pravidla přezkumu oprávněnosti výpovědi, ať již tím, že se např. dohodnou na jiných lhůtách, jiné formě námitek, vyloučí námitkové či celé řízení o oprávněnosti výpovědi atd. Smysl ani účel tohoto ustanovení nevyžaduje, aby šlo o úpravu kogentní. Ke shodnému závěru dospěla i komentářová literatura – např. HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 517–519, zdůrazňuje, že jde o dispozitivní úpravu včetně odstavce 3 § 2314 o. z., jenž upravuje zvláštní pravomoc soudu, včetně předpokladů pro její výkon, stále však jde pouze o vzájemná práva a povinnosti stran.

13. Vyloučí-li si strany možnost přezkumu oprávněnosti výpovědi z nájmu prostoru sloužícího podnikání upravenou v § 2314 o. z., neznamená to, že by současně presumovaly oprávněnost jakékoliv výpovědi. Jinak řečeno ujednání stran, že se na jejich vztah nepoužije § 2314 o. z., neznamená, že by každá výpověď z tohoto vztahu byla (automaticky) oprávněná.

14. Nejvyšší soud v řadě svých rozhodnutí (rozsudky ze dne 30. 8. 2018, sp. zn. 26 Cdo 5461/2017, ze dne 18. 12. 2019, sp. zn. 26 Cdo 1509/2019) zdůraznil, že žaloba upravená v § 2314 o. z. je specifickou žalobou, definovanou v hmotněprávním předpise, již se může vypovídaná strana ve lhůtě tam stanovené bránit proti oprávněnosti výpovědi, a to jak ve vztahu k naplněnosti výpovědního důvodu, tak i neplatnosti a zdánlivosti výpovědi, žalobce nemusí v řízení prokazovat naléhavý právní zájem, a že nezbytnou podmínkou pro uplatnění žaloby na přezkoumání oprávněnosti výpovědi soudem je podání námitek (§ 2314 odst. 1 o. z.). Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2017, sp. zn. 26 Cdo 4249/2016, uveřejněný pod číslem 75/2018 Sb. rozh. obč., rozsudek téhož soudu ze dne 22. 1. 2019, sp. zn. 26 Cdo 649/2018) se také podává, že § 2314 o. z. brání tomu, aby naplněnost výpovědního důvodu uplatněného ve výpovědi byla posuzována v jiném řízení (a to i jako otázka předběžná); na rozdíl od neplatnosti či zdánlivosti právního jednání (výpovědi z nájmu), k nimž soud přihlédne kdykoliv. Otázka naplněnosti uplatněného výpovědního důvodu je tak definitivně vyřešena buď rozhodnutím soudu (v řízení

podle § 2314 odst. 3 o. z.), nebo v důsledku nečinnosti stran, které možnosti podat tuto žalobu nevyužily. Tyto závěry však logicky platí jen u výpovědi nájmu prostoru sloužícího k podnikání, jehož strany nevyloučily aplikaci § 2314 o. z.

č. 105

15. Jestliže se strany od úpravy obsažené v § 2314 o. z. odchýlily tak, že jeho aplikaci vyloučily, znamená to, že tu není žádné zvláštní řízení, v němž by bylo nutné domáhat se přezkumu naplněnosti výpovědního důvodu (tzn. oprávněnosti výpovědi). Důsledkem toho je, že strana, která výpověď dostala, sice nemá k dispozici žádné specifické řízení ve smyslu § 2314 o. z., může však naplněnost výpovědního důvodu (stejně jako zdánlivost a neplatnost výpovědi) zpochybnit kdykoliv a není omezena žádnou lhůtou. Soud se v takovém případě bude oprávněností výpovědi zabývat jako otázkou předběžnou – např. v řízení o zaplacení dlužného nájemného, o vyklizení, nebo v řízení o určení, že nájem trvá (bude-li na takové žalobě naléhavý právní zájem).

16. Lze tedy uzavřít, že úprava přezkumu oprávněnosti výpovědi nájmu prostoru sloužícího podnikání v § 2314 o. z. je ustanovením dispozitivním, od něhož se mohou strany smlouvy odchýlit (stanovit jiné lhůty, požadavek formy), a mohou ji i vyloučit. V takovém případě může strana, která výpověď dostala, naplněnost uplatněného výpovědního důvodu zpochybnit kdykoliv, není omezena žádnou lhůtou.

17. Jelikož v dané věci strany vyloučily aplikaci § 2314 o. z., lze přisvědčit odvolacímu soudu, že v řízení, které se posléze již týkalo pouze zaplacení dlužného nájemného, bylo třeba posoudit také oprávněnost Výpovědi.

18. Správné není ani mínění dovolatelky o neplatnosti Smlouvy v části týkající se nájmu Zkušeben, kterou dovozovala z § 1763 o. z. a ze skutečnosti, že ačkoliv Společnost uzavřela smlouvu (Druhá smlouva) až po uzavření Smlouvy, začala Zkušebny užívat dříve.

19. Podle § 1763 o. z., poskytne-li strana postupně uzavřenými smlouvami různým osobám právo užívat nebo požívat tutéž věc v tutéž dobu, nabývá takové právo osoba, které převodce poskytl věc k užívání nebo požívání nejdříve. Není-li nikdo takový, náleží právo osobě, s níž byla uzavřena smlouva, která nabyla účinnosti jako první.

20. Skutečnost, že stejná věc byla pronajata více smlouvami několika nájemců, nemá sama o sobě za následek neplatnost takovýchto smluv o nájmu. Práva nájemců z nájemních smluv zůstanou zachována, vznik nájmu není vyloučen jen tím, že věc byla již předtím pronajata. Ustanovení § 1763 o. z. řeší jen, kdo z těchto více nájemců bude věc skutečně užívat. Nájemce, který se užívání nedomůže (jiný nájemce začal věc užívat dříve, případně sice zatím věc nikdo užívat nezačal, ale jeho smlouva nabyla účinnosti později, apod.), může po pronajimateli požadovat zjednání nápravy, případně může rovněž nájem vypovědět bez výpovědní doby (§ 2212, § 2232 o. z.). Proto skutečnost, že dovolatelka sice uzavřela Smlouvu dříve než Společnost, ale Zkušebny vůbec nezačala užívat, zatímco Společnost

je v souladu s Druhou smlouvou užívala, nemá pro (ne)platnost Smlouvy žádný význam. Byla to ostatně žalovaná, kdo se Zkušebny a Prostory rozhodl i přes uzavřenou Smlouvu nevyužít.

21. Protože rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněných dovolacích námitek správný, Nejvyšší soud – aniž ve věci nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) – proto dovolání jako nedůvodné zamítl [§ 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř.].

č. 105

Č. 106

Č. 106

Náhrada škody, Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení (o. z.)
§ 2900 o. z., § 2901 o. z., § 2910 o. z., § 2918 o. z.

Závěr, že poskytovatel zdravotní péče ve vztahu k pacientovi porušil generální prevenční povinnost (§ 2900 o. z.) či zakročovací povinnost (§ 2901 o. z.), se může týkat jen vedlejších či podpůrných činností, které nemají charakter individuálních léčebných postupů, u nichž je náležitá péče popsána odbornou literaturou či profesními standardy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 25 Cdo 4536/2018, ECLI:CZ:NS:2020:25.CDO.4536.2018.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobců proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 11. 7. 2018, sp. zn. 29 Co 273/2017.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci rozsudkem ze dne 11. 7. 2018, č. j. 29 Co 273/2017-202, potvrdil rozsudek Okresního soudu v Liberci ze dne 3. 5. 2017, č. j. 53 C 328/2014-151, ve výrocích, jimiž byla zamítnuta žaloba o zaplacení celkem 5 000 000 Kč s příslušenstvím (diferencovaně u jednotlivých žalobců), změnil jej ve výroku o náhradě nákladů řízení a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Shodně se soudem prvního stupně neshledal důvodným nárok žalobců na náhradu nemajetkové újmy spojené s úmrtím osoby blízké podle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinného od 1. 1. 2014 (dále též jen „o. z.“); odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, že dne 12. 6. 2014 byla po sebevražděném pokusu převezena L. M. [manželka žalobce a), matka žalobců b), c) a babička žalobců d), e), f)] do nemocnice v J. a byla umístěna na psychiatrické oddělení žalované pro depresivní ataku se suicidiálními myšlenkami. Stav pacientky se v průběhu hospitalizace zlepšoval, a to až do 11. 7. 2014, kdy podle sdělení příbuzných při vycházce vyjádřila svůj úmysl opatřit si nůž, na což žalovaná reagovala úpravou léčebného postupu, omezením aktivit pacientky a zákazem pohybu mimo oddělení. Po opětovném zlepšení stavu pacientky nebylo nutno trvat na tom, aby byla umístěna na uzavřeném oddělení, byly jí znovu povoleny vycházky, absolvovala

výlet s ostatními pacienty a měla i propustky domů na víkend. Své suikidiální myšlenky negovala a stěžovala si pouze na problémy se zády. Vzhledem k těmto obtížím byla dne 16. 7. 2014 dovedena na neurologické oddělení žalované k vyšetření zad, během něhož nejevila známky úzkosti, deprese ani jiných psychických problémů. Po vyšetření byla usazena do čekárny, kde ji měl vyzvednout zaměstnanec psychiatrického oddělení, aniž by personál neurologie upozoroval nějaké známky, jež by indikovaly její možné sebevražedné úmysly. Pacientka posléze vyskočila z otevřeného okna sedmého patra nemocničního pavilonu B žalované a na následky poranění zemřela. Odvolací soud ve shodě se soudem prvního stupně uzavřel, že žalovaná neporušila žádnou právní povinnost. Psychiatrické oddělení průběžně sledovalo psychický stav zemřelé a vyhodnocovalo možná rizika, čemuž přizpůsobovalo rovněž odpovídající režimová opatření. V řízení bylo zejména znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, prokázáno, že v tomto směru postupovalo oddělení tzv. *lege artis*, neboť v době smrti zemřelé bylo objektivně možno učinit závěr, že s ohledem na svůj psychický stav je schopna zvládat volný režim spojený s vycházkami a pohybem mimo oddělení, včetně ambulantního vyšetření na neurologii, aniž by bylo zapotřebí zajišťovat nad ní dohled či v tomto směru instruovat neurologické oddělení. Ani zaměstnanci neurologie nic nezanedbali, neboť s ohledem na projevy pacientky v průběhu vyšetření a při následném čekání v čekárně nemohli shledat její stav rizikovým. Podle znalce MUDr. I. Ž., CSc., měla pacientka nikoliv psychotickou, nýbrž neurotickou poruchu spojenou s akcentovanou osobností, která byla přecitlivělá, a to zejména v souvislosti se somatickými obtížemi projevujícími se trvalou bolestí zad. V takovém případě je těžké rozpoznat skutečné sebevražedné úmysly, přičemž pokud se pacientka rozhodla spáchat sebevraždu, mohla to učinit kdykoliv jakýmkoliv způsobem, aniž by svůj úmysl vyjadřovala slovně. Vzhledem ke zlepšení psychického stavu byla snaha řešit onemocnění zad v zařízení žalované a následně přeložením na specializované rehabilitační oddělení do P. V rámci tohoto postupu nevyžadoval aktuální stav pacientky dohled zřízence za účelem jejího střežení a nebyla indikována ani nutnost doprovodu po nemocnici; jeho asistence byla odůvodněna spíše zajištěním komfortu, aby v rozsáhlém komplexu budov trefila. Odvolací soud tedy dovodil, že žalovaná neporušila žádnou povinnost při léčbě ani povinnost prevenční ve smyslu § 2900 o. z. a že újmu si vyvolala pacientka sama výlučně svým jednáním.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

2. Rozsudek odvolacího soudu napadli všichni žalobci dovoláním. Jsou přesvědčeni, že nalézací soudy nesprávně vyhodnotily otázku porušení prevenční povinnosti ze strany žalované. Poukazují na důvody hospitalizace zemřelé

(sebevražedný pokus s přetrvávajícími suicidiálními myšlenkami), na proměnlivost jejího psychického stavu během pobytu u žalované, jakož i na skutečnost, že v roce předcházejícím úmrtí zemřelé došlo v zařízení žalované k dalším třem sebevražedným pokusům provedeným skokem z okna, z nichž dva byly úspěšné. Vyjadřují přesvědčení, že ponechala-li žalovaná za dané situace dokořán otevřené okno v sedmém patře budovy, navíc vybavené zámekem, a nechala-li u něho bez dozoru sedět zemřelou, u níž se jen pět dní před smrtí opětovně projevil sebevražedné myšlenky, dopustila se porušení tzv. generální prevence, v souvislosti s čímž odkazují mimo jiné i na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 552/2014, který je použitelný i za stávající úpravy prevenční povinnosti. Dovolatelé citují § 2901 o. z., z něž lze podle nich dovodit i povinnost poskytovatele zdravotní péče, v jehož zařízení se vyskytuje zvýšený počet osob s předpokladem zkratkovitého jednání vedoucího k sebepoškození, provést prevenční opatření proti nepříznivým následkům počínání těchto osob například cestou zajištění oken technickými prostředky proti otevření. Navrhli shodně, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

3. Žalovaná ve vyjádření k dovolání uvedla, že věc by neměla být posuzována z hlediska ustanovení upravujících obecnou prevenční povinnost, nýbrž výhradně optikou zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Je přesvědčena, že po celou dobu hospitalizace zemřelé postupovala *lege artis*, což potvrdil i znalecký posudek. I pokud by však dospěl dovolací soud k závěru, že je namístě aplikovat ustanovení o obecné prevenci, ani v tomto směru nijak nepochybila, neboť v době smrti zemřelé absentovaly jakékoli okolnosti, jež by kladly na žalovanou zvýšené požadavky stran dohledu nad pacientkou. Zdůrazňuje, že v průběhu hospitalizace upravovala léčebný postup a režimová opatření vždy v návaznosti na aktuální psychický stav zemřelé a že jedinou možností, jak by bylo možné skutečně účinně předejít jejímu úmrtí, by bylo její časově neomezené umístění na uzavřeném oddělení či trvalá aplikace omezujících prostředků, což by však bylo v přímém rozporu s *lege artis* léčebným postupem. Smyslem psychiatrie není pouze zachování života pacienta, nýbrž rovněž snaha o jeho navrácení do běžného života. Prevenční povinnost by neměla být chápána jako povinnost předvídat a nést odpovědnost za veškeré situace, jež mohou v životě nastat, a jednala-li zemřelá zkratkovitě a nepředvídatelně, nelze klást tyto okolnosti k tíži žalované. Navrhla, aby dovolání bylo pro nepřipustnost odmítnuto, popř. jako nedůvodné zamítnuto.

III.

Připustnost dovolání

4. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobami k tomu oprávněnými – účastníky řízení (§ 240 odst. 1

o. s. ř.), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř. a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť otázka rozsahu prevenční povinnosti poskytovatele zdravotní péče a podmínek pro její uplatnění podle právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 nebyla dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena. Dovolání není důvodné.

č. 106

IV.

Důvodnost dovolání

5. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

Podle § 2900 o. z., vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.

Podle § 2901 o. z., vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.

Podle § 2910 o. z. škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem, a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.

Ustanovení § 2900 o. z. zakládá obecnou prevenční povinnost každé osoby předcházet vzniku škod. Navazuje na § 415 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013 (dále též jen „obč. zák.“), oproti němuž však obsahuje významné formulační odlišnosti mající zásadní dopad z hlediska použitelnosti závěrů dosavadní aplikační praxe. Vyjma toho, že citované ustanovení nově výslovně předpokládá nástup prevenční povinnosti pouze v případech, kdy to vyžadují konkrétní okolnosti případu či zvyklosti soukromého života, a že chrání odlišně vymezené právní statky náležející jinému, lze zásadní rozdíl spatřovat rovněž v tom, že se nadále již nepočítá s dosahem obecné prevence na případy způsobení škody opomenutím škůdce, nýbrž je postihováno výhradně konání, tj. aktivní jednání osob [obdobně srov. např. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081. Praha: Leges, 2018, s. 86–88, či HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1512]. Jinými

slovy má toto ustanovení nadále dopadat jen na případy aktivního počínání, které je požadavkem generální prevence limitováno tak, že při něm musí konající osoba dbát práv jiných osob, aby do zákonem vyjmenovaných statků nebylo neopodstatněně zasaženo vzhledem ke konkrétním poměrům a souvislostem.

č. 106

6. Zvláštní podmínky, za nichž vznikne subjektu povinnost k náhradě újmy způsobené jeho omisivním jednáním (nekonáním), pak stanoví § 2901 o. z. Za východisko právní úpravy, jež zakládá odlišný odpovědnostní režim v závislosti na tom, zda újma vzešla z aktivního či pasivního jednání škudce, lze považovat obecnou tezi, že každý by měl v zásadě bez výjimky odpovídat za své konání, tedy jednání, jímž aktivně ovlivňuje okolí a může zasáhnout do právní sféry jiného, avšak požadovat po osobě, aby zakročila na ochranu jiného, ačkoli se na kauzálním procesu vedoucím ke vzniku újmy nijak nepodílela, je možno pouze ve specifických a zvláště odůvodněných případech. Zákon tak ukládá tzv. zakročovací povinnost toliko 1. tomu, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo nad ní má kontrolu, 2. odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami, potažmo 3. tomu, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit. To vše za podmínky, že vznik předmětné povinnosti odůvodňují okolnosti případu či zvyklosti soukromého života. Ustanovení § 2901 o. z. má subsidiární povahu a postihuje tak pouze případy, v nichž je vzhledem ke konkrétním okolnostem namísto dovést povinnost subjektu zakročit na ochranu jiného, ačkoli jiná konkrétní zákonná či smluvní povinnost v tomto směru absentuje. Nezakládá přitom samostatnou skutkovou podstatu náhrady škody, nýbrž (obdobně jako § 2900 o. z.) toliko specifikuje podmínky, za nichž bude možno konkrétní jednání subjektu považovat za porušení zákonné povinnosti ve smyslu § 2910 o. z. (obdobně srov. např. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081. Praha: Leges, 2018, s. 91–93).

7. Odpovědnost poskytovatele zdravotní péče za újmu na zdraví (či životě) způsobenou pacientovi nastupuje, pokud právě chybný způsob provedení zákroku či opomenutí při poskytování zdravotní péče byly vyvolávajícím činitelem (příčinou) poškození zdraví pacienta (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003, uveřejněný v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, pod C 2992 – dále jen „Soubor“, a ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009, Soubor C 9753, či usnesení téhož soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2144/2015). Při poskytování zdravotní péče se prvek protiprávnosti odvíjí od základní povinnosti poskytovatele vykonávat svou činnost řádně, tzv. postupem *lege artis*. Tento latinský zjednodušující termín vystihuje požadavek vyvarovat se jak léčebného postupu či zákroku, který není v souladu se současnými poznatky lékařské vědy, tak opomenutí tam, kde bylo třeba určitým způsobem jednat. Porušení povinnosti postupovat při poskytování zdravotní péče *lege artis* pak bude mít zpravidla za následek vznik povinno-

sti poskytovatele k náhradě tím způsobené újmy, ať už ve smyslu § 2913 o. z. ve spojení s § 2645 o. z., byla-li uzavřena smlouva o péči o zdraví, či podle § 2910 o. z. z titulu porušení povinnosti obsažené v § 45 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

8. Dovolací soud dosud podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013, k otázce významu tzv. generální prevence ve věcech poskytování lékařské péče ustáleně dovozoval, že byl-li postup lékařů shledán tzv. *lege artis*, bylo by možno usuzovat na porušení obecné prevenční povinnosti vyplývající z § 415 obč. zák., pouze pokud v daném případě existovaly konkrétní okolnosti, které vyžadovaly provedení dalších úkonů či zvláštních opatření nad rámec předepsaného či obvyklého postupu a byly způsobitelné k zamezení či snížení možnosti způsobení újmy na zdraví, za niž je náhrada požadována, a provedeny nebyly (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2013, sp. zn. 25 Cdo 695/2012, Soubor C 12730). Posouzení, zda poskytovatel zdravotní péče porušil generální prevenční povinnost, se tak týkalo zejména způsobu a kvality provedení vedlejších či podpůrných činností, které nejsou dostatečně přesně pokryty profesními normami a nemají charakter postupů, u nichž je náležitá péče popsána odbornou literaturou či profesními standardy (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2144/2015).

9. Závěry této ustálené rozhodovací praxe budou v obecné rovině použitelné rovněž za účinnosti nového občanského zákoníku, bude je však vždy nutno interpretovat v návaznosti na zvláštní podmínky vzniku odpovědnosti zakládané nově § 2900 a 2901 o. z. Nelze přitom přehlédnout, že poskytování zdravotní péče je zpravidla komplexní činností zahrnující řadu postupů, které mají povahu jak aktivního konání (např. provedení zákroku či výkonu, podávání léčiv apod.), tak i nekonání (např. různé medicínské preventivní postupy, při nichž jde zejména o dohled nad stavem pacienta či dodržováním léčebného režimu). Tak tedy i v těch případech, kdy pro konkrétní postup není předepsán standard náležité péče a kdy jejich kvalita bude výjimečně poměřována toliko požadavky generální prevenční povinnosti, je namístě odlišit režim § 2900 a § 2901 o. z.

10. V projednávané věci ze skutkových zjištění nalézacích soudů, jejichž správnost nepodléhá dovolacímu přezkumu a jimiž je dovolací soud podle § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 o. s. ř. vázán, se podává, že psychiatrické oddělení žalované po celou dobu hospitalizace zemřelé řádně sledovalo a vyhodnocovalo její psychický stav, včetně případných rizik spojených s její tendencí ukončit život sebevraždou, a zjištěným skutečnostem rovněž přizpůsobovalo příslušná režimová opatření. Bylo prokázáno, že v době smrti zemřelé nic nenavštěvovalo tomu, že by nebyla schopna zvládnout volný režim spojený s pohybem mimo oddělení, včetně ambulantního vyšetření na neurologii, a že by nad ní bylo nutno zajistit nepřetržitý dozor, včetně instruktáže neurologického oddělení v tomto směru, či snad dokonce přijímat mechanická či technická opatření v prostorách nemocnice

č. 106

k vyloučení rizik sebepoškozujících snah pacientky. V průběhu vyšetření na neurologii pak zemřelá nejevila známky úzkosti, deprese ani jiných psychických problémů, vzhledem k nimž by bylo objektivně možno shledat její stav rizikovým, vyžadujícím zvýšenou pozornost a nepřetržitý dohled. Za tohoto stavu, kdy bylo prokázáno, že obě oddělení žalované postupovala po celou dobu poskytování zdravotní péče zemřelé *lege artis*, a za situace, že nepřetržitý dohled ošetřujícího personálu nad zemřelou nacházející se ve volném režimu či povinnost uzavírat (uzamykat) v místech jejího výskytu okna nejsou stanoveny žádným právním předpisem, by bylo možno usuzovat toliko na porušení obecné zakročovací povinnosti vyplývající z § 2901 o. z.

11. Citované ustanovení však nezakládá samostatnou skutkovou podstatu náhrady škody, nýbrž toliko stanoví podmínky, za nichž bude konkrétní opomenutí možno klasifikovat jako porušení zákonné povinnosti ve smyslu § 2910 o. z. Aby tedy bylo možno učinit závěr o odpovědnosti subjektu za vzniklou újmu v důsledku jeho opomenutí zakročit na ochranu jiného, bude vždy nutné prokázat naplnění všech znaků tohoto ustanovení, tzn. protiprávní jednání (zasahující do absolutního práva poškozeného či porušující tzv. ochrannou normu), vznik újmy, vztah příčinné souvislosti mezi těmito dvěma podmínkami, to vše při presumovaném zavinění. Příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem újmy jako jeden z nezbytných předpokladů odpovědnosti je totiž dána pouze tehdy, je-li újma podle obvyklého (přirozeného) chodu věci i obecné zkušenosti adekvátním následkem protiprávního úkonu či škodní události, přičemž základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je právě objektivní předvídatelnost škodního následku (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3285/2015, usnesení téhož soudu ze dne 25. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2999/2018, či nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05, uveřejněný pod č. 177/2007 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu). Samotná okolnost, že k úmrtí pacienta či k poškození jeho zdraví došlo v době hospitalizace ve zdravotnickém zařízení, nemůže znamenat, že automaticky nastupuje odpovědnost jeho provozovatele. I nadále platí, že v rozsahu, v jakém byla škoda způsobena vlastním jednáním poškozeného, nese ji sám (dříve § 441 obč. zák., dnes § 2918 o. z.), a to i v případě, že mu nelze vzhledem k nedostatku schopnosti ovládnout své jednání a posoudit jeho následky přičítat zavinění (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2014, sp. zn. 25 Cdo 2075/2012, či usnesení téhož soudu ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 25 Cdo 2824/2012, Soubor C 12908). Závěru o případné odpovědnosti zdravotnického zařízení za takto vzniklý následek pak bude muset vždy předcházet důsledné posouzení toho, jaké jednání bylo možno od jeho zaměstnanců v konkrétní situaci rozumně požadovat.

12. To, že se v období několika dní před škodní událostí u zemřelé opětovně projevil sebevražedné myšlenky, nepovažuje dovolací soud za okolnost mající výraznější relevanci z hlediska posouzení předvídatelnosti vzniku újmy, bylo-li

v řízení současně prokázáno, že žalovaná na tuto změnu zdravotního stavu řádně zareagovala úpravou léčebného postupu a režimových opatření (umístěním zemřelé na uzavřené psychiatrické oddělení, omezením jejích aktivit) a že k opětovnému uvolnění jejího režimu přistoupila až v momentě, kdy se stav pacientky objektivně jevil jako stabilizovaný, nevyžadující přijetí dovolateli předestíraných preventivních opatření. Už vůbec pak v tomto směru (z hlediska objektivní předvídatelnosti škodního následku u konkrétní zemřelé) nemůže mít vliv skutečnost, že v zařízení žalované došlo v období posledního roku předcházejícímu smrti zemřelé k dalším třem sebevražedným pokusům provedeným obdobným způsobem. Žalovaná svým léčebným postupem reagovala těž na okolnost, že špatný psychický stav pacientky byl ve značné míře vyvolán somatickou poruchou, projevující se dlouhodobou silnou bolestí zad; proto kromě psychiatrické péče byla zahájena léčba neurologická.

13. Odkaz dovolatelů na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 552/2014, není případný. Závěry přijaté v tomto rozhodnutí vycházely ze zcela jiných skutkových okolností, jakož i z odlišné právní úpravy obsažené v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jenž ve svém § 89 odst. 4 ukládá poskytovateli sociální péče zvláštní prevenční povinnost předcházet vzniku škod (tj. povinnost poskytovat sociální služby tak, aby metody poskytování těchto služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít opatření omezující pohyb osob). Obsah této povinnosti zákon blíže nedefinuje, a ponechává tak zcela na úvaze a zvážení konkrétních okolností výběr opatření, jimiž lze předejít využití krajního přístupu v podobě přímého omezení pohybu osoby ubytované v zařízení sociální péče, to vše s cílem zabránit újmě na jejím zdraví nebo životě. V tehdy posuzovaném případě bylo porušení předmětné prevenční povinnosti, potažmo z něho plynoucí delikt ní odpovědnost, dovozeno právě z konkrétních okolností případu, kdy žalovaný jakožto provozovatel placeného domova se zvláštním režimem věděl, že pacientka trpí Alzheimerovou chorobou ve třetím stupni, a byl vybaven odbornými znalostmi umožňujícími mu učinit závěr, že taková osoba postižená dezorientací, poruchami vnímání a ztrátou identity nesmí zůstat sama v místnosti, ve které by si mohla snadno otevřít okno a vypadnout. Měl a mohl tedy rozumně předvídat, že tímto způsobem může u pacientky trpící trvalým duševním onemocněním uvedeného rázu dojít k vážnému úrazu či k usmrcení.

14. K obdobnému závěru však ve stávajícím řízení vzhledem ke shora popsaným okolnostem dospět nelze, neboť zemřelá nebyla osobou postiženou problémy s orientací či s oslabenými kognitivními funkcemi a její pád z okna nebyl důsledkem toho, že by poskytovatel zdravotní péče nepřizpůsobil své prostory riziku spojenému s pohybem osob, které si neuvědomují následky svého počínání. Jestliže bylo zjištěno, že zemřelá projevila opakovaně sebevražedné sklony v souvislosti s bolestivým zdravotním postižením zad, je zcela logické, že žalovaná činila kroky i k léčení jejích neurologických obtíží jak na svém pracovišti,

č. 106

tak s výhledem na přeložení do specializovaného rehabilitačního zařízení v P. Okolnost, že po vyšetření na neurologickém oddělení zemřelá využila několik minut trvající okamžik osamění na chodbě s otevřeným oknem k tragickému řešení svých problémů, lze považovat za nešťastnou shodu okolností, které mohla žalovaná zabránit jen tím, že by nad rámec diagnostického stavu prováděla nad zemřelou zpřísněný dohled či ji více omezila, nebo dokonce aby činila plošná opatření eliminující v celém areálu nemocnice riziko, že pacientka spáchá sebevraždu. Protože nelze zjistit, jaká byla bezprostřední pohnutka sebevražedného jednání, není možné ani s jistotou tvrdit, že by následku zabránil dřívější příchod pracovníka psychiatrického oddělení, který pacientku doprovodil na oddělení neurologie, či jeho setrvání na místě. Požadavek, aby se pacientka neocitla ve zvýšeném patře v blízkosti otevřeného okna, je nereálný a vymyká se organizačním možnostem žalované. V situaci, kdy ani neurologické vyšetření, jehož účelem bylo odstranit pro zemřelou drtivé obtíže, neodvrátilo ji od snahy ukončit život, lze předpokládat, že zemřelá mohla i v jiné době a v jiném místě jednat obdobným způsobem, aniž by jí bylo možno v tom účinně zabránit, jak ostatně konstatoval i znalec z oboru medicína, odvětví psychiatrie.

15. Vzhledem k tomu, že ob stojí závěr odvolacího soudu o absenci porušení zakročovací prevenční povinnosti ze strany žalované, je napadené rozhodnutí odvolacího soudu z pohledu uplatněného dovolacího důvodu věcně správné, proto Nejvyšší soud dovolání žalobců podle § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.

Č. 107

Náhrada škody, Duševní útrapy (o. z.) [Náhrada při újmě na přirozených právech člověka (o. z.)]

č. 107

§ 2959 o. z.

Rozvoj duševního onemocnění u pozůstalého (druhotné oběti) v důsledku úmrtí blízkého člověka je důvodem pro přiměřené zvýšení peněžité náhrady nemajetkové újmy podle § 2959 o. z., a to při respektování právně významných kritérií a pravidel pro rozhodování o její výši.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2020, sp. zn. 25 Cdo 281/2019, ECLI:CZ:NS:2020:25.CDO.281.2019.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyň zrušil Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 29. 8. 2018, č. j. 18 Co 172/2018-62, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 22. 2. 2018, č. j. 33 C 95/2017-37, a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 6 k dalšímu řízení.

I.**Dosavadní průběh řízení**

1. Obvodní soud pro Prahu 6 rozsudkem ze dne 22. 2. 2018, č. j. 33 C 95/2017-37, zamítl žalobu, jíž se každá ze žalobkyň domáhala zaplacení 520 000 Kč s příslušenstvím, a žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů řízení. Ve sporu o náhradu nemajetkové újmy při usmrcení osoby blízké vyšel soud ze zjištění, že dne 18. 3. 2016 při dopravní nehodě zemřel L. K., narozený v roce 1975, syn žalobkyň a) a manžela žalobkyň b). Dopravní nehodu zavinil řidič motorového vozidla pojištěného u žalované, která každé ze žalobkyň na náhradu nemajetkové újmy vyplatila 480 000 Kč; tuto částku považují žalobkyň za nedostatečnou a uplatňují nárok na vyšší pojistné plnění. Obě žalobkyň nesou smrt L. K. těžce, obě se léčí na psychiatrii v důsledku depresivní reakce na závažný stres. Žalobkyň a), která měla se synem blízký vztah a často se navštěvovali, je plačtivá, stále na syna vzpomíná, nemůže se vyrovnat s jeho ztrátou. Žalobkyň b) žila s manželem 15 let, měli dvě děti, kterým v době jeho úmrtí bylo 7 a 14 let. Těžce nese, že je na vše sama, je plačtivá, trpí úzkostmi i nespavostí. Soud věc posoudil podle § 2959 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“). Odkázal na judikaturou stanovená kritéria a ani při zohlednění blízkého a harmonického vztahu

č. 107

žalobkyně s poškozeným i jeho věku v době úmrtí neshledal důvody pro zvýšení pojistčovou vyplaceného odškodnění, přičemž přihlédl i k tomu, že žalobkyně na něm nebyly ekonomicky závislé. Ohledně emočního dopadu na žalobkyni uzavřel, že jejich psychické utrpení se nijak nevymyká z míry obvyklého utrpení osob při ztrátě milované osoby.

2. K odvolání obou žalobkyně Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 29. 8. 2018, č. j. 18 Co 172/2018-62, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a uložil žalobkyním povinnost zaplatit žalované náhradu nákladů odvolacího řízení. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právním posouzením. Uzavřel, že soud prvního stupně přihlédl ke všem okolnostem dané věci a ohledně výše náhrady za duševní útrapy žalobkyně vycházel z judikatorních kritérií, na nichž se shoduje Ústavní soud s Nejvyšším soudem, i ze základního rozpětí náhrady v rozsahu od 240 000 Kč do 500 000 Kč pro skupinu nejbližších osob (rodiče, děti, manželé). Částky již vyplacené žalobkyním považoval za dostatečnou satisfakci z hlediska proporcionality odpovídající srovnatelným případům. Za nepřipadné označil námitky vztahující se ke srovnávání přiměřenosti výše odškodnění za úmrtí blízké osoby s náhradou nemajetkové újmy za zásah do osobnostních práv publikací nepravdivých článků v bulvárním tisku i námitku ohledně libovůle žalované při stanovení výše odškodnění.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti rozsudku odvolacího soudu podaly obě žalobkyně dovolání. Mají za to, že se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu při aplikaci § 2959 o. z., neboť nepřihlédl k zásadě proporcionality a ve srovnání s obdobnými projednávanými případy není poskytnutá náhrada nemajetkové újmy přiměřená. Namítají, že soudy při určení relativní satisfakce nepřihlédly k tomu, že u žalobkyně došlo v důsledku ztráty syna a manžela k rozvoji duševního onemocnění, jsou v péči psychiatra a pod trvalou medikací psychofarmaky. Jde o okolnost svědčící o prohloubení duševních útrap v důsledku ztráty blízké osoby, kdy jejich intenzita přesahuje běžné utrpení vnímané poškozenými v obdobných případech. Odvolacímu soudu vytýkají, že v rozporu s judikaturou (rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 5 T 3/2016 a Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 302/2018) tyto skutečnosti nezohlednil a odkázal na rozhodnutí, která nejsou na projednávanou věc přílehlavá. Dovolatelky navrhly zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

4. Žalovaná ve vyjádření k dovolání uvedla, že je založeno především na námitkách proti skutkovým zjištěním. Žalobkyním bylo vyplaceno odškodnění při horní hranici plnění doporučeného Nejvyšším soudem odpovídající povaze případu. Není důvod pro navýšení odškodnění, neboť duševní útrapy žalobkyně nijak

nevybočují z obvyklého utrpení při ztrátě milované osoby. Soudy obou stupňů proto postupovaly zcela v souladu s rozhodovací praxí dovolacího soudu. Navrhla odmítnutí, případně zamítnutí dovolání.

III.

Přípustnost dovolání

č. 107

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobami oprávněnými – účastnicemi řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř. pro řešení otázky přiměřené výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké, jestliže se projeví ve zdravotním stavu pozůstalého, která dosud nebyla dovolacím soudem řešena. Dovolání je důvodné.

IV.

Důvodnost dovolání

6. Nesprávné právní posouzení může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Podle § 2959 o. z. při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké, peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

8. Citované ustanovení s účinností od 1. 1. 2014 nově stanoví široké obecné pravidlo pro odčinění duševní újmy pozůstalých. Jedná se o právo ryze osobního charakteru, které je svou povahou úzce spjato s osobou pozůstalého, neboť jeho cílem je přiměřeně vyvážit, popřípadě zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 25 Cdo 293/2018). Újma, která se odčíní, spočívá především v psychických útrapách (smutku, žalu) způsobených vnímáním smrti blízkého člověka; odčinit je však třeba i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod. [srov. BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1721, bod V, marg. 22]. U újmy, která nemá majetkový charakter, je vyloučeno uvedení do původního stavu, exaktní vyčíslení peněžitě náhrady za tuto újmu je z povahy věci vyloučeno, a normativní požadavek „plného vyvážení utrpení“ je tedy ilu-

zorní a nelze jej vykládat v tom smyslu, že by náhrada měla být „co největší“. Nastupuje proto satisfakce (zadostiučinění), která má alespoň zmírnit nepříznivé stavy vzniklé škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně poskytnout poškozenému, aby si těžko měřitelné a na peníze ne zcela exaktně převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků, případně předmětů či požitků pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život [srov. VOJTEK, P. In: ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, s. 1085, bod II/6; obdobně BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1683, bod IV, marg. 25–26]. Při určování náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by její výše měla odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti a slušnosti.

9. Obecně platí, že soud musí při úvaze o přiměřenosti navrhované satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i vlivu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006). Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality tak, že soud porovná částky této náhrady присouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relutární náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií (srov. nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14).

10. Na základě poznatků z judikatury shrnul Nejvyšší soud relevantní kritéria pro rozhodování o výši relutární náhrady duševní újmy pozůstalých v rozsudku ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, publikovaném pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč.; ústavní stížnost proti tomuto rozsudku byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. IV. ÚS 4156/18. V tomto rozsudku vyslovil, že při určení výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je třeba zohlednit okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případná jiná satisfakce (jako např. omluva, správní postih škůdce či jeho trestní odsouzení), která obvykle není sama o sobě dostačující, její poskytnutí však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění. Zohlednit lze rovněž, byl-li pozůstalý očitým svědkem škodní události, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či jakým způsobem se o nich dozvěděl. Kritéria odvozená od osoby škůdce

jsou především jeho postoj ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce, které jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek.

11. V témže rozsudku Nejvyšší soud rovněž dospěl k závěru, že za základní částku náhrady, modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek (převážně výše uvedených), lze považovat v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Dovolací soud ve výše uvedeném rozhodnutí uzavřel, že má-li mít orientační určení výše náhrad způsobilost sjednotit soudní praxi a dosáhnout účelu sledovaného v § 13 o. z. (tj. v obdobných případech rozhodnout obdobně), měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků.

12. V projednávané věci zemřel L. K. v roce 2016, a činila-li průměrná mzda za rok 2015 podle údajů zveřejněných Českým statistickým úřadem 26 467 Kč, představuje částka 529 340 Kč východisko k další úvaze soudu o výši náhrady. Takový postup je v souladu i s judikaturou Ústavního soudu, který za ústavně konformní výklad § 2959 o. z. označil přístup, kdy obecné soudy při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy aplikují kritéria vymezená judikaturou Nejvyššího soudu, který se svou judikaturou snaží u této normy s relativně neurčitou hypotézou nastavit základní východiska a sjednotit rozhodovací praxi obecných soudů. Jde však jen o vodítko, které nezabývá soudy nižších stupňů povinnosti zvažovat a náležitě vyložit, zda konkrétní případ neodůvodňuje odchylku od takového výkladového základu. Soud se přitom musí vyvarovat nežádoucí paušalizace, nesmí rezignovat při vědomí nastavených objektivizačních kritérií na individuální posouzení každého případu s přihlédnutím k jeho jedinečným okolnostem a musí postupovat nezávisle, neexcesivně a předvídatelně (srov. zejména body 22 až 25 a 32 nálezu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19).

13. Vzhledem k tomu, že poškozený se na vzniku škody nespolutodílil a okolnosti na straně škůdce (viníka nehody, který byl sice trestně odsouzen, avšak za nedbalostní trestný čin) podle obsahu spisu nemají žádný podstatný dopad do poměrů žalobkyň, je třeba považovat uvedenou částku za odpovídající obvyklé náhradě při běžné intenzitě nejčastěji posuzovaných kritérií. Uzavřel-li tedy odvolací soud, že náhrada nemajetkové újmy v částce 480 000 Kč je přiměřená všem okolnostem případu, odchýlil se od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu (byť k vydání citovaného pilotního rozsudku dovolacího soudu došlo až po vydání napadeného rozsudku) jak při nastavení finančního východiska, tak tím, že nez rozhodnotil všechny podstatné okolnosti případu, zejména mimořádnou míru prožívání ztráty osoby blízké u obou žalobkyň.

14. V řízení bylo zjištěno, že duševní útrapy obou žalobkyň se projevíly i na jejich zdravotním stavu. Obě se od úmrtí L. K. léčí na psychiatrii pro depresivní reakci na závažný stres, která se projevuje u obou plačtivostí, nespavostí, smutkem, emoční labilitou, pocity úzkosti a beznaděje. K lékařům pravidelně docházejí jednou za dva až tři měsíce, užívají psychofarmaka, avšak podle lékařských zpráv za období dvou let od tragické události se jejich zdravotní stav nelepší [u žalobkyň b) došlo v souvislosti s tím i k dekompenzaci cukrovky, již trpěla i před úmrtím manžela]. Újma žalobkyň tedy spočívá nejen ve vlastní psychické bolesti vyvolané vnímáním úmrtí blízkého člověka jako újmy vlastní (smutek, žal), ztrátě životní perspektivy a zásadního narušení rodinného života, ale i v újmě na zdraví. Duševní utrpení žalobkyň, jehož příčinou bylo úmrtí syna a manžela, se totiž u nich rozvinulo do onemocnění duševního typu.

15. Tato újma na zdraví ale nebyla způsobena přímo škodní událostí (dopravní nehodou), již nebyly osobně účastny. Přímoou příčinou vzniku onemocnění žalobkyň byl až následek této škodní události – úmrtí blízkého člověka. Příčinná souvislost je proto dána mezi újmou na zdraví žalobkyň a úmrtím jejich syna a manžela. Jde proto o poškození druhotné oběti způsobené smrtí blízkého člověka a tuto újmu je nutno posuzovat (odškodnit) právě podle § 2959 o. z.

16. Ostatně obdobně postupoval v jiné věci i Nejvyšší soud, který v usnesení ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 4 Tdo 302/2018, uvedl, že okolnost spočívající v tom, že u sekundární oběti v důsledku úmrtí blízkých osob došlo k prohloubení citového utrpení do té míry, že přerostlo ve vznik duševního onemocnění, by měla být vyjádřena právě ve výši náhrady nemajetkové újmy přiznané podle § 2959 o. z. Vznik duševního onemocnění svědčí o míře zásahu do práv sekundární oběti, zejména o jeho mimořádné intenzitě. Proto dovodil, že pokud poškozená doložila, že v důsledku smrti osob jí blízkých došlo k duševnímu onemocnění, které je trvalého rázu a má povahu ztížení společenského uplatnění v tom směru, že do budoucna omezuje seberealizaci ve sféře rodinného, kulturního a společenského života, což poškozené znemožňuje žít plnohodnotný život, jaký žila před předmětnou dopravní nehodou, lze tuto skutečnost vzít v úvahu při rozhodování o nárocích podle § 2959 o. z. a dát zmíněné skutečnosti i odpovídající výraz ve výši přiznaného nároku na odčinění nemajetkové újmy.

17. Rozvoj duševního onemocnění u žalobkyň je tedy následkem, který je třeba ve výši náhrady nemajetkové újmy zohlednit tak, aby i újma na zdraví takto vzniklá byla odčiněna a jejich utrpení vyváжено. Nikoliv ovšem tak, že by se nároky náležející jinak přímé oběti podle § 2958 o. z. (náhrada za bolest, za ztížení společenského uplatnění či další nemajetkové újmy) automaticky a v plném jejich rozsahu přičítaly k náhradě při usmrcení osoby blízké, nýbrž tak, že v rámci shora popsanych kritérií a pravidel se přiměřeně zvýší náhrada podle § 2959 o. z. Nejde totiž ani v takovém případě o odčinění zásahu do základního lidského práva na život (osoba, která o něj přišla, nemůže žádnou kompenzaci dostat), nýbrž

o porušení práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech). Ostatně i judikatura Evropského soudu pro lidská práva mezi těmito nároky činí výrazný rozdíl, neboť zatímco nejvyšší náhrady (kolem 100 000 eur) jsou poskytovány za dosti výjimečné zásahy do práva na život podle čl. 2 Evropské úmluvy o lidských právech (jde zejména o selhání státu při ochraně života), rozpětí náhrad přisuzovaných stěžovatelům za zásah do rodinných vztahů podle čl. 8 Úmluvy se pohybuje průměrně zhruba kolem 10–20 % uvedené částky. Sluší se dodat, že přihlédnout přiměřeně k újmě na zdraví je třeba i v případech, že podstatně ztěžovala život druhotné oběti po delší dobu, byť ne trvale.

č. 107

18. Vzhledem k tomu, že se soudy nižších stupňů z tohoto hlediska posouzením výše náhrady nemajetkové újmy žalobkyň nezabývaly, Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil, a protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud i toto rozhodnutí a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1, 2 o. s. ř.).

Č. 108**Č. 108 Bezdůvodné obohacení**

§ 2992 o. z.

Jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí ve smyslu § 2992 o. z. se vyznačuje tím, že ochuzený nemá objektivně žádný opodstatněný důvod spoléhat se na to, že se mu za jeho plnění má od jiné osoby (či osob) něčeho dostat, přesto je jednání ochuzeného na tuto osobu (či osoby) orientováno, a to zpravidla v očekávání majetkové či jiné výhody, protislužby nebo jiného prospěchu jako projevu slušnosti, vděčnosti či společenského uznání apod., jež nelze právně vynutit, aniž by zároveň šlo o vědomé obohacení jiného plněním nedluhu (vnucené obohacení) podle § 2997 odst. 1 věta druhá o. z. Jde o jednání, jež ochuzený činí s celkově nejistým výsledkem.

Ochuzený nejedná na vlastní nebezpečí pouze proto, že poskytuje obohacenému majetkový prospěch bez právního důvodu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2020, sp. zn. 23 Cdo 82/2019, ECLI:CZ:NS:2020:23.CDO.82.2019.3)

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyně zrušil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 47 Co 96/2018, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I.**Dosavadní průběh řízení**

1. Napadeným rozsudkem odvolací soud výrokem I změnil rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 16. 2. 2018, č. j. 30 C 194/2016-197, jímž soud prvního stupně mezitímním rozsudkem vyhověl žalobě co do základu žalovaného nároku, tak, že žalobu zamítl a ve výroku II rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

2. Žalobou se žalobkyně domáhala po žalované zaplacení 500 000 Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení. Tvrdila, že dodávala žalované kontinuálně na základě vzájemných ujednání a ústní smlouvy služby v souvislosti s akvizicí společnosti F. K. s. r. o., které spočívaly zejména, nikoliv však výlučně, v kontinuálním poskytování profesionálního poradenství spočívající-

ho v organizaci a aktivním vedení jednání s prodávající stranou, ve vyjednávání veškerých podmínek včetně rozsahu majetku, který přešel na odštěpovanou společnost, vyjednávání ohledně kupní ceny a platebních podmínek, záruk a dalších podmínek smlouvy o převodu obchodního podílu a pro chod společnosti související veledůležité smlouvy o dodávkách krmiv. Služby zahrnovaly také sestavení podnikatelského záměru, zpracování variant financování na základě připomínek, prověření možností financování akvizice, zajištění závazných nabídek bank, provozně-obchodní audit a prověření možností rozšiřování F. K. s. r. o., včetně spolupráce na vyhodnocení vlivů na životní prostředí apod. Byť žalobkyně původně připravovala akvizici pro sebe, pokračovala v jednáních i poté, kdy ji v pozici zájemce nahradila žalovaná, a to na základě slovního ujištění žalované o partnerství. K celkovému smluvnímu ošetření vztahu mezi účastníky však nedošlo.

3. Žalobkyně dále tvrdila, že uvedené služby byly poskytnuty řádně a včas vzhledem ke konkrétním požadavkům a potřebám v minimálním rozsahu 1 500 hodin do 18. 2. 2015. Jedním z konkrétních výsledků poskytovaných služeb bylo mimo jiné uzavření smlouvy o převodu podílu a postoupení pohledávky ze dne 19. 1. 2015, která byla uzavřena mezi A. V. K. k. s. jako převodcem a žalovanou jako nabyvatelem za kupní cenu ve výši 105 000 000 Kč.

4. Po skutkové stránce vyšly soudy ze zjištění, že v období od září 2014 do ledna 2015 vyjednávala žalobkyně s třetími osobami okolnosti týkající se podnikatelského záměru vedoucího k založení společnosti F. K. s. r. o. a náplně jejího podnikání. Žalobkyně nejprve připravovala akvizici pro sebe, posléze oslovila ke společné investici žalovanou. Od září 2014 bylo plánováno, že podíl v uvedené společnosti koupí žalovaná prostřednictvím jí čerpaného úvěru, přičemž ještě v prosinci 2014 žalobkyně očekávala, že za svoji činnost sama získá podíl v uvedené společnosti. Žalovaná nakonec zakoupila podíl sama, neboť žalobkyně nebyla nadále ochotna se na projektu finančně podílet ani poskytnout záruku, a žalovaná se tudíž stala jedinou společníci uvedené společnosti na základě smlouvy o převodu podílu a postoupení pohledávky uzavřené dne 19. 1. 2015 se společností A. V. K. k. s. Za činnost žalobkyně nebyla mezi žalobkyní a žalovanou sjednána a poskytnuta žádná odměna. Bylo však zjištěno, že „ředitel žalobkyně získal od žalované manažerskou funkci“ v uvedené společnosti, za kterou „obdržel úplatu“ ve výši 331 000 Kč.

5. Po právní stránce dospěl odvolací soud k závěru, že žalobkyně přispěla svou činností k získání podílu žalované v uvedené společnosti, a plnila tak i ve prospěch žalované. Nelze tak dle odvolacího soudu dospět k závěru, že činnost žalobkyně neměla pro žalovanou žádný přínos. Žalovaná se tudíž na úkor žalobkyně bezdůvodně obohatila, neboť za činnost žalobkyně pro žalovanou spočívající v přípravě projektu nebyla ujednána žádná odměna. Nelze však dle odvolacího soudu dovodit, že by žalobkyně plnila ve prospěch žalované z důvodu, který od-

padl, když žalobkyně uzavření smlouvy upravující vztahy mezi žalobkyní a žalovanou ohledně budoucího majetkového uspořádání netvrdila.

č. 108

6. Žalobkyně tedy dle odvolacího soudu plnila ve prospěch žalované, aniž by mezi žalobkyní a žalovanou existovala smlouva ohledně úplaty za činnost žalobkyně. Žalobkyně tak jednala ve smyslu § 2992 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“), na vlastní nebezpečí, tedy ve prospěch žalované v očekávání výhody či jiného prospěchu, jenž měl spočívat v bezplatném nabytí podílu žalobkyní a získání „finančně hodnocené manažerské funkce“ pro ředitele žalobkyně, aniž by to bylo mezi stranami sjednáno a aniž by k tomu byla žalovaná jinak právně zavázána. V průběhu vyjednávání projektu tak žalobkyně vykonávala činnost, za kterou očekávala od žalované protiplnění, nicméně žalovaná se k takovému protiplnění nezavázala, v důsledku čehož jednala žalobkyně na vlastní nebezpečí, přičemž jednání žalované nelze hodnotit jako nepoctivé. Žalobkyně tak dle odvolacího soudu právo na vydání bezdůvodného obohacení nemá.

II.**Dovolání a vyjádření k němu**

7. Rozsudek odvolacího soudu napadla žalobkyně dovoláním, které považuje za přípustné podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), neboť podmínky výluky z bezdůvodného obohacení pro případ, kdy ochuzený jedná na vlastní nebezpečí ve smyslu § 2992 o. z., nebyly dosud dovolacím soudem posuzovány a odvolací soud věc posoudil nesprávně. V řízení nebylo prokázáno, že by si žalobkyně při plnění ve prospěch žalované byla vědoma toho, že nemá povinnost plnit, a v takovém případě nelze výlukou pro případ jednání na vlastní nebezpečí vůbec aplikovat. Odkazujíc na závěr uvedený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5089/2017, podle kterého se i v případě vědomého plnění daná výluka neuplatní, pokud bylo plněno z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl, žalobkyně zdůrazňuje, že byla domluvená se žalovanou, že žalobkyně vstoupí do žalované, jež bude investorem, což byl podnikatelský model, ze kterého žalobkyně i žalovaná vycházely při poskytování a přijímání služeb. Je tak nesprávný závěr odvolacího soudu, že žalobkyně jednala na vlastní nebezpečí proto, že s žalovanou nebyla uzavřena smlouva, neboť v takovém případě by institut bezdůvodného obohacení ztratil své opodstatnění. Naopak žalovaná měla v rámci své prevenční povinnosti oznámit žalobkyni, že služby žalobkyně přijímat nechce. Jinak se žalovaná vystavovala bezdůvodnému obohacení, které nakonec i vzniklo, a i z toho důvodu nejednala žalobkyně na své riziko, nýbrž plnila v dobré víře ve prospěch žalované. Navrhuje proto, aby dovolací soud změnil dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu tak, že se rozsudek soudu prvního stupně potvrzuje, popř. aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

8. Žalovaná se k dovolání žalobkyně vyjádřila tak, že odvolací soud dospěl ke správným skutkovým zjištěním, která správně právně posoudil, neboť povinnost vydat bezdůvodné obohacení nevzniká tehdy, učinila-li osoba něco na vlastní nebezpečí, což platí i pro případ, kdy jedna osoba bezúplatně plní druhé v očekávání výhody, protislužby nebo jiného prospěchu, aniž je k tomu příjemce právně zavázán. Žalovaná proto navrhuje, aby dovolací soud dovolání zamítl.

č. 108

III.

Přípustnost dovolání

9. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno řádně a včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem (§ 240 odst. 1 a § 241 odst. 1 o. s. ř.), posoudil, zda je dovolání přípustné.

10. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

11. Podle § 237 o. s. ř., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

12. Dovolání je přípustné z důvodu, že právní otázka posouzení podmínek jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí jako důvodu vylučujícího vznik závazku k vydání bezdůvodného obohacení, nebyla dosud v rozhodování dovolacího soudu vyřešena.

IV.

Důvodnost dovolání

13. Dovolání je i důvodné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.).

14. Právní posouzení věci je činnost soudu spočívající v podřazení zjištěného skutkového stavu pod hypotézu (skutkovou podstatu) vyhledané právní normy, jež vede k učinění závěru, zda a komu soud právo či povinnost přizná, či nikoliv.

15. Nesprávným právním posouzením věci je obecně omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav (skutková zjištění), tj. jestliže věc posoudil podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

I. K právní povaze bezdůvodného obohacení obecně

16. Podle § 2991 o. z. kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil (odst. 1). Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám (odst. 2).

17. Podle § 2992 o. z., byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.

18. Ustanovení § 2991 o. z. vyjadřuje obecnou zásadu soukromého práva, podle které se nikdo nesmí bezdůvodně obohacovat na úkor jiného. Účinná zákonná úprava při vymezení tohoto tradičního právního institutu (*condictio*) nicméně uplatňuje částečně odlišná koncepční východiska oproti předchozí právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 dle § 451 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Je tomu tak ostatně i ve vztahu k dřívějším zákonným úpravám tohoto institutu platným na našem území, včetně právní úpravy neoprávněného majetkového prospěchu podle § 451 a násl. zákona č. 40/1964 Sb. ve znění účinném do 31. 3. 1991, právní úpravy závazků z bezdůvodného obohacení podle § 360 a násl. zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, či právní úpravy upotřebení věci jiného nebo placení nedluhu podle § 1041 a § 1431 a násl. císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecného zákoníku občanského.

II. Rozdílnost právních úprav bezdůvodného obohacení účinných do a od 1. 1. 2014

19. V současnosti je základní rozhodující skutečnost pro vznik závazku k vydání (resp. nahrazení) bezdůvodného obohacení zákonem vymezena (pod vlivem některých zahraničních zákonných úprav či mezinárodně uznávaných akademických osnov) obecně jako plnění „bez spravedlivého důvodu“. Oproti předchozí zákonné úpravě tudíž nelze bezdůvodné obohacení posuzovat pouze na základě existence nebo neexistence právního důvodu, ale i podle zásad slušnosti a zvyklostí soukromého života (srov. důvodovou zprávu k návrhu zák. č. 89/2012 Sb., sněmovní tisk č. 362/0, 6. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu, 2010–2013).

20. Z uvedeného pak vyplývá, že vymezení podmínek závazku z bezdůvodného obohacení (resp. závazku k jeho vydání či nahrazení) v § 2991 odst. 1 o. z. představuje generální klauzuli tohoto institutu (srov. obdobně v teorii např. BÍLKOVÁ, J. Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Praha: C. H. Beck, 2015,

str. 38, v mezinárodní teorii na základě osnovy Draft Common Frame of Reference srov. von BAR, CH., SWANN, S. Principles of European law: study group on a European civil code. Unjustified enrichment. Mnichov: Sellier, 2010, s. 91). Ta je pak v § 2291 odst. 2 o. z. demonstrativně doplněna o nejčastější skutkové podstaty, při kterých zásadně dochází k majetkovému prospěchu na straně obohaceného bez spravedlivého (právem akceptovaného) důvodu.

č. 108

III. Omezená aplikovatelnost dosavadní judikatury

21. V tomto směru proto pro výklad účinné právní úpravy nemohou být bezesbýtku použitelné dřívější judikatorní závěry soudní praxe, která podle předchozí právní úpravy (§ 451 zákona č. 40/1964 Sb. ve znění účinném od 1. 4. 1991) dovozovala, že k předpokladům vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení patří, aby k získání majetkového prospěchu došlo naplněním některé z taxativně zákonem vypočtených skutkových podstat (srov. zejm. zprávu občanskoprávního kolegia bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Cpj 34/1974, uveřejněnou pod číslem 26/1975 Sb. rozh. obč., či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1019/2010).

22. Z povahy věci lze nicméně očekávat praktické uplatnění důvodů bezdůvodného obohacení mimo rámec zákonem demonstrativně vymezených skutkových podstat spíše výjimečně.

23. Kromě toho zákonná úprava vymezuje některé situace, ve kterých závazek k naturálnímu vydání nabytého majetkového prospěchu či alespoň k jeho peněžitému nahrazení výjimečně nevzniká, a to vzhledem k povahově ospravedlnitelným okolnostem nabytí takového majetkového prospěchu (srov. zejm. § 2992, § 2997 odst. 1, § 2998 věta první o. z.).

24. Příčina, proč v situacích vymezených v § 2992 o. z. závazek k vydání předmětu bezdůvodného obohacení či alespoň k jeho nahrazení nevzniká, nespočívá v tom, že by obohacený nepřijal plnění bez právního důvodu či z právního důvodu, který odpadl, nebo že by neužil protiprávně cizí hodnotu, popř. že by za něj neplnil někdo jiný, nýbrž jde o to, že vzhledem k mimořádné povaze zákonem vymezených situací nelze ve smyslu § 2991 odst. 1 o. z. (zásadně) považovat za spravedlivé, aby obohacený vydal ochuzenému předmět obohacení či mu jej alespoň nahradil v penězích.

IV. Otázky pozitivního vymezení jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí

25. Jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí ve smyslu § 2992 o. z. je nutno vždy posoudit podle konkrétních okolností věci. Vyznačuje se tím, že ochuzený nemá objektivně žádný opodstatněný důvod spoléhat se na to, že se mu za jeho plnění od jiné osoby (či osob) má něčeho dostat, přesto je jednání ochuzeného na

tuto osobu (či osoby) orientováno (srov. v teorii obdobně PETROV, J. § 2992. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1914).

26. Byť tak ochuzený může činit i v očekávání majetkové či jiné výhody, protislužby nebo jiného prospěchu od obohaceného jako projevu slušnosti, vděčnosti či společenského uznání apod., jež nelze právně vynutit, jde přesto z jeho strany o jednání, které činí s celkově nejistým výsledkem (je riskantní). (V mezinárodní teorii srov. von BAR, CH., SWANN, S., op. cit., s. 246, kteří v této souvislosti hovoří o „zcela očividně spekulativním počínání ochuzeného“.)

27. Vznik obohacení jiného v případě jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí je tak spíše nepřímým důsledkem (externalitou) činnosti ochuzeného (srov. obdobně na základě předchozí právní úpravy rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 4897/2014; v teorii pak obdobně ELIÁŠ, J. § 2992. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1254).

V. Otázky negativního vymezení jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí

28. O jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí se tudíž nebude zpravidla jednat tehdy, byl-li mezi ochuzeným a obohaceným projeven vzájemný konsenzus o přijímání plnění obohaceným pro své potřeby, aniž by na druhou stranu takový konsenzus (ať už z jakéhokoli důvodu) nabyl podoby platné smlouvy či jiného právního jednání zakládajícího vznik závazku (resp. povinnosti ochuzeného) k tomuto plnění (srov. obdobně v čl. VII. – 2:101 odst. 4 osnovy Draft Common Frame of Reference, rovněž srov. von BAR, CH., SWANN, S., op. cit., s. 246). Za takové situace se jedná o plnění poskytované při vzájemném srozumění (konsenzu) obou stran o poskytování a přijímání daného plnění, a tudíž nikoli o jednání ochuzeného na vlastní nebezpečí, byť by se tak stalo bez řádného (smluvního) závazkového důvodu.

29. Kromě toho jednání na vlastní nebezpečí představuje odlišnou situaci oproti tzv. vědomému plnění nedluhu (vnucenému obohacení) ve smyslu § 2997 odst. 1 věty druhé o. z. I toto ustanovení se sice týká dobrovolného plnění jiné osobě, které se neděje na základě právního jednání či jiného závazkového důvodu, avšak jde o plnění vědomě zaměřené k obohacení jiného (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5089/2017).

VI. Posouzení v poměrech projednávané věci

30. Proto dospěl-li odvolací soud v poměrech projednávané věci k závěru, že žalobkyně při poskytování služeb žalované jednala na vlastní nebezpečí ve smyslu § 2992 o. z. (pouze) na základě zjištění, že žalobkyně vykonávala pro žalova-

nou činnost, díky níž se žalovaná obohatila, aniž by to však bylo mezi stranami sjednáno, stejně jako nebylo sjednáno protiplnění, které žalobkyně od žalované očekávala, není jeho rozhodnutí správné. Jak zdůvodněno shora, samotné zjištění, že ochuzený jednal bez právního důvodu, stejně jako zjištění, že ochuzený bez právního důvodu očekával poskytnutí protiplnění (výhodu), nekvalifikuje jednání ochuzeného bez dalšího jako činnost na jeho vlastní nebezpečí. Plnění bez právního důvodu je naopak samotnou podmínkou (resp. jednou z možných podmínek) vzniku závazku z bezdůvodného obohacení, a z povahy věci tak nemůže být zároveň příčinou výluky takového závazku.

31. Dosavadní skutková zjištění, podle nichž žalobkyně poskytovala v hospodářském styku déletrvající plnění ve prospěch žalované a ta toto plnění po danou dobu přijímala, by naopak mohla svědčit o možném smluvním ujednání mezi žalobkyní a žalovanou o poskytování předmětných služeb (byť případně vzájemně projeveném pouze konkludentně) v podobě právního jednání zdánlivého pro neurčitost jeho obsahu (zejména) v části týkající se úplaty (§ 553 odst. 1 o. z.). Takové zjištění by pak tím spíše vylučovalo možnost kvalifikace plnění žalované jako jednání na její vlastní nebezpečí ve smyslu § 2992 o. z.

32. Lze tak uzavřít, že rozhodnutí odvolacího soudu neobstojí, neboť odvolací soud posoudil zjištěný skutkový stav (jenž sám dovolacímu přezkumu ve smyslu § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. nepodléhá), podle právní normy, která na zjištěný skutkový stav nedopadá.

33. Proto dovolací soud s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu není správné a dovolání je opodstatněné. Z toho důvodu napadený rozsudek odvolacího soudu podle § 243e odst. 1 o. s. ř. bez jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.) zrušil.

Č. 109

č. 109

Bezdůvodné obohacení, Incidenční spory, Náklady řízení

§ 2991 o. z., § 168 odst. 2 písm. b) IZ, § 169 odst. 1 písm. f) IZ, § 202 odst. 1 IZ

Nejde-li o náklad vynaložený bez právního důvodu třetí osobou na zhodnocení majetkové podstaty [§ 169 odst. 1 písm. f) insolvenčního zákona], je majetkový prospěch, který majetková podstata získala po rozhodnutí o úpadku dlužníka plněním třetí osoby bez právního důvodu, bezdůvodným obohacením (§ 2991 o. z.), jež v rámci řádné správy majetkové podstaty má být vydáno ochuzenému jako plnění na jeho pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona.

V incidenčním sporu o určení, zda pohledávka uplatněná v insolvenčním řízení způsobem uvedeným v § 203 insolvenčního zákona, je co do svého pořadí pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu ustanovení § 168 odst. 2 insolvenčního zákona, se insolvenční soud zabývá pouze okolnostmi rozhodnými pro posouzení správnosti uplatněného pořadí pohledávky, bez zřetele k tomu, zda spornou je i existence nebo výše této pohledávky. Skutečnosti rozhodné pro posouzení důvodu vzniku pohledávky, nebo důvodu jejího možného zániku, anebo důvodu, pro který se stala soudně nevymahatelnou, případně pro posouzení (určení) správné výše pohledávky jsou vyhrazeny sporu o splnění povinnosti (o zaplacení peněžitě pohledávky) vedenému u obecného soudu.

Pravidlo, podle kterého ve sporu o pořadí přihlášených pohledávek nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení proti insolvenčnímu správci (§ 202 odst. 1 věta první insolvenčního zákona), se obdobě uplatní též ve sporu o pořadí pohledávky za majetkovou podstatou nebo pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 203a odst. 2 insolvenčního zákona).

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2020, sen. zn. 29 ICdo 48/2020, ECLI:CZ:NS:2020:29.ICDO.48.2020.1)

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 10. 2019 v rozsahu, v němž směřovalo proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výroku

o nákladech řízení, jakož i v rozsahu, v němž směřovalo proti druhému výroku o nákladech odvolacího řízení; ve zbývajícím rozsahu její dovolání zamítl.

I.

Dosavadní průběh řízení

č. 109

1. Žalobou podanou u Krajského soudu v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“) dne 22. 12. 2017 (č. l. 1–4) se žalobce (Statutární město H.) domáhal vůči žalované (JUDr. M. B., jako insolvenční správce dlužníka Středního odborného učiliště „B. S.“ spol. s r. o.):

[1] určení že pohledávka žalobce ve výši 209 938 Kč, představující vyúčtování poskytnutých služeb v období od 1. 1. 2016 do 24. 3. 2016 v prostorách označené budovy H., stojící na označeném pozemku (dále též jen „nemovitosti“), vyúčtovaná daňovým dokladem ze dne 19. 3. 2017, č. 517136, s datem splatnosti 31. 8. 2017, je pohledávkou za majetkovou podstatou,

[2] eventuálně (pro případ zamítnutí požadavku ad 1/) určení, že předmětná pohledávka je pohledávkou postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou.

2. Pohledávku, jejíž pořadí požadoval určit, specifikoval žalobce v žalobě tak, že jde o částku odpovídající vynaložení nákladů za služby (rozúčtované náklady za vytápění a společnou přípravu teplé vody pro budovu) poskytnuté žalobcem v období od 1. 1. 2016 do 24. 3. 2016 ve vztahu k nebytovým prostorům v budově, které dlužník (resp. žalovaná jako jeho insolvenční správce) po skončení nájemního vztahu (k 31. 3. 2015) v uvedeném období stále užíval. Celková výše těchto nákladů za uvedené období činila 236 246,62 Kč a po vypořádání přeplatku z minulého účtovacího období (26 309 Kč) činí dluh 209 938 Kč. V rovině právní jde podle žalobce (co do pořadí) o pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona).

3. Rozsudkem ze dne 29. 3. 2019, č. j. 11 ICm 5278/2017-42, insolvenční soud:

[1] Určil, že předmětná pohledávka žalobce ve výši 209 938 Kč je pohledávkou za majetkovou podstatou (bod I. výroku).

[2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod II. výroku).

4. Insolvenční soud – vycházející z § 168 odst. 1 a 2 a § 203 odst. 1 insolvenčního zákona a z § 2225 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“) – dospěl po provedeném dokazování k následujícím skutkovým a právním závěrům:

5. Mezi účastníky řízení nebylo sporu o tom, že k 31. 3. 2015 skončil nájemní vztah dlužníka k nemovitostem (pozemku a části budovy) vlastněným žalobcem a pronajatým dlužníkem smlouvou o nájmu části nemovité věci ze dne 29. 7. 2014.

6. Dne 31. 3. 2015 insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka, prohlásil konkurs na majetek dlužníka a insolvenční správce dlužníka ustanovil žalovanou.
7. Nebylo sporné, že žalovaná nemovitosti užívala i po 31. 3. 2015; v nebytových prostorách se nacházely movité věci dlužníka, jež žalovaná následně prodala (v prosinci 2015).
8. Sporným zůstalo, zda žalovaná užívala nemovitosti po 1. lednu 2016, a zda tak žalobce má nárok na úhradu nákladů za služby za dobu od 1. 1. 2016 do 24. 3. 2016.
9. V řízení bylo prokázáno, že žalovaná nemovitosti protokolárně předala Městské realitní agentuře, s. r. o. (která je spravuje pro žalobce), 24. 3. 2016. Do té doby proto žalovaná byla povinna hradit náklady, které vlastníku nemovitostí vznikly v souvislosti se zajištěním „uživatelnosti“ nebytových prostor.
10. Výši těchto nákladů se insolvenční soud vzhledem k předmětu žaloby (určení pořadí pohledávky) nezabýval.
11. Takto vzniklá pohledávka je ve smyslu § 168 odst. 2 insolvenčního zákona pohledávkou, která vznikla po rozhodnutí o úpadku dlužníka jako náklad spojený s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka, který nesl žalobce.
12. I kdyby žalovaná uskladněné movité věci prodala v prosinci 2015, pak to, že po další 3 měsíce objekt nevyklidila, nejde k tíži žalobce. V intencích § 2225 o. z. totiž k ukončení užívání nemovitostí dochází až jejich vyklizením a předáním pronajímateli.
13. S přihlédnutím k tomu, že vyhověl primárnímu petitu, nerozhodoval již insolvenční soud o nároku na určení, že jde o pohledávku postavenou na roven pohledávce za majetkovou podstatou, uplatněném eventuálním petitu.
14. K odvolání žalované Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 10. 10. 2019, č. j. 11 ICM 5278/2017, 15 VSOL 825/2019-94 (KSOS 14 INS 1402/2015):
- [1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).
- [2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).
15. Odvolací soud – vycházející z § 168 odst. 2 písm. b) a § 203a odst. 1 insolvenčního zákona – poté, co dokazování částečně zopakoval a doplnil, dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:
16. Předmětem řízení dle § 203a insolvenčního zákona je určení pořadí uplatněné pohledávky; soud se v tomto řízení nezabývá ani pravostí, ani výší pohledávky. Vyčíslení pohledávky ve výroku napadeného rozhodnutí směřuje pouze k identifikaci pohledávky, nikoli k určení její výše. Řízení o určení pořadí pohledávky probíhá vedle řízení o žalobě na plnění a nezávisle na něm. Přitom podle shodných tvrzení účastníků řízení probíhá řízení o žalobě na plnění (na zaplacení) u Okresního soudu v Ostravě, kde je přerušeno do skončení tohoto řízení.
17. Pro rozhodnutí projednávané věci bylo klíčovým unesení důkazního břemene ohledně vyklizení objektu, resp. toho, zda se v rozhodné době v objektu

nacházely movité věci dlužníka. Přitom závěr insolvenčního soudu, že žalovaná prostory nevyklidila nejméně do 26. února 2016, je správný (což potvrzuje dokazování zopakované odvolacím soudem).

18. K tvrzení, že nebytové prostory vyklidila do 31. 12. 2015, neoznačila žalovaná přílehlavé důkazy, když kupní smlouva, kterou dne 16. 12. 2015 prodala movité věci v budově společnosti G. CZ, s. r. o., takovou skutečnost nemohla prokázat. Poučení dle § 118a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), se žalované nedostalo proto, že se jednání před insolvenčním soudem nezúčastnila.

19. Jestliže žalovaná neprokázala, že nebytové prostory vyklidila do 31. 12. 2015, pak platí, že je dále užívala i v době od 1. 1. 2016, takže náklady s tím spojené, jež vznikly po rozhodnutí o úpadku, včetně nákladů vynaložených žalobcem na služby, jsou náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, „sp. zn.“ (správně sen. zn.) 29 ICdo 97/2016 [jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 131/2019 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 131/2019“), který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu], nebo přiměřeně *a contrario* rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 6. 2017, „č. j. 103 VSPH 942/2016-76 (179 ICm 427/2016, MSPH 79 INS 21573/2013)“ [správně č. j. 179 ICm 427/2016, 103 VSPH 942/2016-76 (MSPH 79 INS 21573/2013)].

20. Odvolací soud pak nesdílí námitku nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí co do právního hodnocení pohledávky, když insolvenční soud (byť kuse) uvedl, že ji považuje za pohledávku za majetkovou podstatou v podobě nákladů spojených s udržováním a správou majetkové podstaty a proč.

21. Nedůvodnou je i námitka promlčení pohledávky; v řízení o určení pořadí pohledávky se (totiž) soud promlčením nezabývá.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

22. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného a procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu.

23. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

24. Odvolacímu soudu dovolatelka především vytýká, že se v rozporu se závěry obsaženými v nálezů Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 2234/10

[jde o nález uveřejněný pod číslem 145/2013 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, který je (stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Ústavního soudu], a v nálezu Ústavního soudu ze dne ze dne 24. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2588/16 (jde o nález uveřejněný pod číslem 223/2016 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu), nevypořádal s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, o kterou opírala svou argumentaci. Odtud dovozuje, že odvolací soud nesplnil zákonnou povinnost své rozhodnutí řádně odůvodnit a porušil princip předvídatelnosti a právní jistoty dovolatelky (jelikož nerespektoval judikaturu Nejvyššího soudu).

25. Dovolatelka míní, že ustálenou judikaturou k bezdůvodnému obohacení, od které se odvolací soud odchýlil, je „rozhodnutí“ (správně rozsudek) Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 32 Cdo 2437/2015, a „rozhodnutí“ (správně rozsudek) Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. 28 Cdo 4184/2018.

26. Dovojuje dále, že odvolací soud se odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího soudu k námitce promlčení, představované např. rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. 33 Odo 631/2004.

27. Dovolatelka nesdílí názor odvolacího soudu, že klíčovým bylo řešení otázky, zda objekt vyklidila, a poukaz odvolacího soudu na R 131/2019 má za nepřiléhavý, s tím, že předmětem sporu je „existence nákladů ve formě bezdůvodného obohacení za užívání žalobcem blíže nespecifikované části budovy“, kdežto R 131/2019 se zabývá hrazením nákladů spojených se správou bytové jednotky (takže jde o nesrovnatelné případy).

28. Za pro věc zásadní (leč odvolacím soudem neřešenou) má dovolatelka otázku charakteru žalobcem uplatněné pohledávky, namítajíc, že ten v řízení nezdůvodnil (a soud jej k tomu ani nevyzval), jak konkrétně mělo dojít k bezdůvodnému obohacení žalované. Pominutím výše označené judikatury ponechal odvolací soud (nesprávně) stranou tvrzení dovolatelky, že žalobce jí žádné služby nedodával a že takové služby nepožadovala ani nevyužívala (k čemuž dovolatelka opět poukazuje na rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 2437/2015 a sp. zn. 28 Cdo 4184/2018).

29. A konečně dovolatelka namítá, že odvolací soud se „nikterak nevypořádal“ s jí vznesenou námitkou promlčení. Přitom tak učinit měl, jelikož v případě promlčení by pohledávka podléhala režimu § 170 insolvenčního zákona.

30. S přihlédnutím k „obecnému odůvodnění“ rozhodnutí insolvenčního soudu, které neodkazuje na relevantní judikaturu, má dovolatelka napadené rozhodnutí též za nepřezkoumatelné.

III.

Přípustnost dovolání

31. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2. článku II části první zákona č. 296/2017 Sb.,

kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

32. Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností podaného dovolání. Dovolání nesměruje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., takže zbývá určit, zda je přípustné podle § 237 o. s. ř.

č. 109

33. Dovolatelka napadá rozsudek odvolacího soudu dovoláním výslovně „v celém jeho rozsahu“, tedy i v té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výroku o nákladech řízení, jakož i ve druhém výroku o nákladech odvolacího řízení. Ve vztahu k těmto výrokům však přípustnost dovolání vylučuje § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Nejvyšší soud proto v této části dovolání bez dalšího odmítl podle § 243c odst. 1 a 2 o. s. ř. jako objektivně nepřípustné.

34. V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve vyhovujícím výroku o věci samé, je přípustné podle § 237 o. s. ř., když potud pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř. a v posouzení dovoláním předestřených otázek jde v souvislosti s pohledávkami za majetkovou podstatou o věc dovolacím soudem beze zbytku nezodpovězenou.

IV.

Důvodnost dovolání

35. Ve vztahu k výroku o věci samé se Nejvyšší soud – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – dále zabýval především tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

36. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

37. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. K dovolatelem položeným právním otázkám činí Nejvyšší soud následující závěry:

38. 1. K charakteru pohledávky

Pro další úvahy Nejvyššího soudu k otázce ad 1/ jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona (jež v citovaném znění nezměnila podobu od rozhodnutí o úpadku dlužníka) a zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007 (dále též jen „ZKV“):

§ 168 (insolvenčního zákona)

Pohledávky za majetkovou podstatou

...

(2) Pohledávkami za majetkovou podstatou, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku, jsou

č. 109

...

b) náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka,

...

(3) Není-li dále stanoveno jinak, pohledávky za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku.

§ 169 (insolvenčního zákona)

Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

(1) Pohledávkami postavenými na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou jsou

...

f) náhrada nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z toho důvodu proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení,

...

(2) Není-li dále stanoveno jinak, pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku.

§ 230 (insolvenčního zákona)

(1) Správou majetkové podstaty se rozumí zejména činnost, jakož i právní úkony a opatření z ní vyplývající, pokud směřuje k tomu, aby

a) nedocházelo ke znehodnocení majetkové podstaty, zejména aby nedošlo k odstranění, zničení, poškození nebo odcizení majetku, který do ní náleží,

b) majetek náležející do majetkové podstaty byl využíván v souladu se svým určením, pokud tomu nebrání jiné okolnosti,

c) se majetková podstata rozmnožila, lze-li takovou činnost rozumně očekávat se zřetelem ke stavu majetkové podstaty a obvyklým obchodním příležitostem,

d) byly vymoženy pohledávky dlužníka včetně plnění z neplatných a neúčinných právních úkonů.

...

§ 31 (ZKV)

...

(2) Pohledávkami za podstatou, pokud vznikly po prohlášení konkursu, jsou

...

b) náklady spojené s udržováním a správou podstaty,

...

39. Poměřováno žalobními tvrzeními, pohledávku, jejíž pořadí má být určeno, má tvořit částka odpovídající tomu, oč se majetková podstata dlužníka (kterou žalovaná reprezentuje) obohatila na úkor žalobce tím, že žalobci se nedostalo žádného protiplnění za poskytnuté služby, konkrétně za vytápění a dodávku teplé vody v nebytových prostorách, které majetková podstata dlužníka užívala bez právního důvodu (po skončení nájemního vztahu) i v období od 1. 1. 2016 do 24. 3. 2016. Současně má jít o pohledávku, která popsaným mechanismem měla vzniknout po rozhodnutí o úpadku dlužníka a prohlášení konkursu na jeho majetek (po 31. 3. 2015).

40. Budiž dále připomenuto, že odpověď na otázku, zda předmětná pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou vzniklou po rozhodnutí o úpadku dlužníka, nelze hledat mimo rámec § 168 odst. 2 insolvenčního zákona. Výčet pohledávek za majetkovou podstatou v označeném ustanovení je totiž výčtem taxativním [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. 29 NSČR 16/2011, uveřejněné pod číslem 54/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 54/2012“); ústavní stížnost podanou proti tomuto usnesení odmítl Ústavní soud usnesením ze dne 22. 3. 2012, sp. zn. III. ÚS 721/2012], usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2016, sen. zn. 29 NSČR 89/2014, uveřejněné pod číslem 17/2018 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sen. zn. 29 ICdo 98/2015, uveřejněný pod číslem 11/2019 Sb. rozh. obč.

41. Již v důvodech usnesení ze dne 29. 4. 2010, sen. zn. 29 NSČR 30/2009, uveřejněného pod číslem 14/2011 Sb. rozh. obč., Nejvyšší soud upozornil, že pro insolvenční řízení nelze bez dalšího (automaticky) přejímat judikatorní závěry ustavené při výkladu zákona o konkursu a vyrovnání, a to především proto, že insolvenční zákon obsahuje poměrně podrobná procesní pravidla, jež je třeba vnímat v jejich komplexnosti a jejichž pojetí ne vždy (a to zpravidla záměrně) odpovídá tomu, jak bylo v obdobné procesní situaci postupováno za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání. V dále popsaném rozsahu nicméně řečené neplatí pro judikatorní závěry ustavené Nejvyšším soudem k § 31 odst. 2 písm. b) ZKV [jehož dikce je srovnatelná s dikcí § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona]. Řečené platí tím více, že (jak zmíněno též v důvodech R 131/2019) pojetí správy „konkursní podstaty“ v judikatuře Nejvyššího soudu odpovídá dnešní legální definici správy majetkové podstaty obsažené v § 230 odst. 1 insolvenčního zákona.

42. Pro konkursní poměry podle zákona o konkursu a vyrovnání pak Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 29 Cdo 5394/2008, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 7, ročník 2011, pod číslem 106, ozřejmil (vycházejí i ze starší judikatury), že součástí řádné správy konkursní podstaty je i povinnost správce zabezpečit, aby do konkursní podstaty nebyl přijímán majetek, jenž do ní nenáleží.

43. V rozsudku ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1662/2007, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 5, ročník 2010, pod číslem 71, Nejvyšší soud

č. 109

uzavřel, že pohledávkou za podstatou ve smyslu § 31 odst. 2 písm. b) ZKV je pohledávka vzniklá třetí osobě vůči konkursní podstatě z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého tím, že konkursní podstata v období od soupisu nemovitostí do jejich vyloučení užívala nemovitosti, jež do ní podle následného rozsudku (o vyloučení nemovitostí z konkursní podstaty) nenáležely (bezdůvodné obohacení získané plněním z právního důvodu, který odpadl). K závěrům tohoto rozsudku se Nejvyšší soud přihlásil např. též v důvodech rozsudku ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3793/2010, uveřejněného pod číslem 97/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 97/2012“).

44. V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 5394/2008 pak Nejvyšší soud vysvětlil, že pohledávkou za podstatou ve smyslu § 31 odst. 2 písm. b) ZKV je i pohledávka vzniklá tím, že věřitel po prohlášení konkursu na majetek dlužníka poskytl do konkursní podstaty peněžité plnění bez právního důvodu. K těmto závěrům se Nejvyšší soud dále přihlásil např. v rozsudku ze dne 31. 8. 2015, sp. zn. 29 Cdo 2515/2012, nebo v rozsudku ze dne 31. 8. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4364/2016.

45. V rozsudku ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4470/2015, Nejvyšší soud označil jako pohledávku za podstatou ve smyslu § 31 odst. 2 písm. b) ZKV též pohledávku vzniklou tím, že konkursní podstata se po prohlášení konkursu na majetek dlužníka bezdůvodně obohatila v důsledku vnosů třetí osoby do majetku úpadce (tuto podstatu tvořícího); ústavní stížnost proti tomuto rozsudku odmítl Ústavní soud usnesením ze dne 30. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 2766/18.

46. Od úpravy obsažené v zákoně o konkursu a vyrovnání se úprava obsažená v insolvenčním zákoně liší tím, že prostřednictvím § 169 odst. 1 písm. f) insolvenčního zákona se náhrada nákladů, vynaložených na zhodnocení majetkové podstaty třetí osobou, která z toho důvodu má proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení, považuje za pohledávku postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou [a to bez zřetele k tomu, zda tímto mechanismem vznikla předmětná pohledávka před zahájením nebo po zahájení insolvenčního řízení, anebo (až) po rozhodnutí o úpadku dlužníka]. Z případů popsanych výše judikaturou (k zákonu o konkursu a vyrovnání) by režimu § 169 odst. 1 písm. f) insolvenčního zákona podléhaly vnosy třetí osoby zhodnocující majetek náležející do majetkové podstaty ve smyslu závěrů obsažených v rozsudku Nejvyšší soud sp. zn. 29 Cdo 4470/2015.

47. Plnění popsaná výše odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1662/2007 a R 97/2012, jakož i odkazem na rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5394/2008, 29 Cdo 2515/2012 a 29 Cdo 4364/2016, pak lze (za předpokladu, že pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení takto vznikala po rozhodnutí o úpadku dlužníka) v insolvenčních poměrech uplatňovat jako pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona. Také pro poměry upravené insolvenčním zákonem totiž platí, že součástí řádné insolvenční správy dlužníkovy majetku (resp. majetkové podstaty, jež může

být pojata širěji než dlužníkovým majetkem) je [stejně jako pro konkursní správu úpalcova majetku (majetku konkursní podstaty)] v případě, že jde o osobu s dispozičními oprávněními [srov. § 229 odst. 3 písm. c) insolvenčního zákona], i povinnost insolvenčního správce zajistit, aby do majetkové podstaty nebyl přijímán majetek, jenž do ní nenáleží.

48. Jinak řečeno, nejde-li o náklad vynaložený bez právního důvodu třetí osobou na zhodnocení majetkové podstaty [§ 169 odst. 1 písm. f) insolvenčního zákona], je majetkový prospěch, který majetková podstata získala po rozhodnutí o úpadku dlužníka plněním třetí osoby bez právního důvodu, bezdůvodným obohacením (§ 2991 o. z.), jež v rámci řádné správy majetkové podstaty má být vydáno ochuzenému jako plnění na jeho pohledávku za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona.

49. Přímou pro insolvenční poměry podrobil Nejvyšší soud v R 131/2019 režimu pohledávky za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona náhradu nákladů spojených se správou bytové jednotky vynaložených po prohlášení konkursu na majetek vlastníka bytové jednotky společenstvím vlastníků bytových jednotek.

50. Pro poměry dané věci z výše řečeného plyne, že podléhá-li režimu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona i pohledávka vzniklá tím, že majetková podstata získala po rozhodnutí o úpadku dlužníka majetkový prospěch plněním třetí osoby na základě právního důvodu (užívání majetku ve vlastnictví třetí osoby sepsaného do majetkové podstaty), který odpadl (rozhodnutím insolvenčního soudu o vyloučení majetku z majetkové podstaty) [srov. opět obdobně rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1662/2007 a R 97/2012], pak tím více podléhá režimu uvedeného ustanovení i pohledávka vzniklá tím, že majetková podstata získala po rozhodnutí o úpadku dlužníka majetkový prospěch plněním poskytovaným jí třetí osobou bez právního důvodu od samého počátku. Takové plnění přitom může spočívat nejen v relutárním plnění třetí osoby (srov. obdobně případ popsáný v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5394/2008), nebo např. v tom, že majetková podstata užívá majetek třetí osoby (srov. obdobně případ popsáný v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1662/2007 a v R 97/2012), nýbrž i v tom, že třetí osoba poskytla majetkové podstatě služby, za které neobdržela žádné protiplnění.

51. Na výše uvedeném základě Nejvyšší soud uzavírá, že předmětná pohledávka, jak ji žalobce vymezil v žalobě a jak ji předtím uplatnil v insolvenčním řízení postupem dle § 203 insolvenčního zákona, je co do svého pořadí pohledávkou za majetkovou podstatou dle § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona.

52. 2. K povaze sporu o pořadí pohledávky.

Pro další úvahy Nejvyššího soudu k otázce ad 2/ jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona (jež v citovaném znění nezměnila podobu od rozhodnutí o úpadku dlužníka):

§ 193 (insolvenčního zákona)

Popření pravosti pohledávky

O popření pohledávky co do její pravosti jde tehdy, je-li namítáno, že pohledávka nevznikla nebo že již zcela zanikla anebo že se zcela promlčela.

č. 109

§ 194 (insolvenčního zákona)

Popření výše pohledávky

O popření pohledávky co do její výše jde tehdy, je-li namítáno, že dlužníkův závazek je nižší než přihlášená částka. Ten, kdo popírá výši pohledávky, musí současně uvést, jaká je ve skutečnosti výše pohledávky.

§ 195 (insolvenčního zákona)

Popření pořadí pohledávky

O popření pohledávky co do jejího pořadí jde tehdy, je-li namítáno, že pohledávka má méně výhodné pořadí, než je pořadí uvedené v přihlášce pohledávky, nebo je-li popíráno právo na uspokojení pohledávky ze zajištění. Ten, kdo popírá pořadí pohledávky, musí současně uvést, v jakém pořadí má být pohledávka uspokojena.

§ 196 (insolvenčního zákona)

Účinky popření pohledávky

(1) Popření výše pohledávky nemá vliv na její pořadí. Popření pořadí pohledávky nemá vliv na pravost nebo výši pohledávky.

...

Jiné způsoby uplatňování pohledávek

§ 203 (insolvenčního zákona)

(1) Není-li dále stanoveno jinak, pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň se uplatňují písemně vůči osobě s dispozičními oprávněními. O uplatnění takové pohledávky věřitel současně vždy vyrozumí insolvenčního správce; náležitosti tohoto vyrozumění stanoví prováděcí právní předpis.

(2) Neuplatní-li dlužníkův zaměstnanec pracovní právní pohledávku uvedenou v § 169 odst. 1 písm. a) v jiné výši, pokládá se jeho pohledávka za uplatněnou ve výši vyplývající z účetnictví dlužníka nebo z evidence vedené podle zvláštního právního předpisu

(3) Osoba s dispozičními oprávněními uspokojí pohledávky podle odstavce 1 z majetkové podstaty.

(4) Neuspokojí-li osoba s dispozičními oprávněními pohledávky podle odstavce 1

v plné výši a včas, může se věřitel domáhat jejich splnění žalobou podanou proti osobě s dispozičními oprávněními; nejde o incidenční spor. Náklady, které v tomto sporu vznikly insolvenčnímu správci, se hradí z majetkové podstaty, pokud nevznikly zaviněním insolvenčního správce nebo náhodou, která se mu přihodila.

...

§ 203a (insolvenčního zákona)

č. 109

(1) V pochybnostech o tom, zda pohledávka uplatněná věřitelem podle § 203 je pohledávkou za majetkovou podstatou nebo pohledávkou postavenou jí na roveň anebo pohledávkou, která se v insolvenčním řízení neuspokojuje (§ 170), uloží insolvenční soud i bez návrhu věřiteli, který ji uplatnil, aby do 30 dnů podal u insolvenčního soudu žalobu na určení pořadí uplatněné pohledávky; na návrh insolvenčního správce tak učiní vždy. Žaloba musí být vždy podána proti insolvenčnímu správci. Nedojde-li žaloba o určení pořadí pohledávky uplatněné jako pohledávka za majetkovou podstatou nebo jako pohledávka postavená na roveň pohledávce za majetkovou podstatou ve stanovené lhůtě insolvenčnímu soudu nebo není-li žalobě vyhověno, považuje se podání, jímž věřitel takovou pohledávku uplatnil, za přihlášku pohledávky a uspokojení pohledávky jako pohledávky za majetkovou podstatou nebo pohledávky postavené jí na roveň je v insolvenčním řízení vyloučeno. Nedojde-li žaloba o určení pořadí pohledávky, která se v insolvenčním řízení neuspokojuje, ve stanovené lhůtě insolvenčnímu soudu nebo není-li žalobě vyhověno, je uspokojení takové pohledávky v insolvenčním řízení vyloučeno.

(2) Řízení o žalobě podle odstavce 1 je incidenčním sporem podle § 159 odst. 1 písm. a); ustanovení o popření pořadí přihlášené pohledávky platí obdobně.

53. Spory o pořadí pohledávky ve smyslu § 195 insolvenčního zákona se rozumí spory o výhodnější skupinu (třidu) věřitelů. V poměrech insolvenčního zákona tak může být veden spor o to, zda pohledávka je (co do pořadí) pohledávkou vyloučenou z uspokojení v insolvenčním řízení (§ 170 insolvenčního zákona), pohledávkou podřízenou nebo pohledávkou společníků nebo členů dlužníka vyplývající z jejich účasti ve společnosti nebo v družstvu, jež má být uspokojena až po uspokojení jiné pohledávky, případně ostatních pohledávek dlužníka (§ 172 insolvenčního zákona), nebo naopak spor o to, zda pohledávka je (co do pořadí) pohledávkou za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona) nebo pohledávkou postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona), resp. pohledávkou s právem na uspokojení ze zajištění (§ 167 odst. 1 věta první insolvenčního zákona). Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sen. zn. 29 NSČR 7/2014, uveřejněné pod číslem 76/2017 Sb. rozh. obč. K členění pohledávek do skupin (tříd) s různým právem přednosti srov. v podrobnostech i R 54/2012.

54. Spor o pořadí pohledávky pro účely jejího uspokojení v insolvenčním řízení vyvolaný popěrným úkonem insolvenčního správce je přitom (bez ohledu na to,

č. 109

zda jde o pohledávku vykonatelnou) vždy sporem zahajovaným věřitelem, který pohledávku přihlásil (přihlášeným věřitelem). To platí i u vykonatelných pohledávek; rozhodnutím, popřípadě listinou, která je exekucním titulem, na základě kterých se pohledávka stala vykonatelnou, byl totiž stanoven jen základ a výše pohledávky. Pořadí ani právo na uspokojení ze zajištění nejsou řešeny (pokryty) exekucním titulem, a proto v tomto směru platí postup, jaký zákon určuje pro podání žalob v incidenčních sporech u nevykonatelných pohledávek. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sen. zn. 29 ICdo 11/2012, uveřejněné pod číslem 66/2013 Sb. rozh. obč.

55. Jak dále plyne přímo z dikce § 196 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona, popření pořadí pohledávky nemá vliv na pravost nebo výši pohledávky. Pro poměry upravené zákonem o konkursu a vyrovnání Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 32 Cdo 1726/98, uveřejněném pod číslem 76/2002 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 76/2002“), doplnil, že je-li popřeno pouze pořadí přihlášené pohledávky, může incidenční spor vyústit právě jen v určení tohoto pořadí (pravost a výši pohledávky soud na tomto základě již posuzovat nesmí). Tento závěr je uplatnitelný (prosazuje se) i v poměrech insolvenčního zákona, když odpovídá též definici popření pořadí pohledávky obsažené v § 195 insolvenčního zákona.

56. U pohledávek, které věřitelé přihlašují do insolvenčního řízení, nebo které se v insolvenčním řízení považují za přihlášené, není nikterak vyloučeno (a v praxi se tak začasté děje), aby popěrným úkonem k tomu oprávněné osoby byla souběžně zpochybněna jak pravost nebo výše přihlášené pohledávky, tak i její pořadí, nebo aby popěrný úkon měl v dotčeném ohledu podobu eventuálního procesního úkonu (např. v té formě, že popírající popře pravost pohledávky a pro případ, že toto popření nebude shledáno důvodným, popře i výši pohledávky, případně její pořadí); srov. již závěry R 76/2002 nebo např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2013, sen. zn. 29 ICdo 40/2013. Spor vzešlý z takového popěrného úkonu je incidenčním sporem ve smyslu § 159 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona, tedy sporem projednávaným v rámci předmětného insolvenčního řízení (insolvenčním soudem); srov. § 2 písm. d) a § 160 insolvenčního zákona.

57. U pohledávky za majetkovou podstatou nebo u pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou [tedy u pohledávky se zvláštním právem přednosti (srov. § 168 odst. 3 a § 169 odst. 2 insolvenčního zákona)], která se v insolvenčním řízení uplatňuje jiným způsobem (než přihláškou) [§ 203 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona], se případný spor o to, zda taková pohledávka v právu vůbec existuje, případně v jaké výši, vede na základě žaloby o (s)plnění podané věřitelem, který ji uplatňuje (žalobcem), proti osobě s dispozičními oprávněními jako žalovaným u obecného soudu (nejde o incidenční spor) [§ 203 odst. 4 věta první insolvenčního zákona]. Jinak řečeno, u takové pohledávky není posouzení její pravosti nebo výše vyhrazen zvláštní (incidenční) spor o přísluš-

né určení (o určení pravosti nebo výše pohledávky), nýbrž obecný spor o splnění povinnosti (u peněžité pohledávky spor o její zaplacení). Posouzení, zda jde o pohledávku s takovým právem přednosti (zda pohledávka je pohledávkou za majetkovou podstatou, nebo zda pohledávka je pohledávkou postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou), tedy posouzení (přednostního) pořadí pohledávky pro účely jejího uspokojení v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka, však stále (výlučně) zůstává v rukou insolvenčního soudu (srov. § 203a odst. 1 insolvenčního zákona); i v takovém případě jde o incidenční spor dle § 159 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona (srov. § 203a odst. 2 insolvenčního zákona), vedený na základě žaloby, kterou věřitel vždy podává proti insolvenčnímu správci (srov. § 203a odst. 1 věta druhá insolvenčního zákona).

58. Přitom je zjevné, že ve sporu o zaplacení peněžité pohledávky za majetkovou podstatou obecný soud zkoumá (má zkoumat) ty otázky, jež by u incidenčního sporu byly vyhrazeny sporu o určení pravosti nebo výše pohledávky, konkrétně to, zda pohledávka vznikla, případně, zda již nezanikla nebo zda se zcela nepromlčela (srov. § 193 insolvenčního zákona), nebo to, zda dluh není nižší než žalobou uplatněná částka (srov. § 194 insolvenčního zákona). Určit pořadí pohledávky, jejíž splnění věřitel vymáhá, obecný soud naopak nesmí (spor o pořadí pohledávky pro účely jejího uspokojení v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka mu nepřísluší řešit).

59. V případech, kdy je mezi věřitelem a osobou s dispozičními oprávněními veden jak spor o existenci (důvodnost, resp. „pravost“), případně výši pohledávky za majetkovou podstatou (na základě žaloby o splnění povinnosti podané u obecného soudu), tak spor o pořadí takové pohledávky (spor o to, zda jde o některou z pohledávek taxativně vypočtených v § 168 insolvenčního zákona) [na základě incidenční žaloby podané u insolvenčního soudu], přitom nelze vyloučit, že projednání incidenčního sporu bude mít přednost před sporem o splnění povinnosti, neboť výsledek sporu o splnění povinnosti (o zaplacení pohledávky) může být v některých případech závislý na výsledku sporu o určení pořadí pohledávky. Vyzní-li totiž výsledek incidenčního sporu o pořadí pohledávky tak, že jde o přihlášenou pohledávku (§ 203a odst. 1 věta třetí insolvenčního zákona), bude okolnost, že věřitel se žalobou podanou u obecného soudu po rozhodnutí o úpadku dlužníka domáhal splnění (zaplacení) přihlášené pohledávky, důvodem k zastavení řízení o takové žalobě (srov. § 140c insolvenčního zákona, ve spojení s § 141a insolvenčního zákona a výklad podaný k těmto ustanovením v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5749/2016, uveřejněném pod číslem 128/2018 Sb. rozh. obč.).

60. V incidenčním sporu o určení, zda pohledávka uplatněná v insolvenčním řízení způsobem uvedeným v § 203 insolvenčního zákona je co do svého pořadí pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 insolvenčního zákona, se tedy insolvenční soud zabývá pouze okolnostmi rozhodnými pro posou-

č. 109

zení správnosti uplatněného pořadí pohledávky, bez zřetele k tomu, zda spornou je i existence nebo výše této pohledávky. Skutečnosti rozhodné pro posouzení důvodu vzniku pohledávky, nebo důvodu jejího možného zániku, anebo důvodu, pro který se stala soudně nevymahatelnou, případně pro posouzení (určení) správné výše pohledávky, jsou vyhrazeny sporu o splnění povinnosti (o zaplacení peněžitě pohledávky) vedenému u obecného soudu.

61. Pro poměry dané věci tedy platí, že úkolem soudu bylo v řízení zkoumat, zda pohledávka, ohledně které insolvenční soud vyzval věřitele k podání žaloby o určení pořadí (usnesením ze dne 30. 11. 2017, č. j. KSOS 14 INS 1402/2015-B-67), mohla vzniknout způsobem, jakým byla uplatněna v insolvenčním řízení (§ 203 odst. 1 insolvenčního zákona) [srov. listiny B-64, B-65], resp. způsobem popsaným (v obsahově tomu odpovídající) žalobě v této věci.

62. Závěr odvolacího soudu reprodukováný v odstavci [17] (že pro rozhodnutí projednávané věci bylo „klíčovým“ unesení důkazního břemene ohledně vyklizení objektu, resp. toho, zda se v rozhodné době v objektu nacházely movité věci dlužníka) byl tedy pro výsledek sporu o pořadí pohledávky bezvýznamný a v řízení o zaplacení pohledávky vedeném u Okresního soudu v Ostravě nemá a nesmí být využit, jelikož směřuje (v tomto typu incidenčního sporu nepřipustně) k prokázání skutečností rozhodných pro posouzení vzniku (existence) pohledávky a její výše.

63. V duchu těžce logiky ovšem platí, že právně bezcenné (jelikož zcela vybočující z rámce toho, co lze zkoumat ve sporu o pořadí pohledávky) jsou (i v předchozích fázích řízení byly) námitky dovolatelky založené na tvrzení, že se majetková podstata na úkor žalobce neobohatila, jelikož žalobce jí v rozhodném období žádné služby neposkytl. Jde opět o obranu, která má své místo ve sporu o splnění povinnosti (o zaplacení žalované částky), nikoli ve sporu o pořadí uplatněné pohledávky. Stejně právně bezcenná je ve sporu o pořadí pohledávky též obrana založená na vznesené námitce promlčení uplatněné pohledávky. To, že pohledávka za majetkovou podstatou se promlčela, nemá žádný vliv na její pořadí, ve sporu o splnění povinnosti (o zaplacení pohledávky) však účinné vznesení námitky promlčení může vést k zamítnutí žaloby, a tedy i k tomu, že pohledávka nebude v insolvenčním řízení uspokojena. To, že námitka promlčení má typově své místo ve sporu o pravost (důvodnost, existenci) pohledávky, ostatně plyne přímo z dikce § 193 insolvenčního zákona.

64. Na výše uvedeném základě lze odmítnout jako zjevně neopodstatněné výtky dovolatelky, že odvolací soud se nevypořádal s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, o kterou opírala svou argumentaci. Rozsudky Nejvyššího soudu, které dovolatelka označila (sp. zn. 32 Cdo 2437/2015, 28 Cdo 4184/2018 a 33 Odo 631/2004), se nezabývají pořadím pohledávek v insolvenčním řízení; týkají se naopak těch otázek, jejichž řešení insolvenčnímu soudu v rámci daného sporu nepřísluší.

65. Tvrzení dovolatelky, že odvolací soud se „nikterak nevypořádal“ s jí vznesenou námitkou promlčení (srov. odstavec [29] výše), je rovněž v rozporu se skutečným obsahem tohoto rozhodnutí. Odvolací soud totiž na dané téma výslovně (a přílehavě) uzavřel, že námitka promlčení pohledávky je nedůvodná, jelikož v řízení o určení pořadí pohledávky se soud promlčením nezabývá (srov. reprodukce napadeného rozhodnutí v odstavci [21] výše).

66. K namítané nepřezkoumatelnosti rozhodnutí Nejvyšší soud uvádí, že potud je napadené rozhodnutí souladné s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, konkrétně se závěry obsaženými v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2543/2011, uveřejněném pod číslem 100/2013 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 100/2013“). V něm Nejvyšší soud vysvětlil, že měřítkem toho, zda rozhodnutí soudu prvního stupně je či není přezkoumatelné, nejsou požadavky odvolacího soudu na náležitosti odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně, ale především zájem účastníků řízení na tom, aby mohli náležitě použít v odvolání proti tomuto rozhodnutí odvolací důvody. I když rozhodnutí soudu prvního stupně nevyhovuje všem požadavkům na jeho odůvodnění, není zpravidla nepřezkoumatelné, jestliže případné nedostatky odůvodnění nebyly (podle obsahu odvolání) na újmu uplatnění práv odvolatele. Obdobně platí, že i když rozhodnutí odvolacího soudu nevyhovuje všem požadavkům na jeho odůvodnění, není zpravidla nepřezkoumatelné, jestliže případné nedostatky odůvodnění nebyly (podle obsahu dovolání) na újmu uplatnění práv dovolatele. Poměřováno těmito závěry lze souhlasit s odvolacím soudem, že rozhodnutí insolvenčního soudu nebylo nepřezkoumatelné, když z něj plynou důvody, pro které insolvenční soud určil, že jde o pohledávku za majetkovou podstatou.

67. Nepřezkoumatelnosti pak není postiženo ani rozhodnutí odvolacího soudu. K výhradě dovolatelky, že odvolací soud se řádně nevypořádal s odvolací argumentací (s poukazy na výše zmíněnou judikaturu), lze opět poukázat na závěry plynoucí z R 100/2013. K tomu lze dodat, že z § 157 odst. 2 o. s. ř. [které upravuje náležitosti odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku a přiměřeně se prosazuje i pro odůvodnění rozhodnutí vydaných odvolacím soudem (§ 211 o. s. ř.)], ani z práva na spravedlivý proces nelze dovozovat povinnost soudů vypořádat se s každou jednotlivou námitkou účastníka řízení. Jak opakovaně vysvětlil Ústavní soud, není porušením práva na spravedlivý proces, jestliže obecné soudy nebudují vlastní závěry na podrobné oponentuře (a vyvracení) jednotlivě vznesených námitek, pakliže proti nim staví vlastní ucelený argumentační systém, který logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jejich závěrů je sama o sobě dostatečná (srov. nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009, sp. zn. III. ÚS 989/08, uveřejněný pod číslem 26/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III. ÚS 3122/09). Rozhodnutí odvolacího soudu těmito požadavkům vyhovuje, když z něj zřetelně plyne (jak potvrzují i závěry tohoto rozhodnutí), že skutečnosti, k nimž se pojila

označená rozhodnutí, neměl odvolací soud pro řešení sporu o pořadí pohledávky za podstatné.

č. 109

68. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se nepodávají ani ze spisu. Dílčí nepřesnost odvolacího soudu v otázce významu prokazovaných skutečností v konečném důsledku neovlivnila správnost závěru, že co do svého pořadí je pohledávka uplatněná žalobcem v insolvenčním řízení postupem dle § 203 odst. 1 insolvenčního zákona pohledávkou za majetkovou podstatou ve smyslu § 168 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání v rozsahu, v němž směřovalo proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, zamítl [§ 243d písm. a) o. s. ř.].

69. Výrok o nákladech dovolacího řízení je odůvodněn tím, že dovolání žalované bylo zčásti odmítnuto a zčásti zamítnuto, přičemž ve sporu o pořadí přihlášených pohledávek nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení proti insolvenčnímu správci (§ 202 odst. 1 věta první insolvenčního zákona). Označené ustanovení sice hovoří o „přihlášených“ pohledávkách, s přihlédnutím k pravidlu formulovanému v § 203a odst. 2 insolvenčního zákona je nicméně Nejvyšší soud shledává obdobně použitelným též ve sporu o pořadí pohledávky za majetkovou podstatou nebo pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou.

Č. 110

č. 110

Dokazování, Incidenční spory, Odporovatelnost,
§ 120 odst. 1 o. s. ř., § 118a odst. 3 o. s. ř., § 240 IZ

Protiplnění dle § 240 insolvenčního zákona musí být majetkové povahy, reálné a přiměřeně ekvivalentní; nemůže mít jinou, např. nemajetkovou, povahu nebo podobu, kterou nelze nijak zpeněžit anebo využít k uspokojení věřitelů.

Prokáže-li insolvenční správce v řízení o odpůřčí žalobě, že dlužník poskytl třetí osobě plnění právním jednáním, které je podle své povahy právním jednáním bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona), pak povinnost tvrzení a důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že za předmětné plnění bylo i tak poskytnuto přiměřené protiplnění, nese tato osoba.

Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak ve vztahu k dlužníku. Za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění), by bylo možné považovat například poskytování výživného, byť by k tomu dlužník nebyl podle zákona povinen, za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. I v takovém případě však musí být plnění dlužníka přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sen. zn. 29 ICdo 98/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.ICDO.98.2018.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalované zrušil rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 12. 2017 a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 14. 12. 2016 Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Určil, že vůči insolvenčním věřitelům je neúčinná smlouva o zřízení věcného břemene – služebnosti uzavřená dne 7. 3. 2014 mezi dlužníkem (L.

H.) a žalovanými (1/ A. H. a 2/ V., rodiči dlužníka), jejímž prostřednictvím dlužník bezúplatně zatížil ve výroku specifikované nemovitosti v jeho vlastnictví zapsané na listu vlastnictví číslo 1, vše v obci Č., a to:

- pozemek st. p. č. 2, jehož součástí je stavba č. p. 3 (dále jen „budova“),
- pozemek p. č. 4,
- pozemek p. č. 5 a
- pozemek p. č. 6 (bod I. výroku).

[2] Uložil žalovaným zaplatit žalobci (BHJ správci v. o. s., jako insolvenčnímu správci dlužníka) na náhradu nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí společně a nerozdílně částku 13 600 Kč (bod II. výroku).

[3] Uložil žalovaným zaplatit státu na soudním poplatku do 3 dnů od právní moci rozhodnutí společně a nerozdílně částku 5 000 Kč (bod III. výroku).

2. Insolvenční soud – vycházejí z § 235 odst. 1, § 239 odst. 1 a 3, § 240 a § 242 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

3. Smlouva o zřízení věcného břemene byla sjednána bezúplatně (§ 240 odst. 1 insolvenčního zákona), když obranu žalovaných, že dlužníka poskytli na rekonstrukci budovy (na okna a zateplení) částku 480 000 Kč, neměl soud provedenými důkazy za prokázané, mimo jiné i proto, že zateplení budovy se provádělo 4 roky před uzavřením smlouvy (a k dokončení rekonstrukce mělo dojít podle smlouvy o dílo k 31. 7. 2010).

4. V době sjednání smlouvy o zřízení věcného břemene byl dlužník v úpadku (§ 240 odst. 2 insolvenčního zákona).

5. S přihlédnutím k době zahájení insolvenčního řízení (3. 4. 2015) byla dodržena lhůta dle § 240 odst. 3 insolvenčního zákona.

6. Zřízení věcného břemene nespadá mezi výjimky uvedené v § 240 odst. 4 insolvenčního zákona, včetně písmena c) uvedeného ustanovení. Z ohledů slušnosti není třeba zřizovat věcné břemeno, „ohled slušnosti je nechat rodiče bydlet ve svém domě“. Byly splněny i předpoklady ve smyslu § 242 insolvenčního zákona.

7. Žalovanými navrhovaný výslech dlužníka insolvenční soud neprovedl jako nadbytečný, vzhledem k tomu, co v řízení tvrdili žalovaní. Ostatně, dlužník byl s rodiči (žalovanými) v jednacím síni jako veřejnost a insolvenční soud má za to, že jeho tvrzení by byla shodná a že by na základě jeho výsledku nedospěl k jinému závěru.

8. K odvolání žalovaných Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 7. 12. 2017:

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Uložil žalovaným zaplatit žalobci na náhradu nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí společně a nerozdílně částku 5 320 Kč (druhý výrok).

9. Odvolací soud – vycházejí z § 240 insolvenčního zákona – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

10. Zjištění insolvenčního soudu jsou spolehlivým podkladem pro závěr, že sporná smlouva je právním úkonem neúčinným z důvodů uvedených v § 240 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona, jelikož dlužník se za nemovitosti zatížené věcným břemenem užívání nemovitostí nedostalo od žalovaných do jeho majetku žádné přiměřené protiplnění. Potud odkazuje na odůvodnění insolvenčního soudu k tomu, že žalovaní neposkytli dlužníkovi za zřízení věcného břemene žádné peněžitě protiplnění, když se ztotožňuje se závěrem o nevěrohodnosti výpovědi žalovaných.

11. Žalovaní nenavrhli žádný důkaz k vyvrácení domněnky dlužníkova úpadku v době uzavření smlouvy.

12. Důvodná není ani obrana žalovaných, že uzavřením smlouvy o zřízení věcného břemene bylo vyhověno ohledům slušnosti ve smyslu § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona. „Ohledy slušnosti“ představují výjimečný korektiv základní definice jednání bez přiměřeného protiplnění jako jednání neúčinného. K tomu, aby došlo k potlačení této základní definice, musí být splněn nejméně ten předpoklad, že „projev slušnosti“ musí být projevem svobodným a prostým jakýchkoliv přímých vnějších tlaků, ať již sociálních, nebo v daném případě ekonomických. Tento pojem musí být také posuzován s ohledem na dobu, v níž byl učiněn sporný úkon.

13. V dané věci by bylo možno podřadit zřízení bezplatného užívání nemovitostí „projevu slušnosti“, kdyby k takovému úkonu došlo v době, kdy žalovaní nemovitosti dlužníkovi darovali, eventuálně prodali, což se nestalo.

14. K bezplatnému zřízení věcného břemene došlo řadu let poté, kdy je dlužník získal od žalovaných do svého vlastnictví, jakož i 4 roky poté, kdy dlužník vynaložil ze svého náklady na zateplení domu a na výměnu oken, přičemž předmětná smlouva byla uzavřena v době, kdy měl dlužník řadu věřitelů s vysokými peněžními pohledávkami. To, že si dlužník v roce 2014 byl vědom toho, že není schopen vysoké dluhy splácet a že mu hrozí exekuce, eventuálně insolvenční řízení, vyplývá i z toho, že stejné bezplatné právo užívání zřídil ve prospěch své manželky v jiné své nemovitosti.

15. Pojem „ohled slušnosti“ použitý v § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je vždy zapotřebí vykládat tak, že plnění poskytnuté dlužníkem musí těmto ohledům vyhovovat jak ve vztahu k žalovaným, tak ve vztahu k dlužníkovi (s přihlédnutím k jeho majetkovým poměrům a k výši dluhů v době zřízení věcného břemene).

16. Je evidentní, že plnění, které dlužník poskytl žalovaným podle smlouvy o zřízení věcného břemene, nebylo přiměřené jeho majetkovým poměrům vzhledem k výši jeho dluhů v době uzavření této smlouvy.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

17. Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní dovolání, jehož přípustnost vymezují ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále

těž jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí spočívá na vyřešení otázek „procesního“ práva, které nebyly v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu dosud vyřešeny, konkrétně otázek:

č. 110

[1] Jaké okolnosti mají být posuzovány při aplikaci § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona, tedy zda při posouzení, zda poskytnutím plnění bylo vyhověno pravidlům slušnosti, je rozhodné pouze chování samotného dlužníka, nebo je třeba brát v úvahu i další okolnosti?

[2] Zda v rámci aplikace § 240 insolvenčního zákona je pro to, aby právní jednání nebylo považováno za jednání poskytnuté bez přiměřeného protiplnění, třeba, aby výše protiplnění byla sjednána přímo v dohodě, na základě níž se dlužník zavázal poskytnout příslušné plnění, nebo zda toto protiplnění může být poskytnuto na základě jiného jednání?

18. Dovolatelé namítají, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požadují, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení. K položeným otázkám pak argumentují následovně:

19. Ad 1/ (K ohledům slušnosti).

Potud dovolatelé vytýkají odvolacímu soudu, že výkladem, podle něž má být otázka ohledů slušnosti zkoumána jak ve vztahu k okolnostem na straně adresátů úkonu, tak ve vztahu k okolnostem na straně dlužníka (se zřetelem k jeho finanční situaci), se odchýlil od znění insolvenčního zákona. Z něj podle nich plyne, že jedinou podmínkou pro hodnocení, zda bylo vyhověno pravidlům slušnosti, jsou okolnosti plynoucí ze samotného aktu poskytnutí plnění. Obecným hlediskem slušnosti v daném případě je, že dlužník podnikl takové kroky, kterými svým rodičům umožnil dožít v domě. Hodnota vztahu mezi rodiči a dětmi je hodnotou, která by měla mít přednost před jakýmkoli jinými hledisky. Odvolací soud nevysvětluje, pro jaké okolnosti na straně žalovaných nebylo vyhověno pravidlům slušnosti, a nesprávně směšuje otázku majetkové situace dlužníka s ohledy slušnosti.

20. Ad 2/ (K přiměřenému protiplnění).

Potud dovolatelé argumentují ve prospěch závěru, že přiměřené protiplnění může být dáno i mimo rámec smlouvy, o jejíž neúčinnost jde, s tím, že soudy v důsledku jiného názoru dostatečně neřešily, zda dovolatelé dlužníku nějaké plnění poskytli. K tomu dodávají, že poskytnutí plnění dlužníku (refundaci nákladů na rekonstrukci) prokázali. Dovozejí rovněž, že povinnost prokázat, že šlo o plnění bez přiměřeného protiplnění, měl žalobce, který se aplikace § 240 insolvenčního zákona dovolává, nikoli oni. Nadto soudům vytýkají, že jim neposkytly poučení dle § 118a o. s. ř., a k objasnění věci neumožnily výslech dlužníka.

21. Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, máje především za to, že dovoláním jsou nepřipustně napadána skutková zjištění soudů. Závěry odvolacího soudu k ohledům slušnosti má žalobce za správné. K otázce přiměřeného protiplně-

ní žalobce jednak poukazuje na to, že soudy se (oproti tvrzení dovolatelů) zabývaly i tím, zda přiměřené protiplnění bylo poskytnuto mimo rámec smlouvy, jednak nesouhlasí s názorem dovolatelů ohledně posouzení důkazního břemene ve vztahu k tomu, že nešlo o plnění bez přiměřeného protiplnění. Žalobce rovněž dodává, že s výjimkou výsledku samotného dlužníka dovolatelé k prokázání svých tvrzení o úplatném zřízení věcného břemene další důkazy nenavrhovali.

č. 110

III.

Přípustnost dovolání

22. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2. článku II části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

23. Nejvyšší soud shledává dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř. pro řešení problematiky dovoláním předestřené, když v posouzení dovoláním otevřených otázek jde o věc dovolacím soudem beze zbytku neřešenou.

IV.

Důvodnost dovolání

24. Nejvyšší soud se – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval především tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

25. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

26. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

27. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona a občanského soudního řádu:

§ 240 (insolvenčního zákona)

Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění

(1) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník.

...

(4) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění není

...

c) poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, nebo

...

č. 110

§ 118a (o. s. ř.)

...

(3) Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhл důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.

...

Důkazní povinnost

§ 120 (o. s. ř.)

(1) Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.

...

28. V citované podobě, pro věc rozhodné, platilo ustanovení § 240 insolvenčního zákona již v době uzavření smlouvy o zřízení věcného břemene a později nedoznalo změn. Citovaná ustanovení občanského soudního řádu platí v nezměněné podobě od zahájení sporu.

29. Úvodem Nejvyšší soud poznamenává, že jelikož smlouva o zřízení věcného břemene byla uzavřena (a nabyla účinnosti) v roce 2014, je nepřesné hovořit o „právním úkonu“ dlužníka (i v intencích § 240 insolvenčního zákona jde o „právní jednání“ dlužníka). K dovoláním položeným otázkám činí Nejvyšší soud následující závěry:

30. Ad 1/ (K ohledům slušnosti).

Otázkami týkajícími se § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona se Nejvyšší soud zabýval v rozsudku ze dne 28. 11. 2019, sen. zn. 29 ICdo 178/2017 [který je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu]. Šlo o rozhodnutí v jiném incidenčním sporu téhož dlužníka, jehož předmětem bylo zkoumání neúčinnosti smlouvy, kterou dlužník zřídil právo odpovídající věcnému břemenu v jiné své nemovitosti své manželce (jak zmíněno v odstavci [15] výše). Nejvyšší soud se v označeném rozhodnutí i pro účely výkladu § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona přihlásil k závěrům, jež Nejvyšší soud přijal k „ohledům slušnosti“ při výkladu § 591 písm. d) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v rozsudku ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 867/2018, v rozsudku ze dne 13. 12. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2332/2018, uveřejněném pod číslem 127/2019 Sb. rozh. obč., a v rozsudku ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 21 Cdo 955/2018. Tyto závěry lze pro insolvenční poměry shrnout takto:

31. Ustanovení § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Zákon výslovně nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet při posuzování otázky, zda právní jednání dlužníka představuje plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti; vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro aplikaci § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona, je vždy třeba učinit po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu.

32. Podmínky uvedené v § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je třeba vykládat – vzhledem k tomu, že jde o výjimku, která vylučuje možnost dovolat se neúčinnosti právního jednání dlužníka bez přiměřeného protiplnění – v souladu se smyslem a účelem institutu neúčinnosti. Tuto výjimku je namístež uplatnit jen tehdy, převáží-li ohledy slušnosti nad povinností dlužníka splnit svou právní povinnost (dluh) vůči věřiteli (věřitelům). Ustanovení § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona tedy nelze interpretovat tak, že by jakékoliv právní jednání dlužníka bez přiměřeného protiplnění, které by z obecného hlediska bylo možné ve vztahu k nabyvateli plnění považovat za slušné, mohlo být důvodem k vyloučení možnosti dovolat se jeho neúčinnosti. Takový výklad by nadřazoval ohledy slušnosti nad závazky právní bez ohledu na jejich konkrétní podobu a prakticky by činil nepoužitelnou možnost dovolat se neúčinnosti právních jednání dlužníka bez přiměřeného protiplnění učiněných vůči osobám jemu blízkým. Při standardně fungujících vztazích mezi osobami blízkými by se totiž téměř každé právní jednání bez přiměřeného protiplnění mezi těmito osobami mohlo pokládat za „slušné“. Takové absolutní nadřazení ohledů slušnosti nad závazky právními však nebylo smyslem a účelem § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona; naopak by v některých případech mohlo vést k rozporu s dobrými mravy, neboť ne každé právní jednání dlužníka bez přiměřeného protiplnění, které lze považovat ve vztahu k nabyvateli plnění za „slušné“ (za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti), je způsobilé převážit nad právním závazkem dlužníka vůči věřiteli (věřitelům), a ospravedlnit tak skutečnost, že dlužník na úkor svého věřitele (věřitelů) převádí právním jednáním bez přiměřeného protiplnění majetek na třetí osobu, a že právo věřitele (věřitelů) proto zůstane zcela nebo zčásti neuspokojeno.

33. Otázku, zda jde o plnění, kterým bylo ve smyslu § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona vyhověno ohledům slušnosti, je tedy třeba posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu a při jejím posuzování je třeba přihlížet zejména k tomu, o jaké konkrétní plnění jde, zda je v dané situaci ospravedlnitelné, že tímto plněním třetí osobě dlužník tuto osobu zvýhodní na úkor svých věřitelů, zda je dlužníkem poskytnuté plnění za daných okolností přimě-

č. 110

řené jeho majetkovým poměrům a zda se poskytnutím plnění podstatně nesnižuje hodnota dlužníkovu majetku, v jaké majetkové (popřípadě sociální) situaci se v době právního jednání nacházel nabyvatel plnění a jakou subjektivní hodnotu pro něj toto plnění s ohledem na jeho majetkovou (sociální) situaci představuje, ale i k tomu, zda tímto plněním dlužník skutečně chtěl vyhovět ohledům slušnosti (zda právní jednání bez přiměřeného protiplnění nečinil pouze v úmyslu zkrátit uspokojení pohledávek svých věřitelů).

34. Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v § 240 odst. 4 písm. c) insolvenčního zákona je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak ve vztahu k dlužníku. Za plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti vůči jiné osobě (nabyvateli plnění), by bylo možné považovat například poskytování „výživného“, byť by k tomu dlužník nebyl podle zákona povinen, za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. I v takovém případě však musí být plnění dlužníka přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.

35. Právní posouzení věci odvolacím soudem [jenž to, zda dlužník předmětným právním jednáním vyhověl ohledům slušnosti, zkoumal i ve vztahu k dlužníku (s přihlédnutím k míře postižení majetku dlužníka takovým právním jednáním)] je tudíž v dotčeném ohledu správné.

36. Nehledě k míře (ne)přesnosti srovnávací historické metody výkladu právní normy jako druhu její interpretace (srov. KNAPP, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 169–173), lze výše formulované závěry podpořit i poukazem na dřívější zákonné úpravy odpůřících nároků v úpadkovém právu. Šlo o následující zákonné úpravy (a v nich obsažená ustanovení):

37. Císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní, vyrovnací a odpůřčí, recipované Československou republikou a platné na jejím území až do 1. 4. 1931 (dále jen „konkursní řád z roku 1914“):

Odporování bezplatným a jim rovným opatřením

§ 29

Odporovati lze těmto právním jednáním, která byla vykonána v posledních dvou letech před prohlášením konkursu:

1. bezplatným věnováním úpadcovým, pokud nejde o splnění zákonného závazku, o obvyklé příležitostné dary neb o věnování přiměřené výše, která se stala k účelům všeobecně užitečným nebo kterými bylo vyhověno povinnosti mravní nebo ohledům slušnosti;

...

Znění konkursního řádu z roku 1914 je citováno podle díla VOSKA, J. Řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí. Nákladem „Československého Kompasu“ tiskařské a vydavatelské akc. spol. Praha 1926 (dále jen „Voska, 1926“).

38. Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí (dále jen „konkursní řád z roku 1931“):

Odpor

...

c) bezplatným a jim rovným opatřením:

§ 32

Odporovati lze těmto právním jednáním, která byla vykonána v posledních dvou letech před prohlášením konkursu:

1. bezplatným opatřením úpadcovým, pokud nejde o splnění zákonného závazku, o obvyklé příležitostné dary neb o věnování přiměřené výše, která byla učiněna k účelům obecně prospěšným nebo kterými bylo vyhověno mravnímu závazku neb ohledům slušnosti;

...

39. Dobové komentáře k těmto zákonným úpravám pak pojímaly plnění, kterými mělo být vyhověno „ohledům slušnosti“, stejně jako judikatura, z níž vyšel Nejvyšší soud v této věci. Srov. k § 29 konkursního řádu z roku 1914 např. VOSKA 1926, str. 121–122. K § 32 konkursního řádu z roku 1931 srov. např. dílo VOSKA, J. Konkursní, vyrovnací a odpůřčí řády. Právnické knihkupectví a nakladatelství Linhart & Pekárek. Praha 1931, s. 175–177, nebo dílo ŠTAJGR, F. Konkursní právo, Nakladatelství Všehrd, Praha 1947, s. 275.

40. Ad 2/ (K přiměřenému protiplnění).

V rozsudku sen. zn. 29 ICdo 178/2017 Nejvyšší soud vysvětlil, že protiplnění dle § 240 insolvenčního zákona musí být majetkové povahy, reálné a přiměřeně ekvivalentní, neboť jinak dochází ke zkrácení uspokojení věřitelů, nacházel-li se dlužník v době provedení sporného právního jednání v úpadku. Dlužník totiž musí obdržet majetkovou hodnotu, ze které mohou být věřitelé uspokojeni. Protiplnění nemůže mít jinou, např. nemajetkovou, povahu nebo podobu, kterou nelze nijak zpeněžit anebo využít k uspokojení věřitelů. Toto pravidlo platí o to více u věcných břemen (služebností a reálných břemen) zřízených dlužníkem na majetku náležejícím do majetkové podstaty, neboť ta zpeněžením nezanikají (nestanoví-li jiný právní předpis jinak) a přecházejí spolu se zpeněženým majetkem na nového vlastníka, přičemž jedinou výjimkou, kdy tomu tak není, je právě neúčinnost právního jednání vedoucího ke zřízení věcného břemene dle insolvenčního zákona (§ 285 odst. 4 insolvenčního zákona, v rozhodném znění). Od těchto závěrů nemá Nejvyšší soud důvod se odchýlit ani v poměrech této věci.

41. Již v rozsudku ze dne 31. 3. 2014, sen. zn. 29 ICdo 13/2012, Nejvyšší soud vysvětlil a v rozsudku ze dne 29. 4. 2014, sen. zn. 29 ICdo 14/2012, uveřejněném pod číslem 113/2014 Sb. rozh. obč., zopakoval, že v řízení o odpůřčí žalobě podle insolvenčního zákona tíží břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně okolností

č. 110

zakládajících neúčinnost odporovaného právního úkonu dlužníka insolvenčního správce, jenž je také výlučně nositelem práva odpůrčí žalobu podat. Odtud Nejvyšší soud v rozsudku sen. zn. 29 ICdo 178/2017 (k jehož závěrům se Nejvyšší soud hlásí i v této věci) uzavřel, že břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že ve smyslu § 240 insolvenčního zákona dlužník neobdržel přiměřené protiplnění, tíží insolvenčního správce jako žalobce. Tamtéž Nejvyšší soud dodal, že z toho, co bylo řečeno v předchozí větě, současně plyne, že břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že dlužník (naopak) obdržel přiměřené protiplnění, přirozeně tíží žalovaného a totéž platí i pro výjimky dle § 240 odst. 4 insolvenčního zákona.

42. Jinak řečeno, prokáže-li insolvenční správce v řízení o odpůrčí žalobě, že dlužník poskytl třetí osobě plnění právním jednáním, které je podle své povahy právním jednáním bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona) [jde např. darovací smlouvu nebo o smlouvu o bezúplatném zřízení práva odpovídajícího věcnému břemenu], pak povinnost tvrzení a důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že za předmětné plnění bylo i tak poskytnuto přiměřené protiplnění, nese tato osoba (zde žalovaní). Dovolací námitka nesprávného posouzení důkazního břemene tak neobstojí. S žalobcem pak lze souhlasit v tom, že otázka formulovaná dovolateli k přiměřenému protiplnění se míjí s právním posouzením věci, na němž spočívá napadené rozhodnutí. Odvolací soud (a před ním insolvenční soud) totiž nezaložil své rozhodnutí na závěru, že přiměřené protiplnění nemůže být poskytnuto jinak než v rámci posuzovaného právního jednání (smlouvy o zřízení věcného břemene), nýbrž na tom, že dovolatelé neprokázali, že přiměřené protiplnění poskytli dlužníku v časové a věcné souvislosti se zřízením práva odpovídajícího věcnému břemenu jimi tvrzeným právním jednáním (poskytnutím částky 480 000 Kč na rekonstrukci budovy). Dovolání tak ani potud není opodstatněné.

43. Dovolání je přesto důvodné. V souvislosti s argumentací k otázce č. 2 totiž dovolatelé vytýkají soudům jednak nesplnění poučovací povinnosti dle § 118a o. s. ř., jednak neprovedení (navrženého) důkazu výsledkem dlužníka. Takto formulované výhrady vystihují z obsahového hlediska tvrzení o existenci vad řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a k nimž Nejvyšší soud přihlíží u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

44. K důkaznímu návrhu na výslech dlužníka.

Ustálenou judikaturou k výkladu § 120 odst. 1 věty druhé o. s. ř. (jež určuje, že soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede) je především rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009/98, uveřejněný pod číslem 39/1999 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 39/1999“), nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, uveřejněný pod číslem 71/2009 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 71/2009“). Z judikatury Ústavního soudu srov. např. nález ze dne 6. 12. 1995, sp. zn. II. ÚS 56/95, uveřejněný pod

číslem 80/1995 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, nebo nález ze dne 13. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 236/1998, uveřejněný pod číslem 122/1999 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu (nálezy jsou dostupné i na webových stránkách Ústavního soudu). Z R 39/1999 a R 71/2009 plyne, že soud neprovede důkazy, které jsou pro věc nerozhodné a nemohou směřovat ke zjištění skutkového stavu věci (ke zjištění skutečností předvídaných skutkovou podstatou právní normy), jakož i důkazy, které jsou zjevně nabízeny jen proto, aby řízení bylo účelově prodlouženo (důkazy pro rozhodnutí bezvýznamné). Stejně tak neprovede důkazy, které byly pořízeny nebo opatřeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy (důkazy nezákonné).

45. Důkazní návrh na výslech dlužníka vznesli dovolatelé prostřednictvím svého zástupce při prvním jednání, jež se ve věci konalo 19. 10. 2016, a to (mimo jiné) k prokázání skutečnosti, že dohodnutou podmínkou zřízení věcného břemene bylo, že dlužníku poskytnou prostředky na zateplení budovy ve výši 480 000 Kč (srov. č. 1. 30). Insolvenční soud pak neprovedení tohoto důkazního návrhu odůvodnil (jak reprodukováno v odstavci [8] výše) tím, že:

[1] Jde o důkaz nadbytečný, vzhledem k tomu, co v řízení tvrdili žalovaní.

[2] Tvrzení dlužníka (jenž byl přítomen v jednací síni jako veřejnost) by byla shodná s tvrzeními žalovaných a na základě jeho výsledku by insolvenční soud nedospěl k jinému závěru.

46. V intencích toho, jak odůvodnil nadbytečnost provedení označeného důkazu insolvenční soud, by ovšem šlo o důkaz nadbytečný, jen kdyby insolvenční soud měl tvrzení dovolatelů, k jejichž prokázání byl důkaz navržen, za již prokázaná jiným způsobem (nespornými tvrzeními účastníků, výpověďmi dovolatelů nebo jinými důkazy). Tak tomu ovšem nebylo a závěr o nadbytečnosti označeného důkazu je tudíž v rozporu s R 39/1999 a R 71/2009.

47. Dále platí, že u důkazu, který soud neprovedl, jsou nemístné jakékoli úvahy na téma jeho věrohodnosti. Závěr o věrohodnosti důkazu je totiž již součástí jeho hodnocení ve smyslu § 132 o. s. ř., přičemž nelze hodnotit důkaz, který soud neprovedl; srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2893/2000, uveřejněné pod číslem 40/2003 Sb. rozh. obč. V rozporu s tímto závěrem je úsudek, v jehož rámci insolvenční soud předjímá, co by provedením důkazu zjistil (totéž co z tvrzení žalovaných), jakož i to, jak by tento důkaz hodnotil (nedospěl by k jinému závěru). Insolvenční soud tedy v souvislosti s neprovedením důkazu výsledkem dlužníka zatížil řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; tím, že nezjednal nápravu, zatížil odvolací soud stejnou vadou i odvolací řízení.

48. Nejvyšší soud dodává, že výsledku dlužníka nikterak nebránilo, že byl přítomen v jednací síni jako veřejnost. Srov. k tomu v literatuře např. dílo DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009 (dále jen „Komentář“), s. 887.

49. K poučovací povinnosti dle § 118a o. s. ř.

K tvrzenému nesplnění poučovací povinnosti dle § 118a o. s. ř. (přesněji dle § 118a odst. 3 o. s. ř., jež se týká poučení o důkazní povinnosti) Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že rozhodnutí založené na neunesení důkazního břemene o určité skutečnosti nelze zaměňovat s rozhodnutím založeným na tom, že na základě jiných důkazů byl skutkový stav o této skutečnosti zjištěn (pozitivně) jinak, než tvrdil některý z účastníků. V takovém případě nejde o to, že se určitá skutečnost neprokázala, nýbrž o to, že se prokázala jinak, než účastník tvrdil. Má-li soud určitou skutečnost za prokázanou jinak, než tvrdil některý z účastníků řízení, pak nemá důvod přistoupit k poučení dle § 118a odst. 3 o. s. ř., jelikož jeho rozhodnutí není v takovém případě rozhodnutím založeným na neunesení důkazního břemene o oné skutečnosti (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2018, sen. zn. 29 NSČR 211/2016, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sen. zn. 29 ICdo 176/2017). Poměřováno těmito závěry je rozsudek insolvenčního soudu v této věci rozhodnutím vskutku založeným na neunesení důkazního břemene žalovaných ohledně jejich obrany, že zřízení věcného břemene bylo podmíněno poskytnutím přiměřeného protiplnění ve formě příspěvku na rekonstrukci budovy ve výši 480 000 Kč (výpověď žalované měl insolvenční soud za nepřesvědčivou a výpověď žalovaného za zcela nevěrohodnou).

50. Jak Nejvyšší soud opakovaně vysvětlil ve svých rozhodnutích, poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu. Znamená to, že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení § 118a o. s. ř. [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011, uveřejněný pod číslem 59/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 59/2012“)].

51. Jestliže soud prvního stupně příslušné poučení neposkytne (lhostejno z jakých důvodů), musí tak učinit (je-li podáno odvolání) odvolací soud v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 o. s. ř.), a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení (R 59/2012).

52. Poučení o důkazní povinnosti podle § 118a odst. 3 o. s. ř. poskytne soud nejen účastníku, který dosud o sporném tvrzení neoznačil žádný důkaz, nebo který sice o svém sporném tvrzení důkaz označil, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení, ale i tehdy, provedl-li ohledně sporného tvrzení účastníkem navržené důkazy, jestliže jimi nedošlo k jeho prokázání a jestliže proto (z důvodu neunesení důkazního břemene) by účastník nemohl být ve věci úspěšný (srov. např. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011, uveřejněný pod číslem 115/2012 Sb. rozh. obč.). Protokolace poskytnutého poučení pak nesmí vzbuzovat pochybnosti o tom, že se účastníku příslušného poučení dostalo,

a přesto zůstal nečinný stran svých důkazních návrhů (srov. v literatuře Komentář, str. 831).

53. Z obsahu spisu se podává, že v závěru jednání konaného dne 14. 12. 2016 (při němž insolvenční soud vyhlásil rozsudek) je protokolováno (šlo o protokol o jednání sepsaný přítomnou zapisovatelkou), že:

„Soud dává poučení dle § 118a o. s. ř.“

54. Z takto protokolovaného poučení neplyne, že by se žalovaným (přítomen byl žalovaný i zástupce žalovaných) dostalo ve smyslu § 118a odst. 3 o. s. ř. řádného (konkrétního) poučení o tom, že tvrzení, jež prokazovali svými výpověďmi, nemá insolvenční soud těmito důkazy za prokázaná; takové poučení neposkytl insolvenční soud (jak plyne z protokolu na č. 1. 29–33) ani bezprostředně po provedení důkazu výsledkem žalovaných při jednání, jež se konalo 19. 10. 2016. Jak plyne z protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 7. 12. 2017 (č. 1. 98–99), příslušné poučení žalovaným neposkytl (v rozporu se závěry plynoucími z R 59/2012) ani odvolací soud, čímž tuto vadu přenesl do odvolacího řízení. Námitka dovolatelů, že se jim nedostalo řádného poučení o tom, že provedenými důkazy neunesli důkazní břemeno ohledně svých tvrzení o poskytnutí přiměřeného protiplnění, je tudíž důvodná.

55. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí pro popsané vady řízení zrušil (včetně závislých výroků o nákladech řízení) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a odst. 2 věta první o. s. ř.).

56. Závěrem Nejvyšší soud upozorňuje, že důvody, pro které zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, nejsou (nemohou být) v poměrech odvolacího řízení důvody, pro které by odvolací soud mohl bez dalšího zrušit rozhodnutí insolvenčního soudu; kdyby tomu tak bylo, přijal by Nejvyšší soud příslušné rozhodnutí sám (dle § 243e odst. 2 věty druhé o. s. ř.). V další fázi řízení bude úkolem odvolacího soudu především poskytnout dovolatelům při novém odvolacím jednání řádné poučení dle § 118a odst. 3 o. s. ř. (srov. opět R 59/2012).

57. Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný.

58. Toliko v rámci preventivního působení pokládá Nejvyšší soud za vhodné poznamenat, že v další fázi řízení odvolací soud nepřehlédne závěry, jež Nejvyšší soud formuloval v rozsudku ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. 29 Cdo 228/2013, a podle kterých skutečnost, že účastníkem řízení ve sporu vyvolaném konkursem je správce konkursní podstaty úpadce (a nikoli úpadce), nic nemění na tom, že úpadce má být v takovém řízení vyslýchán jako účastník řízení (§ 131 o. s. ř.), a nikoli jako svědek (§ 126 o. s. ř.). Jakkoli se uvedené závěry vyslovují k postupu soudu při výslechu úpadce ve sporech vyvolaných zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007, není důvod se od nich odchýlit (půjde-li o typově shodné situace) ani v poměrech incidenčních sporů, jež se řídí insolvenčním zákonem (srov. shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2019, sen. zn. 29 ICdo 57/2017).

Č. 111

Č. 111

Insolvenční řízení, Incidenční spory, Majetková podstata, Oddlužení, Zpeněžování, Společné jmění manželů, Vypořádání SJM

§ 268 odst. 1 IZ, § 268 odst. 2 IZ, § 270 odst. 1 IZ, § 273 odst. 1 IZ, § 406 odst. 2 písm. b) IZ ve znění od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017, § 408 odst. 1 IZ ve znění od 1. 1. 2014 do 31. 5. 2019, § 408 odst. 2 IZ ve znění od 1. 1. 2014 do 31. 5. 2019

Jestliže po schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, jejíž součástí byl majetek nevypořádaného společného jmění manželů, který byl v takovém usnesení uveden dle § 406 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona, dojde následně k vypořádání společného jmění manželů soudně (tak, že takový majetek připadne druhému z manželů a dlužníku vznikne pohledávka z titulu vypořádacího podílu), pak pohledávka z titulu vypořádacího podílu není „novým“ majetkem dlužníka ve smyslu § 408 odst. 2 insolvenčního zákona.

(Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sen. zn. 29 ICdo 39/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.ICDO.39.2018.1)

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 10. 2017 a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 16. 2. 2017 Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci zamítl žalobu, již se žalobce (T. finančná s. r. o.) domáhal určení, že pohledávky žalované (věřitelky č. 1 J. T.) č. 1 ve výši 7 260 210,70 Kč a č. 2 ve výši 524 862 Kč přihlášené do insolvenčního řízení dlužníka L. T. vedeného u Krajského soudu v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“) pod sp. zn. KSOS ... a evidované pod č. P1 nejsou po právu (bod I. výroku), a rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

2. Soud prvního stupně vyšel zejména z toho, že:

[1] Dne 7. 2. 2013 zahájila žalovaná řízení o vypořádání společného jmění manželů proti svému bývalému manželu, pozdějšímu insolvenčnímu dlužníku. Řízení bylo vedeno pod sp. zn. 38 C 37/2013 u Okresního soudu ve Zlíně.

[2] Účinky zahájení insolvenčního řízení vedeného na majetek žalované nastaly dne 10. 12. 2013. Řízení je vedeno u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. KSBR...

[3] Rozsudkem ze dne 27. 2. 2014, č. j. 38 C 37/2013-408, Okresní soud ve Zlíně vypořádal společné jmění manželů (žalované – tamější žalobkyně, a dlužníka – tamějšího žalovaného) tak, že:

I. Ze společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví žalované osobní automobil zn. Renault Laguna, rok výroby 2003.

II. Ze společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví dlužníka pozemek parc. č. st. 1 se stavbou č. p. 1 stojící na tomto pozemku a pozemek parc. č. 2, oba v k. ú. K., pozemky parc. č. 3 a 4 v k. ú. J., 20 movitých věcí (či jejich souborů) specifikovaných ve výroku (domácí spotřebiče, nábytek, sekačku, bazén, kuchyňskou linku) a zůstatek na účtu č. 111 ke dni 5. 5. 2012.

III. Rozhodl, že žalovaná je povinna sama zaplatit zůstatek ve výroku specifikovaného úvěru poskytnutého Českomoravskou stavební spořitelnou, a. s.

IV. Dlužníka zavázal zaplatit žalované na vypořádací podíl částku 7 260 210,70 Kč.

V. Zavázal dlužníka k úhradě náhrady nákladů řízení žalované ve výši 524 862 Kč.

VI. a VII. Rozhodl o nákladech státu a povinnosti dlužníka je uhradit (dále jen „první rozsudek“).

[4] Usnesením ze dne 3. 3. 2014, č. j. KSBR..., Krajský soud v Brně schválil oddlužení žalované zpeněžením majetkové podstaty (bod I. výroku), ustanovil insolvenční správkyni JUDr. R. P. Z. (dále jen „insolvenční správkyně žalované“) [bod II. výroku] a (v bodě III. výroku) uvedl, že do majetkové podstaty náleží tento majetek:

Nemovité věci:

1. pozemek parc. č. st. 1 – zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je budova č. p. 1 (rodinný dům),

2. pozemek parc. č. 2 – trvalý travní porost, oba v k. ú. K., obci Z., zapsáno na listu vlastnictví č. 1;

3. pozemek parc. č. 3 – zahrada,

4. pozemek parc. č. 4 – ostatní plocha,

5. pozemek parc. č. 5 – trvalý travní porost, všechny v k. ú. J., obci V., zapsáno na listu vlastnictví č. 2;

6. pozemek parc. č. 6 – zahrada,

7. pozemek parc. č. 7 – zahrada, oba v k. ú. J., obci V., zapsáno na listu vlastnictví č. 3.

Movité věci:

8. osobní automobil zn. Renault Laguna, rok výroby 2003.

[5] Soupis majetkové podstaty ze dne 31. 1. (správně března) 2014 korespondoval se shora uvedenými nemovitými a movitými věcmi.

[6] Usnesením ze dne 11. 4. 2014, č. j. KSBR..., Krajský soud v Brně doplnil své usnesení ze dne 3. 3. 2014, č. j. KSBR..., a to v bodě III. výroku o položku Ostatní: 9. Mzda vyplácená od zaměstnavatele – Krajské nemocnice T. B., a. s. (dále jen společně „usnesení o schválení oddlužení žalované“).

[7] Rozsudkem ze dne 18. 11. 2014, č. j. 60 Co 372/2014-545, Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně mimo jiné potvrdil body I., II, III., IV. a VII. prvního rozsudku a změnil body V. a VI. tak, že zavázal dlužníka nahradit insolvenční správce žalované (tamější „nové“ žalobkyni) částku 524 862 Kč a nahradit České republice – Okresnímu soudu ve Zlíně náklady ve výši 19 710 Kč (dále jen „druhý rozsudek“).

[8] Dne 10. 12. 2014 nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka. Řízení je vedeno u insolvenčního soudu pod sp. zn. KSOS...

[9] Dne 22. 1. 2015 přihlásila žalovaná do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka čtyři pohledávky. Pod č. 1 a 2 uplatnila sporné pohledávky dle prvního a druhého rozsudku ve výši 7 260 210,70 Kč a 524 862 Kč, a to jako vykonatelné z titulu vypořadacího podílu a nákladů řízení. Pod č. 3 a 4 uplatnila nevykonatelné pohledávky dle rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. 10. 2014, č. j. 24 C 44/2012-169, ve výši 300 000 Kč z titulu nemajetkové újmy v penězích (ochrana osobnosti) a ve výši 50 520 Kč z titulu nákladů řízení. Celkem tak přihlásila pohledávky ve výši 8 135 592,70 Kč. Přihláška je vedena pod č. P1.

[10] Dne 4. 2. 2015 přihlásila insolvenční správce žalované do insolvenčního řízení dlužníka vykonatelnou pohledávku č. 1 ve výši 7 785 072,70 Kč dle prvního a druhého rozsudku sestávající z pohledávky z titulu vypořadacího podílu ve výši 7 260 210,70 Kč a nákladů řízení ve výši 524 862 Kč; přihláška je evidována pod č. P2.

[11] Krajský soud v Brně usnesením ze dne 23. 2. 2015, č. j. KSBR..., změnil usnesení o schválení oddlužení žalované v bodě III. výroku tak, že namísto nemovitých věcí pod body č. 1. až 4. (které vyřadil) a bodu 9. nadále do části „Ostatní“ zařadil (pouze) pohledávku ve výši 7 260 210,70 Kč za dlužníkem z titulu vypořadacího podílu splatnou dne 22. 3. 2015 (bod I. výroku) a zbývající výroky zůstaly beze změny (bod II. výroku).

[12] Dne 11. 7. (správně června) 2015 byl insolvenčnímu soudu doručen popěrný úkon, jímž žalobce popřel všechny čtyři pohledávky žalované. Pohledávky č. 1 a 2 popíral proto, že je žalovaná nedostatečně specifikovala pouhým odkazem na první a druhý rozsudek, že žalovaná není aktivně legitimována k uplatnění těchto pohledávek z důvodu schválení oddlužení

zpeněžením majetkové podstaty, čímž se oprávněnou osobou stala její insolvenční správkyň (pohledávky z vypořádacího podílu a z titulu nákladů řízení se staly součástí majetkové podstaty žalované), a že jde o duplicitní pohledávky vůči pohledávce dle přihlášky insolvenční správkyň žalované č. P2.

[13] Dne 17. 6. 2015 se konalo přezkumné jednání (a schůze věřitelů), přičemž z protokolu o jeho průběhu a seznamu přihlášených pohledávek plyne, že insolvenční správce dlužníka a dlužník (jemuž bylo povoleno oddlužení) popřeli všechny čtyři pohledávky žalované, přičemž k pohledávkám č. 1 a 2 argumentovali tím, že žalovaná nemá aktivní legitimaci k jejich uplatnění, neboť je sama v insolvenčním řízení, kde je její úpadek řešen oddlužením zpeněžením majetkové podstaty, tedy právo nakládat s majetkem náležejícím do majetkové podstaty (kam byly tyto pohledávky zahrnuty) má její insolvenční správkyň. Insolvenční správce navíc namítal duplicitu uplatnění pohledávek.

[14] Usnesením ze dne ze dne 7. 9. 2015, č. j. KSBR..., Vrchní soud v Olomouci změnil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 23. 2. 2015, č. j. KSBR..., tak, že se usnesení o schválení oddlužení žalované nemění.

[15] Žalobce před zahájením jednání dne 9. 2. 2017 vzal částečně zpět žalobu, a to v rozsahu popření pohledávek č. 3 a 4 v celkové výši 350 520 Kč. Soud prvního stupně usnesením ze stejného dne řízení v tomto rozsahu zastavil (č. l. 34).

[16] Dovolání proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 7. 9. 2015, č. j. KSBR..., Nejvyšší soud odmítl usnesením ze dne 27. 7. 2016, sen. zn. 29 NSČR 135/2015, jež je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu uvedené níže) veřejnosti dostupné na webových stránkách Nejvyššího soudu.

3. Na tomto základě soud prvního stupně nejprve konstatoval včasnost popěrného úkonu žalobce [§ 200 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona)] a zabýval se postupně jeho třemi popěrnými argumenty – nedostatečnou specifikací pohledávek, aktivní legitimací a duplicitou pohledávek.

4. První námitku odmítl s tím, že přihláška pohledávky má charakter žaloby [§ 42 a § 43 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále také jen „o. s. ř.“), a § 188 odst. 2 insolvenčního zákona] a že je možné specifikovat uplatněný nárok odkazem na listinu (k tomu poukazuje na závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 295/2007), což žalovaná učinila odkazem na první a druhý rozsudek.

5. K druhému a třetímu popěrnému důvodu k pohledávce č. 1 – poukazuje na § 225 odst. 3, § 407 odst. 2 a § 408 odst. 2 insolvenčního zákona a cituje závěr usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 7. 9. 2015, č. j. KSBR... – uzavřel,

že pohledávka žalované na vypořádací podíl je „novým majetkem“, nenáleží do majetkové podstaty žalované, a ta má (proto) dispoziční oprávnění k ní. Insolvenční správce žalované dispoziční oprávnění nakládat s touto pohledávkou nepřislušelo.

č. 111

6. Jiná situace je podle soudu prvního stupně u pohledávky č. 2, u které šlo zcela zjevně o novou pohledávku, neboť měla základ v procesním právu a vznikla teprve na základě pravomocného rozhodnutí soudu (odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 31 Cdo 488/2009, uveřejněné pod číslem 146/2011 Sb. rozh. obč., či ve vztahu k možnosti uplatnit přihlášku pohledávky v insolvenčním řízení z titulu nákladů řízení též na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sen. zn. 29 ICdo 62/2014, uveřejněný pod číslem 85/2015 Sb. rozh. obč.). Protože první a druhý rozsudek nabyt právní moci až po schválení oddlužení žalované, náleželo jí dispoziční oprávnění k pohledávce.

7. Vrchní soud v Olomouci v záhlaví označeným rozhodnutím potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (první výrok) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

8. Odvolací soud – cituje § 229 odst. 3 písm. c), § 406 odst. 2 písm. b) a § 408 odst. 1 větu první a odst. 2 insolvenčního zákona spolu se závěry usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 7. 9. 2015, č. j. KSBR..., a vycházejí ze soudem prvního stupně zjištěného skutkového stavu – uzavřel, že pohledávka z titulu vypořádacího podílu za dlužníkem je majetkem žalované (nespadá do její majetkové podstaty) a ta ji tak byla oprávněna přihlásit.

9. Podle odvolacího soudu usnesení o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty obsahuje mimo jiné zákonem stanovené údaje, včetně označení majetku, který podle stavu ke dni vydání tohoto usnesení náleží do majetkové podstaty. Smyslem uvádění tohoto konkrétního výčtu majetku je deklarování informace o tom, co vše bude předmětem zpeněžení a z jakého majetku budou věřitelé uspokojováni. Odvolací soud zdůraznil, že do majetkové podstaty, která bude zpeněžována k uspokojení přihlášených věřitelů při oddlužení touto formou, může spadat v zásadě pouze majetek, který patřil do majetkové podstaty v okamžiku vydání rozhodnutí o schválení oddlužení. Platí, že při provádění oddlužení formou zpeněžení majetkové podstaty nelze do soupisu majetkové podstaty zahrnout majetek nabytý dlužníkem po účinnosti rozhodnutí o schválení oddlužení, neboť k němu má dispoziční oprávnění dlužník (§ 408 odst. 2 insolvenčního zákona). Součástí majetkové podstaty je totiž v zásadě pouze majetek, který náleží do majetkové podstaty ke dni vydání rozhodnutí o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty.

10. Odvolací soud nesdílí názor žalobce, že došlo pouze k „transformaci majetku“ označeného v rámci usnesení o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty žalované na pohledávku na vypořádací podíl, neboť majetková podstata byla předmětným usnesením přesně a konečně definována. Pohledávka z titulu

vypořádání společného jmění manželů představuje majetek odlišný od majetku zahrnutého do majetkové podstaty, a proto nemůže být součástí již určené majetkové podstaty. Jde o pohledávku (resp. obě pohledávky), která vznikla okamžikem právní moci přisuzujícího rozsudku, jenž má povahu konstitutivního rozhodnutí. O nesprávnosti žalobcova názoru svědčí též skutečnost, že pohledávka na vypořádací podíl neodpovídá výši majetku (dříve patřícího do společného jmění majetku) zahrnutého do majetkové podstaty, je-li hodnota pohledávky na vypořádací podíl vyšší. Právo nakládat s takovou pohledávkou náleží pouze žalované; její insolvenční správce má dispoziční oprávnění pouze k majetku uvedenému v usnesení o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty.

11. Pro úplnost odvolací soud dodal, že se insolvenční správce nestala majitelkou pohledávky, neboť obecně platí, že na insolvenčního správce přechází nikoliv majetek dlužníka, ale toliko dispoziční oprávnění k němu. Přestože tedy byla v rozhodnutí odvolacího soudu jako oprávněná osoba označena insolvenční správce, což by mohlo vést k úvaze o její možnosti disponovat s touto pohledávkou, nemohla-li ji zařadit do majetkové podstaty žalované (nemohla s ní disponovat).

12. Jako bezdůvodnou odmítl odvolací soud námitku nedostatečné specifikace důvodu vzniku pohledávek v přihlášce, neboť jde-li o vykonatelnou pohledávku, lze tvrzení o důvodu vzniku založit též na rozhodnutí, smíru nebo listině, pro kterou se pohledávka stala vykonatelnou.

13. Stejně tak měl za bezdůvodnou i odvolací námitku stran duplicity přihlášených pohledávek. Považoval za irelevantní, zda insolvenční správce přihlásila totožnou pohledávku a že tato pohledávka nebyla popřena. V tomto řízení totiž žalovaná uplatnila své právo, přihlásila-li svou pohledávku do insolvenčního řízení dlužníka z pozice věřitele. Toto právo jí nebylo možno upřít.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

14. Rozsudek odvolacího soudu napadl v celém rozsahu žalobce dovoláním, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí spočívá na vyřešení právních otázek, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu a které nebyly v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu doposud řešeny. Tvrdí, že napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení (uplatňuje dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a navrhuje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že se rozsudek soudu prvního stupně mění tak, že se určuje, že pohledávky č. 1 a 2 nejsou po právu a žalované se ukládá povinnost nahradit náklady řízení, případně aby bylo napadené rozhodnutí zrušeno a věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

15. Dovolatel formuluje (jako dovolacím soudem neřešené) následující otázky:
- [1] Může rozhodnutí obecného soudu o vypořádání společného jmění manželů dlužníků znamenat v insolvenčním řízení jednoho z těchto bývalých manželů změnu obsahu majetkové podstaty v souladu s pravomocným rozhodnutím obecného soudu, a tedy transformaci původně sepsaných movitých a nemovitých věcí do podoby pohledávky z titulu vypořádání společného jmění manželů za bývalým manželem?
- [2] Je insolvenční soud vázán rozhodnutím obecného soudu o vypořádání společného jmění manželů tak, aby upravoval obsah majetkové podstaty dlužníka a usnesení o oddlužení zpeněžením majetkové podstaty dle obsahu rozhodnutí obecného soudu o vypořádání společného jmění manželů?
- [3] Lze vypořádáním společného jmění manželů za dobu trvání insolvenčního řízení dosáhnout situace, kdy v důsledku rozhodnutí obecného soudu o vypořádání společného jmění manželů nebude následně v majetkové podstatě dlužníka určené k uspokojení jeho věřitelů žádného majetku a případný majetek, který obecný soud dlužníku v rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů přizná (přikáže), zůstane nedotčen věřiteli výlučně dlužníku?
- [4] Je pohledávka z důvodu vypořádání společného jmění manželů novým majetkem dlužníka ve smyslu § 408 odst. 2 insolvenčního zákona?
- [5] V případě, kdy v důsledku změny rozhodnutí soudu o obsahu majetkové podstaty dlužníka určené ke zpeněžení dle § 406 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona dojde ke změně dispozičních oprávnění insolvenčního správce k majetku dlužníka, konkrétně k pohledávce, která tak přestává být součástí tohoto majetku dlužníka, a dlužník k ní má plné dispoziční oprávnění, resp. v ní nikdy nebyla, a zároveň tato pohledávka již ale byla uplatněna v jiném insolvenčním řízení přihláškou, dochází rovněž ke změně osoby disponující s touto přihláškou, a touto osobou se tak stává automaticky dlužník?
16. K otázkám ad 1) až 3) dovolatel předesílá, že se odvolací soud nesprávně zabýval tím, jaký je majetkový vztah k pohledávce z titulu vypořadáciho podílu, neboť problematickým bylo právní posouzení dispozičních oprávnění, tedy to, zda je má žalovaná. Sice správně uvedl, že rozhodnutí soudu o vypořádání společného jmění manželů je konstitutivním rozhodnutím a že vypořadáci podíl je majetkem dlužnice, a nikoli její insolvenční správkyňe, nesprávně ale posoudil otázku „transformace“ majetku v majetkové podstatě žalované do vypořadáciho podílu na společném jmění manželů.
17. Dovolatel míní, že potud se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu, a to od závěrů rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2016, sen. zn. 29 ICdo 11/2014, uveřejněného pod číslem 25/2017 Sb. rozh. obč. Výše uvedené otázky formuluje pro případ, že Nejvyšší soud dospěje k závěru, že označené rozhodnutí nelze na danou věc použít.

18. Akcentuje, že insolvenční soudy jsou vázány rozhodnutími obecných soudů o vypořádání společného jmění manželů a musí je zohlednit. Má za to, že přikáže-li obecný soud majetek sepsaný v majetkové podstatě jednoho z manželů do vlastnictví druhého manžela, nelze již v rozporu s tímto rozhodnutím v insolvenčním řízení prvního manžela majetek zpeněžovat; již není dlužnickovým vlastnictvím. Takovým přikázáním by ale byla „vyprázdněna“ majetková podstat a nezbyl by žádný majetek, ze kterého by mohli být uspokojeni věřitelé. Takové vyprázdnění je nepřípustné. Při vypořádání společného jmění manželů dochází ke změně obsahu majetkové podstaty z původního majetku na pohledávku z vypořádacího podílu, přičemž se sice změní konkrétní obsah, ale nebudou poškozeni věřitelé.

19. K otázce ad 4/ uvádí, že odvolací soud nesprávně uzavřel, že pohledávka z titulu vypořádacího podílu je novým majetkem. Tím by mohlo docházet k „unikům“ z majetkových podstat dlužníků a k nesprávnému poškození práv věřitelů. Je přesvědčen, že o nový majetek nejde, neboť nahrazuje majetek původní, který byl součástí majetkové podstaty jako doposud nevypořádané společné jmění manželů.

20. K otázce ad 5/ dovolatel namítá, že se soudy nižších stupňů nezabývaly duplicitou přihlášených pohledávek a následky, které jsou s tím spojeny; nezhlednily, že stejná pohledávka je uplatňována v rámci téhož insolvenčního řízení insolvenční správkyní žalované.

21. Domnívá se, že tím soudy nevzaly v potaz automatický přechod dispozičního oprávnění k pohledávce mezi dlužnicí (žalovanou) a insolvenční správkyní. V okamžiku, kdy soud považoval za zřejmé, že pohledávka z důvodu vypořádání společného jmění manželů je majetkem dlužnice, ke které nemá její insolvenční správkyně žádné dispoziční oprávnění, měl v rámci svého rozhodnutí i zohlednit skutečnost, že insolvenční správkyně má tuto pohledávku zjištěnu v insolvenčním řízení, a tedy na její místo v rámci dispozice přichází zpět dlužnice. V takovém okamžiku je ale pohledávka žalované duplicitní. Soudy pominuly, že žalovaná nyní disponuje i pohledávkou původně uplatněnou její insolvenční správkyní, a má tak v insolvenčním řízení dlužníka uplatněny dvě stejné pohledávky.

22. Nadto dovolatel poukazuje na to, že pohledávku žalované popřel též insolvenční správce a byl zahájen incidenční spor. V tamějším řízení zahájeném u stejného soudu prvního stupně bylo na rozdíl od tohoto řízení rozhodnuto, že žalovaná uvedenou pohledávku na vypořádání společného jmění manželů za dlužníkem nemá a není oprávněna k jejímu uplatnění v insolvenčním řízení dlužníka. Upozorňuje tak na existenci několika vzájemně si odporujících rozhodnutí, což by měl dovolací soud též zohlednit.

23. K dovolání se vyjádřila žalovaná, která je navrhuje odmítnout a zavázat dovolatele k náhradě nákladů dovolacího řízení.

III.

Přípustnost dovolání

24. S přihlédnutím k době vydání napadeného rozsudku je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád v aktuálním znění (článek II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

25. Nejvyšší soud shledává dovolání přípustným podle § 237 o. s. ř. pro řešení problematiky dovoláním předestřené, neboť se jí v dotčených souvislostech soud nezabýval.

IV.

Důvodnost dovolání

26. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovolatelem namítány ani se ze spisu nepodávají, a Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

27. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

28. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

29. V poměrech projednávané věci je především určující odpověď na otázku, zda v případě vypořádání společného jmění manželů, uskutečněného v době po schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty tak, že jeden manžel obdrží majetek a druhý manžel pohledávku z titulu vypořádacího podílu za prvním, je taková pohledávka novým majetkem ve smyslu § 408 odst. 2 insolvenčního zákona, tedy zda k ní má dispoziční oprávnění dlužník (druhý z manželů) nebo jeho insolvenční správce (kdo z nich je oprávněn takovou pohledávku uplatnit za prvním z manželů, který je rovněž v insolvenčním řízení).

30. Pro další úvahy Nejvyššího soudu na dané téma jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

31. Podle § 406 odst. 2 insolvenčního zákona (ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017) v rozhodnutí, jímž schvaluje oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, insolvenční soud

a) uvede informaci o tom, kdo je insolvenčním správcem,

b) označí majetek, který podle stavu ke dni vydání rozhodnutí náleží do majetkové podstaty, včetně majetku, který se stane součástí majetkové podstaty podle § 412 odst. 1 písm. b),

c) označí nezajištěné věřitele, kteří souhlasili s tím, že hodnota plnění, které při oddlužení obdrží, bude nižší než 30 % jejich pohledávky, a uvede nejnižší hodnotu plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli.

32. Podle § 408 insolvenčního zákona (ve znění účinném od 1. 1. 2014 do 31. 5. 2019) o účincích schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty platí ohledně majetku náležícího do majetkové podstaty v době schválení oddlužení obdobně ustanovení tohoto zákona o účincích prohlášení konkursu, včetně zániku společného jmění dlužníka a jeho manžela. Jde-li o oddlužení povolené na základě společného návrhu manželů (§ 394a), považuje se od okamžiku, kdy nastanou účinky schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, všechn majetek těchto manželů za majetek ve společném jmění manželů, které nezaniká (odstavec 1).

33. Dispoziční oprávnění k majetku, který dlužník získá poté, co nastanou účinky schválení oddlužení, má od právní moci rozhodnutí o schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty dlužník. Výkon rozhodnutí nebo exekuci, která by postihovala takový majetek, lze za trvání oddlužení nařít nebo zahájit a provést jen pro pohledávky, které nemají být uspokojeny při oddlužení a současně které vzniknou poté, co nastanou účinky schválení oddlužení (odstavec 2).

34. Podle § 268 insolvenčního zákona zaniká prohlášením konkursu společné jmění dlužníka a jeho manžela; byl-li vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství (odstavec 1).

35. Po prohlášení konkursu se provede vypořádání společného jmění manželů, které

a) zaniklo podle odstavce 1,

b) do prohlášení konkursu zaniklo, ale nebylo vypořádáno, nebo

c) bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkursu nebylo vypořádáno (odstavec 2).

36. Podle § 270 odst. 1 insolvenčního zákona prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu. Dohody o vypořádání společného jmění manželů uzavřené dlužníkem po prohlášení konkursu jsou neplatné.

37. Podle § 273 odst. 1 insolvenčního zákona, probíhá-li řízení o vypořádání společného jmění manželů, stává se insolvenční správce prohlášením konkursu účastníkem tohoto řízení místo dlužníka. Trvají-li účinky rozhodnutí o úpadku, nelze toto řízení skončit soudním smírem.

38. Pro zodpovězení předložené otázky jsou příléhavé následující judikatorní závěry:

[1] Probíhá-li řízení o vypořádání společného jmění manželů, stává se insolvenční správce účinností usnesení o schválení oddlužení zpeněžením

majetkové podstaty účastníkem tohoto řízení místo (insolvenčního) dlužníka. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, sen. zn. 29 ICdo 11/2016, uveřejněné pod číslem 52/2017 Sb. rozh. obč.

[2] V rozsudku ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1908/98, uveřejněném pod číslem 20/2000 Sb. rozh. obč., Nejvyšší soud vysvětlil (v poměrech zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání), že dojde-li v průběhu konkursu k vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, je třeba ty věci, jež byly v rámci vypořádání přikázány manželu úpadce, vyřadit z konkursní podstaty. Pro insolvenční poměry se k tomuto závěru Nejvyšší soud přihlásil v rozsudku ze dne 30. 11. 2016, sen. zn. 29 ICdo 37/2016, uveřejněném pod číslem 65/2018 Sb. rozh. obč. Z výše uvedeného logicky vyplývá, že byl-li na oba manžele prohlášen konkurs, případně bylo-li jim schváleno oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, mající na základě § 408 odst. 1 insolvenčního zákona ohledně majetku náležejícího do majetkové podstaty účinky obdobné prohlášení konkursu, je pravomocné rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů závazné pro oba insolvenční soudy i oba insolvenční správce a konečným způsobem řeší otázku, do které majetkové podstaty ta která věc patří. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2020, sen. zn. 29 ICdo 74/2018, vydané v excindačním sporu vedeném v insolvenčním řízení na majetek stejného dlužníka.

[3] Legitimace k vymáhání pohledávky z titulu náhrady nákladů řízení ve sporu o vypořádání společného jmění manželů, do kterého vstoupil insolvenční správce dlužníka (žalobce v takovém sporu), nenáleží dlužníku, nýbrž jeho insolvenčnímu správci, což lze dovodit již ze záhlaví takového rozhodnutí, neboť tyto náklady jsou přiznávány insolvenčnímu správci. Srov. *mutatis mutandis* rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2019, sen. zn. 29 ICdo 79/2018, vydaný v incidenčním sporu o určení pravosti týchž pohledávek žalované (vedeného na základě popření dlužníkem i insolvenčním správcem dlužníka).

[4] Pojistkou proti tomu, aby reálné rozdělení věci, k němuž dojde při vypořádání podílového spoluvlastnictví, nezpůsobovalo újmu osobám, kterým přísluší práva váznoucí na rozdělované věci (např. zástavní právo, jímž byla rozdělovaná věc dříve zatížena k zajištění pohledávky třetí osoby – zástavního věřitele), je (byť výslovně jen pro nemovitosti) úprava obsažená v § 142 odst. 3 větě druhé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“), v rozhodném znění. Práva třetích osob váznoucí na nemovitosti, která je předmětem vypořádání podílového spoluvlastnictví, tudíž nezanikají jen proto, že došlo k vypořádání spoluvlastnictví reálným rozdělením nemovitosti. Obecnou platnost této zásady posiluje i historický vývoj posuzované úpravy v českých zemích (§ 847 zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecného zákoníku občanského, a § 139 odst. 1 věta druhá zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník).

39. Platí-li popsaný princip pro vypořádání nemovitosti při zániku majetkového společenství tvořeného podílovými spoluvlastníky (pro vypořádání nemovitosti v podílovém spoluvlastnictví), pak za použití argumentu *a simili* a při připomenutí zásady formulované v § 124 obč. zák. (podle které všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a poskytuje se jim stejná právní ochrana) musí platit (byť i jen formou aplikace *per analogiam*) i tehdy, dochází-li k reálnému rozdělení nemovitosti soudem při vypořádání majetkového společenství tvořeného manžely, tedy při vypořádání společného jmění manželů (k ochraně věřitelů při reálném rozdělení zatížené nemovitosti dohodou o vypořádání společného jmění manželů srov. § 150 odst. 2 obč. zák.) nebo i tehdy, je-li zatížená nemovitost reálně rozdělena výlučným vlastníkem.

40. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2008, sp. zn. 29 Odo 661/2006, uveřejněný pod číslem 105/2008 Sb. rozh. obč.

41. Na základě takto ustanoveného legislativního a judikatorního rámce Nejvyšší soud nemá pochyb o tom, že jestliže po schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, jejíž součástí byl majetek nevypořádaného společného jmění manželů a který byl v takovém usnesení uveden dle § 406 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona, dojde následně k vypořádání společného jmění manželů soudně (tak, že takový majetek připadne druhému z manželů a dlužníku vznikne pohledávka z titulu vypořádacího podílu), pak pohledávka z titulu vypořádacího podílu není „novým“ majetkem dlužníka ve smyslu § 408 odst. 2 insolvenčního zákona.

42. Při takovém průběhu insolvenčního řízení dochází k přeměně (slovy dovolatele „transformaci“) vypořádaného majetku ve společném jmění manželů na pohledávku z titulu vypořádacího podílu, tedy nadále je v majetkové podstatě obsažen „stejný“ majetek pouze v jiné podobě, což obdobně platí pro jakoukoli přeměnu majetku. V případě, že insolvenční řízení jsou (samostatně) vedena na každého z manželů a oba mají schváleno oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, dojde takovým rozhodnutím „pouze“ k určení, jaký majetek náleží do té které majetkové podstaty za účelem uspokojení věřitelů v oddlužení (viz usnesení Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 74/2018). Nedochází k tomu, že by majetek z majetkové podstaty (z majetkových podstat) byl takto vyloučen do volné dispozice dlužníkům.

43. Lze souhlasit s dovolatelem, že výklad nabízený odvolacím (potažmo insolvenčním) soudem by vedl k nepřipustnému „vyprázdnění“ majetkové podstaty v důsledku vypořádání společného jmění manželů. Taková interpretace by navíc činila obsoletní veškerou právní úpravu vypořádání společného jmění manželů v oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, které ze zákona zaniká (§ 408 odst. 1 insolvenčního zákona; či již zaniklo, ale nebylo vypořádáno) a musí být vypořádáno (§ 408 odst. 1 ve spojení s § 268 odst. 1 a 2, § 270 odst. 1 a § 273 odst. 1 insolvenčního zákona).

44. Jinak řečeno, dispoziční oprávnění k takové nově vzniklé pohledávce má i v oddlužení zpeněžením majetkové podstaty insolvenční správce, což plyne

č. 111

nepřímo i z jeho oprávnění společné jmění manželů vypořádat, uzavřít dohodu o vypořádání nebo z automatického vstupu insolvenčního správce do (schválením oddlužení zpeněžením majetkové podstaty nepřerušeno) dříve zahájeného sporu o vypořádání společného jmění manželů. Zejména poslední zmíněný argument dispoziční oprávnění insolvenčního správce odůvodňuje velmi zřetelně (viz opět rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 79/2018).

45. Staví-li odvolací soud své právní závěry na argumentaci Vrchního soudu v Olomouci obsažené v usnesení ze dne 7. 9. 2015, č. j. KSBR..., pomíjí, že ta se vztahovala pouze k závěru, že insolvenční soud neměl oprávnění změnit usnesení o schválení oddlužení podle § 406 odst. 2 písm. b) insolvenčního zákona, a to s odůvodněním, že mu to insolvenční zákon neumožňuje. Z rozhodnutí však neplynulo, kdo má dispoziční oprávnění ke sporné pohledávce.

46. Právní posouzení odvolacího soudu ve vztahu k pohledávce č. 1 z titulu vypořádacího podílu je tak nesprávné. Uvedené platí i pro pohledávku č. 2 z titulu nákladů řízení, neboť ty jsou příslušenstvím pohledávky č. 1, sledují osud hlavní pohledávky a nejsou nově vzniklou samostatnou pohledávkou. K tomu ostatně viz ke shodné pohledávce v paralelním soudním sporu mezi insolvenčním správcem dlužníka a dlužníkem proti žalované rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 79/2018.

47. Napadené rozhodnutí tak neobstojí již z těchto důvodů, a proto se Nejvyšší soud dalšími námitkami dovolatele pro jejich nadbytečnost nezabýval.

48. Rozhodnutí odvolacího soudu je však nesprávné i z jiného důvodu.

49. Nejvyšší soud nepřehlédl, že v incidenčním sporu vedeném pod sp. zn. 40 IChm ... k žalobě insolvenčního správce a dlužníka proti (stejně) žalované o popření pravosti shodných pohledávek č. 1 a 2 bylo soudem prvního stupně rozsudkem ze dne 16. 3. 2017, č. j. 40 IChm..., v bodě I. výroku určeno, že žalovaná nemá za dlužníkem pohledávku č. 1 ve výši 7 260 210,70 Kč z titulu vypořádacího podílu z vypořádaného společného jmění manželů přiznanou jí druhým rozsudkem ve spojení s prvním rozsudkem. Tento bod I. výroku nebyl napaden odvoláním a stal se pravomocným dne 23. 5. 2017, tedy ještě před vydáním napadeného rozhodnutí.

50. V rozsudku ze dne 23. 7. 2015, sen. zn. 29 ICdo 24/2013, uveřejněném pod číslem 33/2016 Sb. rozh. obč., Nejvyšší soud vysvětlil, že popře-li nevykonatelnou pohledávku jak insolvenční správce, tak dlužník v oddlužení, musí být žaloba o určení pravosti, výše nebo pořadí pohledávky včas podána (v rozsahu dotčeném popěrným úkonem toho kterého z nich) proti oběma popírajícím (proti insolvenčnímu správci i proti dlužníku). Nepodá-li věřitel nevykonatelné pohledávky, popřené insolvenčním správcem i dlužníkem v oddlužení, včas žalobu o určení pravosti, výše nebo pořadí pohledávky vůči některému z popírajících (vůči insolvenčnímu správci nebo vůči dlužníku), pak v rozsahu popření pohledávky tím z popírajících, vůči kterému věřitel žalobu nepodal, nastávají účinky

uvedené v § 198 odst. 1 větě třetí insolvenčního zákona. Včasnou žalobu podanou přihlášeným věřitelem ve stejném rozsahu vůči druhému popírajícímu insolvenční soud zamítne.

51. Jinak řečeno, dojde-li k účinnému popření pravosti, výše či pořadí pohledávky věřitele v insolvenčním řízení, prosadí se účinky popření pravosti, výše či pořadí v jakémkoli dalším incidenčním odporovém sporu o stejné pohledávce.

52. Shodně viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2018, sen. zn. 29 ICdo 124/2017.

53. V rozsudku sen. zn. 29 ICdo 79/2018 pak Nejvyšší soud dodal, že příslušenství pohledávky (byť vzniká později, právní mocí soudního rozhodnutí o přiznání náhrady nákladů řízení) nemůže mít z hlediska možnosti uspokojení pohledávky (jistiny) a jejího případného exekučního vymožení jiné (lepší) pořadí než pohledávka (jistina) samotná.

54. Rozhodnutí odvolacího soudu je tak neúplné (a tedy nesprávné) i proto, že odvolací soud důsledky plynoucí z rozhodnutí vydaného ve shora označeném incidenčním sporu v tomto řízení (vedeném o určení pravosti stejných pohledávek) nijak nezohlednil. Žalovaná totiž již v insolvenčním řízení nemá žádnou vykonatelnou pohledávku, o jejíž pravosti by měl být veden spor (výsledek řízení o této žalobě nemůže jakkoli zvrátit účinky pravomocných rozhodnutí vydaných v řízení vedeném u soudu prvního stupně pod sp. zn. 40 ICm [...]).

55. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí odvolacího soudu podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.).

56. Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243g odst. 1 věta první za středníkem, § 226 odst. 1 o. s. ř.).

Č. 112

č. 112 Oddlužení, Darování, Zavinění

§ 414 odst. 1 IZ ve znění do 30. 6. 2017, § 415 IZ ve znění do 30. 6. 2017, § 417 odst. 1 IZ ve znění do 30. 6. 2017, § 418 odst. 1 písm. b) IZ ve znění do 30. 6. 2017

Jestliže insolvenční soud nezrušil oddlužení podle § 418 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 5. 2019) jen proto, že dlužník se zavázal zajistit dar od konkrétního dárce, je skutečnost, že dárce si poskytnutí daru rozmyslel, jelikož nesouhlasil s průběhem insolvenčního řízení a se způsobem přezkoumání jedné z přihlášených pohledávek, pro účely rozhodování o přiznání osvobození od placení zbytku pohledávek podle § 415 insolvenčního zákona okolností, kterou dlužník „zavinil“ ve formě nedbalosti nevědomé. I kdyby totiž dlužník v době, kdy přislíbil zajištění daru, nevěděl, že dar nemusí být poskytnut, jelikož se dárce rozhodne jinak, vzhledem k okolnostem (bez přislíbu daru by insolvenční soud oddlužení zrušil) a k osobním poměrům (zajištění konkrétního dárce bylo věcí dlužníka) to vědět měl.

(Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2020, sen. zn. 29 NSČR 35/2018, ECLI:CZ:NS:2020:29.NSCR.35.2018.1)

Nejvyšší soud zamítl dovolání dlužnice proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 8. 2017.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Usnesením ze dne 23. 1. 2017 Krajský soud v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“) nepřiznal dlužnici (M. K.) osvobození od placení zbytku dluhů.
2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:
 - [1] Dlužnici bylo povoleno oddlužení 19. 10. 2009 a posléze schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře.
 - [2] Za 5 let uhradila dlužnice splátkami 13,84 % zjištěných nezajištěných pohledávek.
 - [3] Podáním z 18. 5. 2015, doplněným podáními z 15. 6. 2016 a 4. 1. 2017, požádala dlužnice o přiznání osvobození od placení zbytku dluhů s tím, že

30% míry uspokojení věřitelů nedosáhla v důsledku snížení invalidního důchodu (z plného na částečný), zdravotních problémů a chybného zjištění pohledávky věřitele č. 5 (nyní C. U. s. r. o.).

[4] Dlužnice dosahovala příjmu dostatečného pro 30% míru uspokojení věřitelů jen na začátku splátkového kalendáře, poté její příjem poklesl zejména v důsledku toho, že rozhodnutím z 20. 10. 2010 jí byl změněn invalidní důchod třetího stupně (tzv. plný) na invalidní důchod prvního stupně (tzv. částečný).

[5] Dlužnice opakovaně nabídla, že částku, potřebnou pro dosažení 30% míry uspokojení věřitelů, zajistí prostřednictvím daru od třetích osob. Tento příslib je obsažen ve zprávě o plnění oddlužení č. 8 z 20. 12. 2013 (B-66), v podání dlužnice z 11. 8. 2014 (B-68) a ve zprávě o plnění oddlužení č. 9 ze dne 30. 6. 2014 (B-69). Vzhledem k tomuto příslibu insolvenční soud oddlužení nezrušil; dar však poskytnut nebyl.

3. Na tomto základě insolvenční soud – odkazuje na § 415 a § 418 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – měl za vyloučené přiznat dlužnici osvobození od placení zbytku dluhů s tím, že výše popsané počínání dlužnice (to, že za účelem odvrácení zrušení oddlužení příslibila zajištění daru, což poté neučinila) je nepoctivým jednáním.

4. Námitky dlužnice proti výši pohledávky věřitele č. 5 měl insolvenční soud za právně bezvýznamné v situaci, kdy tato pohledávka byla při přezkumném jednání zjištěna, nadto byla přihlášena jako vykonatelná; jde přitom o pohledávku zajištěnou, jejíž zjištění nemělo vliv na uspokojení nezajištěných věřitelů.

5. K odvolání dlužnice Vrchní soud v Olomouci usnesením ze dne 15. 8. 2017 potvrdil usnesení insolvenčního soudu.

6. Odvolací soud – reprodukuje podrobně obsah insolvenčního spisu a vycházejí z § 414 odst. 1, § 415 a § 417 odst. 1 insolvenčního zákona a z judikatorních závěrů obsažených v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2013, sen. zn. 29 NSČR 45/2010 [jde o usnesení uveřejněné pod číslem 86/2013 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 86/2013“), které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu] – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

7. Odvolací soud je s insolvenčním soudem ve shodě co do závěru, že dlužnici nelze přiznat osvobození od placení zbytku dluhů, neboť si v průběhu oddlužení nepočínala poctivě.

8. Poté, co insolvenční soud dlužnici upozornil, že neplní splátkový kalendář v míře dostatečné k dosažení minimální 30% hranice uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů, a poučil ji o možnosti zrušení oddlužení a řešení úpadku konkursem, příslibila dlužnice, že vlastní nedostatečné finanční zdroje doplní darem od dcery, resp. matky, v samotném konci oddlužení; proto insolvenční soud dlužnici

i nadále ponechal v režimu oddlužení. Dlužnice však slib nesplnila, přičemž z jejích vyjádření u jednání insolvenčního soudu dne 12. 9. 2016 a v rámci odvolání plyne, že důvodem neposkytnutí daru nebyly objektivní důvody u dárce, nýbrž rozhodnutí dlužnice založené na jejím nesouhlasu s průběhem insolvenčního řízení a se způsobem přezkoumání přihlášky pohledávky zajištěného věřitele č. 5.

č. 112

9. Je (tedy) zjevné, že dlužnice ve skutečnosti nechtěla uvedenou částku poskytnout, její příslib byl motivován pouze snahou zamezit ukončení oddlužení a prohlášení konkursu na její majetek. Opakovanými přísliby, že své nedostatečné finanční zdroje doplní o externí zdroje na konci oddlužení, uvedla dlužnice v omyl věřitele i insolvenční soud a jen na základě tohoto nevázně myšleného příslibu zůstala dlužnice v oddlužení až do uplynutí předepsané doby.

10. Umožňuje-li § 417 odst. 1 insolvenčního zákona dodatečně zrušit osvobození přiznané dle § 414 insolvenčního zákona nebo § 415 insolvenčního zákona, vyjde-li najevo, že ke schválení oddlužení nebo k přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, pak je nepochybně zapotřebí zabývat se takovým jednáním dlužníka i v době rozhodování o přiznání osvobození a při zjištění takového jednání osvobození dlužníku vůbec nepřiznat.

11. Jednání dlužnice, která příslibila doplnění finančních prostředků na úhradu pohledávek nezajištěných věřitelů z daru, a neučinila tak, aniž jí v tom zabránily na její vůli nezávislé okolnosti (a tímto příslibem dosáhla toho, že její úpadek byl i nadále řešen v režimu oddlužení), není poctivé; naopak vykazuje známky jednání podvodného. Za této situace je vyloučeno poskytnout dlužnici „benefit“ spočívající v odpuštění v oddlužení nesplacených dluhů.

12. Námitky dlužnice ohledně (údajně) nesprávného zjištění pohledávky věřitele č. 5 jsou irelevantní. Uhrazení pohledávek nezajištěných věřitelů z daru příslibila dlužnice v době, kdy pohledávka č. 5 již byla zjištěna a zčásti uhrazena z prodeje zástavy; splnění slibu dlužnice ničím nepodmiňovala. Pohledávka věřitele č. 5 byla nadto v řízení zjištěna jako zajištěná a usnesení o vydání výtěžku zpeněžení zajištěnému věřiteli č. 5 již nabylo právní moci; proto nelze zpochybňovat výši této pohledávky ani výši jejího uspokojení.

II.**Dovolání a vyjádření k němu**

13. Proti usnesení odvolacího soudu podala dlužnice dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, „která má být dovolacím soudem posouzena jinak“. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

14. V mezích uplatněného dovolacího důvodu vytýká dovolatelka odvolacímu soudu, že jí přisuzuje nepoctivost na základě okolností, které nezavinila. K tomu poukazuje na objektivní důvody, pro něž u ní v průběhu oddlužení došlo k poklesu příjmů, uvádějí, že jelikož příjmy ze zaměstnání se ukázaly pro účely oddlužení nedostatečnými, zajistila dar od své dcery, resp. matky. S insolvenční správkyň bylo dohodnuto, že matka poskytne dar na konci oddlužení. Dlužnice tedy vycházela z příslibu svých příbuzných a neměla žádný důvod předpokládat, že toto stanovisko nebylo dárce míněno vážně nebo že je dárce následně přehodnotí. Kdyby insolvenční správkyň měla jakékoli pochybnosti, že dar nebude poskytnut, jistě by odpovídajícím způsobem reagovala. Stejně tak mohli učinit podnět insolvenčnímu soudu věřitelé (kdyby dospěli k závěru, že dovolatelka jedná v rozporu s poctivým záměrem), což se ale nestalo.

15. K závěru odvolacího soudu, že důvodem neposkytnutí daru nebyly objektivní důvody u dárce, poukazuje dovolatelka na to, že ze spisu vyplývá, že její matka odmítla poskytnout dar poté, co zjistila, k jakým pochybením ze strany insolvenčního soudu, potažmo insolvenční správkyň, došlo. Neposkytnutí daru tedy nezavinila svým chováním dlužnice, nýbrž osoba, která příslibila poskytnutí daru. Dovolatelka míní, že v rámci testu poctivosti je především nutno zvážit, zda skutečnosti, z nichž je dovozována údajná nepoctivost, jsou subjektivně přičitatelné jí (ve smyslu § 415 insolvenčního zákona). Posouzení, zda si dlužnice počínala nepoctivě v průběhu insolvenčního řízení, je pak nutno logicky navázat nejen na nastalé skutečnosti (resp. na to, zda k nim došlo v důsledku jednání dovolatelky), nýbrž je nutno je hodnotit též v konkrétním časovém rámci. Odvolací soud při formulaci závěru o nepoctivosti jednání dovolatelky zcela pomíjí aktivitu dlužnice, která se po odnětí plného invalidního důchodu snažila navýšit své příjmy přívýdělkem vedle invalidního důchodu nejprve prostřednictvím pracovního poměru a teprve následně formou daru, jenž jí byl přísliben, leč posléze odmítnut jednostranným rozhodnutím dárce. Z těchto skutečností tedy nelze dovozovat, že si dovolatelka počínala v průběhu insolvenčního řízení nepoctivě.

16. Jakkoli dovolatelka chápe, že nalézt hranici, po jejímž překročení lze u dlužníka dovozovat nepoctivý záměr, může být v některých situacích obtížné, má za podstatné, že se poctivě snaží vypořádat s věřiteli a napravit stav vyvolaný bez jejího přičinění a zavinění, nadto za situace, kdy její insolvence nebyla vyvolána málo neehospodárnou správou majetku ani lehkomyšlným, marnotratným nebo obecně málo zodpovědným přístupem k majetkovým záležitostem.

17. Jak vyplývá z aktuální judikatury, za jednání, které je v rozporu s poctivým záměrem dlužníka, je považováno např. jednání spočívající v tom, že dlužník při podání návrhu na povolení oddlužení neuvedl pravdivé údaje o svém majetku a závazcích, že v seznamu závazků zamlčel některé své věřitele, že v seznamu svého majetku neoznačil část svého majetku apod. U dovolatelky však o žádné

takové pochybení nejde, stejně jako nejde o lehkomyšlný či nedbalý přístup, a to v celém průběhu insolvenčního řízení.

III.

Přípustnost dovolání

č. 112

18. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (znění účinné od 1. 1. 2014 do 29. 9. 2017) se podává z bodu 2. článku II části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Srov. k tomu dále (ve vazbě na skutečnost, že insolvenční řízení bylo zahájeno před 1. lednem 2014) i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2014, sen. zn. 29 NSČR 45/2014, uveřejněné pod číslem 80/2014 Sb. rozh. obč.

19. Dovolání, které nesměruje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro daný případ neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení otázek týkajících se aplikace § 417 insolvenčního zákona jde o věc dovolacím soudem beze zbytku neřešenou.

IV.

Důvodnost dovolání

20. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

21. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

22. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

23. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

§ 414

(1) Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Učiní tak jen na návrh dlužníka.

...

§ 415

Je-li hodnota plnění, které při splnění oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, nižší než 30 % jejich pohledávek, nebo nedosahuje-li nejnižší hodnotu plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli, může insolvenční soud po slyšení dlužníka a insolvenčního správce přesto přiznat dlužníku osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, ve kterém dosud nebyly uspokojeny. Učiní tak jen na návrh dlužníka a za předpokladu, že dlužník prokáže, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo v důsledku okolností, které nezavinil, a zároveň, že částka, kterou tito věřitelé na uspokojení svých pohledávek dosud obdrželi, není nižší než částka, které by se jim dostalo, kdyby dlužníkův úpadek byl řešen konkursem. Ustanovení § 414 odst. 3 platí obdobně.

č. 112

§ 417

(1) Osvobození podle § 414 a 415 insolvenční soud dlužníku odejme, jestliže na základě návrhu podaného některým z dotčených věřitelů do 3 let od jeho pravomocného přiznání vyjde najevo, že ke schválení oddlužení nebo k přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, anebo že dlužník poskytl zvláštní výhody některým věřitelům; to neplatí, jestliže věřitel, který návrh podal, mohl takovou námitku uplatnit před rozhodnutím o přiznání osvobození dlužníku.

...

§ 418

(1) Insolvenční soud schválené oddlužení zruší a současně rozhodne o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkursem, jestliže

...

b) se ukáže, že podstatnou část splátkového kalendáře nebude možné splnit,

...

(3) Insolvenční soud schválené oddlužení zruší a současně rozhodne o způsobu řešení dlužníkova úpadku konkursem také tehdy, vyjdou-li po schválení oddlužení najevo okolnosti, na jejichž základě lze důvodně předpokládat, že oddlužením je sledován nepositivní záměr.

...

Ve výše uvedené podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení insolvenčního zákona v době skončení insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice [19. 3. 2015, kdy usnesení z téhož dne nabylo právní moci ve výroku, jímž vzal insolvenční soud na vědomí splnění oddlužení].

24. Judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v následujících závěrech:

25. Ačkoli dikce § 417 odst. 1 insolvenčního zákona definuje tam popsané jednání dlužníka výslovně jen coby důvod k odnětí již přiznaného osvobození (od

č. 112

zbytku dluhů), teleologickému výkladu příslušných ustanovení insolvenčního zákona odpovídá, že vyjde-li stejné jednání dlužníka najevo ještě před rozhodnutím o přiznání osvobození, bude namíste takové osvobození dlužníku nepřiznat, přičemž kritériem, o jehož nesplnění v daném stadiu věci půjde, bude (v souladu s dikcí § 414 odst. 1 insolvenčního zákona) to, že dlužník nesplnil „řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení“ (R 86/2013).

26. Ústředním principem vévodícím způsobu řešení dlužníkovu úpadku oddlužením (jenž má po skončení insolvenčního řízení vyústit v rozhodnutí, jímž bude dlužník zbaven povinnosti k úhradě zbytku svých dluhů) je zásada poctivosti dlužníka [§ 395 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona] a zodpovědného přístupu dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení. Proto je otázka poctivosti dlužníkových záměrů a otázka, zda dlužník v insolvenčním řízení nekoná lehkomyslně či nedbale, zkoumána nejen při povolení oddlužení, nýbrž i při posouzení, zda má být oddlužení schváleno, ale i po skončení insolvenčního řízení (coby důvod pro odejmutí přiznaného osvobození od placení zbytku dluhů) [R 86/2013].

27. Ustanovení § 395 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2013) patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, to jest k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Závěr, že dlužník sleduje podáním návrhu na povolení oddlužení nepoctivý záměr, tak bude závislý vždy na posouzení konkrétních okolností, jež vyjdou najevo v rámci daného insolvenčního řízení (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2009, uveřejněné pod číslem 14/2012 Sb. rozh. obč.).

28. Ve všech situacích, v nichž se insolvenční soud zabývá (má zabývat) tím, zda oddlužením je sledován nepoctivý záměr [§ 395 odst. 1 písm. a), § 405 odst. 1, § 414 odst. 1, § 418 odst. 3 insolvenčního zákona] [v případě dle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona již spíše zda jím „byl“ sledován nepoctivý záměr], vychází z „okolností“ (terminologií § 405 odst. 1 insolvenčního zákona pak „skutečností“), na jejichž základě lze závěr, že oddlužením je sledován nepoctivý záměr, „důvodně předpokládat“. „Důvodným předpokladem“ není „jistota“ o tom, že dlužník oddlužením sleduje nepoctivý záměr. Nejde o to nepoctivý „záměr“ dlužníku prokázat, nýbrž o to, že zjištěné (v řízení najevo vyšlé) okolnosti (skutečnosti) odůvodňují „předpoklad“, že dlužník takový (nepoctivý) záměr má (v rozhodné době měl) [usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2019, sen. zn. 29 NSČR 41/2017].

29. Souhrnné hodnocení jednotlivých „nedbalostí“ dlužníka může založit (i ve spojení s dalším chováním dlužníka v průběhu insolvenčního řízení) „důvodný předpoklad“ insolvenčního soudu, že oddlužením je sledován nepoctivý „záměr“ (usnesení Nejvyššího soudu sen. zn. 29 NSČR 41/2017).

30. K tomu lze doplnit, že z R 86/2013 plyne, že ač § 418 insolvenčního zákona ve znění účinném do 31. 12. 2013 neobsahovalo výslovně skutkovou podstatu promítnutou s účinností od 1. 1. 2014 v jeho odstavci 3, skutečnosti obsažené v § 418 odst. 3 insolvenčního zákona (ve znění účinném i v době vydání napadeného usnesení) byly v době do 31. 12. 2013 důvodem pro přeměnu oddlužení v konkurs podle § 418 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2013).

31. Z výše citovaných závěrů plyne, že i když dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení (§ 414 odst. 1 insolvenčního zákona), může insolvenční soud rozhodnout, že dlužníku nepřiznává osvobození od placení zbytku dluhů, jestliže v době, kdy o osvobození rozhoduje (tedy zásadně již po skončení insolvenčního řízení), vyšly najevo skutečnosti, na jejichž základě lze „důvodně předpokládat“, že dlužník oddlužením sledoval nepoctivý „záměr“ [§ 418 odst. 3 insolvenčního zákona, ve spojení s § 395 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona], nebo skutečnosti, z nichž se podává, že ke schválení oddlužení došlo na základě podvodného jednání dlužníka (§ 417 odst. 1 insolvenčního zákona), anebo skutečnosti, z nichž plyne, že dlužník poskytl zvláštní výhody některým věřitelům (§ 417 odst. 1 insolvenčního zákona). Za použití argumentu *a maiori ad minus* pak odtud též plyne, že „důvodný předpoklad nepoctivého záměru“, „podvodné jednání“ vedoucí ke schválení oddlužení nebo poskytnutí „zvláštní výhody“ některým věřitelům jsou (mohou být) důvodem pro nepřiznání osvobození od placení zbytku dluhů i u dlužníka, který všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení řádně a včas nesplnil.

32. Skutečnost, že dlužník všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení řádně a včas nesplnil, je ovšem (ve smyslu § 414 odst. 1 insolvenčního zákona) samostatným (na skutečnostech popsaných v předchozím odstavci nezávislým) důvodem pro nepřiznání osvobození od placení zbytku dluhů. Pro případ, že nesplnění povinností podle schváleného způsobu oddlužení tkví v tom, že hodnota plnění, které při splnění oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, je nižší než 30 % jejich pohledávek, nebo že nedosahuje nejnižší hodnotu plnění, na které se tito věřitelé s dlužníkem dohodli, však § 415 insolvenčního zákona dovoluje insolvenčnímu soudu po slyšení dlužníka a insolvenčního správce přesto přiznat dlužníku osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, ve kterém dosud nebyly uspokojeny. K předpokladům pro vydání takového rozhodnutí, plynoucím z označeného ustanovení (které musí být splněny kumulativně), patří:

- a) návrh dlužníka,
- b) prokázání toho, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo v důsledku okolností, které dlužník nezavinil, a
- c) prokázání toho, že částka, kterou věřitelé na uspokojení svých pohledávek dosud obdrželi, není nižší než částka, které by se jim dostalo, kdyby dlužníkův úpadek byl řešen konkursem.

Srov. usnesení ze dne 28. 2. 2013, sen. zn. 29 NSČR 12/2013, uveřejněné pod číslem 77/2013 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 77/2013“).

č. 112

33. Zavinění (jehož neexistenci musí dlužník prokázat v režimu § 415 insolvenčního zákona) lze charakterizovat jako psychický vztah jednatelke ke svému jednání (jež může mít i formu opomenutí, tedy nečinnosti tam, kde by měla příslušná osoba konat) a k následku tímto jednáním vyvolanému. Zavinění přitom může mít formu úmyslu (přímého nebo nepřímého) nebo nedbalosti (vědomé či nevědomé). Zavinění ve formě přímého úmyslu je dáno tehdy, jestliže jednatelka věděla, že následek může způsobit, a chtěla jej způsobit. Zavinění ve formě nepřímého úmyslu je dáno tehdy, jestliže jednatelka věděla, že následek může způsobit, a pro případ, že jej způsobí, s tím byl srozuměn. Na srozumění jednatelke se způsobením následku lze usoudit tehdy, jestliže jednatelka nepočítala s žádnou konkrétní okolností, která by mohla následku, který si představoval jako možný, zabránit, nebo jestliže spoléhal jen na okolnosti, které nebyly reálně způsobitelné takovému následku zamezit. Zavinění ve formě vědomé nedbalosti je dáno tehdy, jestliže jednatelka věděla, že následek může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí. Pro účely rozlišení vědomé nedbalosti od nepřímého úmyslu je třeba hodnotit, zda důvody, pro které jednatelka spoléhá na to, že následek nezpůsobí, mají charakter takových konkrétních okolností, které sice v posuzovaném případě nebyly způsobitelné zabránit následku (nešlo o „přiměřené“ důvody), které by ale v jiné situaci a za jiných podmínek k tomu reálně způsobitelné být mohly. Zavinění ve formě nedbalosti nevědomé pak předpokládá, že jednatelka nevěděl, že může způsobit následek, ačkoli to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013, uveřejněný pod číslem 24/2015 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 24/2015“)].

34. V intencích § 415 insolvenčního zákona pak již závěr, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo v důsledku okolností, které dlužník zavinil „jen“ ve formě nedbalosti nevědomé, vylučuje možnost přiznat dlužníku osvobození od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, ve kterém dosud nebyly uspokojeny.

35. V poměrech dané věci lze nepochybně k okolnostem, které dlužnice nezavinila, přiřadit okolnosti, jež vedly k tomu, že jí byl odebrán plný invalidní důchod (a přiznán jen částečný invalidní důchod), v důsledku čehož poklesly její příjmy. Tato skutečnost by však v situaci, kdy již v průběhu oddlužení bylo zřejmé, že dlužnice nebude moci splnit podstatnou část splátkového kalendáře, nezabránila přeměně oddlužení v konkurs podle § 418 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona, v jehož rámci nemá to, zda dlužník tento stav „zavinil“, pro věc význam (srov. R 77/2013). V situaci, kdy obsah spisu dokládá (jak přílehlavě uzavřely oba soudy), že insolvenční soud nepřikročil za trvání oddlužení k vydání rozhodnutí podle § 418 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona jen na základě opakovaného

příslibu dlužnice, že výpadek v plnění podstatné části splátkového kalendáře nahradí zajištěním daru (což je skutečnost, kterou dovolatelka nezpochybňuje), je nutno zkoumat zavinění dlužnice na tom, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo, též prostřednictvím okolností týkajících se (ne)splnění onoho příslibu.

36. Jestliže insolvenční soud nezrušil oddlužení podle § 418 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona jen proto, že dlužník se zavázal zajistit dar od konkrétního dárce, je skutečnost, že dárce si poskytnutí daru rozmyslel, jelikož nesouhlasil s průběhem insolvenčního řízení a se způsobem přezkoumání jedné z přihlášených pohledávek, pro účely rozhodování o přiznání osvobození od placení zbytku pohledávek podle § 415 insolvenčního zákona okolností, kterou dlužník „zavinil“ ve formě nedbalosti nevědomé. I kdyby totiž dlužník v době, kdy příslibil zajištění daru, nevěděl, že dar nemusí být poskytnut, jelikož se dárce rozhodne jinak, vzhledem k okolnostem (bez příslibu daru by insolvenční soud oddlužení zrušil) a k osobním poměrům (zajištění konkrétního dárce bylo věcí dlužníka) to vědět měl.

37. V této věci dlužnice závazek zajistit dar (který odvrátil zrušení oddlužení) nesplnila pro nesouhlas označeného dárce (matky) s průběhem insolvenčního řízení a se způsobem přezkoumání pohledávky zajištěného věřitele č. 5, z čehož ve smyslu obecných závěrů formulovaných v předchozím odstavci plyne, že nezajištění daru je okolností, kterou dlužnice „zavinila“ ve formě nedbalosti nevědomé [i kdyby dlužnice v době, kdy příslibila zajištění daru, nevěděla, že dar nemusí být poskytnut, jelikož se její matka rozhodne jinak, vzhledem k okolnostem (bez příslibu daru by insolvenční soud oddlužení zrušil) a ke svým osobním poměrům (zajištění dárce bylo věcí dlužnice) to vědět měla].

38. Závěr, že dlužnice neprokázala, že požadované hodnoty plnění nebylo dosaženo v důsledku okolností, které „nezavinila“ (že jí lze přičíst zavinění ve formě nedbalosti nevědomé), činí nadbytečným zkoumání, zda zavinění dlužnice mělo či mohlo mít jinou formu (napadeným rozhodnutím dovozované podvodné jednání dlužnice předpokládá úmyslné zavinění).

39. Jelikož napadené rozhodnutí je ve výsledku správné, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl [§ 243d písm. a) o. s. ř.].

INHALT

Entscheidungen in Strafsachens

- Nr. 48** I. Das Vergehen der Falschdarstellung der Angaben über die Finanz- und Vermögenslage gemäß § 254, Abs. 1 alinea 1 des StGB ist eine andauernde Straftat und mitnichten eine fortgesetzte Straftat, deren Teilangriffe die einzelnen Steuerzeiträume wären.
- II. Zu Gefährdung der rechtzeitigen und ordentlichen Steuerbemessung kommt es prinzipiell und objektiverweise durch Nichtführung der Handelsbücher im Sinne des § 254, Abs. 1 alinea 1 des StGB, auch wenn es im entscheidenden Zeitraum zu keiner faktischen Ausübung derjenigen Tätigkeit gekommen ist, die Gegenstand der entsprechenden Steuer ist, sofern der Steuerverwalter dann genötigt ist, im Steuerungsverfahren durch Verwendung von Steuerhilfsmitteln eine höhere Steuerpflicht festzulegen.
- III. Die Schadenshöhe gemäß § 254, Abs. 3 des StGB kann nicht anhand von Hilfsmitteln im Sinne des § 98, Abs. 1, 3 von Gesetz Nr. 280/2009 Slg., Steuerordnung, im Wortlaut späterer Vorschriften, festgelegt werden.
- Nr. 49** Eine „fremde Sache“ im Sinne des § 206 des StGB über die Straftat der Veruntreuung, ist auch solch eine Mobilie, die der Schuldner (Täter) dem Gläubiger zur Absicherung seiner Schuld gemäß § 2040 ff. des BGB (Sicherungsübereignung) übergeben hat, und dies bis zur Erfüllung der Resolutivbedingung im Sinne des § 2040, Abs. 2 des BGB, die darin besteht, dass er seine Schuld tilgt. Solch eine Sache bleibt für den Schuldner (Täter) auch für den Fall eine „fremde Sache“, wenn der Gläubiger sein aus der Sicherungsübereignung entspringendes Recht nicht früher durch den Verkauf der Sache realisiert hat, bevor es zur Veröffentlichung der Verordnung kommt, kraft derer die Eröffnung des Insolvenzverfahrens im Insolvenzregister verkündet wird (§ 109, Abs. 4 des Insolvenzgesetzes) und der Insolvenzverwalter dann im Rahmen des Insolvenzverfahrens diese Sache in die Vermögensmasse des Schuldners aufnimmt, um aus dem Verkaufserlös dieser Sache im Insolvenzverfahren den gesicherten Gläubiger zu befriedigen und ggf. aus dem Verwertungsüberschuss (Hyperocha) auch weitere (ungesicherte) Gläubiger zu befriedigen.
- Nr. 50** Zur Befreiung von der strafrechtlichen Verantwortung einer Rechtsperson gemäß § 8, Abs. 5 des Gesetzes über die strafr. Haftung juristischer Personen kommt es dann, wenn es trotz aller Bemühungen, die von ihr gerechterweise verlangt werden konnte, die Verübung einer widerrechtlichen Handlung zu vermeiden, zu solch einer Straftat gekommen ist. Dies ist namentlich dann der Fall, wenn die Handlung einer der in § 8, Abs. 1 des Gesetzes über die strafr. Haftung juristischer Personen angeführten Personen ein gewisser Exzess war, den die juristische Person nicht verhindern konnte und es somit ungerecht wäre, ihr diese Handlung anzulasten. Zur Verbeugung der Verübung einer widerrechtlichen Tat dienende Maßnahmen der juristischen Person sollen primär darin bestehen, dass alle Rechtsvorschriften, welche diese juristische Person zu respektieren verpflichtet ist, sowie interne Vorschriften, welche die juristische Person zur Konkretisierung der aus Rechtsvorschriften

hervorgehenden Pflichten herausgegeben hat und die für Personen in Manager-, Kontroll- und leitenden Position verbindlich sind und zu deren Einhaltung die Mitarbeiter bei der Erfüllung ihrer Arbeitsaufgaben verpflichtet sind, eingehalten werden.

Zur Schlussfolgerung, dass die Voraussetzungen gemäß § 8, Abs. 5 des Gesetzes über die straf. Haftung juristischer Personen erfüllt sind, reicht jedoch die alleinige Annahme interner Vorschriften oder sonstiger Maßnahmen nicht aus. Wichtig ist vor allem für die Einhaltung dieser Maßnahmen und Kontrollen ihrer Einhaltung zu sorgen und ggf. deren Verletzungen aufzuspüren, samt anschließender angemessener Reaktion.

- Nr. 51 I.** Als Grundbetrag der Entschädigung für die mit dem Tod einer nahestehenden Person verbundenen seelischen Leiden gemäß § 2959 des BGB, modifizierbar unter Anwendung gesetzlicher und durch die Judikative begründeter Gesichtspunkte, darf im Falle nächststehender Personen (Ehegatte, Eltern, Kinder) das Zwanzigfache des durchschnittlichen monatlichen, nominalen Bruttolohns, umgerechnet auf die Anzahl der Beschäftigten in der Volkswirtschaft für das dem Tod des Geschädigten vorausgegangene Jahr angesehen werden (Entscheidung Nr. 85/2019, Sbd. von Zivilentscheidungen); im Falle von Geschwistern kann von einem um ein Viertel niedrigeren Grundbetrag ausgegangen werden.
- II. Die Vermögensverhältnisse des Angeklagten sind kein separates, entscheidendes Kriterium zur Bestimmung Schadensersatzhöhe für den immateriellen Schaden. Bei der Entscheidung über die Schadensersatzhöhe muss sich das Gericht jedoch notwendigerweise mit der Frage beschäftigen, ob deren Höhe den Angeklagten hinsichtlich seiner Vermögensverhältnisse nicht ruiniert. Dies gilt auch im Falle von Schäden, die durch den Betrieb eines Kraftfahrzeuges verursacht wurden, auf die sich die Versicherung laut Gesetz Nr. 168/1999 Slg., über die Haftpflichtversicherung, im Wortlaut späterer Vorschriften, bezieht. Auch in diesen Fällen müssen jedoch immer die konkreten Umstände berücksichtigt werden, namentlich die seitens des Versicherungsträgers bereits erfolgten Leistungen, dessen Einstellung zur Leistung aus dem Versicherungsvertrag sowie auch, ob irgendwelche Umstände die eventuelle Anwendung der Bestimmung des § 10 des zitierten Gesetzes begründen.
- III. Zur Geltendmachung des Anspruchs des Geschädigten und die Entscheidung über diesen im Adhäsionsverfahren reicht (neben weiteren Obliegenheiten) die klare Schilderung des Tatbestands aus, auf den sich der Antrag stützt. Es ist nicht erforderlich, dass der Geschädigte auf konkrete gesetzliche Bestimmungen verweist. Die einzelnen relativ selbstständigen Ansprüche, die aus dem § 2958 des BGB hervorgehen, müssen jedoch im Antrag insoweit begründet werden, dass über jeden von ihnen gesondert entschieden werden kann. Im Antrag des Geschädigten muss zudem zumindest die Mindesthöhe des Betrags angeführt sein, der der Geschädigte bei jedem einzelnen Anspruch geltend macht. Darüber ist der Geschädigte zu belehren (§ 43 Abs. 3 TIPO).
- IV. Als Grundlage für die Bestimmung der Höhe der Schadensersatzleistungen, sowohl für die gesellschaftliche Beeinträchtigung, auch als für Schmerzen (§ 2958 des BGB) dient in der Regel das Sachverständigengutachten eines Gutachters auf dem Gebiet Gesundheitswesen, Bereich „Bestimmung immaterieller Gesundheitsschäden“. Lediglich in einfachen Fällen reicht eine alleinige fachliche Stellungnahme aus.

Entscheidungen in Sachen des Bürgerlichen-, Handels- und Verwaltungsrechts

- Nr. 103** Bei der Auseinandersetzung des gemeinschaftlichen Vermögens von Ehegatten (eheliche Gütergemeinschaft), das laut Gesetz Nr. 89/2012 Slg., des BGB erloschen ist, wird grundsätzlich vom marktüblichen Preis und seinem Zustand zum Zeitpunkt der Gerichtsentscheidung ausgegangen.
- Nr. 104** In dem in § 588 des BGB verwendeten Begriff „offensichtlich“ kommt nicht der per Rechtshandlung beurteilte Grad der Intensivität der Störung der öffentlichen Ordnung zum Ausdruck, sondern er soll nur betonen, dass die Störung der öffentlichen Ordnung offensichtlich, eindeutig und zweifelsfrei sein muss.
Gemäß § 1, Abs. 2 des BGB, im Satzteil vor dem Semikolon, sind lediglich solche Vereinbarungen untersagt (unzulässig), die im Widerspruch zum Sinn und Zweck einer gewissen Rechtsnorm sind, ohne Rücksicht darauf, ob dieser Sinn und Zweck der Schutz der öffentlichen Ordnung, guter Sitten, oder anderer – in § 1, Abs. 2 des BGB nicht ausdrücklich erwähnter – Werte dienen soll. Daher muss immer beurteilt werden, ob die abweichende Vereinbarung dem Sinn und Zweck der entsprechenden Rechtsnorm widerstrebt oder ob dieser Sinn und Zweck bewahrt bleibt, auch wenn mittels einer abweichenden – autonomen – Regelung.
Die Bestimmung des § 13 des Ges. ü. Handelskorporationen ist eine dieser zum Schutz der öffentlichen Ordnung dienenden Rechtsnormen. Wenn infolge der Nichteinhaltung der Anforderung bezüglich der Schriftform eines Rechtsaktes und der amtlichen Beglaubigung der Unterschrift des handelnden Gesellschafters die öffentliche Ordnung gestört wird, dann ist diese Vereinbarung ungültig; das Gericht berücksichtigt diese Ungültigkeit auch ohne Antrag (§ 588 des BGB).
- Nr.105** Die Bestimmung des § 2314 des BGB ist eine dispositive Bestimmung; falls ihre Anwendung durch Vereinbarung beider Seiten ausgeschlossen wurde, kann der Kündigungsgrund ohne zeitliche Einschränkung angezweifelt und als vorläufige Frage auch in anderen Streitigkeiten geprüft werden (beispielsweise im Streit um schuldige Miete und Räumung).
Der Mietvertrag ist nicht allein deshalb ungültig, weil die gleiche Sache mittels mehrerer Verträge mehreren Mietern vermietet wurde.
- Nr. 106** Die Schlussfolgerung, dass ein Gesundheitsdienstleister in der Beziehung zum Patienten gegen seine Generalpräventionspflicht (§ 2900 des BGB) oder Interventionspflicht (§ 2901 des BGB) verstoßen hat, kann lediglich Neben- oder unterstützenden Tätigkeiten betreffen, die nicht den Charakter individueller Behandlungsverfahren haben, bei denen die gebührende Sorgfalt in der Fachliteratur oder in Berufsstandards beschrieben ist.
- Nr. 107** Die Entwicklung einer psychischen Erkrankung bei einem Hinterbliebenen (Zweitopfers) infolge des Todes eines nahestehenden Menschen, ist Grund zu einer angemessenen Erhöhung der geldlichen Entschädigung für immateriellen Schaden gemäß § 2959 des BGB, und dies unter Respektierung juristisch relevanter Kriterien und der Regeln für Entscheidungen betreffs ihrer Höhe.
- Nr. 108** Die Handlung des Benachteiligten auf eigene Gefahr gemäß § 2992 des BGB zeichnet sich dadurch aus, dass der Benachteiligte objektiv keinen erwiesenen Grund hat, sich darauf zu verlassen, dass er für seine Leistung seitens einer Drittperson (oder Drittpersonen) etwas bekommt, dennoch ist die Handlung auf diese Person (oder Personen) ausgerichtet und dies gewöhnlich in Erwartung eines Vermögens- oder sonstigen Vorteils, einer Gegenleistung oder eines sonstigen Nutzens als Ausdruck des Anstands, der Dankbarkeit oder gesellschaftlichen Anerkennung usw., die recht-

lich uneintreibbar ist, ohne dass es gleichzeitig um eine absichtliche Bereicherung eines Dritten durch Erfüllung einer Nichtschuld (erzwungene Bereicherung) gemäß § 2997, Abs. 1, Satz zwei des BGB ginge. Es geht also um eine Handlung, die der Benachteiligte mit insgesamt unsicherem Ergebnis tätigt. Der Benachteiligte handelt nicht nur deswegen auf eigene Gefahr, indem er dem Bereicherten rechtsgrundlos einen Vermögensvorteil gewährt.

Nr. 109 Sofern es um keinen Aufwand geht, die einer Drittperson rechtsgrundlos, zur Aufwertung der Vermögensmasse aufgebracht wurde (§ 169, Abs. 1, Buchst. f/ des Insolvenzgesetzes), dann gilt der Vermögensvorteil, den die Vermögensmasse nach der Entscheidung über die Insolvenz des Schuldners durch die rechtsgrundlose Leistung einer Drittperson erworben hat, als ungerechtfertigte Bereicherung (§ 2991 des BGB), die dem Benachteiligten im Rahmen der ordentlichen Verwaltung der Vermögensmasse als Leistung auf dessen Forderung gegenüber der Vermögensmasse im Sinne des § 168, Abs. 2, Buchst. b/ des Insolvenzgesetzes herausgegeben werden soll.

Im Inzidenzstreit zur Feststellung, ob eine Forderung in einem auf die im § 203 des Insolvenzgesetzes geführte Weise bezüglich ihrer Reihenfolge eine Forderung gegenüber der Vermögensmasse im Sinne der Bestimmung des § 168 Abs. 2 des Insolvenzgesetzes ist, befasst sich das Insolvenzgericht lediglich mit den Umständen, die entscheidend für die Beurteilung der Richtigkeit der geltend gemachten Reihenfolge der Forderung sind, ob auch die Existenz oder Höhe der Forderung zweifelhaft sind, zieht es dabei nicht in Betracht. Die Umstände, die entscheidend für die Beurteilung des Entstehungsgrundes einer Forderung, oder des Grundes für deren mögliches Erlöschen, oder des Grundes, dessentwegen sie für das Gericht uneintreibbar geworden ist, ggf. auch zur Beurteilung (Bestimmung) der korrekten Höhe der Forderung sind Gegenstand des vor einem ordentlichen Gericht geführten Streites über die Erfüllung einer Verpflichtung (Bezahlung einer monetären Forderung).

Die Regel, der zufolge im Streit um die Reihenfolge der angemeldeten Forderungen keiner der Beteiligten Anrecht auf Ersatz der Verfahrenskosten gegenüber dem Insolvenzverwalter hat (§ 202, Abs. 1, Satz Eins des Insolvenzgesetzes), kommt ähnlich auch im Streit um die Reihenfolge von Forderungen gegenüber der Vermögensmasse oder auch Forderungen gegenüber der Vermögensmasse gleichgestellten Forderungen zur Anwendung. (§ 203a Abs. 2 des Insolvenzgesetzes).

Nr. 110 Gegenleistungen gemäß § 240 des Insolvenzgesetzes müssen Vermögenscharakter haben, reell und angemessen äquivalent sein; sie dürfen keinen anderen, beispielsweise keinen immateriellen Charakter oder eine Form haben, die nicht monetarisiert oder sonstig zur Befriedigung der Gläubiger verwendet werden kann.

Wenn der Insolvenzverwalter im Verfahren über die Anfechtungsklage nachweist, dass der Schuldner einer Drittperson eine Leistung durch eine Rechtshandlung gewährt hat, die ihrem Charakter nach eine Rechtshandlung ohne angemessene Gegenleistung (§ 240 des Insolvenzgesetzes) ist, dann obliegt die Darlegungs- und Beweislast hinsichtlich des Umstandes, dass für die gegenständliche Leistung dennoch eine angemessene Gegenleistung gewährt worden ist, dieser Person.

Der in der Bestimmung des § 240 Abs. 4 Buchst. c/ des Insolvenzgesetzes verwendete Begriff „Anstandsrücksichten“ muss notwendigerweise so ausgelegt werden, dass die vom Schuldner gewährte Leistung diesen Rücksichten entsprechen muss – sowohl in der Beziehung zum Erwerber der Leistung, als auch in der Beziehung zum Schuldner. Als Leistung, durch die den „Anstandsrücksichten“ gegenüber einer

Drittperson (dem Erwerber der Leistung) entsprochen wurde, könnte beispielsweise die Zahlung von Alimenten angesehen werden, obwohl der Schuldner hierzu von Gesetzeswegen nicht verpflichtet war, in einer Situation, in welcher der Erwerber der Leistung von diesem Einkommen existenziell abhängig wäre. Auch in solch einem Fall muss jedoch die Leistung des Schuldners dessen Vermögensverhältnissen angemessen sein und darf die Vermögensmasse nicht wesentlich schmälern.

Nr. 111 Wenn nach der Genehmigung der Entschuldung durch Monetisierung der Vermögensmasse, deren Teil das Vermögen das nicht auseinandergesetzte Gemeinschaftsvermögen von Ehegatten (Gütergemeinschaft) war, das in solch einem Beschluss gemäß § 406, Abs. 2, Buchst. b/ des Insolvenzgesetzes angeführt war, kommt es anschließend zur gerichtlichen Auseinandersetzung des ehelichen Gemeinschaftsvermögens (und zwar so, indem solch ein Vermögen dem zweiten Ehepartner zufällt und dem Schuldner eine Forderung kraft dieses Auseinandersetzungstitels entsteht), dann ist die Forderung kraft des Auseinandersetzungstitels kein „neues“ Vermögen des Schuldners im Sinne des § 408, Abs. 2 des Insolvenzgesetzes.

Nr. 112 Wenn das Insolvenzgericht die Entschuldung gemäß § 418, Abs. 1, Buchst. b/ des Insolvenzgesetzes (im bis zum 31. Mai 2019 gültigen Wortlaut) nur deshalb nicht aufgehoben hat, weil der Schuldner sich verpflichtet hat, für die Spende eines konkreten Spenders zu sorgen, dann ist der Umstand, dass der Schuldner bezüglich dieser Spende seine Meinung geändert hat, weil er den Verlauf des Insolvenzverfahrens und die Art und Weise der Überprüfung einer der angemeldeten Forderungen missbilligt, zu Zwecken der Entscheidung über die Zuerkennung der Befreiung von der Tilgung des Restes der Forderungen gemäß § 415 des Insolvenzgesetzes ein Umstand, den der Schuldner unwissentlich, durch Unachtsamkeit „verschuldet“ hat. Auch wenn nämlich der Schuldner zum Zeitpunkt, als er versprach, für die Spende zu sorgen, nicht wusste, dass diese Spende nicht gewährt werden muss, weil sich der Spender anders entscheidet, hätte er dies angesichts der Umstände (das Insolvenzgericht hätte ohne dieses Versprechen die Entschuldung aufgehoben) und angesichts der persönlichen Verhältnisse (die Sicherstellung des konkreten Spenders war Sache des Schuldners) wissen müssen.

CONTENTS

Resolution in Criminal Law Cases

- No. 48** I. The misdemeanour of distorting data on the status of management pursuant to the first alinea of Section 254(1) of the Penal Code is a persisting criminal offence and not a continuing criminal offence, the partial attacks of which would be the individual taxable periods.
- II. The due and timely assessment of tax is jeopardized principally and objectively by the non-keeping of accounts within the meaning of the first alinea of Section 254(1) of the Penal Code, even though the activity subject to the relevant tax was not *de facto* carried out in a part of the decisive period, provided that the tax administrator is obligated to determine the tax liability amount with the use of tax aids in the tax proceedings.
- III. The amount of damage pursuant to Section 254(3) of the Penal Code cannot be determined using aids within the meaning of Section 98(1), (3) of Act No. 280/2009 Coll., the Tax Code, as amended.
- No. 49** Another person's thing within the meaning of Section 206 of the Penal Code conditioning the criminal offence of embezzlement is likewise a movable thing handed over by the debtor (offender) to the creditor to secure their debt in accordance with Section 2040 et seq. of the Civil Code (transfer of right as security), namely until the fulfilment of the condition subsequent within the meaning of Section 2040(2) of the Civil Code consisting in the settlement of their debt.
- Such a thing shall remain another person's thing for the debtor (offender) also in the case when the creditor does not realize their right arising from the transfer of right as security by selling the thing before a decree is published in the Insolvency Register whereby the court announces the commencement of the insolvency proceedings (Section 109(4) of the Insolvency Act), in the course of which, the insolvency trustee subsequently registers the thing among the debtor's bankruptcy estate in order to satisfy the secured creditor from the proceeds from the sale of the thing in insolvency proceedings, or other (unsecured) creditors from the so-called hyperocha.
- No. 50** The exoneration of a legal entity from criminal liability pursuant to Section 8(5) of the Act on the Criminal Liability of Legal Entities is utilized in the case when despite exerting maximum effort as could have been fairly demanded from the legal entity in order to prevent an illegal act from being committed, such act is actually committed. This namely applies in a situation when the actions of any of the persons listed in Section 8(1) of the Act on the Criminal Liability of Legal Entities were a certain excess, which the legal entity could not have prevented and, therefore, it does not seem fair to attribute such actions to the legal entity.
- The legal entity's measures aimed at preventing the commission of an illegal act should primarily consist in observing any and all legal regulations, which the legal entity is obligated to respect, and internal regulations, which the legal entity adopted to specify the duties arising from legal regulations, which are binding for individuals in managing, controlling or leading positions and which the employees are obligated to observe when fulfilling their work assignments.

Nevertheless, the mere adoption of internal regulations or of other measures is insufficient for the conclusion on the fulfilment of the conditions set forth in Section 8(5) of the Act on the Criminal Liability of Legal Entities. Securing compliance with these measures, checking their fulfilment, detecting their potential violation and subsequently responding to the same are of primary importance.

- No. 51** I. In the case of the closest persons (spouse, parents, children), the basic amount of compensation for mental suffering associated with the death of a close person pursuant to Section 2959 of the Civil Code, modifiable by using aspects stipulated by law and deduced by case law may be considered as twenty times the amount of the average gross monthly nominal wage of the recalculated number of employees in national economy for the year preceding the death of the aggrieved party (Resolution No. 85/2019 Collection of Civil Resolutions and Opinions); an amount reduced by one quarter may be contemplated in the case of siblings.
- II. The property-related situation of the accused is not the sole decisive criterion for determining the amount of compensation for non-material injury. However, when deciding on the compensation for non-material injury, the court shall consider the question of whether the amount thereof is not of a liquidating nature for the accused with a view to their property. This also applies in the case of injury inflicted by operating a motor vehicle, which is covered by insurance in accordance with Act No. 168/1999 Coll., on Vehicle Operation Liability Insurance, as amended. In such cases, it is always necessary to consider the concrete circumstances, in particular indemnification already provided by the insurer, the insurer's attitude to indemnification from the insurance policy, and to examine whether any circumstances justify the potential application of the provision of Section 10 of the indicated act.
- III. A clear description of the *res gestae* serving as the basis for the motion is sufficient (in addition to other prerequisites) for the filing of a claim by the aggrieved party and for deciding on the same in adhesion proceedings. The aggrieved party is not required to refer to a concrete legal provision. Nonetheless, the individual, relatively independent claims arising from the provision of Section 2958 of the Civil Code shall be specified in the motion to an extent allowing a separate decision on the same. The aggrieved party's motion shall likewise specify at least the minimum amount demanded by the aggrieved party with each individual claim. The aggrieved party shall be instructed thereon (Section 45(3) of the Code of Criminal Procedure).
- IV. As a rule, the basis for determining the amount of compensation for both aggravated social assertion and pain (Section 2958 of the Civil Code) shall be an opinion of an expert in the field of healthcare specializing in determining non-material injury to health. An expert statement is sufficient only in simple cases.

Resolutions in Civil Law, Business Law and Administration Law Cases

- No. 103** When settling the joint property of spouses, which became extinct pursuant to Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, the court shall principally start from the common price and the condition of a thing at the time of its decision-making.
- No. 104** The term “apparently” used in Section 588 of the Civil Code does not express a demand for a certain level of intensity of disturbance of public order by the adjudged legal act, it merely emphasizes that disturbance of public order should be apparent, distinct, and indubitable.
- In accordance with a part of the clause before the semicolon in Section 1(2) of the Civil Code, prohibited (inadmissible) are only provisions that are in conflict with the sense and purpose of a particular legal standard, regardless of whether such sense or purpose are to protect public order, good manners or other values – not explicitly emphasized in Section 1(2) of the Civil Code. Therefore, it is always necessary to consider whether such devious provision is against the sense and purpose of the relevant legal standard or whether it retains the sense and purpose even though by means of a divergent – autonomous – regulation.
- The provision of Section 13 of the Business Corporations Act belongs among legal standards protecting public order. If failure to fulfil the required written form of a legal act and the officially authenticated signature of the acting partner results in disturbance of public order, the act is invalid; the court shall consider the invalidity also without a motion (Section 588 of the Civil Code).
- No. 105** The provision of Section 2314 of the Civil Code is a non-mandatory provision; if its application is excluded by an agreement of the parties, the grounds for termination may be impugned without any time limitation and they may be examined as a preliminary question in other disputes (e.g. in a dispute concerning outstanding rent and vacation).
- A lease agreement is not invalid due to the sole reason that the same things was leased to multiple lessees by means of several lease agreements.
- No. 106** A conclusion that a healthcare provider violated a general preventive obligation (Section 2900 of the Civil Code) or an intervening obligation (Section 2901 of the Civil Code) towards a patient may only pertain to subsidiary or supportive activities not having the character of individual therapeutic procedures, the due care in relation to which is described by professional literature or standards.
- No. 107** The development of a mental illness in a survivor (secondary victim) in consequence of the death of a close person lays grounds for a reasonable increase of pecuniary compensation of non-material injury pursuant to Section 2959 of the Civil Code, while respecting the legally relevant criteria and rules for deciding on the amount thereof.
- No. 108** A deprived person acting at their own risk within the meaning of Section 2992 of the Civil Code is distinguished by the fact that the deprived person objectively has no justified reason to rely on receiving anything from another person (or persons) for their fulfilment, nevertheless the deprived person’s act is directed at this person (or persons), as a rule in expectation of receiving a proprietary or other advantage, reciprocal service or other benefit as an expression of decency, gratitude or social acknowledgement, etc., which cannot be enforced legally, without the same concurrently involving wilful enrichment of another person by non-debt fulfilment (enforced enrichment) pursuant to the second clause of Section 2997(1) of the Civil Code. It is an act carried out by the deprived person with an overall uncertain result.

The deprived person does not act at their own risk solely because they are providing a proprietary benefit to the enriched person without any legal grounds.

No. 109 If a cost does not constitute a cost expended without legal grounds by a third party on the valuation of the bankruptcy estate (Section 169(1)(f) of the Insolvency Act), the proprietary benefit obtained by the bankruptcy estate following a decision on the debtor's bankruptcy by fulfilment from a third party without legal grounds constitutes unjust enrichment (Section 2991 of the Civil Code), which should be released, as a part of the due management of the bankruptcy estate, to the deprived person in the form of fulfilment for their claim towards the bankruptcy estate within the meaning of Section 168(2)(b) of the Insolvency Act.

In an incidental dispute aimed at determining whether a claim submitted in insolvency proceedings in the manner set forth in Section 203 of the Insolvency Act is a claim towards the bankruptcy estate in terms of the order thereof within the meaning of the provision of Section 168(2) of the Insolvency Act, the insolvency court shall consider only the circumstances decisive for adjudging the correctness of the order of the submitted claim, regardless of whether the existence or the amount of the claim are likewise disputed. The circumstances decisive for adjudging the reason for the existence of the claim or the reason for the potential extinction thereof, or the reason due to which the claim became unenforceable in court, respectively for adjudging (determining) the correct claim amount are reserved to a dispute concerning the fulfilment of an obligation (on the settlement of a pecuniary claim) conducted before a general court.

The rule according to which none of the parties to a dispute on the order of submitted claims are entitled to the compensation of the costs of the proceedings from the insolvency trustee (first clause of Section 202(1) of the Insolvency Act) shall be accordingly applied in a dispute on the order of a claim towards the bankruptcy estate or a claim considered equal to claims towards the bankruptcy estate (Section 203a(2) of the Insolvency Act).

No. 110 Consideration pursuant to Section 240 of the Insolvency Act must be of a proprietary nature, real and reasonably equivalent; it cannot be of a different, e.g. non-proprietary, nature or form that cannot be realized in any way or used for the satisfaction of creditors.

If, in proceedings concerning an action to challenge, the insolvency trustee proves that the debtor provided fulfilment to a third party by a legal act, which, based on its nature, is a legal act without reasonable consideration (Section 240 of the Insolvency Act), the contention obligation and the burden of proof with regard to the fact that reasonable consideration was provided for the subject fulfilment fall upon such party. The term "decency considerations" used in the provision of Section 240(4)(c) of the Insolvency Act shall be interpreted in the sense that the fulfilment provided by the debtor must comply with these considerations with respect to the fulfilment acquirer, as well as with respect to the debtor. Fulfilment complying with the decency considerations in relation to another person (fulfilment acquirer) could include, for example, the provision of subsistence in a situation when the debtor is not obligated to provide the same in accordance with law and when the fulfilment acquirer is existentially dependent on the same. In such a case, however, the debtor's fulfilment should be commensurate to their property-related situation and should not substantially decrease the value of their property.

No. 111 Where, following the approval of discharge by realization of the bankruptcy estate, which included property constituting unsettled joint property of spouses and which

was indicated in such resolution pursuant to Section 406(2)(b) of the Insolvency Act, the joint property of spouses is subsequently settled in court (whereas such property falls upon the second spouse and a claim arises to the debtor by virtue of the settlement share), the claim by virtue of the settlement share is not “new” property of the debtor within the meaning of Section 408(2) of the Insolvency Act.

- No. 112** Where the insolvency court did not cancel discharge pursuant to Section 418(1)(b) of the Insolvency Act (in the wording effective until 31 May 2019) solely due to the reason that the debtor had undertaken to secure a donation from a specific donor, the fact that the donor changed their mind about providing the donation because the donor disagreed with the progress of the insolvency proceedings and with the manner of examining one of the submitted claims, for the purpose of deciding on the recognition of exemption from the payment of the remaining claims in accordance with Section 415 of the Insolvency Act, is a circumstance, for which the debtor is “culpable” in the form of inadvertent negligence. Even if, at the time when the debtor promised to secure the donation, the debtor was unaware that the donation would not be provided because the donor would decide otherwise, the debtor should have been aware of the same with a view to the circumstances (the court would cancel the discharge without the promise of a donation) and their personal situation (the securing of the specific donor was the debtor’s duty).

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3.
Ročně vycházejí sešity 1–10 a sešit rejstříků.

Cena základního předplatného je 2 065 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka:	PhDr. Mgr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881, e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com
Administrace předplatného:	Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3
Zákaznická linka:	tel. 246 040 400, 246 040 401 e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com
Distribuce:	CASUS direct mail, a. s., Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4
Tisk:	Serifa, s. r. o.

Vytištěno na 100%
recyklovaném papíru se
značkou Eco-label EU

Archiv časopisu je v systému ASPI.

